اسلام

او منشیات

شراب ،افیون، چرس او تباکو

تالیف

مولوی مطیع اللّٰہ (عائل)

فاضل د جامعة فاروقية کراچی

وخریج

الجامعة الإسلامية بالمدينة المنورة

اسلام او منشيات

شراب، افیون، چرس او تباکو

تالیف

مولوی سمیع الله (عائل)

فاضل: جامعة فاروقیة کراچی

وخریج

الجامعة الاسلامية بالمدينة المنورة

مکتبة الفکر الاسلامی
لصاحبها (عائل)

سلسلة ۴

اسلام

او

منشیات

شراب, افیون, چرس او تباکو

تالیف

مولوی مطیع الله (عائل)

فاضل: جامعة فاروقیة کراچی

وخریج: الجامعة الاسلامیة بالمدینة المنورة

دکتاب نوم: ....اسلام او منشیات
تالیف: ....مولوی مطیع الله {عائل}
دصفحو تعداد: ۵۳۸
خپرونکې اداره: ....مکتبة اسلامیة کانسي روډ کوئټه، بلوچستان
کمپوزینګ: ......عائل کمپیوټر سنټر ، کوئټه، بلوچستان (پاکستان)
دچاپ کال: ....۱۴۳۶هجری موافق: ۲۰۱۵ میلادی
دچاپ تعداد: ۱۰۰۰
دکتاب دترلاسه کولو پته: مکتبة اسلامیة کانسی روډ کوئټه، بلوچستان

دلوستونکو څخه عذر او هیله: دغه تالیف یوانسانی کوشش دی، که کومه سهوه او غلطی پکښې سوی وی نو دیو مسلمان ورو په حیث پر هغه معافی غواړم او دتصحیح هیله لرم.

مولوی مطیع الله
{عائل}

اهداء

خپلو مشفقو استاذانو ته
دحق دلاری شهیدانو ته
خیرغوښتونکو ملګرواودوستانوته

دقرآن کریم دحکمونو څخه

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّمَا الْخَمْرُ وَالْمَيْسِرُ وَالْأَنْصَابُ وَالْأَزْلَامُ رِجْسٌ مِنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ فَاجْتَنِبُوهُ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ.(۹۰) سورة المائدة

إِنَّمَا يُرِيدُ الشَّيْطَانُ أَنْ يُوقِعَ بَيْنَكُمُ الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَاءَ فِي الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ وَيَصُدَّكُمْ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ وَعَنِ الصَّلَاةِ فَهَلْ أَنْتُمْ مُنْتَهُونَ.(۹۱) سورة المائدة

ترجمة: ای هغه کسانوچی ایما یی راوړی دی (ای مومنانو) بیشکه هرنشه لرونکې شی، اوهرقمار، اوټول بتان اوټول دفال اچولوغشی دغه څلور سره نجس اوپلیت دی اودشیطان دکارونو څخه دی، نو تاسو ددی څخه ځانونه وساتی، ددی دپاره چی نجات پیداکړی.

بیشکه شیطان غواړی چی ستاسو په منځ کی دشرابو اوقمار په وجه دښمنی، کینه اوبغض واچوی، اوتاسو دالله تعالی دذکر اولمانځه څخه بند کړی، نوایا تاسو ددغو بدکارونو څخه اوښتونکی یاست؟ بلکی واوړی.

درسول الله صلی الله علیه وسلم دلارښوونو څخه

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: «دَعُونِي مَا تَرَكْتُكُمْ، إِنَّمَا هَلَكَ مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ بِسُؤَالِهِمْ وَاخْتِلَافِهِمْ عَلَى أَنْبِيَائِهِمْ، فَإِذَا نَهَيْتُكُمْ عَنْ شَيْءٍ فَاجْتَنِبُوهُ، وَإِذَا أَمَرْتُكُمْ بِأَمْرٍ فَأْتُوا مِنْهُ مَا اسْتَطَعْتُمْ» صحيح البخاري باب الاقتداء بسنن رسول الله (صلی)

ترجمة: ابوهریرة رضی الله تعالی عنه روایت کوی چی رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل: ماپریږدی زماڅخه دهغه په هکله پوښتنه مکوی چی مانوی بیان کړی، بیشکه ترتاسو مخکی امتونه دخپلو نبیانو څخه دډیرو سوالونو او اختلافونو په وجه هلاک سول، کله چی زه تاسو دیوشی څخه منع کړم نوهغه پریږدی، اوپه کوم شی چی زه تاسو امرکړم نوپه هغه باندی دومره عمل کوی چی ستاسو طاقت اوتوان وی.

عنوانونه

عنوانونه

عنوانونه

عنوانونه

عنوانونه

بسم الله الرحمن الرحيم

حمد او صلاة

الحمد لله الـــذى أحــل لعباده الطيبات وحرم عليهم الخبائث, ونادا عباده المؤمنين نــداءا حكيما بقولــه الكريــم: (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لا تَقْرَبُوا الصَّلاةَ وَأَنْتُمْ سُكَارَى حَتَّى تَعْلَمُوا مَا تَقُولُونَ.(١) والصلوةوالسلام على رســول خـــيرخلقه الذي بلغ الرسالة ونصح الأمــة، ونادى ربه فى خطبته البليغة التى ألقاها فى حجه الوداع فىميدان العرفات أمام الناس (أَلاَ هَلْ بَلَّغْتُ؟ قَالُوا: نَعَمْ، قَـــالَ:«اللَّهُمَّ اشْهَدْ»(٢)وأمرنــابقولـــه (بَلِّغُوا عَنِّي وَلَوْ آيَـــةً) (٣)محمد بن عبدالله صلوات الله وســـلامـــه عليه وعلى آلــه وأصحابه ومن دعا بدعوتــه إلى يوم الـــدين.

سريزه

وبعد: دايوحقيقت دى چې ټولنه دافرادوڅخه جوړه ده، اوهرفرد دټولنې په اصلاح کې ديو مکمل غړي په ډول دخپل توان مطابق مستقل مسؤليت لري چې دهغې داصلاح لپاره په لاس، تقرير اوتحرير سره کوشش وکړي، ځکه مځکه او ټولنه دانسانانو لپاره داوسيدلو، ژوند کولو او هو ساينې ځايونه دي تر څوچې د ټولنې داصلاح لپاره کارکيږي نودابه داوسيدونکو لپاره دامن ځانګو وي که نه نو دابه بيادټولوانسانانو لپاره دبد بختي، شر اوفساد يوه ځاله وي، ځکه دغه معاشره اوټولنه دهغې کښتۍ مثال لري دکوم په هکله چې نبی کريم صلى الله عليه وسلم فرمايي: قَالَ: الشَّعْبِيُّ، أَنَّهُ سَمِعَ النُّعْمَانَ بْنَ بَشِيرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، يَقُولُ: قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَثَلُ المُدْهِنِ فِي حُدُودِ اللَّهِ، وَالوَاقِعِ فِيهَا، مَثَلُ قَــوْمٍ اسْتَهَمُوا سَفِينَةً، فَصَارَ بَعْضُهُمْ فِي أَسْفَلِهَا وَصَـــارَ بَعْضُهُمْ فِي أَعْلاَهَا، فَكَانَ الَّــذِي فِي أَسْفَلِهَا يَمُرُّونَ بِالْمَاءِ عَلَى

١- سورة النساء أيت ٤٣ ٢- صحيح البخاري كتاب المغازي ٣- صحيح البخاري كتاب أحاديث الأنبياء

الَّــذِينَ فِي أَعْلاَهَا، فَتَأَذَّوْا بِهِ فَأَخَــذَ فَأْسًا فَجَعَلَ يَنْقُرُ أَسْفَلَ السَّفِينَةِ، فَأَتَوْهُ فَقَالُوا:مَا لَكَ؟ قَــالَ: تَأَذَّيْتُمْ بِي وَلاَ بُدَّ لِي مِنَ الْمَاءِ, فَإِنْ أَخَذُوا عَلَى يَدَيْهِ أَنْجَوْهُ وَنَجَّوْا أَنْفُسَهُمْ وَإِنْ تَرَكُوهُ أَهْلَكُوهُ وَأَهْلَكُوا أَنْفُسَهُمْ.(١)

ترجمة: نعمان بن بشير رضی الله تعالی عنه څخه روایت دی چې نبی کریم صلی الله علیه وسلم وفرمایل: دالله تعالی په حدودوکې سترګی پټونکې او هغه چې په مبتلا یا اخته وی دهغه قوم مثال لری، چې په یوه کښتی کې سفر سره کوی (اودځای دتعین په باره کې خپل منځوکې قرعه اندازی سره وکړی) اودقرعه اندازی په صورت کې څه کسانوته لاندی اوڅه کسانوته لوړه حصه ورسیږی، نوهغه کسان چې په کښته حصه کې دی هغه داوبو داخستلو لپاره پر لوړو خلګو تیریږی، نو دوی په دی باندې په تکلیف کیدله، نودغه لاندی خلګو تبر راواخست داوبو لپاره یی دکښتی لاندی سوری ورکاوی دلوړی خلګ راغله او ورته وی ویل داڅه کوی ؟ دوی وویل: تا سو زموږ څخه په تکلیف یاست اوموږ داوبو څخه چاره نه لرو.

نواوس که دوی دلاندی خلګولاس ونیوی نوهغوی ته یی هم نجات ورکړی او خپل ځانوته یی هم نجات ورکړی، اوکه یی پریښودله چې سوری ورکړی نو هغوی یی هم هلاک کړل اوخپل ځانونه یی هم هلاک کړل.

داچې دټولنی افراد ددین مذهب ژبی اوسرحدونو په حساب سره تقسیم او ویشل سوی دی اوهر یو دخپلی عقدی، مذهب اونظام مطابق په ټولنه کې ژوند کوی نومسلمان هم دیومستقل غړی په حیث ترهرچا زیات دټولنی داصلاح مسؤلیت په غاړه لری؛ داځکه چې دی دداسې عالمی او جهانی دین منونکې دی چې هغه دټولنی داصلاح دپاره دکوشش کولو مسؤلیت دده پرغاړه اچولی دی، او داسلام پیغامبر اوددغه دین رسول محمد مصطفی صلی الله علیه وسلم وخپل ټول امت ته

١- صحیح البخاری کتاب الشهادات

په یوحدیث کې داسې امرکوی: عَنْ أَبِي سَعِيد الْخُدْرِيِّ، قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، يَقُولُ: مَنْ رَأَى مِنْكُمْ مُنْكَرًا، فَاسْتَطَاعَ أَنْ يُغَيِّرَهُ بِيَدِهِ فَلْيُغَيِّرْهُ بِيَدِهِ، فَإِنْ لَمْ يَسْتَطِعْ، فَبِلِسَانِهِ، فَإِنْ لَمْ يَسْتَطِعْ، فَبِقَلْبِهِ، وَذَلِكَ أَضْعَفُ الْإِيمَانِ. (۱)

ترجمة: ابی سعید خدری رضی الله تعالی عنه روایت کوی چې ما درسول الله صلی الله علیه وسلم څخه اوریدلی دی چې ویلی: هرچاچې ستاسو څخه یو منکر ولیدی نوکه یې طاقت وو چې په لاس یې بدل کړی نوهغه دی په لاس تغیر یا بدل کړی، اوکه یې طاقت نه وو نوهغه دی په ژبه تغیر کړی او که یې دغه طاقت هم نه درلودی نوبیادی په زړه کې بد څنی وړی، او دغه دایمان ضعیف ترینه درجه ده.

ملاحظه: که دپورتنی حدیث لفظونه مطالعه کړو نو وینو چې (مَنْ) په عربی لغت کې داسې عام لفظ دی چې داسلام ددین ټول منونکوته شامل دی هغه که حاکم اوکه محکوم وی، عالم اوکه جاهل وی، نارینه اوکه ښځه وی، لوی اوکه کوچنی وی ازاد اوکه مربی وی دټولو په غاړه دخپل توان په اندازه دټولنی داصلاح کولو دنده ورکړی ده.

بل د(مُنْكَراً) لفظ دی چې دعربی ژبی دقاعدی مطابق نکیره اوداسې عام دی چې هرلوی اوکوچنی بدکارته شامل دی.

بل د(فَلْيُغَيِّرْ) لفظ دی چې په دی کې د(فا)لفظ دتعقیب دپاره استعمالیږی معنی داچې دلیدلوسره سمدستی تغیرکړی، ځکه که څه ځند اووخت په منځکې تیرسی نوهغه بیادعاموخلګو په زهن کې دحلال اومباح درجه پیدا کوی، ځکه خلګ ورسره عادت سی،دعادت په هکله ویل کیږی چې بیله مرګه نه لیری کیږی کیږی، اوداچې ویل کیږی (دبیان په وخت کې چپ کیدل هم بیان دی) که دیوعالم په مخکې بدکارکیږی اودی نه منع کوی اویاڅه نه ورته وایی نودهغه بدکونکې داسې

۱- رواه ابن ماجة کتاب الفتن

عقیده پیدا کیږي چې داسې کول حلال او مباح دي، که نه نوزه به چامنع کړې وای.

بل د(فبقلبه) لفظ دی، معنی دا که نورطاقت دی نه وی نوپه زړه خوبد ورته ووایه. خود زړه دبد وړلو مطلب دادی چې دهغه ځایه به ولاړیږې اوددغه منکر کونکي انسان په هیڅ نوع مناسباتو کې به شرکت نه کوی معنی داچې دده په خوشحالی اوغم لکه نکاح، جنازه، اوداسې نورو کې به شرکت نه کوی، اودده سره به خوړل چیښل نه کوی، ترڅو دی په معاشره کې یوازې پاته سی نوده ته به دخپلی ګناه احساس وسی. اوددغه بده کاره به توبه وباسی، نبی کریم صلی الله علیه وسلم دغه هم ددعوت او نهی عن المنکر یوه طریقه بللی ده.

اودغه پورتنی مطلب نبی کریم صلی الله علیه وسلم امت ته په یوبل حدیث کې داسې بیان کړی دی اوفرمایي: عَنْ أَبِي عُبَيْدَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " إِنَّ بَنِي إِسْرَائِيلَ لَمَّا وَقَعَ فِيهِمُ النَّقْصُ، كَانَ الرَّجُلُ يَرَى أَخَاهُ عَلَى الذَّنْبِ فَيَنْهَاهُ عَنْهُ، فَإِذَا كَانَ الْغَدُ لَمْ يَمْنَعْهُ مَا رَأَى مِنْهُ، أَنْ يَكُونَ أَكِيلَهُ وَشَرِيبَهُ وَخَلِيطَهُ، فَضَرَبَ اللَّهُ قُلُوبَ بَعْضِهِمْ بِبَعْضٍ، وَنَزَلَ فِيهِمُ الْقُرْآنُ، فَقَالَ: {لُعِنَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ عَلَى لِسَانِ دَاوُدَ وَعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ} حَتَّى بَلَغَ {وَلَوْ كَانُوا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالنَّبِيِّ وَمَا أُنْزِلَ إِلَيْهِ مَا اتَّخَذُوهُمْ أَوْلِيَاءَ وَلَكِنَّ كَثِيرًامِنْهُمْ فَاسِقُونَ} المائدة:٨١" قَالَ:وَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، مُتَّكِئًا فَجَلَسَ، وَقَالَ:لاَ حَتَّى تَأْخُذُوا عَلَى يَدَيِ الظَّالِمِ، فَتَأْطِرُوهُ عَلَى الْحَقِّ أَطْرًا.(١)

ترجمة: دابو عبیده رضی الله تعالی عنه څخه روایت سوی دی چې رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلی دی:کله چې په بنی اسرائیلو کې کوتاهی راغله نو یوسړی به خپل یو ورور په ګناه اخته ولیدی او هغه به یی منع کوی (دعوت به یی ورته کوی) خودغه بله ورځ به ده دهغه سره خوړل، چیښل اویوځای به ورسره ناست وو (یعنی دګناه په وجه به یی دهغه سره قطع تعلقات نه کول) نو الله تعالی ددوی

١- رواه ابن ماجة كتاب الفتن

زړونه یو دبله سره ووهل، اووددوی په هکله الله تعالی په قرآن کریم کې داسې وفرمایل: لُعِنَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ عَلَى لِسَانِ دَاوُدَ وَعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ ذَلِكَ بِمَا عَصَوْا وَكَانُوا يَعْتَدُونَ. ترڅوچې تردې آیت پورې تلاوت وکړې: وَلَوْ كَانُوا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالنَّبِيِّ وَمَا أُنْزِلَ إِلَيْهِ مَا اتَّخَذُوهُمْ أَوْلِيَاءَ وَلَكِنَّ كَثِيرًا مِنْهُمْ فَاسِقُونَ.

راوي وايي: رسول الله صلی الله علیه وسلم څنګ وهلی ووراپورته سواو وې فرمایل تاسوترهغودعذاب څخه نسی خلاصیدلای ترڅو تاسودظالم لاس ونه نیسی اوهغه پرحق مجبور نه کړي.

نبی کریم صلی الله علیه وسلم چې کوم آیتونه تلاوت کړی دی هغه دغه لاندنی څلور آیتونه دی چې ترجمة اوڅه تفسیر یې دفهم دپاره لاندی لکل کیږي، ترڅو دحدیث په مقصد ښه پوه سو.

لُعِنَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ عَلَى لِسَانِ دَاوُدَ وَعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ ذَلِكَ بِمَا عَصَوْا وَكَانُوا يَعْتَدُونَ (۷۸) كَانُوا لَا يَتَنَاهَوْنَ عَنْ مُنْكَرٍ فَعَلُوهُ لَبِئْسَ مَا كَانُوا يَفْعَلُونَ (۷۹) تَرَى كَثِيرًا مِنْهُمْ يَتَوَلَّوْنَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَبِئْسَ مَا قَدَّمَتْ لَهُمْ أَنْفُسُهُمْ أَنْ سَخِطَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ وَفِي الْعَذَابِ هُمْ خَالِدُونَ (۸۰) وَلَوْ كَانُوا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالنَّبِيِّ وَمَا أُنْزِلَ إِلَيْهِ مَا اتَّخَذُوهُمْ أَوْلِيَاءَ وَلَكِنَّ كَثِيرًا مِنْهُمْ فَاسِقُونَ. (۱)

ترجمة: دبنی اسرائیلو پرهغو کسانو چې کافران سوی دی لعنت ویل سوی دی پرژبه دداود اوعیسی بن مریم (علیهما السلام) داپه دی وجه چې دوی دالله تعالی دحکمونو نافرمانی کوله، او دالله تعالی دحدودو څخه به یې تیری کاوه.

چاچې به بدکارکوی هغه به یې نه منع کوی، بیشکه دغه ډیر بدکاروو چې دوی کوی. ډیر ددوی څخه داسې لیدل کیدل چې دکافرانو (اوګناه کارانو) سره به یې دوستی کوله، په تحقیق ډیرید ووهغه څه چې ددوی نفسونودوی ته وړاندی

۱- سورة المائدة آیت ۸۱

کړي وه، چې دهغوی په وجه الله تعالی پردوی په غضب سوی وو، او دوی به تل همیشه په دغه عذاب کې وي.

اوکه دوی په الله او پر نبي اوپرهغه څه ایمان درلودلای چې دغه نبي ته نازل سوي دي، نو دوی به دغه کافران اوګناه کاران خپل دوستان نه وای جوړ کړي، خو ډیر ددوی څخه فاسقان دي یعنی د ایمان ددائرې څخه وتلي دي.

تفسیر: هسې خو په ټولوآسماني کتابونوکې پر ټولوکافرانو لعنت ویل سوي دي داچې دلته د بني اسرائیلو دکافرانوخاص ذکر سوی دی داځکه چې دوی په ګناهونو کې دومره ترحد تیر سوي وه چې په دوی کې مجرم اوغیرمجرم یاګناه کار اوغیر ګناه کار نه سره معلومیدل، دا ځکه چې نه مجرم د جرم اونه ګناه کونکې دګناه څخه لاس اخستی اونه غیر مجرم دمجرم لاس نیوی، بلکه ټول یو دبل سره لکه شیروشکرسوي وه بې تکلیفه یودبل سره په قول فعل، عمل، خوراک چیښاک، په ناسته ولاړه اونوروکې دوستان اوملګري سوي وه ،دګناه کونکو او دمنکراتو دمرتکبینو هیڅ لاس نیوی نه کیدی اونه دخفګیان اوخوابدی اظهار کیدی یعنی غیرمجرمان به دمجرمانو،ګناه کارانو اوبدعملو سره په ټولو مناسباتو کې یوځای اوسیدل نودلته الله تعالی دداود اوعیسی بن مریم علیهما السلام پر ژبه پردوی لعنت ووایه، لکه څرنګه چې ددوی جرم لوی اوغټ وو. همدارنګه دلویواوغټو نبیانو پر ژبه پردوی لعنت وویل سو،چې په فوق العاده ډول تباه کونکې ثابت سو، چې غالبا دهمدغه لعنت په وجه ددوی ډیر کسان په ښکاره او باطني ډول بیزوګیان او دبد ځناورانو په شکل مسخ اوبدل کړه سوله.

که څه هم ددې آیتونو مصداق دمديني منورې یهودان دي چې دمکې د مشرکانو سره یوځای سوله خوداصول تفسیرلمخې دقرآن کریم مصداق خاص خو حکم یې عام دی یعنی که په رشتیایهودودموسی علیه السلام پر صداقت او

تعلیماتویقین اوایمان درلودلای نودمشرکانوسره به یی دوستی نه کولای، یعنی دالله تعالی اودهغه دمنل سوی رسول سره ددښمنی په وجه دوی ته داسې حالت پیداسوچې دموحدینوپه مقابل کې دکفارواومشرکینوسره دوستی کوی.(۱)

افسوس چې نن هم ډیرپه نامه مسلمانان داسې دی چې دمسلمانانواود کافرانو دمقابلی په وخت کې دکافرانوسره دوستی اوحمایت کوی.دډیرافسوز ځای خولادادی چې دفاسقانواوفاجرانو په مجلسونو دعوتونو کې ترهر چا زیات عالمان اوخاص خلګ لیدل کیږی.

داچې موږدهربدکاره، شراب خور، چرسي، افیوني،هیرویني اوداسې نورو نشیانواوسودخورو، دیتیمانو اوکونډیانو مال خوړونکو اوداسې نوروښکاره بد کارانو چې په ډیرولویو ګناهونو داسې اخته دی چې په ښکاره اوفخرسری کوی هیڅ عار اوشرم هم نه کوی په هر مناسبت کې پوره حصه اخلو داسې معلو میږی چې په موږ کې هغه ضعیف ایمان هم نسته.

خاص بیاهغه کسان چې په ټولنه کې خاص مقام لری اوددعوت لویه زمه یی هم په غاړه اخسی ده ده لکه عالمان، صالحان اونیکان خلګ چې دهغوی هر عمل په عوامو کې خاص اهمیت لری، ځکه ددوی په ورتلوسره اوپه مناسباتو کې دشرکت کولو اوناسته ولاړی سره نه یوازی داچې وهغوی ته ددا خپلی ګناه اوبدو احساس نه کیږی بلکې په آخرکې دی اونور دده امثال دجواز لپاره په دوی دلیل وایی، الله دی نه کوی چې موږ هم دهغه بنی اسرائیلو په ډله کې حساب سو د کومو په هکله چې الله تعالی دغه پورتنی آیتونه نازل کړل، اوموږ ته نبی کریم صلی الله علیه وسلم دغه حدیث هم دهمدغه مقصدلپاره بیان کړی دی اوپه آخرکې راته وایی چې تاسوهم ترهغو دعذاب څخه نسی خلاصیدلای ترڅو تاسو دظالم لاس بند نکړی

۱- تفسیر کابلی جلد اول صفحة ۲۸۲ - ۲۸۵ په مختصر ډول

اوهغه پرحق مجبور نکړي.

په حديث کې راغلي دي: عَنِ الْعُرْسِ ابْنِ عَمِيرَةَ الْكِنْدِيِّ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: " إِذَا عُمِلَتِ الْخَطِيئَةُ فِي الْأَرْضِ، كَانَ مَنْ شَهِدَهَا فَكَرِهَهَا وَقَالَ مَرَّةً: «أَنْكَرَهَا» كَانَ كَمَنْ غَابَ عَنْهَا، وَمَنْ غَابَ عَنْهَا فَرَضِيَهَا، كَانَ كَمَنْ شَهِدَهَا. (۱)

ترجمة: عرس بن عميرة کندي روايت کوي چې نبي صلی الله عليه وسلم وفرمايل: کله چې په مځکه کې يومنکر ياګناه کول کيږي نوڅوک چې حاضر وي او انکار پروکړي نوداسې دي لکه دي چې ځنی غائب وي، اوڅوک چې ځنی غائب وي اوپه راضي وي نوداسې دي لکه دي چې پکښې حاضروي.

بل داچې وحق اواصلاح ته دعوت کول رب العالمين ددي ټول امت د خيريت نخښه او خاصه بللې ده نوځکه خوفرمايي: كُنْتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ تَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَتَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَتُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ. (۲)

ترجمة: ای دمحمد (صلی الله عليه وسلم امته) تاسوترټولوهغوامتونوخير ياست چې دخلګو لپاره را ايستل سوي دي چې تاسوهرچاته دمعروف اونيکۍ حکم کوی اوتاسوهرڅوک دمنکر او بدۍ څخه منع کوی، اوتاسو په دوام او ثبات سره پر الله تعالی ايمان لري.

خلاصه تفسير: په دغه آيت کې الله تعالی ددغه موجوده امت دفضيلت او عظمت اعلان کوی او هغه په دی سره چې دوی خلګوته دعوت ورکوی اودښو کارونو امر ورته کوی اودبدو کارونو څخه يې منع کوی، اوپه ډير ثبات سره پر الله تعالی ايمان لري.

په بل حديث کې راغلي دي: عَنْ جَرِيرٍ، قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: «مَا مِنْ رَجُلٍ يَكُونُ فِي قَوْمٍ يُعْمَلُ فِيهِمْ بِالْمَعَاصِي، يَقْدِرُونَ عَلَى أَنْ يُغَيِّرُوا عَلَيْهِ

۱- سنن أبي داود كتاب الملاحم .　　۲- سورة آل عمران آيت ۱۱۰

فَلاَ يُغَيِّرُوا، إِلاَ أَصَابَهُمُ اللَّهُ بِعَذَابٍ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَمُوتُوا». (۱)

ترجمة: جرير رضی الله تعالی عنه روايت کوی چې مادرسول الله صلی الله علیه وسلم څخه واوریدل چې ویلی: نسته داسې يوسړی چې دی په يوقوم کې وی اوپه هغه قوم کې گناهونه کيږی اودوی دهغه پرتغيرکولو قدرت لری اودوی ئی نه تغيرکوی، مگرداچې الله تعالی به هغوی په عذاب اخته کړی تردی مخکې چې دوی مړه سی.

دمعاصی (گناهونه) لفظ عام دی: ټول اجتماعی اوانفرادی بدکارونه ور څخه مراد دی لکه کفر، شرک، دحراموکسب کول، حرام خوړل، بدعتونه، بد رسمونه، رواجونه فسق او فجور، اوهر راز بد اخلاقيوته شاملی دی.

ددی منکراتو څخه دمنع کولوهم دحالاتو مطابق مختلفی طريقی دی، کله په لاسونوکله په قلم،کله په ژبه اوکله په توره، توپک او جهاد سره وی، الغرض هرمسلمان دخپل توان په اندازه مکلف دی. بل داچې دغه صفت په داسې عموميت اواهتمام سره چې دغه امت ته ورکول سوی دی په تيرو اوپخوانيو امتونو کې نه ليدل کيږی، ځکه چې دغه آخرنی دين اوامت دی تردی وروسته بل نبی يارسول نه راځی چې دخلگو اصلاح وکړی.

داچې موږ په الله تعالی، دهغه پررسولانو اودهغه پرکتابونو ايمان لرو خاص بياپرآخرنی رسول اوکتاب باندې، ددی ايمان داتقاضاده چې اول دخپل ځان او عقيدی اصلاح وکړو يعنی په الله تعالی اودهغه پررسولانو، کتابونو، ملائکو او نورومومن به شيانوايمان راوړو اوبياونوروته دغه دين ورسوو اوبيان يې کړو.

عمر فاروق رضی الله تعالی عنه فرمايی: هرڅوک چې ستاسو څخه غواړی چې په دغه امت کې شامل سی نودالله تعالی شرطونه دی پوره کړی هغه داچې اول

۱- سنن ابي داود كتاب الملاحم

خپل ځان اصلاح کړی اوبیا ونوروته د ښواونیکو امر وکړی اودمنکر اوبدو څخه یی منع کړی، چې همدغه دصحابه کرامو رضوان الله تعالی علیهم اجمعین عادت اوخاصیت وو.

څوک چې خپل اصلاح نه کوی اوبل ته نصیحت کوی دغه عمل الله تعالی په خپل کتاب کې ډیر بد بللی دی څکه فرمایی: يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لِمَ تَقُولُونَ مَا لاَ تَفْعَلُونَ. كَبُرَ مَقْتًا عِنْدَ اللَّهِ أَنْ تَقُولُوا مَا لاَ تَفْعَلُونَ . (۱)

ترجمة: ای مومنانو ولی هغه څه وایاست چې خپله په هغه عمل نه کوی، د الله تعالی دغضب راپارولولپاره ډیره لویه ده دغه خبره چې تاسوهغه څه وایاست چې خپله یی نه کوی.

تفسیر: ددی آیت شان نزول څه داسې بیان سوی دی چې په یوځای کې څه مسلمانان سره را ټول سوی وه اوداسې ویل: که موږ ته داخبره راښکاره سی چې الله تعالی په کوم شی راضی کیږی نوموږ به هغه کار کوو، نو الله تعالی دغه آیت نازل کړی چې ای مومنانو .... تفسیر کابلی

بلکه په یوبل آیت کې الله تعالی دغه عمل دیهودو دعلماؤ عمل بللی دی او فرمایی: أَتَأْمُرُونَ النَّاسَ بِالْبِرِّ وَتَنْسَوْنَ أَنْفُسَكُمْ وَأَنْتُمْ تَتْلُونَ الْكِتَابَ أَفَلاَ تَعْقِلُونَ.(۲)

ترجمة: دیهودوڅه علماؤ به ونوروخلګوته ویل چې اسلام ښه دین دی خو خپله به نه مسلمان کیدل نو الله تعالی دغه آیت نازل کړی: ایاتاسو نوروخلګوته په نیکې سره امرکوی اوخپله یی نه کوی حال داچې تاسو خپل کتاب وایاست، چې په هغه کې دقول اوفعل دنه سمون په صورت کې سخت وعید یا عذاب لیکلی سوی دی. ایاتاسو دخپلو اعمالو په بدی نه پوهیږی.

دپورتنی ذکرسوی مسؤلیت لمخی ماته هم داپکارده چې داسلامی تولنی

۱- سورة الصافات آیت ۳ ۲- سورة البقرة آیت ٤٤

داصلاح په نیت دیو مسلمان غړی په حیث خپل دعلم، پوهی اوتوان په اندازه څه مسؤلیت اداکړم اودقلم په څوکو دهغه څه په هکله څه ولیکم چې زما دعلم او مطالعې په اندازه داهمیت وړدی.

کیدایسی دغه څه محنت چې زه ټولنی اوخپلومسلمانوورونوته په لیکلی شکل دکتاب په صورت کې وړاندی کوم ددعوت اودامربالمعروف اونهی عن المنکر ذریعه وګرځی، اوزما د پاره د آخرت ښه توښه اوذخیره سی.

مولوی مطیع الله (عائل)

دکتاب دلیکلو باعث

که څه هم په ټولنه کې هرقسم ګناهونه لوی اوکوچني، داسلام اوپاک شریعت څخه هر ډول مخالفتونه وجود لري او لیدلی کیږي، خوزما دمطالعی لمخی دټولني اومعاشري لپاره ترهرڅه نه زیات اوډیرهلاکونکې شی(**نشه**) ده، ځکه نشه هغه لعنت اوبدعمل دی چې دانسان انسانیت، عقل، میړانه، غیرت، جرأت، دین ایمان، اخلاق، صحت، عبادت، صله رحمی او داسې نور هر څه له منځه وړی، نشه داسې یولعنت دی چې په نشه باندې اخته انسان دومره بی حسه اوظالم سی چې د ښو اوبدو تمیز نسی کولای آن تردی چې خپل ژوند هم په خطر کې اچوی اودبل دمال اوعزت خو بیخی هیڅ پروانلری، موږ په ټولنه کې وینوچې دچاپه کور ،کلی اوښار کې په نشه اخته کسانو دخپل پلارګنی کورنی اواولادونو سره څنګه چلن دی؟.

بل داچې دټولنی تقریبا هرخاص اوعام په څه ناڅه نشه اخته دی، څوک ددولت د زیاتولواوڅوک بیادخوړلو ، چیښلو یا استعمال کولو په نشه اخته دی.

داچې نن زموږ په ټولنه کې دنشی هرڅومره توکې وجود لری لکه شراب، افیون، چرس،هیروین، تمباکواوداسې نور ،داټوله جوړونکې، خرڅونکې لری او هم استعمال کونکې لری.

ویل کیږی چې نشه دغم دغلطولو لپاره کول کیږی، خودچاسره دپیسو د زیاتولو غم وی هغه په غلطوی داچې څومره انسانان اوکورونه دده ددغه نشی دپوره کولو په وجه تباه کیږی دهغه غم دی نه کوی ځکه دی خپل دمال دزیاتولونشه پوره کوی.

څوک چې دنشی استعمال کوی هغه وایی چې زه غم په غلطوم خو دا فکر نه کوی چې بیابه دغه غم په چشی غلطوم ترڅو دواړه په داغه نشه کې تر مرګه پاته

سی نه یوازی دوی تباه بلکی ددوی اولادونه کورنی اوټوله معاشره ورسره تباه سی

نوځکه ماپه دی کتاب کې ددغه مطلب دبیانولو لپاره داسې هڅه کړی ده چې ددغه لاندنی څو ټکو څخه دخپل علم اوتوان په اندازاه دمستندو او معتبرو کتابونو په حواله په مختصر ډول څه بحث ولیکم ترڅو زمادپاره دآخرت توښه وی اودمسلمانو ورڼو دپاره داستفادی وړوګرځی.

که څه هم دبحث څخه مطلوب دپاک اسلامی محمدی شریعت اوحنفی مذهب په رڼاکې دنشی اونشیی شیانوحرام والی، دهغوی کښت کول، دهغوی تجارت کولو ، په هغوی علاج کول، اوپرټولنه اوکورنیو باندې دهغوی مضر اثرات اودنشیی شیانو څخه د زکات اوخیرات ورکولو حکم اودزکات اوخیرات په نیت قبض کول، اوپرهغوی باندې ثواب غوښتل اوداسې اړونده مسائلو څخه بحث کول مطلوب اومقصوددی خودمقدمی په ډول لمړی دغه څو بحثونه وړاندی کیږی لکه ١- دانسان عظمت ٢- دعقل عظمت ٣- دعقل تعریف ۴- دعقل قسمونه ۵- دعقل اهمیت ۶- دعقل ساتنه ٧- دعقل خرابونکې نشیی شیان دی.

دنشه کو نکوشیانو دجملی څخه په بحث کې مهم شراب، افیون، چرس، تمباکو اوددوی څخه جوړ سوی شیان دی، خو ددی ترڅنګ به په دوی پوری اړونده نور بحثونه هم کیږی چې دهغوی تفصیل به په فهرست کې کیږی

په دی لیکنه یاکتاب کې به زماکوشش داوی چې ترهرڅه دمخه به دالله عزوجل په توفیق زه دقرآن کریم په آیتونو، دنبی کریم صلی الله علیه وسلم په حدیثونو، داصحابو کرامو رضوان الله تعالی علیهم په آثارو اودفقهاؤ رحمة الله تعالی علیهم په اقوالو دلیل لیکمه، او که کومه ملاحظه اوتشریح وی هغه به هم انشاء الله تعالی دمعتبرو کتابونو په حواله دهغه کتاب عبارت به لیکم اوبیابه دهغه ترجمة په پښتو لیکم ترڅو عربی عبارت دعلماؤ دپاره دقناعت وړسی، او

پښتوترجمه دباسواده عاموسلمانودفهم وړوګرځي دا بايدواضح کړم چې دآيتونو ترجمة اوتفسير ټوله دتفسيرکابلي پښتو دوه جلدي څخه اخستل سوي دي

زماکوشش به داوي چې په ساده اوعامه پښتو لکنه وکړم ترڅو هرخاص او عام استفاده ځني وکړي نوځکه مادپښتو دادبياتو چې څومره پکاروو هغومره مراعت نه دي کړي.

دانسان عظمت اولويي

موږديومسلمان په حيث چې په دنياکي ترهرڅه کوچني اوترهرڅه لوي شي ته ګورو لکه غرونه، دريابونه، مځکي، آسمانونه، لمر سپوږمۍ ستوري، وريځ، باد، باران، جنتونه، دوزخونه، اوداسې نور ټول دالله تعالى مخلوق يعني الله تعالى پيداکړي دي اوهغه څه چې په دنياکي دي ټول الله تعالي دهمدي انسان لپاره پيدا کړي دي لکه چې الله تعالي په خپل کتاب کې فرمايي: الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الأَرْضَ فِرَاشًا وَالسَّمَاءَ بِنَاءً وَأَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجَ بِهِ مِنَ الثَّمَرَاتِ رِزْقًا لَكُمْ (۱)

ترجمة: اودا هغه الله دي چې ګرځولي ئي ده ستاسو دپاره مځکه فرش او ګرځولي ئي دي ستاسودپاره آسمان چت اونازل کړي دي ستاسو دپاره دآسمان د طرفه اوبه اوپه دي اوبوسره ئي را ايستلي دي ستاسو دپاره هرقسم ميوي چي ستاسو دپاره روزي اورزق وي.

اوپه بل آيت کي بياخاص دمؤمنانو دپاره نعمتونه بيانوي اوفرمايي: وَبَشِّرِ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ انَّ لَهُم جَنَّاتٌ تَجرِي مِن تَحتِهَا الأَنْهَارُ.(۲)

ترجمة: اوزيري ورکړه هغوکسانوته چې ايمان ئي راوړي دي اوښه عملونه ئي کړي دي چې بيشکه دوي لره دي جنتونه چي بهيږي لاندي (ترمانيو اوونو) دهغوي ويالي.

۱- سورة البقرة أيت ۲۲ ۲- سورة البقرة أيت ۲۵

جمادات، حیوانات، میوې، دانې، خزانې،کانونه اوداسې نور هرڅه چې په سترګو لیدل کیږي یاپه غورږونو اوریدل کیږي اویاپه کتابونوکې لیکل کیږي یا دالله تعالی دطرفه په رالیږل سوې قرآن کریم کې بیان سوي دي تردغه ټولو لوي او دعظمت خاوند انسان دی ځکه دغه هرڅه الله تعالی د انسان لپاره پیدا کړي دی او دده دکرامت اوفضیلت په هکله الله تعالی په خپل کتاب قرآن کریم کې فرمایي:

وَلَقَد كَرَّمنَابَني آدَمَ حَمَلنَاهُ فِي البَرِّ وَالبَحرِ وَرَزَقنَاهُم مِّنَ الطَّيِّبَاتِ وَفَضَّلنَاهُم عَلَى كَثِيرٍ مِّمَّن خَلَقنَا تَفضِيلاً.(۱)

ترجمه: په تحقیق ډیرعزت ورکړي دی موږ دآدم اولادی ته سواره کړي مودي دوي پرسوارلیومرکبانوپروچه کې اوپه دریاب باندي (دکښتی په وسیله) اورزق روزي موورکړي دی دپاکو شیانواوغوره کړي مودي دوي پرډیرو هغو،چې موږ پیدا کړي دي په ډیرغوره کولوسره.

یعنې موږ انسان ته ښه صورت، نطق، عقل، حواس اونورداسي عنایتونه ورکړی دی چې دهغه په وسیله دی ددنیا اواخرت په منفعتونو اوضررونو پوهیږي دښو اوبدو ترمنځ تفریق جلاوالی کولایسي نورټول مخلوقات ترخپل واک او اختیارلاندي راوستلایسي اوخپلی چاري ځنی اخستلای سي، په وچه کې د حیواناتو پرشا، اوپه سندونواوبحرونوکې پرسمندری جهازونو (ابګو ټونو) او پر نورو راز راز نقلیة وسائلو سره بی تکلیفه سفرکولای سي.

دهمدغه انسان لوي پلار آدم علیه السلام ئې دملائکو مسجود وګرځاوه، یعنی ملائکو ته یې امروکړی چې سجده ورته وکړی اوفرمایی: وَإِذ قُلنَا لِلمَلَائِكَةِ اسجُدُوا لِآدَمَ فَسَجَدُوا إِلَّا إِبلِيسَ أَبَى وَاستَكبَرَ وَكَانَ مِنَ الكَافِرِينَ.سورة البقرة آیت (۳٤)

ترجمة: اویادکړه (ای محمدص) هغه وخت چې موږ ملائکوته امروکړی،

۱– سورة الأسراء آیت ۷۰

چې آدم علیه السلام ته سجده وکړی، نوټولو سجده وکړه، خوابلیس نه وکړه، منع ئی وکړه اولویې ئی وکړه دی لادپخوا دالله تعالی په علم کې دکافرانو څخه وو.

خپل لوي جنت ئي ددغه انسان لپاره پيدا کړي دي، دهمدغه انسانانو څخه ئي خپل ټول نبيان اورسولان پيدا کړه اوودوي ته ئي دهدايت لپاره راوليږل ان تردی چې خپل آخرنی محبوب پیغمبرمحمد مصطفي صلي الله علیه وسلم ئي هم په دوي کي ودوي ته را وليږي لکه چي الله تعالي فرمايي: لَقَدْ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مِنْ أَنْفُسِكُمْ عَزِيزٌ عَلَيْهِ مَا عَنِتُّمْ حَرِيصٌ عَلَيْكُمْ بِالْمُؤْمِنِينَ رَءُوفٌ رَحِيمٌ.(۱)

ترجمة: يعني په تحقيق راغلي دي تاسوته ای انسانانودجنس څخه ستاسي رسول چې ډير سخت اودروند دي پر ده هرهغه کار چې په هغه تاسوته تکليف رسيږی، دي په هره ممکنه طريقی سره داغواړی چې دده پرامت باندي آسانی وی او دی ډيرحرصناکه دي په هدايت ستاسو کې ای مؤمنانو نهايت مهربان دی.

اوداټوله دنيا اوهغه څه چي په دي دنياکي دي هغه ټوله دهمدي انسان لپاره پيداکړي دي لکه څرنګه چي الله تعالي په دي آيت کي فرمايي: هُوَالَّذِي خَلَقَ لَكُم مَافِي الأَرضِ جَمِيعًا.(۲)

ترجمة: الله هغه ذات دي چي پيداکړي ئي دي تاسوته (اي انسانه) يعني ستاسو دمنفعت لپاره ټول هغه شيان چي په مځکه کي دي.

دغه عظيم انسان ته ترپورتنيو ذکرسوو ټولو نعمتونو څخه علاوه نورهم ډير نعمتونه ور کړه سوی دي چي نه حسابل کيږي اونه ئي قلم په ليکوکي ځاي کولاي سي اونه ئي په سترګو احاطه کيدلايسي څکه الله تعالي په خپل کتاب قرآن مجيد کې فرمايي : وَاِن تَعُدُّوا نِعمَتَ الله لاَتُحصُوهَا.(۳)

ترجمة: اوکه وشميرئ تاسو ټول افراد دالله نعمتونه وبه ئي نه شميری.

۱- سورة التوبة آيت ۱۲۸ ۲- سورة البقرة آيت ۲۹ ۳- سوره ابراهيم آيت ۳٤

که په پورتنیو ذکرسوی نعمتونو کې فکر وسی نو پوهیږو چې ترټولو لوي او عظیم نعمت عقل اوفکر دي، ځکه ددغه ټولو نعمتونو څخه چې کله انسان صحیح او ګټوره فائده اخلی نوهغه دعقل په ذریعه او واسطه اخلی، که عقل نه وی نودده لپاره دغه ټول بیکاره اوبی فایدی دی ځکه موږ وینوچې کوچنیان، لیونیان بیده اونشه انسان د دنیا دنعمتونوڅخه په خپله هیڅ فایده نسی اخستلای.

دعقل تعریف

عقل یوه عربی کلمة یالفظ دی چې په لغت کې منع ته وایی: ځکه دی خپل خاوند دبدی لاری څخه منع کوی یا راکرځوی.

په اصطلاح کې: دده په معنی کې داسې اختلاف دی لکه دروح په معنی کې.

شیخ الاسلام زکریا الانصاری رحمة الله تعالی علیه وایی: (هوالغریزة یتهیأ بها لدرک العلوم النظریة وکأنه نور یقذف فی القلب فمحله القلب ونوره فی الدماغ)

ترجمة: یعنی عقل یوداسې غریزه یا ماده ده چې په ده سره دنظری علومو ادراک کول کیږی، او دده ځای زړه دی اونور ئی په دماغ کې دی. همدغه رایه دامام مالک، امام شافعی اوجمهورو متکلمینو ده (رحمة الله تعالی علیهم).

چاویلی دی چې روح، نفس اوعقل په ذات کې سره یودی خوپه اعتبار کې سره جدادی، په دی حیث چې په بدن پوری قائم دی روح ورته ویل کیږی، په دی حیث چې شهواتو اوخوندونو ته میلان کوی بیانفس ورته ویل کیږی اوپه دی حیث چې دعلوموا ومعارفو ادراک په کول کیږی او یا دکارونو په عواقبوکې نظر په کول کیږی بیا عقل ورته ویل کیږی.

چاویلی دی: (إنه نور روحانی به تدرک النفس العلوم الضروریة والنظریة وجوده عند اجتنان الولد ثم لایزال ینمو إلی أن یکمل عند البلوغ.

ترجمة: یعنی عقل یوروحانی نور دی چې نفس په هغه سره دنظری اوبدهی

علوموادراک کوی، اووده ابتداء دکوچنی دپیدا ینښت څخه دي اوترڅوکوچنی بلوغ حد ته رسیږی دی غټواله کوی.

چاویلی دی: عقل مصدر دی دهغه غریزی مقابل دی چې هیڅ اختیار نه لری اویا عقل هغه شی دی چې په هغه سره تفکیر اواستدلال کول کیږی اود تصوراتو او تصدیقاتو ترکیب په کول کیږی .(۱)

البته دډیرومسلمانانواوعلماؤپه نزددعربی قاعدی لمخی عقل مصدردی دعقل یعقل عقلا څخه اخستل سوی دی، دهغه صفت نوم دی چې په عاقل پوری قائم دی، لکه علم په عالم پوری، او معنی یې ده پوهنه اوتمیز اودغه معنی دقرآن کریم په ډیرو آیتونو کې اخستل کیږی لکه داچې الله تعالی انسانانوته دقرآن او آیتونو دفهم په هکله فرمایي: كَذَٰلِكَ يُبَيِّنُ ٱللَّهُ لَكُمْ آيَاتِهِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ. (۲)

ترجمة: همدارنگه الله تعالی تاسوته خپل حکمونه آیتونه بیانوی ددی دپاره چې تاسو وپو هیږی اوعمل په وکړی.

په یوبل آیت کې الله تعالی دقدرت دنشانیانو دفهم په هکله فرمایي: أَفَلَمْ يَسِيرُواْ فِى ٱلْأَرْضِ فَتَكُونَ لَهُمْ قُلُوبٌ يَعْقِلُونَ بِهَآ.(۳)

ترجمة: ایادغه کفار په مځکه کې نه دی گرځیدلی چې دبدعملی اودالله تعالی دنافرمانی اثار اوعلامی یی لیدلی وای، نوددوی دپاره به داسې زړونه وایی چې په هغوی پوهیدلی وای.

یعنی دوی ته ددغو ورانو اوتباه سوی ودانیو ددلیلونو څخه هم هیڅکله یو فکر پیدانسو چې دحق په لاره راسی اوپه رشتیاخبره وپوهیږی.

په بل آیت کې الله عزوجل ددوزخیانوحال بیانوی اوفرمایي: وَقَالُواْ لَوْ كُنَّا

۱- پاملرنه: دغه پورتنی تقریر دانترنېټ څخه اخستل سوی دی بله خاصه حواله نه لری.
۲- سورة البقرة آیت ۲۴۲ ۳- سورة الحج آیت ۴۶

نَسْمَعُ أَوْ نَعْقِلُ مَا كُنَّا فِيٓ أَصْحَابِ ٱلسَّعِيرِ.(۱)

ترجمة: اودغه منکران به وايي که دنبيانو ددعوت خبرى دقبول په اوريدلو موږ اوريدلى واى، اوموږ خپل ځانونه په پوه کړى واى اويادپوهى اوعقل څخه موکار اخستى واى، نو نن به موږ ددى دوزخيانو په ډله کې نه واى.

په بل آيت کې الله تعالى دمثالونو دفهم په باره کې فرمايي: (وَتِلْكَ الأَمْثَالُ نَضْرِبُهَا لِلنَّاسِ وَمَا يَعْقِلُهَا إِلاَّ الْعَالِمُونَ. (۲)

ترجمة :اودغه ذکرسوى مثالونه (په قرآن کې) موږ دخلقو لپاره بيانوو او په دغه مثالونونه پوهيږي مگر دعلم خاوندان .دلته هم دعقل څخه پوهنه مراد ده.

دپورتنيو آيتونو اوداسې نوروپه استدلال دشريعت فقهاؤ دتکليف دپاره عقل اوتميز شرط بللى دى، معنى داچې ليونى، بى تميزه کوچنى اوبيده په خپلو حالتونوکې په شرعى حکمونو مکلف نه دى که په دغوحالتونوکې دکفر، طلاق، عتاق اوداسې نورالفاظ ووايي نودغه نافذ نه دى.

ځکه نبى کريم صلى الله عليه وسلم په حديث کې فرمايي:عَنْ عَائِشَةَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: " رُفِعَ الْقَلَمُ عَنْ ثَلَاثٍ: عَنِ النَّائِمِ حَتَّى يَسْتَيْقِظَ، وَعَنِ الصَّغِيرِ حَتَّى يَكْبُرَ، وَعَنِ الْمَجْنُونِ حَتَّى يَعْقِلَ أَوْ يُفِيقَ. (۳)

ترجمة: عائشة رضى الله تعالى عنها څخه روايت دى چې نبى کريم صلى الله عليه وسلم وفرمايل: ددرو کسانوڅخه دتکليف قلم پورته سوى دى يودبيده څخه ترڅو چې ويښ يابيداره کيږي، دوهم د کوچنى څخه ترڅو چې بالغ کيږي، دريم دليونى څخه ترهغو چې عقل يې کارکوى ياپرسد کيږي.

داغه حديث په بل روايت کې داسې راغلى دى: عَنِ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: أَوَ مَا تَذْكُرُ أَنَّ رَسُولَ اللَّه صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: رُفِعَ الْقَلَمُ عَنْ ثَلَاثَةٍ، عَنِ

۱- سورة الملک آيت ۱۰ – ۲- سورة العنکبوت آيت ۴۳ ۳- رواه سنن النسائى کتاب الطلاق

الْمَجْنُونِ الْمَغْلُوبِ عَلَى عَقْلِه حَتَّى يَفِيقَ وَعَنِ النَّائِمِ حَتَّى يَسْتَيْقِظَ وَعَنِ الصَّبِيِّ حَتَّى يَحْتَلِمَ.(۱)

ترجمه: دعلی رضی الله تعالی عنه څخه روایت دی ایاستا یاد نه دی چې رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل: ددرو څخه د(تکلیف) قلم پورته سوی دی، دلیونی څخه چې پرعقل یې غلبه سوی وی ترڅوچې پرسد کیږی، دبیده څخه ترڅوچې بیداره کیږی، دکوچنی څخه ترڅوبالغ کیږی.

داځکه چې دده عقل پرخپل ځای نه دی اوپه شریعت کې دتکلیف دار او مدار پر عقل بنا دی.

دعقل قسمونه: څه علماء دعقل قسمونه بیانوی ترڅو دټولو معنی ګانو تطبیق وسی او وایی: دعقل پنځه قسمونه ذکرسوی دی: ۱- عقل غریزی: هغه دی چې په ده سره دنظری علوموادراک کول کیږی. ۲- عقل کسبی: هغه داچې انسان ئی په معاشره کې دنورو عاقلانو څخه زده کوی ۳- عقل عطائی: هغه داچې الله تعالی ئی مومنانو ته ورکوی چې ایمان ته لاره په پیداکړی. ۴- عقل الزهاد: هغه داچې انسان دده په زریعه سره ذاهد جوړسی. ۵- عقل شرفی: هغه زموږ دنبی صلی الله علیه وسلم عقل دي ځکه چې دهغه عقل ترټولو عقلونو مشرف دی.

ځکه عبدالله ابن مسعود رضی الله تعالی عنه وایی: عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ مَسْعُودٍ، قَالَ: «إِنَّ اللَّهَ نَظَرَ فِي قُلُوبِ الْعِبَادِ، فَوَجَدَ قَلْبَ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَيْرَ قُلُوبِ الْعِبَادِ، فَاصْطَفَاهُ لِنَفْسِهِ، فَابْتَعَثَهُ بِرِسَالَتِهِ، ثُمَّ نَظَرَ فِي قُلُوبِ الْعِبَادِ بَعْدَ قَلْبِ مُحَمَّدٍ، فَوَجَدَ قُلُوبَ أَصْحَابِهِ خَيْرَ قُلُوبِ الْعِبَادِ، فَجَعَلَهُمْ وُزَرَاءَ نَبِيِّهِ، يُقَاتِلُونَ عَلَى دِينِهِ، فَمَا رَأَى الْمُسْلِمُونَ حَسَنًا، فَهُوَ عِنْدَ اللَّهِ حَسَنٌ، وَمَا رَأَوْا سَيِّئًا فَهُوَ عِنْدَ اللَّهِ سَيِّئٌ».(۲)

ترجمه: عبدالله ابن مسعود رضی الله تعالی عنه فرمایی: بیشکه الله تعالی دخپلو بندګانوپه زړونو کې وکتل نو دمحمد صلی الله علیه وسلم زړه ترټولو زړونو

۱- الترمذي كتاب الحدود – ۲- مسند امام أحمد، مسند المكثرين الصحابة

خیروو. نوځکه ئی دخپل ځان دپاره غوره کړی اوپه رسالت سری مبعوث کړی، او بیایی دخپلوبندگانوپه زړونوکې وکتل دمحمدصلی الله علیه وسلم ترزړه وروسته نودده داصحابو زړونه ترټولو زړونو خیراوغوره وو، نودوی ئی دخپل نبی وزیران جوړکړل، دوی دالله پردین باندې جنگ کوی، نوهغه څه چې مسلمانان ښه وبولی نو هغه دالله تعالی په نزدهم ښه دی، اوهغه څه چې ددوی په نزد بدوی نوهغه دالله تعالی په نزدهم بد دی.

کیدایسی داپه هغه صورت کې چې دمحمدی شریعت سره ښکاره تضاد او ټکر ونه لری، ځکه دشریعت په خلاف دچاقول اهمیت نه لری.

امیر المؤمنین علی رضی الله تعالی عنه وایی: عقلونه دوه دی یومطبوع او بل مسموع، ترڅو چې مطبوع عقل نه وی ترهغومسموع عقل هم نفع اوگټه نه رسوی، لکه څرنگه چې ړانده ته دلمر رڼا فائده نه رسوی ،واول ته رسول الله صلی الله علیه وسلم په دی قول کې اشاره کړی ده چې فرمایی: (ما خلق الله خلقا اکرم علیه من العقل) وایی: الله تعالی داسې مخلوق نه دی پیداکړی چې پرده باندې تر عقل مکرم وی. معنی داچې الله تعالی دغه خپل مکرم مخلوق وخپل مکرم او معظم بنده انسان ته ورکړی.

ودوهم ته چې مسموع دی په دی قول سره اشاره کړی ده چې وایی: (ماکسب أحد شیئا أفضل من العقل یهدیه إلی هدی اویرده عن ردی) وایی: هیڅا ترعقل ښه شی نه دی کسب کړی ځکه په ده سره وښوته لاره پیدا کوی اودبدو څخه ئی ساتی. (۱)

دعقل اهمیت

دعقل اهمیت تقریبادهیڅ بصیرت لرونکې څخه پټ نه دی ځکه دا یو ښکاره حقیقت دی چې دهمدغه عقل پربنیاد الله تعالي انسان دنوروحیواناتو او جماداتو

۱- دغه دعلی کرم الله وجهه قول چاپه انټرنټ کې نقل کړی دی دکتاب حواله نلری

ځخه جدا کړي دی او په همدغه عقل او فکرموږحق اوباطل، حلال اوحرام او نور ډیر شیان پیژنو، اودهمدغه عقل اوفکر پربنیاد الله تعالي موږ په شرعي حکمونو مکلف کړي یو، همداعقل دی چې وښې لاری ته دخپل خاوند لارښود نه کوی.

دهمدغه عقل پربنا الله تعالی انسان په مځکه کې دخپل خلیفة په توګه راولیږی په قرآن کریم کې رب العالمین دانسان پیدا ایښت ته داسې اشاره کوی او فرمایی: وَإِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلَائِكَةِ إِنِّي جَاعِلٌ فِي الأَرْضِ خَلِيفَةً .... الأية

ترجمة: اویادکړه (ای محمد صلی الله علیه وسلم) هغه وخت چې ستارب ملائکوته وویل: بیشکه زه په مځکه کې خپل خلیفه ګرځونکې پیداکونکې یم.

اودهمدغه عقل پربنا الله تعالی ودته هغه علم ورکړی چې هغه دملائکو سره نه ووځکه الله تعالی فرمایی: وَعَلَّمَ آدَمَ الأَسْمَاءَ كُلَّهَا ثُمَّ عَرَضَهُمْ عَلَى الْمَلَائِكَةِ فَقَالَ أَنْبِئُونِي بِأَسْمَاءِ هَؤُلَاءِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ.قَالُوا سُبْحَانَكَ لاَ عِلْمَ لَنَا إِلاَّ مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ. (۱)

ترجمة: اوالله تعالی آدم (علیه السلام) ته دټولو شیانو نومونه وروښودله. الله عزوجل آدم علیه السلام ته دهرشی نوم اودهغه حقیقت اوخاصیت، فائدی او تاوان وروښود، اوداښودنه بی کلامه پرزړه باندې دالقاء په توګه وه، ځکه بیله علمی کماله څخه خلافت اوپه دنیاباندې حکومت کول امکان نه درلود.

اوبیایی هغه ټول پرفرشتو باندې عرض کړل، او ورته وئی ویل تاسو ماته ددغو نومونو خبر راکړی که تاسو رشتیا ویونکې یاست.

ملائکو وویل: موږ تاته دټولو عیبونواواعتراضونو څخه دپاکۍ نسبت کوو، بیشکه ته ښه عالم اوښه دحکمت خاوند یې.

ددی دپاره چې دانسان فضیلت اوکمال ملائکوته معلوم سی اوهم دالله

۱- سورة البقرة آیات ۳۰ — ۳۲

تعالی حکمت معلوم سی دداغه شیانو نومونه یی پرملائکو عرض کړل، اوهغوی دخپل عجز اقرار وکړی اودالله تعالی تسبیح یی وویل، اواقرار یی وکړی چې ته په خپلو کارونو ښه عالم اوحکمت والایی.

دانسان دعلمی اوعقلی فضیلت ثابتیدلو وروسته رب العالمین ټول ملائکو ته داسې امرکوی اوفرمایی: وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلَائِكَةِ اسْجُدُوا لِآدَمَ فَسَجَدُوا إِلَّا إِبْلِيسَ أَبَى وَاسْتَكْبَرَ وَكَانَ مِنَ الْكَافِرِينَ. (۱)

ترجمة: اویادکړه (ای محمدص) هغه وخت چې موږ ملائکوته امروکړی، چې آدم علیه السلام ته سجده وکړی، نوټولو سجده وکړه، خوابلیس نه وکړه، منع ئی وکړه اولویی ئی وکړه، دی لادپخوا دالله تعالی په علم کې دکافرانو څخه وو.

کله چې دآدم علیه السلام علمی شرافت ثابت سونوبیائی ملائکوٗ اوپیریانو ته امر وکړی چې آدم علیه السلام ته دتحیی اوتعظیم سجده وکړی، په عین حال کې په دغه سره دابلیس دښمنی اودملائکو اخلاص اومتابعت ثابت سو اوهم د انسان کمال اوشرافت ثابت سو.

په یوحدیث کې رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایی: عَنْ يَزِيدُ بْنُ سُفْيَانَ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ، يَقُولُ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «الْمُؤْمِنُ أَكْرَمُ عَلَى اللهِ عَزَّ وَجَلَّ، مِنْ بَعْضِ مَلَائِكَتِهِ» (۱)

ترجمة: یزید بن سفیان وایی: مادابوهریرة رضی الله تعالی عنه څخه واوریدل چې ویله یی رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایی: مومن پرالله عزوجل باندې ترڅه ملائکو ډیر عزتمند دی.

څکه خوپه یو اوږده حدیث کې راغلی دی چې رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایی: «مَنْ سَلَكَ طَرِيقًا يَطْلُبُ فِيهِ عِلْمًا سَلَكَ اللَّهُ بِهِ طَرِيقًا مِنْ طُرُقِ الْجَنَّةِ، وَإِنَّ

۱- سورة البقرة آیت ۳٤ ۱- ابن ماجة کتاب الفتن

الْمَلَائِكَةَ لَتَضَعُ أَجْنِحَتَهَا رِضًا لِطَالِبِ الْعِلْمِ، وَإِنَّ الْعَالِمَ لَيَسْتَغْفِرُ لَهُ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ، وَمَنْ فِي الأَرْضِ، وَالْحِيتَانُ فِي جَوْفِ الْمَاءِ ....،(١)

ترجمة: څوک چې پر داسې لارې روان وي چې په هغه کې دعلم طلب کوي، نو الله تعالى به هغه دجنت دلارو څخه پريوه لاره باندې روان کړي، بيشکه ملائکې دطالب العلم درضادپاره خپل وزرونه فرش کوي، بيشکه دعالم دپاره هغه استغفار غواړي چې په آسمانونو کې دي اوهغه چې په مځکه کې دي، اوماهيان داوبو په نس کې دده دپاره دمغفرت غوښتنه کوي، ...... الحديث

دغه ټوله په خپله دانسان اودده دعقل پرعظمت اولويي باندې دلالت کوي چې انسان دخپل عقل په وجه ترټول ښه اوداحترام خاوند دی.

داچې انسان ته عقل ورکول سوی دی نوځکه ډيرځله په قرآن کريم کې الله تعالى انسان ته دعقلي نظردعوت ورکوي اوامر ورته کوي چې دالله تعالى په دغه کون اومکان کې فکر تدبر وکړي، اوددې په اسرارو ځان پوه کړي اوفرمايي: {إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضِ وَاخْتِلاَفِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَالْفُلْكِ الَّتِي تَجْرِي فِي الْبَحْرِ بِمَا يَنفَعُ النَّاسَ وَمَا أَنزَلَ اللَّهُ مِنَ السَّمَاءِ مِن مَّاءٍ فَأَحْيَا بِهِ الأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا وَبَثَّ فِيهَا مِن كُلِّ دَابَّةٍ وَتَصْرِيفِ الرِّيَاحِ وَالسَّحَابِ الْمُسَخَّرِ بَيْنَ السَّمَاءِ وَالأَرْضِ لآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَعْقِلُونَ}. (٢)

ترجمة: بيشکه دآسمانونواومځکې په پيداکولوکې، اودشپې او ورځې په اختلاف کې (چې اوږديږي اوکميږي، پرله پسې رائي اوتياره راځي، يخيږي او ګرميږي) اوپه هغه کښتۍ کې چې په دریاب کې روانه وي اوخلګوته فائدة رسوي، اوپه هغه اوبوکې چې الله تعالى دآسمان څخه راکښته کړي دي اوپه هغو سره يې مځکه دمړينې (وچوالي) څخه وروسته ژوندۍ (زرغونه)کړې ده، اوخواره کړي ئې دي په دغه مځکه کې دهرقسم حيواناتو څخه اوپه ګرځولودبادونو کې،

١- سنن ابى داود كتاب العلم باب الحث على طلب العلم - ٢ - سورة البقرة (١٦٤)

اوپه درولو دهغی وریځی چې مسخره کړی سوی ده دمځکې اوآسمان په منځ کې (په دغو ټولو کې) خامخا دالله تعالی دوحدانیت دلیلونه دی دعقل دخاوندانو دپاره.

په پورتنی آیت کې رب العالمین انسانانوته خپل دقدرت اووحدانیت دلائل وربښی، اوهم پرانسان باندې دخپلونعمتونودجملی څخه څه نعمتونه وریادوی، هغه داچې دومره لوی آسمان بی ستنی درولوکې، اودومره لویه پراخه مځکه غوړولو اودهغی څخه داوبو دراویستلو اوبهیدلوکې، اودشپی او ورځی په بدلولوکې، اوپه سندونو دریابونو کې دبیړیو په تگ راتگ کې اودآسمان څخه داوبو په اورولو کې اودباران په اوبوسره دمځکې په شنه کولوکې، اوپه هغی کې دټولو حیواناتو په ژوندانه اوهستوگنه اوددوی په توالد اوتناسل کې، اودمختلفوجهاتو په راز رازبادونوچلولوکې،اودآسمان اومځکې ترمنځ دوریځو په درولوکې، په دغوټولوکې دالله تعالی دقدرت او وحدانیت لوی دلیلونه دی، اودا دهغه چا دپاره چې عقل ولری اودخپل عقل څخه دفهم اوادراک کار واخلی، ښکاره خبره ده چې عقل نه لری لکه نور حیوانان اویایی په نشو باندې دخپل کار څخه معطل کړی وی نوهغه په دغو دلیلونو نه پوهیږی.

اوالله تعالی په بل آیت کې فرمایی: {وَلَقَدْ ضَرَبْنَا لِلنَّاسِ فِي هَٰذَا الْقُرْآنِ مِنْ كُلِّ مَثَلٍ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ}.(۱)

ترجمة:په تحقیق موږ بیان کړی دی خلگوته په دغه قرآن کې دهرمثله،ددی دپاره چې دوی پند پرواخلی.

اوالله تعالی فرمایی: {هُوَ الَّذِي أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً لَكُمْ مِنْهُ شَرَابٌ وَمِنْهُ شَجَرٌ فِيهِ تُسِيمُونَ.(۲)

۱- سورة الزمر آیت ۲۷ -- ۲- سورة النحل آیت ۱۰

يُنْبِتُ لَكُمْ بِهِ الزَّرْعَ وَالزَّيْتُونَ وَالنَّخِيلَ وَالأَعْنَابَ وَمِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ إِنَّ فِي ذَلِكَ لآيَةً لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ.

وَسَخَّرَ لَكُمُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ وَالنُّجُومُ مُسَخَّرَاتٌ بِأَمْرِهِ إِنَّ فِي ذَلِكَ لآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ.

وَمَا ذَرَأَ لَكُمْ فِي الأَرْضِ مُخْتَلِفاً أَلْوَانُهُ إِنَّ فِي ذَلِكَ لآيَةً لِقَوْمٍ يَذَّكَّرُونَ}.(۱)

ترجمة: الله تعالى هغه ذات دی چې نازل کړی دی دآسمان دطرفه اوبه چې دهغه څخه تاسو چیښل کوی اودهغه څخه وابښه شنه کیږی اوتاسو په هغوی کې خپل حیوانات ګرځوی.

اوالله تعالی په دوغو ابو سره کښت، دزیتون، خرماوو، دانګورو تاکان او نور ډیری ستاسو دپاره شنه کوی، بیشکه په دغه (شنه کولو کې ددغو شیانو) دالله تعالی دقدرت لویې نشانیانی دی دهغو کسانو دپاره چې غور اوفکر پکښی کوی.

اومسخرکړی دی (په کار یی لګولی دی) شپه او ورځ،اولمر اوسپوږمی، او ستوری مسخر کړی دی، دده په امر حکم سره، بیشکه په دغو ټولوکې دالله تعالی دقدرت لویې نښانی دی دهغه قوم دپاره چې عقل چلوی، دخپل عقل څخه دفهم او ادراک کاراخلی.

اوهغه شیان چې پیداکړی دی (غوړولی دی) الله تعالی تاسو ته په مځکه کې، حال داچې ددوی رنګونه، شکلونه اوقسمونه یی مختلف دی ، بیشکه ددغه مخلوقاتو په اختلاف کې دالله تعالی دقدرت لوی دلیل دی دهغه قوم دپاره چې پند اخلی اونصیحت قبلوی.

عقل دغوړونو په شان دتوحید لپاره حجت اودلیل هم دی لکه چې الله تعالی ددوزخیان قول نقل کوی اوفرمایی: وَقَالُوا لَوْ كُنَّا نَسْمَعُ أَوْ نَعْقِلُ مَا كُنَّا فِي أَصْحَابِ

۱- سورة النحل آیت ۱۱ - ۱۳

السَّعِيرِ. (۱)

ترجمة : اووبه وايي دغه منكران كه واى مونږ چه اوريدلى مو (خبرى دانبياؤ په دنياكې په سماع قبول سره) يامو عقل لرلى (په خير اوشر خپل) نونه بو وو مونږ نن په اهل ملگرددوزخ كښى .

يعنى مونږ په دى نه پوهيدلوچې دانبى به رشتنى وى، كه مونږ په هغه وخت كې دپوهى اوعقل څخه كاراخستى واى اوپه حقيقت پوهيدلى واى نو نن به ولى مونږ ددوزخيانو په ډله كې واى او تاسوته به دپيغور زمينه برابريد لاى .

الله عزوجل ودوى ته غوږونه اوعقلونه وركړى وه خودوى خپل غوږونه او عقلونه دحق په ادراک ياپيژندلوكې استعمال نه كړل نوداسې سوله لكه دوى چې غوږونه اوعقلونه نه لرى.

په بل ځاى كې الله تعالى فرمايي:فَقُلْنَا اضْرِبُوهُ بِبَعْضِهَا كَذَلِكَ يُحْيِي اللَّهُ الْمَوْتَى وَيُرِيكُمْ آيَاتِهِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ. (۲)

ترجمة : نومونږ دوى ته وويل: ددغى غواپه يوټوته غوښه باندى دغه مړى ووهى، نودى ژوندى كيږى، همداسې الله تعالى په قيامت كې مړى ژوندى كوى اودرښيى تاسو ته خپل دقدرت نښانى ددى لپاره چې تاسو غور اوفكر وكړى .

په بل آيت كې فرمايي: كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ آيَاتِهِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ.(۳)

ترجمة: همداسې الله تعالى تاسوته خپل حكمونه بيانوى ددى لپاره چې تاسو وپوهيږى او وشرعى احكاموته خپل عقل متوجه كړى .

په بل ځاى كې الله تعالى فرمايي:وَمَثَلُ الَّذِينَ كَفَرُوا كَمَثَلِ الَّذِي يَنْعِقُ بِمَا لاَ يَسْمَعُ إِلاَّ دُعَاءً وَنِدَاءً صُمٌّ بُكْمٌ عُمْيٌ فَهُمْ لاَ يَعْقِلُونَ. (۴)

۱- سورة الملک آيت ۱۰ - ۲- سورة البقرة آيت ۷۳ -

۳- سورة البقرة آيت ۲۴۲ - ۴ - سورة البقرة آيت ۱۷۱

ترجمة: دهغو کسانو مثال چې کافران سوی دی لکه دهغه چاچې يو داسې شی ته ناری وهی چې هغه نه اوری مگرتشه بلنه ده اودوی کانه دی، گونگيان دی، ړانده دی، نودوی هيڅ عقل نه لری چې حق ته لاره پيدا کړی.

يعنی دغه کافران کانه دی چې دحق خبری نه اوری اوگونگيان دی چې دحق خبری نه کوی اوړانده دی چې سمه لاره نه وينی.مطلب داچې دوی په هيڅ شی نه پوهيږی ددوی دغه دری قواوی فاسدی سوی دی نوعلم اوپوهه به څنگه وکړی.

په بل ځای کې الله تعالی فرمايي: قَدْ بَيَّنَّا لَكُمُ الأيَاتِ إِنْ كُنتُمْ تَعْقِلُونَ. (۱)

ترجمة: بيشکه موږ تاسوته دقدرت علامی بيان کړی دی که تاسو خپل د عقل څخه کار واخلی اوځانونه په پوه کړی.

په بل آيت کې الله جل جلاله دهغو په هکله فرمايي چې خپل عقل يې دخپل کار څخه معطل کړی وی: إِنَّ شَرَّ الدَّوَابِّ عِنْدَ اللّٰه الصُّمُّ الْبُكْمُ الَّذِينَ لاَ يَعْقِلُونَ.(۲)

ترجمة: بيشکه بدتر دټولو حيواناتو دالله تعالی په نزد هغه دی چې کانه دی دحق داوريدلو څخه، او گونگيان دی دحق دويلوڅخه، اوهغه کسان دی چې دوی عقل نه لری .يعنی علم اوپوهه نه لری.

غرض داکه دالله تعالی ورکړل سوی ټولی قواوی په خپل اصلی مقصد کې استعمال نه کړی نو داسې خلق بيشکه ترټولوحيواناتو بد تر دی .

په قرآن کريم کې دعقل لفظ په مختلفوصيغويا الفاظوسره (۴۹) ځايه راغلی دی چې دغه پخپله دعقل داهميت لوی دليل دی .

اونبی کريم صلی الله عليه وسلم په يوحديث کې فرمايي: عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ قَالَ: كَرَمُ الرَّجُلِ دِينُهُ، وَمُرُوءَتُهُ عَقْلُهُ، وَحَسَبُهُ خُلُقُهُ.(۳)

ترجمة : ابوهريرة رضی الله تعالی عنه روايت کوی چې نبی کريم صلی الله

۱- سورة آل عمران آيت ۱۱۸ - ۲- سورة الانفال آيت ۲۲ -- ۳- رواه إمام أحمد في مسند ابی هريرة

علیه وسلم وفرمایل: چې دیوسړي عزت په دین سره دی، اومیړانه ئی په عقل سره ده، حسب اوعزت ئی په اخلاقو سره دی.

داځه چې نن موږ په دنیاکې وینو لکه لوی جهازونه، ابګوټونه ، قسم قسم علاجونه افریشنونه دواګانی، غلی میوی دانی، ریل ګاډی، کمپیوټر او نور شیان داټول دعقل محصول اوپیداوار دی.

دنبی کریم صلی الله علیه وسلم تربعثت مخکې هم څه مشرکانوشراب نه چیښل، اونه ئی د بتانو عبادت کوی، اونه ئی قتل اوزنا کول اودائی دخپل عقل په رڼا کې نه کول ځکه دغه شیان دعقل دخاوندانو سره مناسب نه دی ځکه دغه ټول انسان وتاریکې اوبدبختیوته رسوی.

یوشاعر وایی: وأفضل قسم للمرء عقلُه -- فلیس من الخیرات شيء یقاربه

إذا کَمّل الرحمن للمرء عقلَه -- فقدکملت أخلاقه ومآربه

ترجمة: دسړي لپاره ډیر ښه قسم دده عقل دی + نودښه شیانوڅخه هیڅ شی دده سره مقابله نسی کولای + کله چې رحمن جل جلاله دسړي عقل پوره کړی + نو دده اخلاق او عادتونه پوره سی.

په بل ځای کې رب العالمین دانسان دجسم، عقل، باطنی حواسو، اوظاهری قواووڅخه بحث کوی اوفرمایی: أَلَمْ نَجْعَلْ لَهُ عَيْنَيْنِ. وَلِسَاناً وَشَفَتَيْنِ وَهَدَيْنَاهُ النَّجْدَيْنِ(۱)

ترجمة: آیا موږ ده ته نه دی ورکړی دوی سترګې چې په وګوری؟ بلکې ورکړی مودی. آیاموږنه دی ورکړی ده ته یوه ژبه اودوه شونډان (چې خبری، خوراک اوداسې نور په وکړی)؟ بلکې ورکړی مودی. اوموږ ده ته دخیر اوشر دواړی لاری ښودلی دی (چې جنت اودوزخ ته په ځی) یا هغه دمور دوه تی دی چې ماشوم ترپیداکیدلو وروسته یی هغه ته درودلو لاره ورښودلی ده.

۱- سورة البلد آیات ۸- ۱۰

په بل آیت کې الله تعالی فرمایي: {وَلَقَدْ ذَرَأْنَا لِجَهَنَّمَ كَثِيراً مِنَ الْجِنِّ وَالأِنْسِ لَهُمْ قُلُوبٌ لا يَفْقَهُونَ بِهَا وَلَهُمْ أَعْيُنٌ لا يُبْصِرُونَ بِهَا وَلَهُمْ آذَانٌ لا يَسْمَعُونَ بِهَا أُولَئِكَ كَالأَنْعَامِ بَلْ هُمْ أَضَلُّ أُولَئِكَ هُمُ الْغَافِلُونَ} (۱)

ترجمة: بیشکه موږ پیداکړي دي دجهنم دپاره ډیرکسان دپیریانو او انسانانو څخه، چې دوی لره داسې بی معنا زړونه دي چې هیڅ نه پوهیږي، او دوی لره داسې بی فائدی سترګې دي چې په هغوی سره «دقدرت نښانې» نه ویني، اودوی لره داسې بی کاره غوږونه دي چې دوی په هغوی سره «دالله آیتونه» نه اوري، دغه کسان دهغو چارپایانو په شان دي بلکې دوی ترچارپایانو ډیر ګمراهان دي، همدغه کسان ډیر غافلان دي.

په بل آیت کې الله تعالی فرمایي: {أَلَهُمْ أَرْجُلٌ يَمْشُونَ بِهَا أَمْ لَهُمْ أَيْدٍ يَبْطِشُونَ بِهَا أَمْ لَهُمْ أَعْيُنٌ يُبْصِرُونَ بِهَا أَمْ لَهُمْ آذَانٌ يَسْمَعُونَ} (۲)

ترجمة: آیا سته دوی ته داسې پښې چې دوی په هغوی سره تلل کوی؟ آیا سته دوی ته داسې لاسونه چې دوی په هغوی سره نیول کوی؟ آیا سته دوی ته داسې سترګې چې دوی په هغوی سره لیدل کوی؟ آیا سته دوی ته داسې غوږونه چې دوی په هغوی سره اوریدل کوی؟.

دغه پورته ذکرسوی حواس ددوی سره ټول سته خوبیاهم رب العالمین دوی ته چارپایان اویاترهغوی ګمراهان ویلی دي، داځکه په دغو حواسو باندې چې دهرشی احساس وسو نوهغه ټول خپل محسوس پرعقل عرض کوی عقل بیا دښو اوبدوفیصله ورکوی، نوکه عقل جوړ اوسالم وي نوصحیح فیصله ورکوی اوکه هغه صحیح نه وي نوبیا غلته فیصله ورکوی،دمثال په ډول که پښې یو خواته ځي نواول دعقل سره مشوره کوی چې دغه ځای ته تلل مناسب دي که نه؟

۱- سورة الاعراف آیت ۱۷۹ ---- ۲- سورة الاعراف آیت ۱۹۵

لاسونو يوشي ته وروړي نواول دعقل سره مشوره كوي چې لاس وروړل مناسب دي كه نه؟ كه په سترګويوشي ته ګوري نواول دعقل سره مشوره كوي چې ورته كتل مناسب دي كه نه؟ په غوږو يوشي اوري نواول دعقل سره مشوره كوي چې اوري دل يې مناسب دي كه نه؟ اوداسې نور، نوكه عقل فاسد وي اوغلطه مشوره وركړي نو هغه انسان بيا په ګناه اخته سي، اويا داسې جرم وكړي چې هغه دده دبربادى سبب وګرځي، اوداسې موږ په خپله ټولنه كې ډير وينو چې دغلطې مشورې او غلطې فيصلې ډير بد انجام وي.

چاويلي دي: چې عقل ته ځكه عقل وايي چې دغه دعقال پرځاى استعماليږي اوعقال په عربي اصطلاح كې داوښ ځنګون بندته ويل كيږي ځكه چې كله انسان دبدو اراده وكړي نوعقل دي دبده كاره څخه راګرځوي.

داچې يوڅوک دعقل سره بياهم په نشه اوبدو كارونو اخته وي داسې دي لكه ده چې دخپل عقل څخه استفاده نوي كړي، يا داسې دي لكه دي چې عقل نه لري خو موږ ته عاقل معلوميږي ځكه دعقل خاوند خپل ځان ته ضرر نه رسوي.

دعقل ساتنه

دپورتني څه تحقيق څخه معلومه سوله چې اول انسان دالله تعالى دټولو مخلوقاتو څخه يولوي عظيم مخلوق دي اوبيا ودغه اشرف المخلوقات ته چې څومره نعمتونه وركول سوي دي دهغوي ټولو څخه زيات داهميت وړنعمت عقل دي، ځكه دانسان دخلقت دحكمتونو څخه كيداى سي داهم وي چې الله تعالى د دنيا تعمير په انسان كوي، اوهغه قسم قسم خزانى چې رب العالمين په مځكه، آسمانونو اودريابونوكې دانسان دپاره ساتلي دي هغه دانسان په ذريعه راوباسي، همدغه انسان دي چې دمځكې دنس څخه يې راز راز معدنونه ، پټرول، مس او داسې نور شيان راوايستل اوخپل په نفع يې استعمال كړل، همدغه دانسان عقل

دی چې په فضاء کې نه یوازی داچې انسانانو ته یی دښه هوسا اوآسانه سفر زمینه برابره کړی ده بلکې سپوږمی، مریخ اونورو سیاروته یی هم خپل ځان ورسوی، همدغه دانسان عقل دی چې د سمندرونو دریابونو سینی یی څیری کړی اودهرقسم ابگوتونو اودریابی وسایلو په ذریعه یی ددنیادکونجونواوطرفونو لاری لنډی کړی همدغه دانسان عقل دی چې دعلم، پوهی، تعلیم اوتربیی په اړخ کې حیرانونکې گامونه پورته کړه، اوهمدارنگه د علاجونو اودوا سازی په لړکې هم ترډیره حده نه ستړی کیدونکې هلی ځلی کړی دی. ددی نه علاوه چې انسان څومره دښیگنی کارونه کوی اویادبدیو اوضررونو څخه ځان ساتی نوهغه ټول په عقل کولای سی چې عقل نه لری هغه نه ځان ته اونه بل ته نفع رسولای سی.

نو لکه څومره چې عقل مهم دی هغومره ئی ساتنه هم مهمه ده نوځکه داسلام په مقدس دین کې ټول هغه څه حرام کړل سوی دی چې عقل ته ضرر رسوی.

دعقل دساتنی یوه طریقه داده: چې دسر اوهغه چې په سرکې دی حفاظت او ساتنه یی وسی ځکه دعقل مرکز سردی، نودسرساتنه اوپر هغه باندې دنه وهلو امر سوی دی، ترڅو حفاظت یی وسی، دالله تعالی رسول صلی الله علیه وسلم په دی هکله فرمایی: عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «اسْتَحْيُوا مِنَ اللَّهِ حَقَّ الحَيَاءِ». قَالَ: قُلْنَا: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّا نَسْتَحْيِي وَالحَمْدُ لِلَّهِ، قَالَ: «لَيْسَ ذَاكَ، وَلَكِنَّ الِاسْتِحْيَاءَ مِنَ اللَّهِ حَقَّ الحَيَاءِ أَنْ تَحْفَظَ الرَّأْسَ وَمَا وَعَى، وَالبَطْنَ وَمَا حَوَى، وَلْتَذْكُرِ المَوْتَ وَالبِلَى، وَمَنْ أَرَادَ الآخِرَةَ تَرَكَ زِينَةَ الدُّنْيَا، فَمَنْ فَعَلَ ذَلِكَ فَقَدْ اسْتَحْيَا مِنَ اللَّهِ حَقَّ الحَيَاءِ. (۱)

ترجمة: عبد الله بن مسعود رضی الله عنه روایت کوی چې رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل: دالله تعالی څخه داسې حیا وکړی لکه څرنگه چې دده حق

۱- رواه الترمذی کتاب صفة القیامة والرقایق والورع

دی ، مور وویل ای دالله رسوله شکر دی الحمد لله مور دالله تعالی څخه حیا کوو ، ده وویل داصحیح ده خودده حق دادی چې دسراودهغه څه چې په سرکې دی حفاظت وکړی اوبیانس اوهغه څه چې په هغه کې سته حفاظت وکړی اوبیادمرګ اودهډوکو دخرابیدلو یادونه وکړی اوڅوک چې دآخرت کامیابی غواړی هغه دی ددنیا دزینت څخه ځان وساتی اوڅوک چې داسې وکړی نوهغه دالله تعالی څخه دحیا کولو حق ادا کړی.

په یوبل حدیث کې فرمایی : عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «إِذَا قَاتَلَ أَحَدُكُمْ أَخَاهُ فَلْيَجْتَنِبِ الْوَجْهَ». (۱)

ترجمة: ابوهریرة رضی الله تعالی عنه دنبی علیه السلام څخه روایت کوی چې ده ویل که یوه ستاسو څخه دخپل ورور سره جنګ کوی نودمخ څخه دی ځان وساتی.

داغه حدیث په ابو داود کې په داسې الفاظو راغلی دی : عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «إِذَا ضَرَبَ أَحَدُكُمْ فَلْيَتَّقِ الْوَجْهَ». (۲)

ترجمة: ابوهریرة رضی الله تعالی عنه دنبی صلی الله علیه وسلم څخه روایت کوی چې ده ویل: که ستاسو څخه چا وهل کول نودمخ څخه دی ځان وساتی.

اومخ دسره څخه دی ځکه یوروایت داسې راځی: عَنْ نَافِعٍ، أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ كَانَ يَقُولُ: «مَا فَوْقَ الذَّقَنِ مِنَ الرَّأْسِ فَلَا يُخَمِّرْهُ الْمُحْرِمُ» (۳)

ترجمة: دنافع څخه روایت نقل سوی دی چې عبدالله بن عمر (رض) به ویل: دزنی څخه لوړ دسر څخه دی محرم دی (داحرام په حال کې) نه پټوی.

نه یوازی داچې پرمخ باندې وهل منع دی بلکې داسلام پیغامبر محمد مصطفی صلی الله علیه وسلم په دی هکله سخته سزاهم ښودلی ده اوفرمایی: عَنْ

۱- مسلم كتاب البر والصلة والأدب ۲- ابوداود كتاب الحدود - ۳- موطأ امام مالک کتاب الحج

عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «لَيْسَ مِنَّا مَنْ لَطَمَ الخُدُودَ، وَشَقَّ الجُيُوبَ، وَدَعَا بِدَعْوَى الجَاهِلِيَّةِ» (۱)

ترجمه: زموږ پر سنتو باندې نه دی هغه څوک چې دلاس په ورغوی دچا مخ ووهی، یادچاګریوان یاجامی ورخیری کړی، یاهغه چې جاهلیت ته دعوت کوی هغه داچې پرمړی باندې ژړا اوفریاد کوی.

دپورتنیو حدیثونو په استدلال علماء اوفقهاء کرام دمخ اوسر وهل حرام بولی ان تردی چې دشرعی حدودو دنافذ کولو په وخت کې به یې هم برسر اومخ نه وهی. ځکه دتجربی دمخی پرسر وهلو یا لویدلو سره ډیرځله دانسان عقل خراب سوی او لیونی سوی دی.

دحنفی فقهی په یوډیر معتمد کتاب کې دغه مسئله په داسې الفاظوسره تشریح سوی ده: وَلاَ يُجْمَعُ الضَّرْبُ فِي عُضْوٍ وَاحِدٍ؛ لأَنَّهُ يُفْضِي إِلَى تَلَفِ ذَلِكَ الْعُضْوِ، أَوْ إِلَى تَمْزِيقِ جِلْدِهِ، وَكُلُّ ذَلِكَ لاَ يَجُوزُ، بَلْ يُفَرَّقُ الضَّرْبُ عَلَى جَمِيعِ الأَعْضَاءِ مِنْ الْكَتِفَيْنِ وَالذِّرَاعَيْنِ وَالْعَضُدَيْنِ وَالسَّاقَيْنِ وَالْقَدَمَيْنِ إلاَّ الْوَجْهَ وَالْفَرْجَ وَالرَّأْسَ؛ لأَنَّ الضَّرْبَ عَلَى لْفَرْجِ مُهْلِكٌ عَادَةً، وَقَدْ رُوِيَ عَنْ سَيِّدِنَا عَلِيٍّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ مَوْقُوفًا عَلَيْهِ وَمَرْفُوعًا إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ قَالَ: «اتَّقِ وَجْهَهُ وَمَذَاكِيرَهُ» وَالضَّرْبُ عَلَى الْوَجْهِ يُوجِبُ الْمُثْلَةَ وَقَدْ «نَهَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ الْمُثْلَةِ» وَالرَّأْسُ مَجْمَعُ الْحَوَاسِّ وَفِيهِ الْعَقْلُ فَيُخَافُ مِنْ الضَّرْبِ عَلَيْهِ فَوَاتُ الْعَقْلِ أَوْ فَوَاتُ بَعْضِ الْحَوَاسِّ.(۱)

ترجمه: وهل به پر یوه اندام یوځای نه کیږی، ځکه دغه داندام دتلف کولو اویا دجلد وخیری کیدلوته مفضی کیږی، اودغه جائزنه دی، بلکې دغه وهل به دبدن پراعضاؤ تقسیم کیږی لکه وږی، لاسونه، پڼدی، پښی مګرنه مخ، ذکر اوسر، ځکه عادة پرذکروهلوسره انسان هلاک کیږی، بیشکه دعلی رضی الله

۱- صحیح البخاری کتاب الجنائز – ۱- بدائع الصنائع ج۷ ص ۵۹

تعالی عنه څخه روایت دی، اوده دغه حدیث پرده باندې موقوف اورسول الله صلی الله علیه وسلم ته هم رسولی دی: هغه داچې نبی صلی الله علیه وسلم وفرمایل: تاسو دده دمخ اوذکر څخه ځان وساتی، اوپرمخ باندې وهلوسره مثلت راځی اورسول الله صلی الله علیه وسلم دمثلت څخه منع کړی ده، اوسر دټولو حواسو ځای دی، اوپه ده کې عقل دی، اوددی ویره سته چې پرسر وهلو سره دده عقل فوت سی، اویانور حواس ورسره فوت سی.

دعقل دساتلو دوهمه طریقه داده: چې ټول نشه کونکې شیان حرام بلل سوی دی ځکه چې دنشی استعمال انسان نشه کوی اونشه پرعقل پرده اچوی اودخپل طبیعی کارڅخه یی معطل کوی نه یوازی داچې حرام بللی سوی دی بلکې دهغوی څخه پرهیزکول لازم بلل سوی دی، داهم دعقل دحفاظت یاساتلولپاره دی.

دنشیی توکو قسمونه

نشیی توکې: څه علماؤپرمائع اوجامد اوڅه علماؤ پر طبیعی او مصنوعی تقسیم کړی دی خوپه عربی کتابونوکې پرمسکر، مخدر اومفتر باندې تقسیم سوی دی.

طبیعی: لکه شراب، تریاق، چرس، تمباکو اوددوی څخه جوړ سوی مختلف شیان.

مصنوعی: لکه څه دنشی پیچکاری،هیروین،ګولی، کپسولونه اوداسې نور چې په کارخانوکې د ماشینانو په ذریعه جوړیږی.

دلته زموږ مطلب دنشی اودهغه دحرام والی سره دی ددوی دنومانو او ددوی دطبیعت سره نه دی چې څه نوم اوماده یی ده، کوم شی چې انسان نشه کوی دهغه دحل یاحرمت دقرآن اوحدیث اود فقهاؤ داوصولو مطابق بیان کوو تر څوددغو ناولوشیانو حقیقت معلوم سی،ترڅویوپاکه ټولنه جوړه کړواود پاکې نفقی خاوندان سو اودالله تعالی درحم قابل جوړسو.

۱- خمر

لمړی دنشي توکودجملی څخه خمردی چې داسلام په دین کې ډیر بد اوحرام بلل سوی دی اودټولوخبائثو مور اودټولوشرونوکیلی ورته ویلی سوی دی ځکه چې په یواثرکې راځی: عَنْ أَبِي بَكْرِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْحَارِثِ، عَنْ أبيه قَالَ: سَمِعْتُ عُثْمَانَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ يَقُولُ: " اجْتَنِبُوا الْخَمْرَ فَإِنَّهَا أُمُّ الْخَبَائِثِ.(۱)

ترجمة: ابی بکر بن عبد الرحمن بن الحارث دخپل پلار څخه روایت کوی چې ما دعثمان رضی الله تعالی عنه څخه واوریدل چې ویلی دشرابو څخه پرهیز وکړی ځکه دغه دټولو بدیو مور ده.

په بل اثرکې راغلی دی:عَنْ أَبِي الدَّرْدَاءِ، قَالَ: أَوْصَانِي خَلِيلِي صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «لاَ تَشْرَبِ الْخَمْرَ، فَإِنَّهَا مِفْتَاحُ كُلِّ شَرٍّ» (۲)

ترجمة: ابی درداء رضی الله تعالی عنه څخه روایت دی چې ماته خپل خلیل صلی الله علیه وسلم وصیت وکړی چې خمرمه چیښه ځکه دادټولوشرونوکیلی ده.

اونن خمرو په ټوله اسلامی اوغیر اسلامی دنیا کې دعامی بلوا صورت اختیار کړی دی، اوپه عامو بازارونوکې بیله کوم عار اوشرم څخه خرڅیږی او رانیول کیږی اوچیښل کیږی.

که څه هم مسلمانان د(خمر) په حرام والی کې څه شک اوشبهه نه لری، خو څه علماؤ دخمر په معنی اوحقیقت کې داسې اختلاف کړی دی چې دهغه دوجهی څخه څه عواموا وخواصو ته داسې لاری پیداسوی دی چې دهغوی په وجه حرامو ته مباح وایی، اوعوام دهغوی پراستعمال جرأت کوی، ځکه دفقهی په کتابونو کې دخمر دلفظ په معنی کې اختلاف نقل سوی دی، اودنورو منشیاتو په هکله هم دفقهاؤ یو نظرنه لیدل کیږی.

۱- رواه النسائي كتاب الأشربة - ۲- رواه ابن ماجة كتاب الأشربة

نوځکه ترهرڅه دمخه به دخمر دمعنی تعریف وکړو چې خمر دعربی لغت په کتابونوکې، اوپه نبوی حدیثونوکې، دقرآن کریم مفسرینو په خپل تفسیرونو کې څه معنی کړی ده، اوهمدارنګه داصول فقهی دقانون دمخی څه معنی کیدای سی، او بیا دفقهاؤ په نظرکې څه ته وایی، اوبیابه یی دحرمت اودهغه وجهی ته نظر وکړو اوبیابه دخپل علمی توان په مطابق دنورو نشیی توکو یامواداو څخه څه بحث وکړو.

داځکه چې دخمر دحراموالی علت اوحکم معلوم سی نو دنوروحکم هم آسانه معلومیږی ، اودابه معلوم سی چې دټولو علت یودی که جدا که علت یو وی نوحکم یی هم یودی چې حرام دی.

دخمر معنی په عربی لغت کې

په قرآن کریم کې الله تعالی د(خمر)کلمة ذکرکړی ده، خمریوعربی لفظ دی دعربی ژبی دلغت په کتابونوکې دوی معنی ګانی سوی دی یوداچې دخمر لفظ عام دی وهرنشه کونکې شی ته ویل کیږی،دوهم داچې خمر یوازی دانګورونشه کونکې شیری ته ویل کیږی، دغه دواړی معنی ګانی دلغتو په کتابونو کې ذکر سوی دی، لکه څرنګه چې ددغه لاندنیو تعریفونو څخه معلومیږی:

۱- والخَمْرُ: مَا أسْكَرَ مِنْ عَصيرِالْعِنَب لأنَّها خَامَرَتِ الْعَقْلَ. والتَّخمِيرُ: التَّغطِيَةُ، يُقَالُ: خَمَّرَ وجْهَهُ وخَمَّرْ إناءك. والمُخامَرَةُ: الْمُخَالَطَةُ.

والخَمْرُ: مَاخَمَرَالعَقْلَ، وَهُوَالْمُسكِرُمِنَ الشَّرَابِ، وَهِيَ خَمْرَةٌ وخَمْرٌ وخُمُورٌ مِثْلُ تَمْرَةٍ وَتَمْرٍ وَتُمُورٍ.(۱)

ترجمة: خمر دانګورو نشه کونکې شیره ده، اودغه ته خمر ځکه ویل کیږی چې عقل خرابه وی اوګډ وډ کوی،اوتخمیر پرده اچولوته وایی، اوداسې ویل کیږی (مخ یی پټ کړی، خپل لوښی پټ کړی، اومخامره ګډ وډ کولوته وایی.

۱- لسان العرب ج ۴ ص۲۱۱

بل تعریف داسې سوی دی: خمر هغه شی ته ویل کیږی چې عقل پټوی او دغه نشه کونکې شراب دی، اودغه دخَمْرَةٌ وخَمْرٌ وخُمُورٌ په الفاظو سره راځی لکه تَمْرَةٍ وتَمْرٍ وتُمُورٍ.

۲- قال الفیروزآبادی:الخَمْرُ:ماأسْكَرَ من عَصيرِ العِنَبِ، أو عامٌّ، والعُمومُ أصَحُّ، لأنَّها حُرِّمَتْ، وما بالمدينة خَمْرُ عِنَبٍ، وماكانَ شَرَابُهُم إلا البُسْرَ والتَّمْرَ، سُمِّيَتْ خَمْراً لأنَّها تَخْمِرُ العَقْلَ وتَسْتُرُهُ، أولأنَّها تُرِكَتْ حتى أدْرَكَتْ واخْتَمَرَتْ أولأنَّها تُخامِرُ العَقْلَ، أي: تُخالِطُهُ.(۱)

ترجمة: فیروز آبادی وایی: خمر په لغت کې دانګورو نشه کونکې شیره ده (یاعام دی) اودغه عاموالی صحیح دی، ځکه خمرپه مدینة کې حرام سوله اوپه مدینه کې په دغه وخت کې دانګورو شراب نه وه، ددوی شراب په دغه وخت کې نه وه مګر دلندی اووچې خرما څخه وه، ودغه شیری ته ځکه خمروویل سُول چې پر عقل پرده اچوی اوپټوی، اویاځکه چې دوی خپله پټ ساتل کیږی ترڅو داسې ګاټه سی چې نشه پیداکړی، یاځکه خمر ورته وویل سول چې عقل ګډ وډ کوی.

۳- وقال الذبیدی:بشرح صاحب القاموس:الخَمْرُ:مَا أسْكَرَ مادَّتُها مَوْضُوعَة للتَّغْطِية والمُخالطَةَ في سِتْرٍ،كَذَا قالَه الرَّاغِب والصَّاغانِيّ وغَيْرُهمامن أربابِ الاشْتِقاق، وتَبِعَهم المُصَنِّف في البصائر.

واختُلف في حَقيقَتِها، فقِيل هِيَ (من عَصيرِ العِنَب) خَاصَّةً، وَهُوَ مَذْهَب أبي حَنيفَة، رَحِمه اللّهُ تَعالَى، والكُوفِيِّين، مُرَاعَاةً لفقْه اللُّغَة: (أَوْ عَامٌّ) أي مَاأسْكَرَمن عَصيرِكُلِّ شَيْءٍ لأنَّ المَدَارَ على السُّكْر وغَيْبُوبة العَقْل، وَهُوَ الذي اخْتَاره الجَماهِير.(۲)

ترجمة: زبیدی دقاموس دعبارت شرح کوی اووایی: خمر هغه شی دی چې نشه لری، اودغه مادة دپرده اچولو اوګډوډ کولو دپاره وضع سوی ده ،اودغه قول دراغب، صاغانی اوددوی نه علاوه نوردا شتقاق عالمانوهم ویلی دی او مصنف هم

۱- القاموس المحیط ج۱ ص ۳۸۷مادة خمر -- ۲- تاج العروس ج ۱۱ص ۲۰۸ مادة خمر

په خپل بصائر نومی کتاب کې ددوی اتباع کړې ده.

دخمر په حقیقت کې اختلاف دی: چاویلی دی: دغه خاص دانګورو دشیری څخه وی، دغه قول دامام ابو حنیفة (رحمة الله تعالی علیه) اونورو کوفیانو دی ترڅو دفقه دلغت مراعت سوی وی (اودعام) دلفظ تشریح کوی او وایي: یعنی دخمر څخه دهرهغه شی شیره مراد ده چې نشه لری، ځکه دلته مرادنشه اودعقل غائب کول دی، همدغه معنی جمهورو علماؤ اختیار کړې ده.

۴- الخمر: المسكر من عصير العنب وغيره, وهي مأخودة من خمر الشيء إذا ستره وغطاه, سميت خمرا لأنها تستر العقل وتغطيه, ومنه قولهم: خمرتُ الإناء أى غطيتُه.

قال الزجاج: الخمر فى اللغة: ماسترالعقل, يقال: دخل فلان فى خمارالناس أى فى الكثير الذى يسترفيهم, وخمار المرأة سمى خمارا لأنه يغطى رأسها.(۱)

ترجمة: خمر هغه نشه کونکې شی دی. دانګورو دشیری څخه وی اوکه بیله انګورو دبل شی څخه جوړ سوی وی، اوخمر دشی دپټیدلو څخه اخستل سوی دی، چې کله شی پټ کړل سی اوپرده پرواچول سی، خمرته ځکه خمر وایي چې دوی عقل پټوی اوپرده پراچوی، دهمدی څخه ویل کیږی چې (ماشی پټ کړی چې کله پرده پرواچوی).

زجاج وایي: خمر په لغت کې هغه شی ته وایي چې عقل پټوی، ویل کیږی: (فلانی دخلګو په خمار کې دی یعنی په دومره ډیرو خلګوکې دی چې په دوی کې پټ سو، دښځی پوښی ته خمار ویل کیږی ځکه ددی سرپټوی.

که پورته ذکرسوی تعریفونوته وګورو نو وینو چې دڅه الفاظو په تغیر دټولو په منځ کې یوه مشترکه معنی سته هغه دعقل پټیدل دی، ځکه دخمر معنی پټیدل دی، اودابښکاره خبره ده چې دعقل پټیدل دادی چې دخپله کاره څخه معطل سی

۱- الصحاح تاج اللغة وصحاح العربية ص ۳۴۳

هغه داچې فهم اوادراک نسی کولای اوخپل خیراوشر نه سره پیژنی اودغه دعقل معطل کیدل په نشه سره کیږی نشه دهرشی چې وی اودانګورواوبوڅخه جوړسوی شراب هم هغه وخت حرام دی چې نشه پیداکړی، چې دنشی حد ته نوی رسیدلی یا دنشی دحال څخه ووزی نوهغه هم حرام نه دی، معلوم سو چې اصل نشه حرامه ده.

که دلسان عرب مصنف خاص تعریف کړی دی هم مراد دعقل پټیدل یا دخپلی اساسی وظیفی څخه معطل کیدل دی، که دغه نورو عام تعریف کړی دی دهغوی هم داغه مطلب دی چې هرهغه شی چې نشه لری اوپه هغه سره عقل دخپل کار څخه معطل کیږی نوهغه حرام دی.

دزجاج په تعریف کې په صراحت سره لیکلی دی چې هرهغه شی ته ویل کیږی چې عقل پټوی، اوعقل په نشه پوټیږی دهرشی چې وی.

دپورتنیو ټولوتعریفونو څخه معلومه سوله چې دعربی لغت اکثریت پردغه دی چې دخمر معنی عامه ده وهرهغه شی ته ویل کیږی چې نشه ولری.

دخمر معنی دحدیث دنظره

دلغت په معنی ګانوکې یوشی ښکاره معلوم سوهغه داچې مدار یی پټول، پرده اچول اوګډوډکول دی، دهمدی څخه (په عربی ژبه) کې د ښځې پوړنی یاهغه ټوکر ته چې داخپل سر یادښایست ځایونه په پټوی خمار ویل کیږی، څکه الله عزوجل فرمایی (وَلْيَضْرِبْنَ بِخُمُرِهِنَّ عَلَى جُيُوبِهِنَّ.(۱)

ترجمة: او وادی چوی پوړنی خپل پرګریوانونو خپل.

همدغـه پورتنی دپټیدلومعنی دنبی کـریم صلی الله علیه وسلم پـه ډیرو حدیثونو کې بیان سوی ده: ۱- عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:«خَمِّرُوا الآنِيَةَ، وَأَجِيفُوا الأَبْوَابَ، وَأَطْفِئُوا المَصَابِيحَ، فَإِنَّ الفُوَيْسِقَةَ

۱- سورة النور آیت ۳۱

رُبَّمَا جَرَّتِ الفَتِيلَةَ فَأَحْرَقَتْ أَهْلَ البَيْتِ» (۱)

ترجمة:رسول الله صلى عليه وسلم فرمايي: دخوب څخه مخکې لوښې پوټوی اودروازې بندوی او چراغ ګل کوی ځکه چې کله کله موږک دڅراغ پليته کشوی اوکور والا سوځی (ځکه ددغه څخه اورلګيږی).

په بل حديث کې راغلی دی: ۲- عَنْ زُرْعَةَ بْنِ جَرْهَد الأَسْلَمِيِّ، عَنْ أبيه، وَكَانَ مِنْ أَصْحَابِ الصُّفَّة، قَالَ: جَلَسَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَرَأَى فَخِذِي مُنْكَشِفَةً، فَقَالَ: «خَمِّرْ عَلَيْكَ أَمَا عَلِمْتَ أَنَّ الْفَخِذَ عَوْرَةٌ».(۲)

ترجمة : زرعة دجرهد اسلمی رضی الله تعالی عنه زوی دخپل پلار څخه چې (داصحاب صفة څخه وو)روايت کوی چې رسول الله صلی الله عليه وسلم کښېنستی او زما لوڅ ورون يې وليدی نو وی ويل پرخپل ځان پرده واچوه اياته نه يئ خبر چې ورون عورت دی.

په بل حديث کې راغلی دی: ۳- عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ جَحْشٍ، خَتَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَرَّ عَلَى مَعْمَرٍ بِفِنَاءِ الْمَسْجِد مُحْتَبِيًا كَاشِفًا عَنْ طَرَفِ فَخِذِهِ، فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:خَمِّرْ فَخِذَكَ يَا مَعْمَرُ؛فَإِنَّ الْفَخِذَ عَوْرَةٌ»(۳)

ترجمة: محمد بن جحش څخه روايت دی چې نبی صلی الله عليه وسلم د مسجد بغل ته تيريدی چې دمعمر دورانه څه حيصه لوڅه وه. نوده ته نبی صلی الله عليه وسلم وويل: ای معمره خپل ورون پټ کړه بيشکه ورون عورت دی.

په بل حديث کې راغلی دی: ۴- عَنْ مُحَمَّدٍ، أَنَّ عَائِشَةَ نَزَلَتْ عَلَى صَفِيَّةَ أُمِّ طَلْحَةَ الطَّلَحَاتِ، فَرَأَتْ بَنَاتٍ لَهَا يُصَلِّينَ بِغَيْرِ خُمُرٍ قَدْ حِضْنَ، قَالَ: فَقَالَتْ عَائِشَةُ: لاَ تُصَلِّيَنَّ جَارِيَةٌ مِنْهُنَّ إِلاَّ فِي خِمَارٍ.(۴)

۱- رواه البخاری کتاب الاستئذان حديث نمبر ۱۲۲۳ -- ۲- مسند امام احمد حديث نمبر ۱۵۳۶۶

۳- مسند امام احمد بن حنبل حديث نمبر ۲۱۴۵۶ - ۴- رواه امام احمد فی مسنده حديث نمبر ۲۳۵۰۵

ترجمة : دمحمد څخه روایت دی چې عائشة رضی الله تعالی عنها دطلحة دمور صفیی کره راغله او ددی لونی یی ولیدلی چې بیله پوړنی یی لمونځ کوی او دوی ته حیض ورغلی یعنی بالغانی وی، دی وایی نوعائشة (رضی الله تعالی عنها) ورته وویل چې ددوی څخه دی پیغله بیله پوړنی لمونځ نه کوی.

دپورتنیو ټولو حدیثونو څخه ثابته سوله چې دخمر معنی پټیدل دی، داچې شرابو ته خمر وایی ځکه دانسان عقل پټوی یعنی دخپلی وظیفی څخه بندوی.

دهمدغه دلائلو پربنیادیوعالم په خپل کتاب کې لیکلی دی: وقد أطلق اسم الخمرعلى سائرالأنبذة المسكرة، لمافيها من مخامرة العقل، وكان الإطلاق اللغوى قائما على أساس الستر والتغتطية والمخالطة.(١)

ترجمة: اودخمر اطلاق پرټولو نشه کونکو شربتونو باندې کیږي؛ ځکه چې په دوی کې هغه څه سته چې پرعقل پرده اچوی اودلغت دټولو معنی ګانو اساس اوبنیاد ستر، پرده اچول اوګډوډ کول دی.

یوبل دوخت ډیر ښه عالم په خپل کتاب کې لیکي: ويستوي في نظر الإسلام كل مسكر، لأن المسكر في اللغة الخمر،وكل ما يسكر ويذهب بالعقل من الخمرة وما فيها معناها كالحشيش والأفيون، فكل مسكرخمر مهما تعددت أشكاله وألوانه، ومهما وضع له الناس من مسميات وألقاب، فيدخل فى ذلک كل ماثبت اسكاره من أى مادة حتى ولوكانت خبزا او ماءا، كماروى عن عائشة رضي الله تعالي عنها, أنها قالت (لاأحل مسكرا وإن كان خبزا او ماءا) وسواء كان نيئا اومطبوخا, مأكولا اومشروبا, جامدا اومائعا, موجودا في زمن النبي صلي الله عليه-وسلم أولا........(٢)

ترجمة:داسلام دنظره ټول نشه کونکې شیان یوبرابردی ځکه نشه کونکې

١- البيوع المحرمة والمنهى عنها ص ١٠١

٢- المخدرات أخطر معوقات التنمية ج١ ص ٥٣

شی په عربی لغت کې خمردی اوهرهغه شی چې نشه لری اوعقل غائب کوی او هغه چې دده په معنی وی لکه چرس اوأفیون او داسې نور هغه دخمر څخه دی، نوهرمسکرخمردی, هرڅومره چې شکلونه اورنګونه ډیرسی، اوهر څومره چې خلګ دهغوی دپاره نومونه اولقبونه وضع کړی، نوپه دغه کې ټول هغه څه داخل دی چې دسکر یانشی معنی پکښی ثابته سی، دهری مادی څخه چې وی که څه هم ډوډی اواوبه وی، ځکه دعائشی رضی الله تعالی عنها څخه روایت دی چې هغی ویل: «زه مسکرته حلال نه وایم که څه هم ډوډی او اوبه وی» او داهم فرق نه لری تازه وی که پاخه، خوړونکې وی که چیښونکې، وچ وی که نرم، دنبی علیه السلام په زمانه کې موجود وی که نه.

دپورته ذکرسوی ټولوحدیثونو څخه هم ثابته سوله چې دخمر معنی د عقل پوټیدل دی اودغه معنا عامه ده هره نشه عقل دخپل کارڅخه باسی.

دخمر معنی دمفسرینو دنظره

ددی عنوان دلیکلو مطلب دادی: دخمردلفظ په معنی کې چې کوم اختلاف دی هغه داچې دخمر لفظ عام دی یعنی هرنشه کونکې شی ته خمر ویل کیږی لکه جمهورفقهاء چې وایی یاداچې یوازی دانګورونشه کونکې شیری ته ویل کیږی، لکه دحنفی فقهاؤ نظر چې دی، غواړم چې په دغه بحث کې دقرآن کریم دځو مشهورو اومقبولومفسرینو نظرونه اورایی هم معلوم کړو چې د هغوی په دی هکله نظر څه دی؟ ځکه دوی تر ډیرو فقهاؤ دقرآن کریم په مطلب اوغرض ډیر ښه پوهیږی، ځکه دوی په دی هکله ترنورو زیاته مطالعه، محنت اوکوشش کړی دی، ترڅو دعربی لغتونو، نبوی حدیثونو اودمفسرینو دنظرونو په رڼاکې د قرآن کریم دلفظونو اوحکمونو مطلب واضح سی.

دتفسیر کبیر دنظره

داچې فخرالدین الرازی «رحمة الله تعالی علیه» دتفسیر کبیر مفسر زموږ د علماؤ په منځ کې ډیر لوی مقبولیت لری اودده کتاب دعلماؤ په منځکې ډیرښه شهرت لری داسې عالم به کم وی چې دده په کتاب خانه کې تفسیرکبیرنه وی بلکې هره کتابخانه دتفسیر کبیرنه بغیرنیمګړی معلومیږی، اوده په دی هکله په پوره تفصیل اودلائلو سره داموضوع ښه روښانه کړی ده چې دخمرڅخه هر مسکر مراد دی نوځکه غواړم چې اول دده دتفسیر څخه څه مطلوب عبارتونه د ترجمی سره لوستونکوته ولیکم ترڅو موضوع ثابته سی چې دخمر دلفظ څخه څه مراد دی؟ یوازی دانګورو اوبه دی که هرنشه کونکې شی ته ویل کیږی.

دمفسرینو دنظرونو تروړاندی کیدلو دمخه لږڅه دخمر دآیتونو دشان نزول په هکله اشاره کول ضروری ګڼم ځکه په تفسیرکې شان نزول دحکم په اخستلو کې لوی اهمیت لری اونور هم په مطلب اخستلو کې آسانی راځی اوداهم دتفسیر کبیر څخه را اخلم.

دخمر دآیتونو دشان نزول په هکله دری مختلف روایتونه راغلی دی د هغوی دجملی څخه دیوه روایت په لیکلو اکتفاءکوم اوهغه په لاندی ډول دی:

١- نَزَلَتْ فِي الْخَمْرِأَرْبَعُ آيَاتٍ نَزَلَ بِمَكَّةَ قَوْلُهُ تَعَالَى:(وَمِنْ ثَمَرَاتِ النَّخِيلِ وَالْأَعْنَابِ تَتَّخِذُونَ مِنْهُ سَكَراً وَرِزْقاً حَسَناً). (١)

وَكَانَ الْمُسْلِمُونَ يَشْرَبُونَهَا وَهِيَ حَلَالٌ لَهُمْ، ثُمَّ إن عمر وَمُعَاذًا وَنَفَرًا مِنَ الصَّحَابَةِ قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ أَفْتِنَا فِي الْخَمْرِ، فَإِنَّهَا مُذْهِبَةٌ لِلْعَقْلِ، مُسْلِبَةٌ لِلْمَالِ، فَنَزَلَ فِيهَا قَوْلُهُ تَعَالَى: (قُلْ فِيهِما إِثْمٌ كَبِيرٌ وَمَنافِعُ لِلنَّاسِ وَإِثْمُهُمَا أَكْبَرُ مِنْ نَفْعِهِمَا).(٢)

١- سورة النَّحْلِ: ٦٧ - ٢- سورة البقرة آیت ٢١٩

فَشَرِبَهَا قَوْمٌ وَتَرَكَهَا آخَرُونَ، ثُمَّ دَعَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عَوْفٍ نَاسًا مِنْهُمْ، فَشَرِبُوا وَسَكِرُوا، فَقَامَ بَعْضُهُمْ يصلي فقرأ: قل يا أيها الكافرون أَعْبُدُ مَا تَعْبُدُونَ، فَنَزَلَتْ: لاَ تَقْرَبُوا الصَّلاَةَ وَأَنْتُمْ سُكَارى.(١)

فَقَلَّ مَنْ شَرِبَهَا، ثُمَّ اجْتَمَعَ قَوْمٌ مِنَ الأَنْصَارِ وَفِيهِمْ سَعْدُ بْنُ أَبِي وَقَّاصٍ، فَلَمَّا سَكِرُوا افْتَخَرُوا وَتَنَاشَدُوا الأَشْعَارَ حَتَّى أَنْشَدَ سَعْدٌ شِعْرًا فِيهِ هِجَاءٌ لِلأَنْصَارِ، فَضَرَبَهُ أَنْصَارِيٌّ بِلَحْيِ بَعِيرٍ فَشَجَّهُ شَجَّةً مُوضِحَةً، فَشَكَا إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ.

فَقَالَ عُمَرُ: اللَّهُمَّ بَيِّنْ لَنَا فِي الْخَمْرِ بَيَانًا شَافِيًا فَنَزَلَ: إِنَّمَا الْخَمْرُ وَالْمَيْسِرُ إِلَى قَوْلِهِ: فَهَلْ أَنْتُمْ مُنْتَهُونَ [الْمَائِدَةِ: ٩١] فَقَالَ عُمَرُ: انْتَهَيْنَا يَا رَبِّ.(٢)

ترجمة: دخمر په هکله څلور آیتونه نازل سوی دی، په مکة مکرمة کې دخمر په هکله دغه آیت (وَمِن ثَمَرَاتِ النَّخِيلِ .....) نازل سوی دی.

مسلمانانو په هغه وخت کې خمرچیښل او ورته حلال وه او بیا حضرت عمر، معاذ او څه نورو اصحابانو رضوان الله تعالی علیهم رسول الله صلی الله علیه وسلم ته وویل، موږ ته دخمر په هکله فتوا راکړه داخو عقل خرابوی او مال سلبوی نو د الله تعالی دغه قول (يَسْأَلُونَكَ عَنِ الْخَمْرِ.......) نازل سو.

بیابه ځینو خلکو چیښل او ځینو به نه چیښل، بل وخت عبدالرحمن بن عوف رضی الله تعالی عنه ځینو اصحابانو ته میلمستیا وکړه او هغوی خمر وچیښل او نشه سول یو چا لونځ کوی نو دقرآن آیت یې داسې غلط ولوستی:(قل یاأیها الکافرون أعبد ما تعبدون) نو بیا دغه آیت (يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لا تَقْرَبُوا الصَّلاَةَ ....) نازل سو.

نو بیایې چیښونکې څه لږ سول، بل وخت د انصارو یوی ټولی چې پکښې سعد بن معاذ (رض) هم وو، خمر وچیښل چې کله مست سول نو په شعرو ویلو او

١- سورة النِّسَاءِ: ٤٣ - ٢- التفسير الكبير للفخر الدين الرازي ج ٦ ص ٤٢- ٤٣ باختصار

قومی افتخاراتو شمیرلو یی پیل وکړ، سعد (رض) یوداسې شعروایه چې د انصارو سپکاوی پکښې وو، نویو انصاری هغه داوښ دغاښونو په هډوکي وواهه چې هغه یې ښکاره زخمی کړ، هغه رسول الله صلی الله علیه وسلم ته شکایت وکړ، نو عمر رضی الله تعالی عنه وویل: ای الله موږته دخمرو په هکله کافی اوشافی بیان راولیږه، نوبیا دغه آیتونه (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّمَا الْخَمْرُ .....) نازل سوله نوعمر رضی الله تعالی عنه وویل: (انتهینا یارب) پرور د ګاره موږ نور بس کړه بیا به یې ونه چیښو.

دشان نزول څخه داسې ثابته سوله چې دخمر په حرمت کې اصل او مهم علت سکر(نشه) دی چې دهغی دوجهی خلګ په لمانځه کې دقرآن په لوستلو کې خطاسوله، اوهم په جګړو اخته سوله، اودهمدغه وجهی څخه چې عقل خرابوی صحابه کرامو (رضی الله تعالی عنهم) دهغه په هکله فتوی وغوښتله.

۲- دخمر دمعنی په هکله خپله دتفسیر کبیر مفسر داسې لیکي: أَمَّا الْمَقَامُ الْأَوَّلُ: فِي بَيَانِ أَنَّ الْخَمْرَ مَا هو؟ [النوع الأول مِنَ الدَّلَائِلِ عَلَى أَنَّ كُلَّ مُسْكِرٍ خَمْرٌ] قال الشافعي رحمه الله: كل شراب مُسْكِرٍ فَهُوَ خَمْرٌ.

وَقَالَ أَبُو حَنِيفَةَ: الْخَمْرُ عِبَارَةٌ عَنْ عَصِيرِ الْعِنَبِ الشَّدِيدِ الَّذِي قَذَفَ بِالزَّبَدِ.

حُجَّةُ الشَّافِعِيِّ عَلَى قَوْلِهِ وُجُوهٌ أَحَدُهَا: مَا رَوَى أَبُو دَاوُدَ فِي«سُنَنِهِ»: عَنِ الشَّعْبِيِّ عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، قَالَ: نَزَلَ تَحْرِيمُ الْخَمْرِ يَوْمَ نَزَلَ وَهِيَ مِنْ خَمْسَةٍ: مِنَ الْعِنَبِ، وَالتَّمْرِ، وَالْحِنْطَةِ، وَالشَّعِيرِ، وَالذُّرَةِ، وَالْخَمْرُ مَا خَامَرَ الْعَقْلَ.

وَجْهُ الِاسْتِدْلَالِ بِهِ مِنْ ثَلَاثَةِ أَوْجُهٍ أَحَدُهَا: أَنَّ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَخْبَرَ أَنَّ الْخَمْرَ حُرِّمَتْ يَوْمَ حُرِّمَتْ وَهِيَ تُتَّخَذُ مِنَ الْحِنْطَةِ وَالشَّعِيرِ، كَمَا أَنَّهَا كَانَتْ تُتَّخَذُ مِنَ الْعِنَبِ وَالتَّمْرِ، وَهَذَا يَدُلُّ عَلَى أَنَّهُمْ كَانُوا يُسَمُّونَهَا كُلَّهَا خَمْرًا.

وَثَانِيهَا: أَنَّهُ قَالَ: حُرِّمَتِ الْخَمْرُ يَوْمَ حرمت، وهي تتخذ من هذه الأشياء الخمس، وَهَذَا كَالتَّصْرِيحِ بِأَنَّ تَحْرِيمَ الْخَمْرِ يَتَنَاوَلُ تَحْرِيمَ هَذِهِ الأَنْوَاعِ الْخَمْسَةِ.

وَثَالِثُهَا: أَنَّ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَلْحَقَ بِهَا كُلَّ مَا خَامَرَ الْعَقْلَ مِنْ شَرَابٍ، وَلاَ شَكَّ أَنَّ عُمَرَ كَانَ عَالِمًا بِاللُّغَةِ، وَرِوَايَتُهُ أَنَّ الْخَمْرَ اسْمٌ لِكُلِّ مَا خَامَرَ الْعَقْلَ فَغَيْرُهُ.

النَّوْعُ الثَّانِي: مِنَ الدَّلاَئِلِ عَلَى أَنَّ كُلَّ مُسْكِرٍ خَمْرٌ التَّمَسُّكُ بِالاشْتِقَاقَاتِ، قَالَ أَهْلُ اللُّغَةِ: أَصْلُ هَذَا الْحَرْفِ التَّغْطِيَةُ، سُمِّيَ الْخِمَارُ خِمَارًا لأَنَّهُ يُغَطِّي رَأْسَ الْمَرْأَةِ، وَالْخَمْرُ مَا وَارَاكَ مِنْ شَجَرٍ وَغَيْرِهِ، مِنْ وَهْدَةٍ وَأَكَمَةٍ، وَخَمَّرْتُ رَأْسَ الإِنَاءِ أَيْ غَطَّيْتُهُ، وَالْخَامِرُ هُوَ الَّذِي يَكْتُمُ شَهَادَتَهُ، قَالَ ابْنُ الأَنْبَارِيِّ: سُمِّيَتْ خَمْرًا لأَنَّهَا تُخَامِرُ الْعَقْلَ، أَيْ تُخَالِطُهُ.

فَهَذِهِ الاشْتِقَاقَاتُ دَالَّةٌ عَلَى أَنَّ الْخَمْرَمَا يَكُونُ سَاتِرًا لِلْعَقْلِ، كَمَا سُمِّيَتْ مُسْكِرًا لأَنَّهَا تُسْكِرُالْعَقْلَ أَيْ تَحْجِزُهُ، وَكَأَنَّهَا سُمِّيَتْ بِالْمَصْدَرِ مِنْ خَمَّرَهُ خَمْرًا إِذَا سَتَرَهُ لِلْمُبَالَغَةِ، وَيَرْجِعُ حَاصِلُهُ إِلَى أَنَّ الْخَمْرَ هُوَالسُّكْرُ،لأَنَّ السُّكْرَيُغَطِّي الْعَقْلَ وَيَمْنَعُ مِنْ وُصُولِ نُورِهِ إِلَى الأَعْضَاءِ

فَهَذِهِ الاشْتِقَاقَاتُ مِنْ أَقْوَى الدَّلاَئِلِ عَلَى أَنَّ مُسَمَّى الْخَمْرِ هُوَ الْمُسْكِرُ، فَكَيْفَ إِذَا انْضَافَتِ الأَحَادِيثُ الْكَثِيرَةُ إِلَيْهِ.

لاَ يُقَالُ هَذَا إِثْبَاتٌ لِلُّغَةِ بِالْقِيَاسِ، وَهُوَ غَيْرُجَائِزلأَنَّا نَقُولُ:لَيْسَ هَذَا إِثْبَاتًا لِلُّغَةِ بِالْقِيَاسِ، بَلْ هُوَتَعْيِينُ الْمُسَمَّى بِوَاسِطَةِ هَذِهِ الاشْتِقَاقَاتِ، كَمَا أَنَّ أَصْحَابَ أَبِي حَنِيفَةَ رَحِمَهُمُ اللَّهُ يَقُولُونَ إِنَّ مُسَمَّى النِّكَاحِ هُوَ الْوَطْءُ وَيُثْبِتُونَهُ بِالاشْتِقَاقَاتِ، وَمُسَمَّى الصَّوْمِ هُوَ الإِمْسَاكُ، وَيُثْبِتُونَهُ بِالاشْتِقَاقَاتِ.

النَّوْعُ الثَّالِثُ: مِنَ الدَّلاَئِلِ الدَّالَّةِ عَلَى أَنَّ الْخَمْرَ هُوَ الْمُسْكِرُ، أَنَّ الأُمَّةَ مُجْمِعَةٌ عَلَى أَنَّ الآيَاتِ الْوَارِدَةَ فِي الْخَمْرِ ثلاثة، اثنان مِنْهَا وَرَدَا بِلَفْظِ الْخَمْرِ أَحَدُهُمَا: هَذِهِ الآيَةُ وَالثَّانِيَةُ: آيَةُ الْمَائِدَةِ وَالثَّالِثَةُ: وَرَدَتْ فِي السُّكْرِ وَهُوَ قَوْلُهُ: لاَ تَقْرَبُوا الصَّلاَةَ وَأَنْتُمْ سُكَارى [النِّسَاء: ٤٣] وَهَذَا يَدُلُّ عَلَى أَنَّ الْمُرَادَ مِنَ الْخَمْرِ هُوَ الْمُسْكِرُ.

النَّوْعُ الرَّابِعُ: مِنَ الْحُجَّةِ أَنْ سَبَبَ تَحْرِيمِ الْخَمْرِ هُوَ أَنَّ عُمَرَ وَمُعَاذًا قَالاَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ الْخَمْرَ مُسْلِبَةٌ لِلْعَقْلِ، مُذْهِبَةٌ لِلْمَالِ، فَبَيِّنْ لَنَا فِيهِ، فَهُمَا إِنَّمَا طَلَبَا الْفَتْوَى مِنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ بِسَبَبِ كَوْنِ الْخَمْرِ مُذْهِبَةً لِلْعَقْلِ، فَوَجَبَ أَنْ يَكُونَ كُلُّ مَا كَانَ مُسَاوِيًا لِلْخَمْرِ فِي هَذَا الْمَعْنَى إِمَّا أَنْ يَكُونَ خَمْرًا وَإِمَّا أَنْ يَكُونَ مُسَاوِيًا لِلْخَمْرِ فِي هَذَا الْحُكْمِ.(١)

ترجمة: لومړی مقام ددی په بیان کې دی چې خمر څه شی دی؟ امام شافعی رحمة الله تعالی علیه وایی: هرمشروب چې نشه کونکې وی هغه خمر دی.

اوامام ابوحنیفة رحمة الله تعالی علیه وایی: چې خمر دانګورو دنشه کونکې شیری څخه عبارت دی چې داسې جوش سی چې ځګونه یې پرسر راسی.

دامام شافعی رحمة الله تعالی علیه دوینا څو دلیلونه دی: یودا چې امام بخاری (رح) په خپل صحیح کې دشعبی اوهغه دابن عمرڅخه روایت کړی دی، چې عبدالله بن عمر رضی الله تعالی عنهما وایی: مادعمر رضی الله تعالی عنه څخه واو ریدل چې دنبی صلی الله علیه وسلم دمنبر دپاسه یې ویل: ای خلګو بیشکه دخمرحرمت نازل سو، اوخمردپنځه شیانوڅخه جوړیږی، دانګورو، خرما، غنمو، اوربشو، او جوارو څخه، اوخمر هغه څه دی چې عقل پټوی.

په دغه حدیث باندې دری ډوله استد لال ویل کیدای سی، یودا چې: عمر رضی الله تعالی عنه خبر ورکړ چې خمر هغه ورځ چې حرام سول نوهغه همیشه حرام دی اودغه دغنمو اواوربشو څخه هم جوړیږی لکه چې دانګورو او خرما څخه تیاریږی، دغه پردغه دلالت کوی چې دوی ټولو ته خمر ویله.

دوهم داچې ده وویل: خمر هغه ورځ حرام سول چې کومه ورځ حرام سول او خمردپنځه شیانو څخه جوړیږی، اودغه لکه چې په دی صراحت سوی وی چې دخمر حرمت له دوی څخه جوړ سوو ته هم شامل وی.

١-التفسير الكبير الفخر الرازي ج ٦ ص ٤٢- ٤٦ بالاختصار

دریم داچې: حضرت عمر رضی الله تعالی عنه نور هم تعمیم وکړی او ټول هغه شیان چې عقل پټوی په دوی پسی وتړل، اوپه دی کې شک نسته چې عمر رضی الله تعالی عنه دعربی لغت اوروایت عالم وو چې وایی خمر دهغه څه نوم دی چې عقل پټ اودخپله حاله تغیر کوی.

دوهم دلیل: چې هرنشه کونکې چیزخمردی ځکه دغه داشتقاق څخه معلومیږی (اشتقاق دیوه لفظ څخه ماضی، مضارع، اسم فاعل، او داسې نوری صیغی جوړولوته وایی) مطلب دا لکه څرنګه چې دمصدرمعنا دعقل پټیدل دی همدارنګه دنورو صیغو څخه هم پټیدل اراده کیږی، دمثال په ډول دمصدر په صیغه ویل کیږی (خِمَارَ الْمَرْأَةِ) دښځی پوړنی ځکه دښځی سرپټوی، او(خُمُر) جمع دونې اوښکواوشګونی بولی، دمتکلم په صیغه (وَخَمَّرْتُ رَأْسَ الإِنَاءِ) یعنی ما دلوښی سرپټ کړی،داسم فاعل په صیغه (وَالْخَامِرُ) هغه څوک دی چې شاهدی پټوی، اوداسې نور.

دعربی لغت پوهان وایی: ددی لفظ اصل معنی پټوالی دی، ابن الانبار وایی خمرته هم ځکه خمر وایی چې عقل پټوی اوکډوډکوی، دغه ټول اشتقاقات په دغه دلالت کوی چې خمر هغه شی دی چې عقل پټوی، لکه څرنګه چې (خمر) ته مسکرویل کیږی ځکه چې عقل نشه کوی او دخپل اصلی کار څخه را ګرځوی، اوداچې دمصدرپه لفظ ذکرسو(الخمر) یعنی د(خامر) اسم فاعل په لفظ نسوذکر، دغه مبالغه ده، حاصل دکلام داچې خمر سکر دی ځکه سکر عقل پټوی اودهغه نور دنورو اندامونو اوغړو څخه منع کوی.

دغه اشتقاقونه دزبردست دلائلو څخه دی، چې دخمر تسمیه دسکر دوجهی څخه ده، نوکله چې بیاډیرحدیثونه یی هم ملاتړ کوی ولی به دمنلو وړ نه وی؟

ځوک دی دانه وایی چې دغه دلغت اثبات په قیاس سره دی او داسې کول جائز نه دی، ځکه موږ وایو چې دغه دلغت اثبات په قیاس سره نه دی بلکې دغه دنوم ټاکنه یی دهمدغو اشتقاقاتوڅخه ده، لکه دامام ابوحنیفة (رح) ملګری چې وایی: دنکاح تسمیة دوطی څخه اخستل سوی ده، اوپه اشتقاقاتو یی ثابتوی، همداسې صوم چې امساک ته وایی، اوپه اشتقاقاتو یی ثابتوی.

دریم دلیل: چې خمرسکردی دغه هم دی: چې پردغه دامت اجماع ده چې دخمرو په شان کې دری آیتونه راغلی دی، دوه آیتونه د(خمر) په لفظ وارد سوی دی، اودریم بیاد(سکر) چې فرمایی (لاتقربوا الصلوة وأنتم سكاري) اودغه هم په دغه دلالت کوی چې دخمر څخه مقصد سکر دی.

څلورم دلیل دادی: چې دخمر دحرمت وجه داوه چې عمر اومعاذ رضی الله تعالی عنهما دواړو وویل ای دالله رسوله بیشکه خمردعقل سلبونکې خرابونکې دی، اودمال ضائع کونکې دی، نوموږته په دغه کې فتوی راکړه، بیشکه دوی دواړو دالله اودهغه درسول څخه فتوی وغوښتل، ځکه چې خمر دعقل زائل کونکې دی، نوواجب ده هرهغه څه چې دخمرسره په دغه معنی اومطلب (چې نشه ده) کې برابر وی نویابه خمر وی اویابه دخمر په حکم کې وی.

دتفسیر قرطبي دنظره

۳-دخمر دمعنی په هکله دتفسیر قرطبی مفسر داسې لیکي: وَالْخَمْرُ مَأْخُوذَةٌ مِنْ خَمَرَإِذَا سَتَرَ، وَمِنْهُ خِمَارُ الْمَرْأَةِ. وكل شي غَطَّى شَيْئًا فَقَدْ خَمَرَهُ، وَمِنْهُ" خَمِّرُوا آنِيَتَكُمْ" فَالْخَمْرُ تَخْمُرُ الْعَقْلَ، أَيْ تُغَطِّيهِ وَتَسْتُرُهُ.(۱)

وَثَبَتَ بِالنَّقْلِ الصَّحِيحِ أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ وَحَسْبُكَ بِهِ عَالِمًا بِاللِّسَانِ وَالشَّرْعِ خَطَبَ عَلَى مِنْبَرِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: يَا أَيُّهَا النَّاسُ، أَلَا إِنَّهُ قَدْ نَزَلَ

۱- تفسیر قرطبي ج ۳ ص ۴۳۳

تَحْرِيمُ الْخَمْرِ يَوْمَ نَزَلَ، وَهِيَ مِنْ خَمْسَةٍ: مِنَ الْعِنَبِ وَالتَّمْرِ وَالْعَسَلِ وَالْحِنْطَةِ وَالشَّعِيرِ، وَالْخَمْرُ مَا خَامَرَ الْعَقْلَ.

وَهَذَا أَبْيَنُ مَا يَكُونُ فِي مَعْنَى الْخَمْرِ، يَخْطُبُ بِهِ عُمَرُ بِالْمَدِينَةِ عَلَى الْمِنْبَرِ بِمَحْضَرِ جَمَاعَةِ الصَّحَابَةِ، وَهُمْ أَهْلُ اللِّسَانِ وَلَمْ يَفْهَمُوا مِنَ الْخَمْرِ إِلاَّ مَا ذَكَرْنَاهُ.

وَإِذَا ثَبَتَ هَذَا بَطَلَ مَذْهَبُ أَبِي حَنِيفَةَ وَالْكُوفِيِّينَ الْقَائِلِينَ بِأَنَّ الْخَمْرَ لاَ تَكُونُ إِلاَّ مِنَ الْعِنَبِ، وَمَا كَانَ مِنْ غَيْرِهِ لاَ يُسَمَّى خَمْرًا وَلاَ يَتَنَاوَلُهُ اسْمُ الْخَمْرِ، وَإِنَّمَا يُسَمَّى نَبِيذًا.

قَالَ الإِمَامُ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْمَازِرِيُّ: ذَهَبَ جُمْهُورُ الْعُلَمَاءِ مِنَ السَّلَفِ وَغَيْرِهِمْ إِلَى أَنَّ كُلَّ مَايُسْكِرُنَوْعُهُ حَرُمَ شُرْبُهُ، قَلِيلاًكَانَ أَوْكَثِيرًا نِيئًا،كَانَ أَوْمَطْبُوخًا، وَلاَ فَرْقَ بَيْنَ الْمُسْتَخْرَجِ مِنَ الْعِنَبِ أَوْ غَيْرِهِ، وَأَنَّ مَنْ شَرِبَ شَيْئًا مِنْ ذَلِكَ حُدَّ، فَأَمَّا الْمُسْتَخْرَجُ مِنَ الْعِنَبِ الْمُسْكِرِ النِّيِّ فَهُوَ الَّذِي انْعَقَدَ الإِجْمَاعُ عَلَى تَحْرِيمِ قَلِيلِهِ وَكَثِيرِهِ وَلَوْ نُقْطَةٌ مِنْهُ. وَأَمَّا مَا عَدَا ذَلِكَ فَالْجُمْهُورُ عَلَى تَحْرِيمِهِ.

وَخَالَفَ الْكُوفِيُّونَ فِي الْقَلِيلِ مِمَّاعَدَا مَاذُكِرَ، وَهُوَالَّذِي لاَيَبْلُغُ الإِسْكَارَ وَفِي الْمَطْبُوخِ الْمُسْتَخْرَجِ مِنَ الْعِنَبِ، فَذَهَبَ قَوْمٌ مِنْ أَهْلِ الْبَصْرَةِ إِلَى قَصْرِ التَّحْرِيمِ عَلَى عَصِيرِ الْعِنَبِ، وَنَقِيعِ الزَّبِيبِ النِّيِّ،فأماالمطبوخ منهماوالنِي وَالْمَطْبُوخُ مِمَّا سِوَاهُمَا فَحَلاَلٌ مَالَمْ يَقَعِ الإِسْكَارُ.

وَذَهَبَ أَبُو حَنِيفَةَ إِلَى قَصْرِ التَّحْرِيمِ عَلَى الْمُعْتَصَرِ مِنْ ثَمَرَاتِ النَّخِيلِ وَالأَعْنَابِ عَلَى تَفْصِيلٍ، فَيَرَى أَنَّ سُلاَفَةَ الْعِنَبِ يَحْرُمُ قَلِيلُهَا وَكَثِيرُهَا إِلاَّ أَنْ تُطْبَخَ حَتَّى يَنْقُصَ ثُلُثَاهَا، وَأَمَّا نَقِيعُ الزَّبِيبِ وَالتَّمْرِ فَيَحِلُّ مَطْبُوخُهُمَا وَإِنْ مَسَّتْهُ النَّارُ مَسًّا قَلِيلاً مِنْ غَيْرِ اعْتِبَارٍ بحد، وأما النِي مِنْهُ فَحَرَامٌ، وَلَكِنَّهُ مَعَ تَحْرِيمِهِ إِيَّاهُ لاَ يُوجِبُ الْحَدَّ فِيهِ، وَهَذَا كُلُّهُ مَا لَمْ يَقَعِ الإِسْكَارُ، فَإِنْ وَقَعَ الإِسْكَارُ اسْتَوَى الْجَمِيعُ.

قَالَ شَيْخُنَا الْفَقِيهُ الإِمَامُ أَبُو الْعَبَّاسِ أَحْمَدُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: الْعَجَبُ مِنَ الْمُخَالِفِينَ فِي هَذِهِ الْمَسْأَلَةِ، فَإِنَّهُمْ قَالُوا: إِنَّ الْقَلِيلَ مِنَ الْخَمْرِ الْمُعْتَصَرِ مِنَ الْعِنَبِ حَرَامٌ كَكَثِيرِهِ، وَهُوَ

مُجْمَعٌ عَلَيْه، فَإِذَا قِيلَ لَهُمْ: فَلِمَ حُرِّمَ الْقَلِيلُ مِنَ الْخَمْرِ وَلَيْسَ مُذْهِبًا لِلْعَقْلِ؟ فَلاَ بُدَّ أَنْ يُقَالَ: لأَنَّهُ دَاعِيَةٌ إِلَى الْكَثِيرِ، أَوْ لِلتَّعَبُّدِ، فَحِينَئِذٍ يُقَالُ لَهُمْ: كُلُّ مَا قَدَّرْتُمُوهُ فِي قَلِيلِ الْخَمْرِ هُوَ بِعَيْنِه مَوْجُودٌ فِي قَلِيلِ النَّبِيذِ فَيَحْرُمُ أَيْضًا، إِذْ لاَ فَارِقَ بَيْنَهُمَا إِلاَّ مُجَرَّدُ الاسْمِ إِذَا سُلِّمَ ذَلِكَ.

وَهَذَا الْقِيَاسُ هُوَ أَرْفَعُ أَنْوَاعِ الْقِيَاسِ، لأَنَّ الْفَرْعَ فِيهِ مُسَاوٍ لِلأَصْلِ فِي جَمِيعِ أوصافه، وهذا كما يقوله فِي قِيَاسِ الأَمَةِ عَلَى الْعَبْدِ فِي سِرَايَةِ الْعِتْقِ.

ثُمَّ الْعَجَبُ مِنْ أَبِي حَنِيفَةَ وَأَصْحَابِه رَحِمَهُمُ اللَّهُ!فَإِنَّهُمْ يَتَوَغَّلُونَ فِي الْقِيَاسِ وَيُرَجِّحُونَهُ عَلَى أَخْبَارِ الآحَادِ وَمَعَ ذَلِكَ فَقَدْ تَرَكُوا هَذَا الْقِيَاسَ الْجَلِيَّ الْمَعْضُودَ بِالْكِتَابِ وَالسُّنَّةِ وَإِجْمَاعِ صدور الامة، لأحاديث لا يصح شي مِنْهَا عَلَى مَا قَدْ بَيَّنَ عِلَلَهَا الْمُحَدِّثُونَ في كتبهم، وليس في الصحيح شي مِنْهَا.(١)

ترجمة: خمر دخمرَ څخه اخستل سوی دی هغه ته ویل چې پټ کړل سی، دهمدی څخه دښځی پوړنی ته خماروایی، هرشی چې بل شی پټ کړی نوهغه ته وایی (خمره) دهمدی څخه په حدیث کې راغلی دی چې (خپل لوښی پټ کړی) نو خمر عقل پټوی، یعنی پرده پراچوی.

ځکه نشه لری اونشه دانسان عقل دخپل کار یعنی فهم اوادراک څخه داسې باسی لکه پرده چې پراچولی وی، دتجریبی اومشاهدی لمخی دغه کار هرنشه کونکې شی کوی یوازی دانګورو په شیره پوری خاص نه دی.

اوپه صحیح نقل سره ثابته سوی ده چې عمر بن خطاب رضی الله تعالی عنه چې (په لغت اوشریعت ډیرښه پوهیدی) درسول الله صلی الله علیه وسلم پر منبر یی خطبه لوستل او وی ویل: ای خلکو پوه سی چې دخمر تحریم نازل سو هغه ورځ چې نازل سو ،اوخمر دپنځه شیانوڅخه جوړیږی: دانګورو، شاتو، غنمو

١- الجامع لأحكام القرأن القرطبي. ج ٨ ص ١٦٩- ١٧١ بالاختصار

او اوربشو څخه، خمر هغه څه ته وايي چې عقل پټوي.

اودغه دخمر دمعنى ترټولو ښكاره بيان دى، عمر رضى الله تعالى عنه په مدينه منوره كې خطبة لوْلي اوداصحابانو تولي حضورلرى هغه كسان چې په لغت ښه پوهيدل، خودوى دخمر معنى پرته دهغه چې مورِ بيان كړل ونه فهمول.

نوچې كله دغه ثابته سوله نودامام ابى حنيفة رحمة الله تعالى عليه مذهب (په دغه موضوع كې) باطل سو هغه چې دكوفيينو ملاتړ هم ورسره دى چې وايي: خمر دانګورو څخه جوړيږي، دوى وايي هغه چې دانګورو پرته دبل شى څخه جوړسي هغه خمر نه بلل كيږي، اودخمر نوم نه وركول كيږي هغوى ته نبيذ وايي.

امام ابو عبدالله ماذرى وايي: چې دسلفو جمهور علماء دى لورته تللي چې وايي هرهغه چې سكر (نشه) پيښوى دهغه چيښل (خوړل) حرام دى، لږوى كه ډير، تازه وى كه پاخه سوى، اوپه دى كې دافرق نسته چې دانګورو څخه ايستل سوى وى كه دبل شى څخه وى، اوځوك چې ددغو حرامو څخه وچيښى حد وربانديې جارى كيږي،اوهغه چې دانګورو څخه اوم استل سوى وى دهغه په حرمت دامت اجماع ده لږوى كه ډيركه څه هم يوڅاڅكى وى، اوددى څخه پورته (زيات) نورڅه جمهورعلماء حرام ګڼى.

دكوفى علماء دذكرسوى پرته دنورومشروباتوپه هكله اختلاف لرى وايي: چې لږيې كوم چې سكر(نشه) نه پيښوى اوهغه چې دانګورو څخه ايستل سوى او پاخه سوى وى حرام نه دى.

دبصرې ځينى علماء يوازى دانګورو څخه ايستل سوى نشه حرام ګڼى او همداسې دمميزو اومه شيره اوچې پوخ سى اوسكرنه پيښوى بياهم حرام نه دى، اوله دى پرته كه پوخ وى كه خام چې سكرنه لرى هغه هم حرام نه دى.

ابوحنیفة رحمه الله تعالی دخرما اوانګورو عصیر په داسې توګه تفصیل ورکوی چې دانګورو عصیر لږوی که ډیرحرام دی، مګرچې داسې پاخه سی چې دوه دریمی برخی یی وچې سی بیاحرام نه دی، اودممیزو او خرما عصیر چې لږ هم پاخه سی حلال دی څه اندازه یی نسته، خوخام یی حرام دی خودحرمت سره سره حد وربانديې نسته، اوداټول په هغه صورت کې چې سکر ونلری که یی سکر (نشه) درلوده ټول یوډول دی.

فقیه ابوالعباس وایی: دمخالفینو په حال تعجب دی، دوی وایی چې د انګورو عصیر چې لږ هم وی داسې حرام دی لکه ډیر چې یی حرام دی، اوپر دغه اجماع ده، خوکله چې ورته وویل سی نودخمر لږ ولی حرام دی په داسې حال کې چې عقل ته تاوان نه پیښوی؟ نودوی به خامخا وایی چې ددی دپاره چې دغه لږ بیا ډیروته سرایت کوی اوبیاوربانديې عادت اواموخت اخلی، نو اوس دوی ته ویل کیږی هغه چې تاسو یی په لږخمروکې اندازه کوی هغه عینا په لږ نبیذ کې هم موجود دی، هغه هم حرام دی ځکه دنامه نه پرته ددوی په منځ کې بل توپیر نسته، اودغه بیخی سم قیاس دی، ځکه فرع داصل سره په ټولو صفتونو کې مساوی ده لکه ته چې دازادولو په صورت کې دمینځی قیاس پر مریی کوی.

بیا تعجب دامام ابوحنیفة اوملګروپه حال دی ځکه دوی قیاس ته په خبرواحد بانديې ترجیح ورکوی، خودهغه سره یی دغه قیاس پری ایښی دی، هغه چې ښکاره ښکاره قیاس دی اوپه قرآن اوحدیث کې مقصود دی اودامت داولنیو علماؤ وربانديې اجماع ده، ځکه دوی په داسې حدیثونو اتکا کړی چې محدثینو یی پخپلو کتابونو کې علل بیان کړی دی، اودغه حدیثونه (چې دوی دلیل په وایی داحادیثو) په صحیح کتابونو کې موجود نه دی.

دتفسیر وسیط دنظره

۴- دتفسیروسیط تفسیرکونکې داسې فرمایي: خاطب الله المسلمين بوصف الايمان ليستجيبوا إلي مايأمرهم به, ويعقلوا عما نهاهم عنه, تحقيقا لإيمانهم.

والخمر:هي كل ماخامرالعقل فستره وحجبه عن التفكير.وهو يصدق علي كل مسكر مصنوع من عصير العنب أوغيره. لقوله صلي الله عليه وسلم:(كل مسكرخمروكل خمر حرام.

وفي رواية لمسلم والترمدي والنسائي وابي داود وابن ماجة واحمد عنه صلي الله عليه وسلم: كل مسكر خمر وكل مسكر حرام.

اخرج أبوداود: نزل تحريم الخمر يوم نزل, وهومن خمسة: من العنب والتمر والحنطة والشعير والذرة. والخمر مايخامر العقل.

والواقع: أن أي شراب تغيرطعمه وظهرفيه الغول (الكحول) وأسكرفهوخمر وهوحرام قل وكثر. لقوله صلي الله عليه وسلم: (ما أسكر كثيره فقليله حرام).

وهذا ينطبق علي مايسمونه الآن (البيرة)كماينطبق علي جميع المخدرات, مثل الأفيون, والحشيش, والقات(۲) والكوكاين, والهيروين .... فقد ورد: أن النبي صـــلي الله عليــه وسلم نهي عن كل مسكر ومفتر.(۱)

ترجمة: الله تعالی مسلمانان دایمان په صفت ستایلی ترڅوچې امرته یې غاړه کښیږدی، اودهغو څخه ځانونه وژغوری چې الله تعالی ورڅخه منع کړی، دغه دهغوی دایمان غوښتنه ده.

خمر ټول هغه څه دی چې عقل پټوی اودغه په هرنشه کونکې توکې باندې صادق دی کوم چې دانګورو یاله نورو شیانو څخه جوړسوی وی.څکه رسول الله

۱- التفسير الوسيط للقران الكريم ج ۱ ص ۱۱۵۲ -- ۲- شجرة بزرع في اليمن له ورق مخدر يمضغ (یوه ونه ده په یمن کې کښت کیږی نشه لرونکې پاڼی لری اوژو ول کیږی) الرايد معجم لغوى عصرى، ص ۶۱۴

صلی الله علیه وسلم فرمایی: «هرمسکرخمردی اوهرخمرحرام دی» دمسلم، ترمذی، نسایی، ابوداود، ابن ماجه اواحمد په روایتونوکې نوموړی کلمات راغلی دی، ابوداود لیکلی: چې خمر خوحرام سوله اودا دپنځو چیزونو څخه جوړیږی: دانګورو، خرما، غنمو، اوربشو اوجوارو څخه، اوخمر هغه څه دی چې عقل پټوی.

رشتیا خبره داده: هرهغه شی چې خوند یی واوړی اومستی «الکحول» پکښی ښکاره سی، لږوی که ډیر هغه خمراوهغه حرام دی، لکه چې رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایی: «هغه چې ډیر یی نشه لری دهغه لږ هم حرام دی» او دغه په هغه څه چې نن یی «بیره» بولی تطبیق کیږی، لکه چې په نورو ټولو مخدراتو لکه افیون، چرس، القات کوکاین، هیروین اوداسې نورو باندې هم اطلاق کول کیږی،ځکه علیه الصلوة والسلام د«هرنشه کونکې اوسستونکې» څخه منع فرمایلی ده.

دتفسیر المراغی دنظره

٥- دتفسیرالمراغی مفسر لیکې: وكلمة الخمر:يراد بها عند الشافعي كل شراب مسكر, ويرادبها عند أبي حنيفة ما اعتصر من ماء العنب إذا غلي واشتد وقذف بالزبد.

حجة الأول: أن الصحابة فهموا من تحريم الخمرتحريم كل مسكر ولم يفرقوا بين ماكان من العنب وماكان من غيره.

ومارواه أبوداود والترمذي من قوله صلي الله عليه وسلم: كل مسكر خمر.

ومارواه النعمان بن بشير قال: قال رسول الله صلي الله عليه وسلم إن من العنب خمرا, وإن من التمر خمرا, وإن من العسل خمرا, وإن من البر خمرا، وإن من الشعير خمرا.

ومأأخرجه البخاري عن أنس قال:حرمت الخمرحين حرمت ومايتخذ من خمر الأعناب

إلاقليلا, وعامة خمرنا من البسر والتمر.

قال بعض العلماء: جري ذكر هذه الأشياء لكونها معهودة في ذلك العصر, فكل مافي معنها من ذرة أوعصارة شجر أوتفاح أوبصل أونحوذلك مما يستخرج منه الخمر الآن فحكمه هذه الأصناف. (١)

ترجمة: دخمر دكلمی څخه مراد دامام شافعی رحمة الله تعالی علیه په نزد هرنشه کونکې شی دی اودامام ابوحنیفة رحمة الله تعالی علیه په نزدمراد د انګورو هغه شیره ده چې جوش سی، سخته سی اوځګونه وکړی.

داول قول: اول دلیل: بیشکه صحابه کرامو دخمر دحرمت څخه دهرنشه کونکې حرمت فهمولی دی، اودوی دانګورو داوبو اونورو ترمنځ هیڅ فرق نه دی کړی.

دویم دلیل:هغه حدیث دی چې ابوداود اوترمذی رانقل کړی دی چې رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایی: «هرنشه کونکې شی خمر دی».

دریم دلیل: هغه حدیث دی چې نعمان بن بشیر روایت کړی دی چې رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایی: «بیشکه دانګوروڅخه خمردی، اوبیشکه دخرما څخه خمر دی، اوبیشکه دعسلوڅخه خمردی، اوبیشکه دغنمو څخه خمر دی اوبیشکه داوربشو څخه خمر دی»

څلورم دلیل: هغه حدیث دی چې امام بخاری په خپل صحیح کې دانس رضی الله تعالی عنه څخه رانقل کړی دی، چې دی وایی: خمر حرام سوله هغه وخت چې حرام سوله، خوپه دغه وخت کې دانګورو څخه خمرنه جوړیدل مګرلږ، زموږ عام خمردوچې اولندی خرماڅخه وه.

څه علماء نور هم تعمیم کوی اووایی: ددغو شیانو ذکر په دی وجه سوی

١- تفسير المراغی ج ٧ ص ٢٣

دی چې په دغه وخت کې عام طور د دغو شیانو څخه خمر جوړیدل که نه نو دهرشی څخه چې خمر جوړیږی لکه جوار، د درختی شیره، سیب، پیاز او داسې نور دهغوی ټولو داغه حکم دی لکه د دغه شیانو.

دتفسیر احکام القرآن للجصاص دنظره

۶- دتفسیراحکام القرآن للجصاص مفسر داسې لیکي: وَالْخَمْرُ هِيَ عَصِيرُ الْعِنَبِ النِّيِّ الْمُشْتَدِّ, وَذَلِكَ مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ أَنَّهُ خَمْرٌ. وَقَدْ سُمِّيَ بَعْضُ الْأَشْرِبَةِ الْمُحَرَّمَةِ بِاسْمِ الْخَمْرِ تَشْبِيهًا بِهَا مِثْلُ الْفَضِيخِ وَهُوَ نَقِيعُ الْبُسْرِ وَنَقِيعُ التَّمْرِ وَإِنْ لَمْ يَتَنَاوَلْهُمَا اسْمُ الْإِطْلَاقِ.

وَقَدْ رُوِيَ فِي مَعْنَى الْخَمْرِ آثَارٌ مُخْتَلِفَةٌ, مِنْهَا مَا رَوَى مَالِكُ بْنُ مِغْوَلٍ عَنْ نَافِعٍ عَنْ ابْنِ عُمَرَ قَالَ: "لَقَدْ حُرِّمَتْ الْخَمْرُ وَمَا بِالْمَدِينَةِ مِنْهَا شَيْءٌ" وَقَدْ عَلِمْنَا أَنَّهُ كَانَ بِالْمَدِينَةِ نَقِيعُ التَّمْرِ وَالْبُسْرِ وَسَائِرُ مَا يُتَّخَذُ مِنْهُمَا مِنْ الْأَشْرِبَةِ, وَلَمْ يَكُنْ ابْنُ عُمَرَ مِمَّنْ يَخْفَى عَلَيْهِ الْأَسْمَاءُ اللُّغَوِيَّةُ, فَهَذَا يَدُلُّ عَلَى أَنَّ أَشْرِبَةَ النَّخْلِ لَمْ تَكُنْ عِنْدَهُ تُسَمَّى خَمْرًا.

وَرَوَى عِكْرِمَةُ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: "نَزَلَ تَحْرِيمُ الْخَمْرِ وَهُوَالْفَضِيخُ", فَأَخْبَرَ ابْنُ عَبَّاسٍ أَنَّ الْفَضِيخَ خَمْرٌ, وَجَائِزٌ أَنْ يَكُونَ سَمَّاهُ خَمْرًا مِنْ حَيْثُ كَانَ شَرَابًا مُحَرَّمًا.

وَرَوَى حُمَيْدٌ الطَّوِيلُ عَنْ أَنَسٍ قَالَ: "كُنْت أَسْقِي أَبَا عُبَيْدَةَ وَأُبَيَّ بْنَ كَعْبٍ وَسُهَيْلَ ابْنَ بَيْضَاءَ فِي نَفَرٍ فِي بَيْتِ أَبِي طَلْحَةَ, فَمَرَّ بِنَا رَجُلٌ فَقَالَ: إنَّ الْخَمْرَ قَدْ حُرِّمَتْ, فَوَاَللَّهِ مَا قَالُوا حَتَّى نَتَبَيَّنَ حَتَّى قَالُوا: أَهْرِقْ مَا فِي إنَائِك يَا أَنَسُ ثُمَّ مَا عَادُوا فِيهَا حَتَّى لَقُوا اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ, وَإِنَّهُ الْبُسْرُ وَالتَّمْرُ وَهُوَخَمْرُنَا يَوْمَئِذٍ".فَأَخْبَرَ أَنَسٌ أَنَّ الْخَمْرَ يَوْمَ حُرِّمَتْ الْبُسْرُ وَالتَّمْرُ, وَهَذَا جَائِزٌ أَنْ يَكُونَ لَمَّا كَانَ مُحَرَّمًا سَمَّاهُ خَمْرًا, وَأَنْ يَكُونَ الْمُرَادُ أَنَّهُمْ كَانُوا يُجْرُونَهُ مَجْرَى الْخَمْرِ وَيُقِيمُونَهُ مَقَامَهَا, لَا أَنَّ ذَلِكَ اسْمٌ لَهُ عَلَى الْحَقِيقَةِ.

وَيَدُلُّ عَلَيْهِ أَنَّ قَتَادَةَ رَوَى عَنْ أَنَسٍ هَذَا الْحَدِيثَ, وَقَالَ: "إنَّمَا نَعُدُّهَا يَوْمَئِذٍ خَمْرًا" فَأَخْبَرَ أَنَّهُمْ كَانُوا يَعُدُّونَهَا خَمْرًا عَلَى مَعْنَى أَنَّهُمْ يُجْرُونَهَا مَجْرَى الْخَمْرِ.

وَرَوَى ثَابِتٌ عَنْ أَنَسٍ قَالَ: "حُرِّمَتْ عَلَيْنَا الْخَمْرُ يَوْمَ حُرِّمَتْ وَمَا نَجِدُ خُمُورَ الأَعْنَابِ إِلاَّالْقَلِيلَ وَعَامَّةُ خُمُورِنَا الْبُسْرُوَالتَّمْرُ" وَمَعَ هَذَا أَيْضًا مَعْنَاهُ أَنَّهُمْ كَانُوا يُجْرُونَهُ مَجْرَى الْخَمْرِ فِي الشُّرْبِ وَطَلَبِ الإِسْكَارِ وَطِيبَةِ النَّفْسِ, وَإِنَّمَا كَانَ شَرَابُ الْبُسْرِ وَالتَّمْرِ.

وَرَوَى الْمُخْتَارُ بْنُ فُلْفُلٍ قَالَ:سَأَلْتُ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ عَنْ الأَشْرِبَةِ فَقَالَ: "حُرِّمَتْ الْخَمْرُ وَهِيَ مِنْ الْعِنَبِ وَالتَّمْرِ وَالْعَسَلِ وَالْحِنْطَةِ وَالشَّعِيرِ وَالذُّرَةِ, وَمَا خَمَّرْتَ مِنْ ذَلِكَ فَهُوَ خَمْرٌ" فَذَكَرَ فِي الْحَدِيثِ الأَوَّلِ أَنَّهُ مِنْ الْبُسْرِ وَالتَّمْرِ, وَذَكَرَ فِي هَذَا الْحَدِيثِ أَنَّهَا مِنْ سِتَّةِ أَشْيَاءَ؛ فَكَانَ عِنْدَهُ أَنَّ مَا أَسْكَرَ مِنْ هَذِهِ الأَشْرِبَةِ فَهُوَ خَمْرٌ, ثُمَّ قَالَ: "وَمَا خَمَّرْتَ مِنْ ذَلِكَ فَهُوَ خَمْرٌ"وَهَذَا يَدُلُّ عَلَى أَنَّهُ إِنَّمَا سَمَّى ذَلِكَ خَمْرًا فِي حَالِ الإِسْكَارِ, وَأَنَّ مَا لاَ يُسْكِرُ مِنْهُ فَلَيْسَ بِخَمْرٍ.وَقَدْ رُوِيَ عَنْ عُمَرَأَنَّهُ قَالَ: "إِنَّ الْخَمْرَحُرِّمَتْ وَهِيَ مِنْ خَمْسَةِ أَشْيَاءَ:مِنْ الْعِنَبِ وَالتَّمْرِ وَالْعَسَلِ وَالْحِنْطَةِ وَالشَّعِيرِ, وَالْخَمْرُ مَا خَامَرَالْعَقْلَ" وَهَذَا أَيْضًا يَدُلُّ عَلَى أَنَّهُ إِنَّمَا سَمَّاهُ خَمْرًا فِي حَالِ مَا أَسْكَرَ إِذَا أَكْثَرَ مِنْهُ, لِقَوْلِهِ: "وَالْخَمْرُ مَا خَامَرَ الْعَقْلَ".(١)

ترجمة: خمر: دانګوروعصیردی چې ټینګ سوی وی، اوپردغه دعلماؤ اتفاق دی چې همدا خمر دی اونورحرام شیان هم دخمر په نامه دتشبیه په ډول نومول کیږی لکه (فضیخ) چې دتازه خرما عصیردی، اویا(نقیع) چې دپخی خرما څخه استل سوی وی، که څه هم دوی ته مطلق نوم ورته شامل نه دی.

دخمردمعنی په هکله داصحابانو رضوان الله علیهم ډیر مختلف روایات رانقل سوی دی،یودهغوی څخه داچې مالک بن مغول دنافع (رض)څخه روایت دی وایی ابن عمر رضی الله تعالی عنهما وویل: خمر حرام سول اوپه مدینه منوره کې دهغوی څخه شی هم نه وو.اوموږ پوهیږو چې په مدینه منوره کې د(نقیع او فضیخ) دتازه او وچې خرماعصیر موجود وو، اودارنګه نور داسې مشروبات چې

١- أحكام القران للجصاص ج ٤ ص ١٢٢

دخرماوو څخه استل کیدل موجود وه.

او ابن عمر دهغو خلګو څخه نه وو چې لغوی نمونه ورته نه معلومیدل نوله دی څخه ښکاری چې دخرما څخه جوړ سوی عصیرو ته دوی خمر نه ویل.

عکرمه دابن عباس رضی الله تعالی عنهما څخه روایت کوی: چې دخمر تحریم نازل سوا وهغه (فضیخ) ته وایی او ابن عباس رضی الله تعالی عنهما وویل: چې فضیخ خمردی او رواده چې خمر ونومول سی ځکه حرام مشروب دی.

حمید طویل دانس رضی الله تعالی عنه څخه روایت کوی چې ما ابوعبیده، ابی بن کعب او سهل بن بیضاء ته دیوی ټولۍ نورو اصحابانو سره خمر ورچیښول (یعنی زه یی ساقی وم) چې یو سړی راغلی او ویل یی چې: بیشکه خمرحرام سول، نو قسم دی که دوی ویلی وی چې ودریږه موږ معلومات وکړو. آن تردئ چې دوی وویل: دغه چې ستاپه لوښی کې دی ایسته یی توی کړه، اوبیایی دژوند ترپایه ونه چیښل، اودغه خمردتازه اوپخو خرماوو څخه وو، انس رضی الله تعالی عنه اخبار کوی: چې کومه ورځ خمرحرام سول هغه دتازه اوپخو خرما څخه جوړیدل.

اودا ځکه چې حرام وه نوخمرونومول سول، یاپه دی وجه خمر ورته وویل سول چې دوی دخمر پر ځای استعمال کیدل، داسې نه چې په حقیقت کې ددوی داغه نوم دی.

پردغه توجیه باندې هغه روایت دلالت کوی چې قتاده دانس رضی الله تعالی عنه څخه روایت کوی چې ده ویل: موږ په دغه وخت کې دخمر څخه شمیرل نو انس رضی الله تعالی عنه اخبار کوی چې دوی دغه شیان په خمر کې شمیرل، په دی معنی چې دوی دخمر پرځای استعمال کیدل.

ثابت دانس رضی الله تعالی عنه څخه روایت کوی: چې ده ویل پرموږ خمر

حرام سول په هغه ورځ چې حرام سول خوزموږ سره دانګورو شرابونه ډیرلږوه، زموږ عام شرابونه دتازه اوپخی خرماڅخه وه، خوبیاهم دوی دغه دشرابو پرځای چیښل اوپه دوی سره یې نشه اخستل اودوی خوښول، بیشکه دتازه اوپخی خرما شراب وه.

مختار بن فلفل وایی مادانس بن مالک څخه دشرابو په باره کې پوښتنه وکړله نوده ویل: شراب حرام سولِ خودغه دانګورو، خرما، عسل، غنم، اوربشو اوجوارو څخه وه،اوهرشی چې ددوی څخه نشه پیداکړی نوهغه خمراوشراب دی. په اول حدیث کې یوازی دتازه اوپخی خرما ذکردی اوپه دوهم حدیث کې دشپږو شیانوذکردی، نوداسې دی لکه دده په نزدچې ټول نشه لرونکې شرابونه خمروی، اوبیایې وویل اوصراحت یې وکړی: هرشی چې ددغو څخه نشه ولری هغه خمر دی، نودغه پر دی دلالت کوی چې دغه شیان دنشی په صورت کې خمر ونومول سول، اوهغه چې نشه نه لری هغه خمر نه دی.

دعمر رضی الله تعالی عنه څخه روایت سوی دی چې ده ویل: بیشکه خمر حرام سول خودغه دپنځه شیانو څخه جوړیږی، انګور،خرما،عسل، غنم، اوربشو څخه دی، خو خمر هرهغه شی دی چې عقل خرابوی.

داهم پردغه دلالت کوی چې دوغوته په داسې حال کې خمرویل کیږی، چې نشه ولری اونشه هغه وخت پیداکوی چې ډیرسی څکه په لږو عقل نه خرابیږی.

امام ابوبکراحمد بن علی الرازی الجصاص که څه هم دحنفی مذهب سره تعلق لری خوبیاهم که دده عبارتونه اودلائل په غورمطالعه سی نو په ښکاره معلومیږی چې دی هم دجمهورو فقهاؤ درایی تایید کوی،ځکه کوم حدیثونه چې ده رانقل کړی دی په هغوی کې دوچې اولندی خرماڅخه جوړ سوی شرابوته خمر

ویل سوی دی، بل داچې دی په خپله وایی چې دسکر په حال کې خمر ورته وایی اودغه دجمهورو قول هم دی، بل داچې دپنځه یاشپږو یادیرو څخه جوړ سوی شراب چې نشه ولری نوهغوی ته خمر ویل کیږی نوبیاخوهم یوازی په انګورو پوری خاص نه سو لکه داحنافو قول چې دی، همداوجه ده چې اصحاب کرام څنګه خبرسوله نودوی هغه ټول دخرماڅخه جوړسوی شراب چپه کړل.

دتفسیر المنار دنظره

٧- دتفسیرالمنارمفسرپه خپل تفسیر کې خپل نظر داسې لیکې: الْخَمْرُ كُلُّ شَرَابٍ مُسْكِرٍ، وَهَذِهِ التَّسْمِيَةُ لُغَوِيَّةٌ وَشَرْعِيَّةٌ، وَقِيلَ: شَرْعِيَّةٌ فَقَطْ وَهُوَ قَوْلٌ ضَعِيفٌ وَقِيلَ: إِنَّ الْخَمْرَ مَا اعْتُصِرَ مِنْ مَاءِ الْعِنَبِ إِذَا اشْتَدَّ، وَهَذَا أَضْعَفُ مِمَّا قَبْلَهُ وَلاَ دَلِيلَ عَلَى هَذَا الْحَصْرِ مِنَ اللُّغَةِ وَلاَ مِنَ الشَّرْعِ.

وَمِنْ أَحْسَنِ مَا رَدَّ بِهِ أَصْحَابُ هَذَا الْقَوْلِ قَوْلُ الْقُرْطُبِيِّ: الأَحَادِيثُ الْوَارِدَةُ عَنْ أَنَسٍ وَغَيْرِهِ عَلَى صِحَّتِهَا وَكَثْرَتِهَا تُبْطِلُ مَذْهَبَ الْكُوفِيِّينَ الْقَائِلِينَ بِأَنَّ الْخَمْرَ لاَ يَكُونُ إِلاَّ مِنَ الْعِنَبِ، وَمَا كَانَ مِنْ غَيْرِهِ لاَ يُسَمَّى خَمْرًا وَلاَ يَتَنَاوَلُهُ اسْمُ الْخَمْرِ. وَهُوَ قَوْلٌ مُخَالِفٌ لِلُغَةِ الْعَرَبِ وَلِلسُّنَّةِ الصَّحِيحَةِ وَلِلصَّحَابَةِ؛ لأَنَّهُمْ لَمَّا نَزَلَ تَحْرِيمُ الْخَمْرِ فَهِمُوا مِنَ الأَمْرِ بِالاجْتِنَابِ تَحْرِيمَ كُلِّ مَا يُسْكِرُ، وَلَمْ يُفَرِّقُوا بَيْنَ مَا يُتَّخَذُ مِنَ الْعِنَبِ وَبَيْنَ مَا يُتَّخَذُ مِنْ غَيْرِهِ، بَلْ سَوَّوْا بَيْنَهُمَا وَحَرَّمُوا كُلَّ مَا يُسْكِرُ نَوْعُهُ، وَلَمْ يَتَوَقَّفُوا وَلَمْ يَسْتَفْصِلُوا وَلَمْ يُشْكِلْ عَلَيْهِمْ شَيْءٌ مِنْ ذَلِكَ، بَلْ بَادَرُوا إِلَى إِتْلاَفِ مَا كَانَ مِنْ غَيْرِ عَصِيرِ الْعِنَبِ، وَهُمْ أَهْلُ اللِّسَانِ، وَبِلُغَتِهِمْ نَزَلَ الْقُرْآنُ، فَلَوْ كَانَ عِنْدَهُمْ تَرَدُّدٌ لَتَوَقَّفُوا عَنِ الإِرَاقَةِ حَتَّى يَسْتَفْصِلُوا وَيَتَحَقَّقُوا التَّحْرِيمَ.

وَقَدْ أَخْرَجَ أَحْمَدُ فِي مُسْنَدِهِ عَنِ ابْنِ عُمَرَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: " مِنَ الْحِنْطَةِ خَمْرٌ وَمِنَ الشَّعِيرِ خَمْرٌ، وَمِنَ التَّمْرِ خَمْرٌ وَمِنَ الزَّبِيبِ خَمْرٌ وَمِنَ الْعَسَلِ خَمْرٌ "

وَرَوَى أَيْضًا " أَنَّهُ خَطَبَ عُمَرُ عَلَى الْمِنْبَرِ وَقَالَ: أَلاَ إِنَّ الْخَمْرَ قَدْ حُرِّمَتْ وَهِيَ مِنَ

خَمْسَةٍ، مِنَ الْعِنَبِ وَالتَّمْرِ وَالْعَسَلِ وَالْحِنطَةِ وَالشَّعِيرِ، وَالْخَمْرُ مَا خَامَرَ الْعَقْلَ " وَهُوَ فِي الصَّحِيحَيْنِ وَغَيْرِهِمَا وَهُوَ (أَيْ عُمَرَ) مِنْ أَهْلِ اللُّغَةِ.(۱)

ترجمة: هرنشه کونکې شی خمر دی، اودغه لغوی اوشرعی تسمیه ده، او چاویلی دی چې یوازی شرعی تسمیه ده، اودغه کمزوری ویناده، اوچاویلی دی: چې خمرهغه ته وایی چې دانګورودابوڅخه وی اودغه تر پورتنی کمزوری ویناهم کمزوری ده، دشریعت اولغت له پلوه په دغه حصر باندې کوم دلیل نسته.

ددغو وینا ګانو په ردکې قرطبی خورا لنډه اوښه ویناکړیده، وایی: چې دانس اونورو اصحابانو (رض) څخه روایت سوی حدیثونه ډیر اوصحیح دی، د کوفیانو دمذهب بطلان ښیی کوم چې دوی وایی:(خمر) یوازی دانګورو جوړېږی چې دانګوروڅخه نه وی هغه خمرنه دی، اودغه وینا دعربی لغت او صحیح سنت سره اوهمداسې داصحابانو سره مخالف دی، ځکه کله چې دخمر حرمت نازل سو نودوی ددی امر څخه وفهمول چې هرهغه شی چې نشه لری دهغه څخه ځان ساتل پکاردی، اودوی ددی توپیر نه کاوی چې دانګورو څخه وی یادنورو شیانو، بلکه ټول یی یوډول ګڼل اوټول نشه کونکې شیان یی حرام بلل توقف یی ونکړ، اونه یی دتفصیل غوښتنه وکړه، نه هم په دی هکله کوم سوال ورته پیداسو بلکه سمدستی یی هغه ټول خمر چې دانګورو څخه نه وه توی کړل، دوی دژبې پوهان وو ددوی په ژبه قرآن نازل سوی وو، که دوی پوښتنه درلودای نوبه تم سوی وای ترڅو تفصیل یی وغواړی، اودحرمت حقیقت یی وپیژنی.

امام احمد په خپل مسند کې دابن عمر رضی الله تعالی عنهما څخه روایت کوی چې پیغمبر وفرمایل: دغنمو څخه خمرجوړېږی، داوربشو څخه خمر جوړېږی دخرماڅخه خمرجوړېږی، دممیزو څخه خمرجوړېږی، اودشاتو څخه خمرجوړېږی.

۱- تفسیر القران الحکیم المشتهر باسم تفسیر المنار ج ۷ ص ۵۱- ۵۲ باختصار

همدارنگه روایت سوی دی: حضرت عمر رضی الله تعالی عنه دمنبر دپاسه خطبه لوستل وی فرمایل: پوه سی چې خمر حرام سول اوهغه دپنځو شیانو چې انگور، خرما، شات، غنم، اوربشی دی جوړیږی. اوخمر هغه څه دی چې عقل پټوی. دغه حدیث مسلم، بخاری اونورو روایت کړی دی. اوحضرت عمر رضی الله تعالی عنه خو اهل لغت دی.

دتفسیر منیر دنظره

۸- دخمر دتعریف په هکله دتفسیرمنیر مفسر لیکې: ويري الجمهور أن الخمر اسم لكل ماخامر العقل وغلبه , فغير ماء العنب حرام بالنص. وهذا عمررضي الله تعالي عنه قال: إن الخمرحرمت وهی من خمسة أشياء من العنب، والتمر، والعسل،والحنطة والشعير، والخمرماخامرالعقل.(۱)

ترجمة: جمهورعلماء دامنی چې خمرهرهغه شی ته وایی چې پرعقل غلبه کوی نودانگورو داوبو نه بغیر نور نشه کونکې شیان هم په داغه نص سره حرام دی.

اوداغه رایه دعمر رضی الله تعالی عنه ده چې دی وایی: بیشکه خمر حرام سول خو خمر دپنځو شیانو څخه جوړیږی دانگورو، خرماوو، عسلو، غنمو، اوربشو اوخمر هرهغه شی دی چې پرعقل پرده اچوی.

دتفسیر روح المعاني دنظره

۹- دخمر دمعنی په هکله دروح المعانی مفسر ډیره مختصره اوجامع لیکنه کوی اوفرمایی: وهو المسكر المتخذ من عصير العنب اوكل مایخامرالعقل ويغطيه من الأشربة. وروی هذا عن ابن عباس رضی الله تعالی عنهما.(۲)

ترجمة: خمر هغه مسکر نشه کونکې دی چې دانگورو څخه جوړ وی، اویا دچیښاک هرهغه شی دی چې پرعقل غلبه کوی اوعقل پټوی.

۱- تفسیرالمنیرج٤ ص ۳۹-- ۲- روح المعانی ج۷ ص۱۵

دغه تفسیر دعبدالله بن عباس رضی الله تعالی عنهما څخه نقل سوی دی

دتفسیر طبري دنظره

۱۰- دتفسیرطبری مفسر هم ډیرجامع تفسیرکړی دی داسې لیکي: والخمر كل مسكرخمر العقل فستره وغطي عليه, وهو من قول القائل (خمرت الإناء) إذاغطيه, ومن ذلك أيضا (خمار المرأة) وذلك لأنها تستربه رأسها فتغطيه.(۱)

ترجمة:خمر هرنشه کونکی دی چې عقل نشه کړی اوپرده پرواچوی هغه خمر دی، دهمدی څخه دهغه چاقول دی چې وایی (ما لوښی پټ کړی) چې کله پټ کړل سی دهمدی څخه (دښځی پوړنی دی، ځکه ښځه په پوړنی خپل سر پټوی

دتیسیر الکریم الرحمن فی تفسیر کلام المنان دنظره

۱۱- دتیسیر الکریم الرحمن فی تفسیر کلام المنان مفسر په خپل تفسیر کې داسې لیکي: الخمر: وهي كل ماخامر العقل أي غطاه بسكره. والميسر: وهو جمع المغالبات التي فيها عوض من الجانبين, كالمراهنة ونحوها. والأنصاب: التي هي الأصنام والأنداد ونحوها, مما ينصب ويعبد من دون الله. والأزلام: التي يستقسمون بها. فهذه الأربعة نهي الله عنها وزجر, وأخبرعن مفاسدها الداعية إلي تركها واجتنابها. (۲)

ترجمة: خمر هرهغه شی دی چې عقل ګډوډ کوی اوپه نشه یې پټوی، میسر قمارته وایی چې یودبله یوشی دشرط په ډول ګټی، انصاب اوانداد بتانوته وایی چې درول کیږی اوبیایی دالله تعالی نه بغیر عبادت کول کیږی، اوازلام بیاهغه غشی دی چې ورباندې ویش کول کیږی، له دغوڅلورو څخه الله تعالی منع او زجرفرمایلی دی اودهغو تاوانونو اومفاسدوڅخه یې اخبار کړی دی چې دهغوی تقاضا ده چې انسان هغوی پریږدی اوځنی لری سی.

۱- تفسیر طبري ج۱ ص ۵۸۷ -- ۲- تیسیر الکریم الرحمن في تفسیر کلام المنان ص ۲۶۸

دتفسير خازن دنظره

۱۲- په تفسير خازن کې دخمر دمعنى په هکله داسې ليکلى ده: والخمر: کل ماخامر العقل وغطاه, والميسر: القمار وقدتقدم تفسيرهما في سورة البقرة. والأنصاب: هي الحجارة التي كانوا ينصبونها للعبادة ويذبحون عندها. والأزلام: هي القداح التي كانوا يستقسمون بها, وتقدم تفسير ذلك. والرجس: في اللغة الشيئ الخبيث المستقذر (من عمل الشيطان) يعني من تزيينه وإغوائه ودعائه إياكم إليها وليس المرادأنها من عمل يديه.

(فاجتنبوه) يعني كونوا جانبا منه, والضمير في قوله فاجتنبوه عائد إلي الرجس لأنه اسم جامع للكل كأنه قال إن هذه الأربعة الأشياء كلها رجس فاجتنبوه (لعلكم تفلحون) يعني لكي تدركوا الفلاح إذا اجتنبتم هذه المحرمات التي رجس. (۱)

ترجمة: خمر ټول هغه څه دي چې عقل پټ کړي اوپرده پر واچوي، ميسر: قمار ته وايي، اوددې تفسير مخکې په سورة بقرة کې تيرسو، اوانصاب هغه تيږه (ډبره) ده چې دوی به درولې وه او هلته به يې ځاروی حلالولی، اوازلام: غشی چې په هغوی به يې ويش کوی، اوددې تفصيل پخوا تيرسوی دی، (رجس) په لغت کې ناولی اوپليت شی ته وايي، اود(من عمل الشيطان) دامعنى ده چې شيطان ښايسته کړی اوتاسو وربولی، داسې نه چې دا دهغه کړنه ده.

(فاجتنبوه) يعنی ځانونه څنی وساتی، د(ه) ضميرودغه رجس ته راجع دی، معنا داچې دغه څلورسره ناولی دی ځانونه تری ګوری(لعلکم تفلحون) لپاره ددی چې خلاصون پيداکړی کله چې ددغو حرامو شيانو څخه مو ځانونه ژغورلی وی.

دتفسيرابن کثير دنظره

۱۳- دتفسيرابن کثير مفسر په مختصرو لفظونو کې مطلب اداکړی ليکې: أماالخمرفكما قال أميرالمؤمنين عمر بن الخطاب رضي الله تعالي عنه: أنه كل ماخامرالعقل.(۱)

۱- تفسيرخازن ج ۲ ص ۷۵ --- ۱- تفسير القرآن العظيم ج۱ ص ٤٣٤

ترجمة: دخمر معنی هغه ده لکه څرنګه چې عمربن خطاب رضی الله تعالی عنه کړی ده، بیشکه خمر هغه څه دی چې عقل پټوی، یعنی دخپل کار څخه یی (چې فهم اوادراک دی) معطل کوی.

دتفسیر مظهری دنظره

۱۴- دتفسیر مظهری مفسر چې خپله مشهورحنفی عالم دی اودده تفسیر دمنطقی دټولو علماؤ مرجع دی تقریبا دهری طبقی عالم ورڅخه استفاده کوی هغه په خپل تفسیر کې لیکي: اختلف العلماء في أن الخمر ما هو؟ فقال أبوحنيفة رحمه الله هو الني من ماء العنب إذا صار مسكر اوقذف بالزبد، ولم يشترط صاحباه القذف بالزبد.

وقال مالك والشافعي واحمد كل شراب أسكر كثيره فهو خمر. قالت الحنفية الخمر اسم خاص لما ذكرنا وهو المعروف عند أهل اللغة ولهذا اشتهر استعماله فيه، واشتهر في غيرها مما ذكرنا من المسكرات اسم آخر كالمثلث, والطلا, والمنصف, والباذق, ونحو ذلك واللغة لا يجرى فيها القياس. وقال الجمهور اسم الخمر لغة لكل ما خامر العقل. (۱)

ترجمة: علماؤ اختلاف کړی دی چې خمر څه ته وایی؟ امام أبوحنیفة رحمه الله وایی: خمر دانګورو هغه تازه اوبه دی چې نشه پیداکړی اوپرسریی ځګ راسی، خودده یاران دغه ځګ شرط نه بولی.

امام مالک، امام شافعی، امام أحمد (رح) وایی: هرهغه شراب چې ډیر یی نشه لري هغه خمردی. حنفی علماء وایی: دخمرنوم دهغه دپاره خاص دی چې موږ ذکرکړی (دانګوراوبه چې نشه پیداکړی) همدغه معنی دلغت دعلماؤ په منځکې معروفه ده، نوځکه یی په همدغه کې شهرت پیداکړی دی، بیله دغه چې موږ ذکرکړه دنورو نشه لرونکو شیانو دپاره نور نومان دی لکه مثلث (چې یوه دریمه اوبه په جوش کې ولاړی سی) طلاء (چې تر دریمی لږاوبه په جوش کې ولاړی سی)

۱- تفسیر مظهری ج ۱ ص ۲۶۶

منصف (چې نیمایی یالړاوبه په جوش کې ولاړې سی) باذق (چې جوش سی اوپرسریې ځګ راسی)اوداسې نور. اوپه لغت کې قیاس نه کول کیږي. اوجمهور علماء وایي: خمر دهر هغه شی نوم دی چې پر عقل پرده اچوی، یعنی نشه کوی.

دتفسیر بیضاوی دنظره

۱۵- دتفسیر بیضاوی تفسیر چې زموږ په علمی ټولنه کې نه یوازی داچې ډیر مقبولیت لری بلکې زموږ په درسی نصاب کې شامل دی هغه هم په ډیرو مختصرو لفظونو ډیرلوی مطلب اداکړی اوفرمایي: والخمرفي الأصل مصدر, خمره إذا ستره، سمي بها عصير العنب والتمر إذا اشتد وغلا كأنه يخمر العقل، كما سمي سكراً لأنه يسكره أي يحجزه، وهي حرام مطلقاً وكذا كل ما أسكر عند أكثر العلماء. (۱)

ترجمة: خمر په اصل کې مصدر دی، ویل کیږي (خمره) چې کله شی پټ کړي، دانګوراوخرماعصیر چې کله سخت اوجوش سی نودخمر په نامه ونومول سول ځکه دوی عقل پټوی (په نشه سره) لکه څرنګه چې داغه عصیرته سکرهم ویل کیږي ځکه دوی عقل نشه کوی یعنی دادراک اوفهم څخه یې بندوی، اودغه مطلق حرام دی، همدارنګه دډیرو علماؤ په نزد ټول هغه څه مطلق حرام دی چې نشه لری.

دپورته ذکرسوی (۱۵) معتمدو اومقبولومفسرینو دتفسیردنقل کولو نه وروسته داویلای سو چې تقریبا دډیرو مفسرینو دڅه لفظونو په تغیر همدغه نظر دی چې دخمر لفظ عام دی یوازی دانګورو تازه اوبوته نه ویل کیږي، بلکې وهرنشه کونکې شی ته ویل کیږي په هرنامه اودهرشی څخه چې وي.

۱- تفسير البيضاوي أنوار التنزيل أسرار التاويل ج۱ ص ۱۳۸

دمفسرينو فيصله

څه دحنفي مذهب مفسيرينو په خپلو تفسيرينو کې دجمهورو فقهاؤ رايې ته ترجيح ورکړې اودهغه دترجيح وجوهې هم بيان کړې دي چې دهغوی دجملې څخه يوعلامة محمد علی الصابونی چې خپله هم دحنفی مذهب سره تعلق لری، په خپل کتاب (روائع البيان في أحكام القرآن) کي دخمر دتعريف په هکله دجمهورو فقهاؤ اودحنفی مذهب دفقهاؤ ترمنځ اختلاف ته اشاره کړی اوبيا فيصله کوی اوفرمايي: اختلف العلماء في تعريف الخمر ماهي؟ فقال أبوحنيفة: الخمر الشراب المسكر من عصيرالعنب فقط, وأما المسكر من غيره كالشراب من التمر أوالشعير, فلايسمي خمرا بل يسمي نبيذا. وهذا مذهب الكوفيين.

وذهب الجمهور (مالك والشافعي وأحمد) إلي أن الخمراسم لكل شراب مسكر, سواء كان من عصيرالعنب, أوالتمر أوالشعيرأوغيره, وهومذهب جمهورالمحدثين وأهل الحجاز.(۱)

ترجمة: دخمر په تعريف کې علماؤ اختلاف کړی دی، هغه داچې خمر څه ته وايي؟ امام ابوحنيفة (رحمة الله تعالی عليه) وايي: خمر نشه کونکې شراب دی چې يوازې دتازه انګورو دعصير (شيره) څخه وی، دانګورو بغيرنور نشه کونکې شراب لکه دخرما. اوربشوهغوی ته خمر نه ويل کيږی، همدغه دکوفيانو مذهب هم دی.

دجمهورو فقهاؤ لکه امام مالک، امام شافعي اوامام احمد (رحمة الله تعالی عليهم) مذهب دادی چې هغوی وايي: خمردهر نشه کونکې مشروب نوم دی، هغه دانګورو تازه عصير(شيره) وی، دخرماوی، داوربشي وی،اوکه دبل شي څخه وی، همدغه دمحدثينو اودااهل حجاز دعلماؤ مذهب دی.

۱- روائع البيان تفسير آيات الأحكام من القرآن ج ۱ ص ۲۷۷

په آخرکې علامة صابوني ددواړو فريقو ددلائلو ترليکلو وروسته دترجيح ترعنوان لاندی داسې فيصله کړی او دترجيح وجه يې بيان کړی او فرمايي: ونحن إذا تأملنا أدلة الفريقين ماذكر منها ومالم يذكر ترجح عندنا قول الجمهور وأهل الحجاز, فالخمر حرام, وكل مسكر خمركما قال عمر رضي الله عنه, وذلك لأن الصحابة لماسمعوا تحريم الخمر فهموا منه تحريم الأنبذة, وهم كانوا أعرف الناس بلغة العرب ومراد الشارع, وقد ثبت بالسنة المطهرة تحريم كل مسكر ومفتر.

وثبت عن أنس أنه كان ساقي القوم في منزل أبي طلحة حين حرمت الخمر وماكان خمرهم يومئذ إلا الفضيخ, فحين سمعوا تحريم الخمر أهرقوا الشراب وكسروا الأواني, وما كان الفضيخ إلا من نقيع البسر, فماذهب إليه الجمهور هو الصحيح المعول عليه, لاسيما وأن المتأخرين من الأحناف أفتوا بقول محمد في سائر الأشربة وهو الحق الذي لامحيد عنه.(۱)

ترجمة: کله چې موږ ددواړو فريقو په هغودلائلو کې فکر وکړو چې څه دهغوی څخه دلته ذکرسوی اوڅه نه دی ذکرسوی، زموږ په نزد دجمهورو او دحجاز دعلماؤ دلائل راجح دی، نوخمر حرام دی، اوهرمسکر خمر دی، لکه څرنګه چې عمر رضی الله تعالی عنه وايي، داځکه صحابه کرامو چی کله د خمرو دحرمت واوريدل نوددی څخه دوی دنبيذو دحرمت حکم وفهموی، او دوی په خلګوکې په عربی ژبه اودشارع په مراد ډير ښه پوهيدل.

اوبيشکه په پاکوحديثونو سره ثابته سوی ده چې هرنشه کونکې اوهر سستی کونکې حرام دی، اودانس رضی الله تعالی عنه څخه ثابته سوی ده چې دی دابی طلحه په کور کې دخلګو ساقی (ورچيښونکې) وو چې خمر حرام سوله، اوپه دغه وخت کې ددوی خمر نه وه مګر دفضيخ څخه وه، کله چې دوی دخمر

۱- روائع البيان تفسير آيات الأحكام من القرآن ج ۱ ص ۲۷۷

دحرمت واوريدل نودوی تول خمرتوی کړل اولوښی يی مات کړل، او فضيخ نه وه مگر دوچې خرماڅخه وه.

نودجمهورو علماؤ رايه صحيح ده، داځکه چې دحنفی مذهب متاخرينو فقهاؤ هم دامام محمد رحمه الله پرقول فتوا کړی ده چې هغه وايي: ټول نشه کونکې نشه لرونکې حرام دی اوداغه قول حق دی، اوددغه څخه هيڅ دخلاصون لاره نسته.

دحنفی مذهب يوبل مفسر چې دخپل وخت ډير ښه عالم اومفسردی او زموږ په ټولنه کې دده تفسير ډيره لويه مرجع اوداعتماد وړدی، اوتقريبا دهر عالم دکتاب خانی زينت دی په خپل تفسير کې فيصله کوی اوفرمايي: قال العلامة الألوسي:وعندى أن الحق الذي لاينبغي العدول عنه, أن الشراب المتخذ مما عدا العنب كيف كان, وبأي اسم سمي, متي كان بحيث يسكرحرام, وقليله ككثيره, ويحد شاربه, ويقع طلاقه, ونجاسته غليظة.

وفي الصحيحين أنه صلي الله تعالي عليه وسلم سئل عن النقيع (وهونبيذ العسل) فقال (كل شراب أسكر فهوحرام) وروي ابوداود (نهي رسول الله صلي الله عليه وسلم عن كل مسكر ومفتر) وصح (ما أسكر كثيره فقليله حرام) وفي حديث أخر:ماأسكر الفرق منه فملأ الكف منه حرام) الأحاديث كثيرة علي ذلك.

وإن اجتماع الفساق في زماننا علي شراب المسكرات مماعدا الخمر ورغبتهم فيها فوق اجتماعهم علي شرب الخمرورغبتهم فيه بكثير,وقدوضعوا لها أسماء كالعنبرية والإكسير، ونحوهما, ظنا منهم أن هذه الأسماء تخرجها من حرمة وتبيح شربها للأمة, هيهات هيهات الأمر وراء مايظنون, فإنا لله وإنا إليه راجعون.(۱)

۱- تفسير روح المعاني للألوسي ج۲ ص ۱۱۳

ترجمة: اوزماپه نزد حق دادی: چې دهغه څخه مخ اړول مناسب نه دی، بیشکه هغه شراب چې دانگورو څخه بغیر دبل شی څخه جوړیږی هرڅنگه چې وی اوپه هرنامه چې وی، اوهرکله چې وی، دعادت نه بغیر چې څوک نشه کوی هغه ټول حرام دی، لږیی لکه ډیر، چیښونکې یی په حد کیږی، که دنشی په حال کې دطلاق لفظ ووایی طلاق یی واقع کیږی، اوغلیز نجس اومرداردی.

اوپه صحیحینو (بخاری اومسلم)کې حدیث راغلی دی چې درسول الله صلی الله علیه وسلم څخه دنقیع (دعسلو شراب) په هکله پوښتنه وسوله، نوده (مبارک) ورته وویل: (هرشراب چې نشه لری هغه ټول حرام دی).

ابوداود روایت کړی دی: (چې رسول الله صلی الله علیه وسلم (دهرنشه کونکې اوسستی پیداکونکې څخه منع کړی ده).

اوداصحیح ده چې رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایی: (هغه چې ډیریی نشه لری دهغه لږهم حرام دی).

په بل حدیث کې راغلی دی (هغه چې یوفرق (۱۶ رطل) یی نشه کونکې وی دهغه یوه لپه یاغړپ هم حرام دی). په دی باره کې حدیثونه بیخی ډیردی.

اوبیشکه زموږ په زمانه کې دفاسقانو اجتماع پرهغه نشه کونکو شیانو ده چې دانگورو دشرابو څخه نه دی، اوپه دغوکې ددوی رغبت دانگورو تر شرابو ډیر زیات دی، اوددوی دپاره یی نورنومان ایښی دی، لکه عنبریه او اکسیریه اوداسې نور، ددوی داگمان دی چې په دغه نومانو دوی دحرمت څخه وزی اوپه حلالوکې شمارل کیږی، هیڅکله نه هیڅکله نه، بلکي امر واقعیت ددوی دگمان په خلاف دی. بیشکه موږ دالله تعالی دپاره یو اوالله تعالی ته رجوع کونکې یو.

یوبل دحنفی فقهی ډیرمقبول عالم فقیه اومفسر په خپل تفسیر کې داسې

فیصلہ کوی اوفرمایی:والتحقيق عندى أن الخمرلفظ مشترك بين الخاص والعام إما حقيقة وإما بعموم المجاز, والمراد في الأية هو المعنى الأعم.

قال صاحب القاموس الخمر ما أسكر من عصير العنب او عام والعموم أصح.

وقال ابن عمر حرمت الخمر وما بالمدينة منها شيء رواه البخاري.

وحديث أنس كنت ساقى القوم يوم حرمت الخمر وما شرابهم إلا الفضيح البسر والتمر. متفق عليه

وفي رواية: أنى لقائم أسقي أبا طلحة فلانا فلانا وسمى في بعض الروايات أبا عبيدة بن الجراح وأبي بن كعب وسهيلا، إذ جاء رجل فقال قد حرمت الخمر فقالوا أهرق هذا القلال يا أنس قال فما سألوا عنها ولا راجعوها بعد خبر الرجل.

وعنه قال لقد حرمت الخمر حين حرمت وما نجد خمر الأعناب إلا قليلا وعامة خمرنا اليسر والتمر.فهذه الآثار تدل على ما ذكرت أن الخمر قد يستعمل فى المعنى الأخص لكن المراد بالآية هو المعنى الأعم ولو بالمجاز وإن كان المراد بالخمر في الأية المعنىالأخص لما طابق الجواب السؤال فان السؤال إنما كان عن الشراب الذي كانوا يشربونه حين سألوا, قال عمر ومعاذ أفتنا يا رسول الله عن الخمر فإنها مذهبة للعقل, وقال الله تعالى (إنما يُرِيدُ الشَّيْطانُ أنْ يُوقِعَ بَيْنَكُمُ الْعَداوَةَ وَالْبَغْضاءَ فِي الْخَمْرِ وَالْمَيْسرِ وَيَصُدَّكُمْ عَنْ ذِكْرِ اللّهِ وَعَنِ الصَّلاةِ) وهذا غير مختص بماء العنب بل لم يكن ماء العنب مستعملا لهم. والله أعلم

وفي الباب حديث عمر بن الخطاب أنه قال فى خطبته, نزل تحريم الخمر وهى من خمسة أشياء العنب والتمر والحنطة والشعير والعسل والخمر ما خامر العقل. متفق عليه

ورواه احمد في مسنده عن ابن عمر عن النبي صلى الله عليه وسلم قال: من الحنطة خمر ومن الشعير خمر ومن التمر خمر ومن الزبيب خمر ومن العسل خمر.

وفي الباب عن النعمان بن بشير مرفوعا نحوه رواه الترمذي وابو داود وابن ماجة

وروى احمد وفي آخره وإنما أنهى عن كل مسكر.

وعنه قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم كل مسكر حرام وكل مسكر خمر. رواه مسلم

وعن أنس قال الخمر من العنب والتمر والعسل والذرة فما خمرت من ذلك فهو الخمر. رواه احمد

وإذا ثبت أن اسم الخمر تعم الأشربة المسكرة فثبت بنص القران أن ما أسكر كثيره فقليله حرام ونجس فيحد شاربه من أيّ شيء كان ولا يجوز بيعها ولا يضمن متلفها غير أنه لا يكفر مستحل ما سوى التي من ماء العنب لمكان الاختلاف.(۱)

ترجمة: زماپه نزد تحقيق دادى چې دخمر لفظ دعامى اوخاصى معنى ترمنځ مشترک دی، په حقيقت يادمجاز په عموم سره، اوپه آيت کې دغه عامه معنى مراد ده.

دقاموس مؤلف وايي: خمر دانګورو نشه کونکې عصير دی، ياعام دی، دغه عموم يې صحيح دی.

اوابن عمر رضى الله تعالى عنه وايي: خمر حرام سوله خوپه مدينه کې ددوی څخه هيڅ شی نه وو.

او دانس رضى الله تعالى عنه روايت دی چې دی وايي : زه دقوم ساقی (دشرابو ورچيښونکې) وم، په هغه ورځ چې خمر حرام سوله، خوددوی شراب نه وه مګر دتازه اوپخی خرما څخه وه.

په بل روايت کې وايي: چې زه اباطلحة، فلانی اوفلانی ته ورچيښونکې وم، په ځينو روايتونو کې دابا عبيده بن جراح اوابی بن کعب اوسهيل نومونه هم

۱- تفسير مظهرى ج ۱ ص ۲۶۶

اخستل سوی دی، چې په دغه وخت کې یو سړی راغلی او وی ویل چې خمر حرام سول، نودوی وویل: ای انس دغه ستا په پیالوکې چې دی چپه اوتوی یی کړه، دی وایی: نه دوی دهغه په هکله پوښتنه وکړله اونه یی دهغه سړی تراخبار وروسته مراجعه وکړله.

دداغه انس څخه روایت دی چې دی وایی: خمر حرام سول هغه وخت چې حرام سول خوزموږ سره دانگورو شراب نه وه مگر ډیرلږ، زموږ عام شراب دتازه اوپخی خرماڅخه وه، نودغه ټول آثار پرهغه معنی دلالت کوی چې موږ ذکر کړله چې خمرکله په خاصه معنی کې استعمالیږی خوپه آیت کې عامه معنی مراد ده که څه هم مجازی وی.

اوکه په آیت کې خاصه معنا مراد سی نوجواب دسؤال سره سمون نه خوری، هغه داچې سؤال دهغو شرابو په هکله وو کوم چې دوی چیښل څه وخت چې دوی سؤال وکړی، هغه داچې عمر اوحضرت معاذ رضی الله تعالی عنهما وویل: ای دالله رسوله موږ ته دخمر په هکله فتوی راکړه بیشکه دغه عقل خرابوی، اوداچې الله تعالی وایی: شیطان اراده لری چې ستاسو په منځ کې دښمنی اوبغض پیداکړی ددغه خمراوقمار په وجه، اوتاسودالله تعالی دذکراو لمانځه څخه بند کړی، اودغه یوازی دانگورو په اوبو پوری خاص نه دی، بلکې ددوی سره ددغو اوبو استعمال هم نه وو. اوالله تعالی ډیرښه پوهیږی

اوپه دغه باب کې دعمر بن خطاب رضی الله تعالی عنه حدیث هم سته چې هغه په خطبة کې ویل: دخمر تحریم نازل سو خو دغه دپنځو شیانو څخه جوړیږی: انگور، خرما، غنم، اوربشی، اوعسل، اوخمر هغه شی دی چې عقل گډوډ کوی، یعنی په نشه سره.

امام أحمد په خپل مسند کې روایت کړی دی چې ابن عمر دنبی صلی الله علیه وسلم روایت کوی چې دغنمو څخه خمر دی، داوربشو څخه خمر دی، دخرما څخه خمر دی، دممیزو څخه خمر دی، اودعسلو څخه خمر دی.

په دغه باره کې دنعمان بن بشیر څخه مرفوع یعنی نبی صلی الله علیه وسلم ته رسیدلی حدیث روایت سوی دی چې ترمذی، أبوداود، ابن ماجة او احمدروایت کړی دی، اودهغه په آخرکې داهم سته چې نبی علیه الصلوة والسلام فرمایی: بیشکه زه تاسو دهر مسکر څخه منع کوم.

داغه نعمان بن بشیر وایی: چې رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل: هرمسکر حرام دی اوهرمسکر خمر دی. دغه حدیث مسلم روایت کړی دی.

انس رضی الله تعالی عنه وایی: خمر دانگورو اوخرما اوعسلو اوجوارو څخه دی، اوهرشی چې ددوغوڅخه نشه کړی نوهغه خمر دی. دغه حدیث امام احمد په خپل مسند کې روایت کړی دی

نوچې داثابته سوله چې خمر وټولو نشه لرونکو شرابو ته ویل کیږی نوټول هغه نشه لرونکې شیان چې ډیر یی نشه لری دقرآن په نص یادلیل حرام دی، او د هغوی لږ هم حرام دی، اونجس دی، اوپرڅیښونکې باندې شرعی حد سته، د هر شی څخه چې وی، اوبیع خرڅول اورانیول یی جائز نه دی، که درانیونکې پلاس کې هلاک سی پرهغه ضمان یاتاوان نسته، خوکه څوک ورته حلال وایی نوهغه نه کافرکیږی، بیله هغه دانگورو داوبو څخه څکه دااختلاف ځای پکښی سته.

ملاحظه: دتفسیرمظهری مصنف په ډیر صراحت سره دجمهورو علماؤ رایه په دلائلو تایید کړی ده، اودهغوی دلائل یی رانقل کړی دی، اووایی په آیت کې عامه معنی مراده، اوبله ډیره مهمه وجه یی داویلی ده (که خاصه معنی مرادسی

نودالله تعالى جواب داصحابو کرامو دسؤال موافق نه راځی، اوبل داچې کوم علتونه رب العلمین بیان کړی دی هغوی یوازی دانګورو په اوبو پوری اړه نلری، بلکې په هره نشه کې داسې کیدای سی».

بل دخپل وخت ډیر ممتاز عالم مفسر محقق دازهر دجامعی دتفسیر استاذ امام اوشیخ محمد عبده په خپل تفسیر قرآن حکیم کې تر ډیر تفصیلی اومدلل بحث نه وروسته یوه ډیره په زړه پوری توجیه کوی اوفرمایی:

أَنَّ لَفْظَ الْخَمْرِ لَيْسَ اسْمًا لِعَمَلٍ شَرْعِيٍّ لَمْ يَكُنْ مَعْرُوفًا قَبْلَ الشَّرْعِ فَلَمَّا جَاءَ بِهِ الشَّرْعُ أُطْلِقَ عَلَيْهِ كَلِمَةٌ مِنَ اللُّغَةِ تَتَنَاوَلُهُ بِطَرِيقِ الْمَجَازِ بَلْ هُوَ اسْمٌ لِنَوْعٍ مِنَ الشَّرَابِ يَمْتَازُ عَنْ سَائِرِ الْأَشْرِبَةِ بِالْإِسْكَارِ وَهَذِهِ التَّسْمِيَةُ مَعْرُوفَةٌ عَنْهُمْ قَبْلَ نُزُولِ مَا نَزَلَ مِنْ آيَاتِ الْخَمْرِ.

وَقَدْ نَزَلَتْ آيَةُ الْبَقَرَةِ جَوَابًا عَنْ سُؤَالٍ سَأَلُوهُ عَنِ الْخَمْرِ، وَلَمْ يَقُلْ أَحَدٌ مِنْ مُفَسِّرِي السَّلَفِ وَلَا الْخَلَفِ وَلَا خَطَرَ عَلَى بَالِ أَحَدٍ أَنَّهُ سَأَلُوهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ خَمْرِ عَصِيرِ الْعِنَبِ خَاصَّةً وَأَنَّهَا هِيَ الْمَقْصُودَةُ بِالْجَوَابِ بِأَنَّ فِيهَا إِثْمًا كَبِيرًا وَمَنَافِعَ لِلنَّاسِ، وَأَنَّ غَيْرَهَا أُلْحِقَ بِهَا فِي التَّحْرِيمِ بِطَرِيقِ الْقِيَاسِ أَوْ تَفْسِيرِ النَّبِيِّ وَالصَّحَابَةِ لِلْخَمْرِ الشَّرْعِيَّةِ. (۱)

ترجمة: دخمر لفظ دشرعی عمل نوم نه دی چې دشریعت ترنزول دمخه معلوم نه وو، اوچې کله شریعت (قران) کې دخمر لفظ راغلی نو پردغی معنی باندې اطلاق وسو اودغی معنی ته یې دلغوی مجاز په طریقه سره شمول وکړی، بلکې دغه دهغه شرابو نوم دی چې دنورو څخه دنشی په وجه امتیاز لری، اودغه نوم ددوی په منځکې دخمر دآیتونو ترنزول دمخه هم معروف او مشهور وو، او دسورت بقرة آیت ددوی دسؤال په جواب کې نازل سوی دی، او نه دمخکنیو اونه دوروستنیو مفسریونو څخه چاقول کړی دی، اونه ددوی څخه دیوه پرزړه را

۱- تفسير القران الحكيم (المشتهر بتفسير المنار) ج ۷ ص ۵۲- ۵۳ بالاختصار

ګرځېدلې دي چې دوی درسول الله صلی الله علیه وسلم څخه خاص دانګورو د شرابو په باره کې پوښتنه کړې وی اودهغوی دسوؤال په جواب کې دغه آیت نازل سوی وی، چې خاص دغه دانګورو په شرابو کې لویه ګناه ده اودخلګو منافع پکښې دي، اودغه نور(نشه کونکې) بیاپه حرمت کې په دوی پوری په قیاس دنبي کریم (ص) یاداصحابانو په تفسیر سره یوځای سوی وی. بلکې داسې نه ده

مطلب داچې دتفسیرمنار مفسر ترډېر تحقیق اوتفصیل وروسته په آخرکې داسې معقوله توجیه کړې چې دخمر لفظ دآیت ترنزول مخکې هم د عربو په منځکې معروف اومشهوروو ،څکه خو عمراومعاذ اونوروصحابه کرامو رضی الله تعالی عنهم درسول الله صلی الله علیه وسلم څخه سؤال وکړی چې موږ ته دخمر اوقمار په هکله فتوا راکړه، اودسؤال علت یې هم دا بیان کړئ چې دغه (خمر اوقمار) دعقل خرابونکې اودمال سلبونکې دی، او ښکاره خبره ده چې دغه علت په هره نشه اوپه هرنوع قمار کې دی، دهمدغه سؤال په جواب کې الله تعالی آیت د(خمر) په لفظ سره نازل کړی، داسې نه دی چې دخمر لفظ په قرآن کې نازل سواوخلګ ددی لفظ سره نااشناوه، اوس ددغه لفظ د معنی په تعین کې دعلماؤ اختلاف دی، داسې نه دی، بلکې دخمردلفظ مفهوم اومعنی ټولو عربوته دقرآنی آیت ترنزول دمخه هم معلومه وه، همدا وجه ده چې کله دغه آیت نازل سو، نودوی ټول شرابونه دهرشی څخه چې جوړ وه چپه کړل، دسؤال، تفصیل اومعلومات کولو انتظار یې ونه کړی.

اوعمررضی الله تعالی عنه هم هغه وخت وویل چې نورموږ خمر نه چیښو چې کله دغه آیت نازل سو چې (تاسو دنشی په حال کې لمانځه ته مه نژدې کیږئ) نو ددی څخه هم معلومه سوله چې دخمر دحرمت اصلی علت نشه ده.

دپورته ذکرسوی مفسررحمه الله دتفسیرخلاصه همداده چې دخمرلفظ عام دی وهرنشه کونکې شی ته ویل کیږی، یوازی دانگورو تازه اوبوشرابو ته نه دی.

یوبل ډیرښه عالم اومفسرابن العربي رحمه الله په خپل تفسیرأحکام القرآن کې دغه مسئله داسې بیان کړی اوفرمایی: المسألة الثانية: في تحقيق اسم الخمر ومعناه: وقد اختلف العلماء في ذلك علي قولين: أحدهما أن الخمر مسكر يعتصر من العنب خاصة, وما أعتصرمن غيرالعنب كالزبيب والتمر وغيرهمايقال لهما نبيذ. قاله أبوحنيفة وأهل الكوفة. والثاني: أن الخمر كل مسكرملذ مطرب, قاله أهل المدينة وأهل مكة.

والصحيح ماروي الأئمة: أن أنسا قال: حرمت الخمر يوم حرمت ومابالمدينة خمر الأعناب إلا قليلا, وعامة خمرنا البسر والتمر. اخرجه البخاري.

واتفق الأئمة علي رواية أن الصحابة إذ حرمت الخمر لم يكن عندهم يومئذ خمر عنب، وإنماكانوا يشربون خمرالنبيذ, فكسروادنانهم, وبادرواالامتثال لاعتقادهم أن ذلك كلهم خمر.

وصح عن عمر رضي الله عنه قال على المنبر: إن تحريم الخمر نزل, وهي من خمسة: العنب, والتمر, والعسل, والحنطة, والشعير. والخمر ماخامر العقل.(١)

ترجمة: دوهمه مسئله دخمر دنوم اومعنی په تحقیق کې ده، بیشکه علماء پر دوه قوله ویشل سوی دی: یوقول داچې خمر خاص هغه نشه کونکې ته ویل کیږی چې دانګورو څخه (جوړسوی) وی، دانګورونه بغیرلکه دخرما اومیمزو او نورو څخه جوړ سوی شرابو ته نبیذ ویل کیږی. دغه قول دامام ابوحنیفة اود کوفی دعلماؤدی.

دوهم داچې: خمر هر خوندور اونشه کونکې شرابوته ویل کیږی. دغه قول دمکې اومدینی دعلماؤ دی.

١- أحكام القرآن لأبي بكر محمد بن عبدالله المعروف بابن العربي ج ١ ص ٢٠٩

اوصحیح هغه ده: چې جمهورو نقل کړی دی چې انس رضی الله تعالی عنه وایی: خمرچې په کومه ورځ حرام سول خوپه مدینه کې دانګورو خمرنه وه مګرلږ، دمدینی عام خمردوچې اولندی خرماڅخه وه. دغه حدیث بخاری روایت کړی دی.

امامانو داصحابو کرامو پرهغه روایت اتفاق کړی دی چې کله خمر حرام سوله نوددوی سره دانګورو خمر نه وه، بلکې دوی دنبیذو خمر چیښل، او دوی خپل لوښی مات کړل، اودوی دامر پرځای کولو باندې تلوار وکړی، ځکه ددوی عقیده وه چې دغه ټول خمر دی.

اودعمر رضی الله تعالی عنه څخه داصحیح روایت سوی دی چې ده دمنبر دپاسه ویل: بیشکه دخمر حرمت نازل سو خوخمر دپنځه شیانو څخه جوړیږی: انګور، خرما، عسل، غنم اواربشی. اووروسته تعمیم کوی چې خمر هرهغه څه دی چې پرعقل پرده اچوی اودخپل کار اووظیفی څخه یې معطل کوی.

دپورته ذکرسوی مفسرینو ترفیصلی وروسته اوس زموږ دفیصلی وخت دی چې موږ کومه فیصله کوو، ایا تردغه ټول تحقیق نه وروسته بیاهم موږ وایو چې شراب یوازی هغه دی چې دانګورو څخه جوړسوی وی، اودغه نوروته دمباح حکم ورکوو؟ اوکه دجمهوروفقهاؤ، علماؤ، مفسرینواودرسول الله صلی الله علیه وسلم دښکاره اوثابت حدیثونو اتباع کوو چې ټوله نشه لرونکې شیان داسې حرام دی لکه هغه چې دانګورو څخه جوړ سوی، اودټولوحرمت په قرآن ثابت دی.

دخمرمعنی دفقهی داصولو مطابق

داچې زموږ ټولنه یوه مذهبی ټولنه ده اودعلماؤ ډیرلوی اکثریت دحنفی فقهی اومذهب سره تعلق لری، اوامام ابوحنیفة رحمة الله تعالی علیه خپلو پیروانو ته دخپل قولونو لیکلی مجموعه نده لیکلی لکه دنوررو امامانو په شان

نو ځکه ویل کیږي چې دحنفي مذهب ټول قوام اوثبات پراصولو باندې دی، یعنی که یوحکم دحنفي اصولو سره برابروو نوهغه دحنفي مذهب بلل کیږي، نو ځکه غواړم چې دحنفي مذهب داصولودکتابونوپه حواله څه ولیکم ترڅو د اصول فقهی دعلماؤ دنظره هم دخمر دلفظ څه تشریح او وضاحت وسی چه نوره هم داموضوع روښانه سی او دټولو دپاره دمنلو وړ وګرځي.

خودلته به زه انشاء الله تعالی دحنفي اصول فقه مطابق دڅلورو نکتو څخه بحث کوم: اول دا چې: دخمر لفظ عام دی، دویم داچې: دعام تخصیص په خبر واحد او قیاس جایز نه دی، دریم داچې: معطوف اومعطف علیه په حکم کې سره یووی، څلورم داچې: یوځای حکم پرعلت بناوی نوهغه علت چې په هرشی کې پیداسې دهغه هم داغه حکم دی.

دخمر لفظ عام دی

دفقهي داصولومطابق یولفظ عام اوبل خاص دی چې دهغوی پربنا حکم ته هم عام اوخاص ویل کیږي، داصول فقهي دکتابونو په حواله دعام تعریف څه په داسې ډول سوی دی:

۱- ونذكر الآن ألفاظ العموم فنقول: أولها ألفاظ الجموع وسواء فيها جمع السلامة وجميع التكسير،كقوله: اقتلوا المشركين واعمروا المساجد وهذا النوع أبين وجوه العموم، ثم بعد هذه الأسماء التي يدخلها الألف واللام للجنس،كقولك الحيوان والنبات والجماد يراد بها تعميم هذه الأجناس ومن هذا الباب قوله تعالى: {وَالسَّارِقُ وَالسَّارِقَةُ} [المائدة: ۳۸] : {الزَّانِيَةُ وَالزَّانِي}[النور: ۲]فلا سارق إلا وعليه القطع بالآية ولا زاني إلا وعليه الجلد بالآية.

وقد قال بعضهم: مثل هذا اللفظ لا يكون للعموم وإنما يكون للعهد قال أبو هاشم يفيد الجنس دون الاستغراق. وأما عندنا (الحنفية) هو العموم، لأن نفس اللفظ وإن كان لفظا

مفردا ولا يدل على العموم،ولكن دخل عليه ما يوجب عمومه, وهولام الجنس وهذا لأنه لو لم يستغرق قولنا الإنسان جميع الجنس، لأفاد واحدا غيره يقينا، وإذا قلتم بهذا فقد كان هذا مستفادا بالاسم قبل دخول الألف واللام عليه،فلا يبقى لدخول الألف واللام فائدة, فدل أن فائدقما الاستغراق.(١)

ترجمة: اوس موږ دعموم لفظونه ذکرکوو، نوموږ وایو دعام دالفاظو څخه اول: دجمع لفظونه دی هغه جمع سالمه وی که جمع مکسره، لکه دا قول چې وایی (اقتلوا المشركين، واعمروا المساجد) دلته مشرکین جمع سالمه ده او الف لام دعموم دپاره دی، مساجد جمع مکسره ده اوالف لام دعموم دپاره دی، اودداسې نوعی دعموم وجهی ډیری ښه ښکاره دی.

تردی نه وروسته هغه نومونه دی چې پرهغوی دجنس دپاره الف لام داخل سی لکه (الحيوان, والنبات, والجماد) ددغواجناسو تعمیم مراد دی، دهمدغه جملی څخه دالله تعالی دغه قول دی (وَالسَّارِقُ وَالسَّارِقَةُ) (الزَّانِيَةُ وَالزَّانِي) دلته هم دالسارق والسارقة څخه اودالزانية اوالزاني څخه عموم مراد دی.

څه علماؤ ویلی دی چې داسې لفظونه دعموم دپاره نه بلکې دعهد دپاره دی، ابو هاشم وایی: چې دجنس دپاره دی خوداستغراق دپاره نه دی.

خو زموږ (داحنافو) په نزد دغه دعموم دپاره دی ، ځکه داسې لفظونه که یوازی ذکرسی نوپرعموم دلالت نه کوی، خوکله چې پردوی دجنس الف لام داخل سی نو بیاعموم فایده کوی، ځکه که زموږ داقول (الانسان) کې الف لام داستغراق اوجنس دپاره نسی نویوانسان به ځنی اخلی اوکه دغه لفظ بیله الف لام څخه یوازی ذکرسی نوهم یوانسان ځنی مراد کیدلایسی، نوبیا دالف لام فایده نسته،

١- قواطع الأدلة ص ١٦٧_ ١٦٨

نو ښکاره خبره ده چې دالف لام فايده استغراق ده اودغه ثابته ده چې الف لام تعريف فايده كوي اوتعريف نه كول كيږي مگردجنس.

كه موږ داسې وايو چې دلفظ څخه دالف لام سره بياهم يوشى اراده كيږي نوالف لام دجنس دپاره نسو. اوكله چې دغه ثابته سوله چې الف لام دجنس دپاره دى نودغه هم ثابته ده چې داستغراق دپاره هم دى، ځكه چې كله وايى:(الانسان) نوددغه څخه هرهغه فرد مراد دى چې دانسان دجنس څخه وى.

٢- اسم المفرد وإن لم يكن على صيغة الجمع يفيد فائدة العموم في ثلاثة مواضع أحدها أن يدخل عليه الألف واللام كقوله صلي الله عليه وسلم لاتبيعوا البر بالبر... (١)

ترجمة: مفرداسم كه څه هم دجمع صيغه نه وى په درو ځايونو كې عموم فايده كوى، يوځاى دهغو دروځايونوڅخه دادى چې پرمفرد اسم الف ولام داخل سى نوهغه عام دى، لكه دنبى عليه السلام داقول چې وايى: غنم په غنمو مه خرڅوى.

دلته (البر) مفرد اسم دى اوالف لام پرداخل سوى دى اودده څخه جنس يا عام غنم مراد دى.

٣- قاعدة: إذادخلت لام التعريف علي معرف ولم يوجد قرينة عهد يحمل علي الاستغراق علي الصحيح, وقيل: يحمل علي الجنس.

قال في كشف الاسرار: ذهب جمهور الأصوليين وعامة مشائخنا, وعامة أهل اللغة إلي أنه موجبه أي(الام) العموم والاستغراق, لأن العلماء أجمعوا علي إجراء قوله تعالي (والسارق والسارقة فاقطعوا أيديهما) وقوله عزاسمه (الزانية والزاني) علي العموم.

وكذا أريد من قوله تعالي: (والنخل باسقات) (والخيل والبغال والحمير) (وهو الذي

١-كتاب المستسفي في علم الأصول ص ٢٠٨

جعل لكم الليل لتسكنوا فيه والنهار مبصرا) (يا أيها الناس) (والعصر إن الانسان لفي خسر) كل جنس لافرد مخصوص. وكذا يقال الأسد أقوي من الذئب ويراد به كل الجنس لا الفرد.

وقدانعقد عليه إجماع أهل اللغة أيضا, فإن بعضهم سماها لام التجنيس, وبعضهم سماها لام الاستغراق, حتي قال أهل السنة بأجمعهم إن الام في قوله تعالي: (الحمد لله) لاستغراق الجنس, فقالوا: معناه جميع المحامد لله تعالي. (١)

ترجمة: قاعدة: كله چې دتعريف لام پرمعرفه باندې داخل سی اودعهد قرينه نه وی، نوصحيح قول دادی چې پراستغراق حمل کيږی. اوچاويلی دی چې پرجنس حمل کيږی.

په کشف الاسرار نومی کتاب کې وايی: دجمهورو اصوليينو ، اوزموږ د عامو مشائخو اودعربی لغت دعلم خاوندان ټول وايی چې الف لام دعموم او استغراق دپاره دی، ځکه علماؤ اجماع کړی ده چې الف لام دالله تعالی په دی قول کې چې وايی: السارق والسارقة اوداچې وايی: الزانية والزانی کې دعموم او استغراق دپاره دی.

همدارنګه دالله تعالي په دغه قولونوکې هم الف لام دجنس اواستغراق دپاره دی: ديوخاص فرد دپاره نه دی (والنخل باسقات) (والخيل والبغال والحمير) (وهو الذي جعل لكم الليل لتسكنوافيه والنهارمبصرا)(ياأيهاالناس) والعصرإن الانسان لفي خسر.

همدارنګه ويل کيږی (الأسد أقوي من الذئب) زمری ترليوه قوی دی دلته هم جنس زمری اوليوه مراد دی يوفرد مراد نه دی.

اودلغت دعلماؤ اجماع ده چې ځوک وايی دجنس دپاره دی اوځوک وايی داستغراق دپاره دی، آن تردی چې دټولو ژبودخاوندانواتفاق دی چې په (الحمدلله)

١- تسهيل الحصول علي قواعد الأصول ص ١٠٠ _ ١٠٢

کې الف لام داستغراق دجنس دپاره دی، دوی وایي: معنی داده چې ټول حمدونه دالله تعالی دپاره دی.

٤- وأما العام كل لفظ يناظم جمعا من الأساء لفظا اومعنى, ونعني الاسماء هنا المسميات, وقولنا لفظا اومعنى تفسير للانتظام, أي ينتظم جمعا من الاسماء لفظا مرة كقولنا زيدون, ومعنى كقولنامن وما, وما أشبههما.

ومعني العموم لغة: الشمول, تقول العرب: عمهم الصلاح والعدل, أي شملهم. فكل لفظ ينتظم جمعا من الاسماء سمي عاما لمعني الشمول, وذلك نحو اسم (الشئ) فإنه يعم الموجودات كلها عندنا,وصارالحاصل أن العام أكثر انتظاما للمسميات من الخاص.(١)

ترجمة:عام هرهغه لفظ دی چې داسماؤ یوه ټولی لفظا یامعنی کښی باسی. دلته داسماء څخه مراد مسمیات دی،اوداچې موږ وایولفظا اومعنی یعنی چې په یوځل ډیر نومونه ځنی اراده کیږی لفظا لکه (زیدون) یامعنی لکه (من اوما) اوداسې نور.

په عربی لغت کې دعموم معنی د شمول ده، عرب وایي: (عمهم الصلاح والعدل) یعنی دوی ته صلاح اوعدل شامل سو. نوهرلفظ چې دنومانو یوه ټولی ځنی اراده کیږی هغه ته عام ویل کیږی، ځکه ټولوته شامل دی. اودغه داسې دی لکه د(الشی) نوم زموږ په نزد دغه ټولو موجوداتو ته عام دی. حاصل داسو چې عام ترخاص ډیرو مسمیاتو یاشیانوته شامل دی.

٥- اعلم أن الكلام العام هوكلام مستغرق لجميع مايصلح له, هذا هوالمعقول من كون الكلام عاما, ألاترى أن قولنا (الرجال) مستغرق لجميع مايصلح له, لأنه استغراق الرجال دون غيرهم, إذكان لايصلح لغيرهم.

١- اصول السرخسي بالاختصار. ص ٦٧

وكذلك لفظ(من) في الاستفهام نحوقولك (من عندك) لأنها تستغرق كل عاقل عنده ولاتتعرض لغيرالعقلاء, ولا لعقلاء ليسوا عنده, لأنها لاتصلح في هذا الموضع لهم.

وأما الخطاب الشامل لأن فيه اسما قد دخل عليه ما أوجب استغراقه, فضربان:أحدهما يكون الموجب لشموله متصلابه, والاخرمنفصلاعنه, وأما المتصل به فنحو لام الجنس الداخل علي الاسم المنفرد كقولك: أهلك الناس الدينار والدرهم, أوالداخل على الجمع كقولك: (الرجال قوامون على النساء).

وأما المنفصل فضربان أحدهما الاضافة والآخرحرف النفي الداخل علي النكرة,أما الإضافة كقولك ضربت عبيدى, وأما حرف النفي الداخل علي النكيرة, كقولك: ماجاء ني من أحد. (١)

ترجمة: پوه سه چې عام کلام هغه دی چې هغوټولو ته شامل وی چې په دغه کلام کې دشامليدلو صلاحيت لری. اودغه تعريف معقول دی ترهغه چې وايی (الکلام عام) داچې مونږ وايو (الرجال) نودغه لفظ هغوټولوته شامل دی چې په دغه لفظ کې دشامليدلو صلاحيت لری ځکه دغه رجالو ته شامل دی خو بل چاته شامل نه دی ځکه دشامليدلو صلاحيت پکښې نسته.

همدارنگه د(مَن عِندکَ) لفظ دی دسوال په صورت کې چې وايی (ستاسره څوک دی) ځکه دغه وهرهغه عاقل ته شامل دی چې دده سره وی، وغير عاقلانو اوهغوته شامل نه دی چې دده سره نه وی، ځکه دغه لفظ په دغه ځای کې هغوی ته دشمول صلاحيت نه لری.

داچې يوخطاب ته شامل ويل کيږی ځکه پرده داسې شی داخل سوی وی چې هغه داستغراق ياشمول موجب اوسبب وی دغه موجب به يادلفظ سره متصل

١- المعتمد في اصول الفقه ص ٩٦

یامنفصل وی، متصل: لکه داچې الف لام پرمفرد اسم داخل سی لکه چې وایی (أهلک الناس الدینار والدرهم) دلته الف لام دناس، دینار اودرهم پر لفظ داخل سوی دی نوځکه ددوی څخه عام یاټول خلک، دینار اودرهم مراد دی، یاداچې الف لام دجمع پرلفظ داخل سی لکه داچې وایی (الرجال قوامون علی النساء) نودلته الف لام درجال اونساء پرلفظ داخل سوی دی نو ځکه ټول نارینه اوښځی ځنی مراد دی، ودغه ته متصل ویل کیږی.

اومنفصل پردوه ډوله دی: یو اضافة اوبل دنفی حرف دی چې پرنکره داخل سی، اضافة لکه داچې وایی (ضربت عبیدی) عبید مضاف دی دمتکلم ویاته نو دغه کلام ته هم عام ویل کیږی، نودلته دمتکلم ټول مریونه ځنی مراد دی، اوبل داچې وایی (ماجاء نی من احد) دلته (ما) دنفی دپاره دی اواحد نکره دی نو دلته هم دغه کلام ته عام ویل کیږی یعنی ماته هیڅوک نه دی راغلی.

۸- الاسم المفر إذادخل علیه الألف والام, فهو للجنس. وأن الألف واللام لایدخل علي الاسم إلا للجنس. ولهذ قال الله تعالي ((قُتِلَ ٱلإِنسَانُ مَآ أَكْفَرَهُ)وقال: (وَخُلِقَ ٱلإِنسَانُ ضَعِيفاً) (وَحَمَلَهَا ٱلإِنْسَانُ إِنَّهُ كَانَ ظَلُوماً جَهُولاً) وقال تعالي (كَلاَّ إِنَّ ٱلإِنسَانَ لَيَطْغَىٰ) وأراد في هذا كله الجنس. ويقال: أهلك الناس الدينار والدرهم.ويراد به الجنس. فدل علي أنه موضوع له.

ولأنه يحسن فيه الإستثناء بلفظ الجمع. كماقال تعالي: والعصر إن الانسان لفي خسر إلاالذين آمنوا وعملوا الصالحات. فاقتضا الجنس,كاسماء الجموع. ولأنه لودخل الألف والام علي اسماء الجموع كالمسلمين والمشركين اقتضي الجنس, فكذلك إذا دخل علي الاسم المفرد. (۱)

۱- التبصرة فی أصول الفقة ص ۱۱٦

ترجمة: پراسم مفرد باندې چې الف لام داخل سی نوهغه دجنس دپاره دی.
او الف لام پراسم باندې نه داخلیږی مگردجنس دپاره. څکه الله تعالی په قرآن کریم فرمایی: (قُتِلَ ٱلإِنسَانُ مَآ أَكْفَرَهُ) وقال: (وَخُلِقَ ٱلإِنسَانُ ضَعِيفاً) (وَحَمَلَهَا ٱلإِنسَانُ إِنَّهُ كَانَ ظَلُوماً جَهُولاً) وقال تعالي (كَلاَّ إِنَّ ٱلإِنسَانَ لَيَطْغَىٰ) اوپه دغو ټولوکې الف لام د جنس دپاره دی. همدارنگه په أهلك الناس الدينار والدرهم. کې الف لام دجنس دپاره دی. داسې دلالت کوی لکه الف لام چې دجنس دپاره وضع سوی وی.

اوداچې دده څخه دجمع په لفظ سره استسناء راتلای سی لکه دالله تعالی په دی قول کې چې فرمایی (بیشکه انسان په نقصان کې دی مگرنه هغه کسان چې ایمان راوړی نیکه اوښه عملونه وکړی) نوددغی استسناء دغه تقاضاده چې د انسان دلفظ الف لام دجنس دپاره دی، لکه دجمع اسمونه، اوکله چې الف لام د جمع پراسمونو داخل سی لکه (المسلمين اوالمشركين) نودجنس تقاضا کوی نو چې پر اسم مفرد داخل سی نوهم دجنس تقاضا کوی.

دلته دانسان لفظ مفرد دی، دآمنو اوصالحات لفظونه جمع دی اودانسان دلفظ څخه استسناء راغلی ده، اوکه دانسان لفظ دجنس دپاره نه وی نودمفرد څخه دجمع استسناء صحیح نه ده.

دپورتنیو ټولوذکرسوی کتابونودتعریفونوڅخه دامعلومه سوله چې پر مفرد اسم الف لام داخل سی نوهغه لفظ عام دی، نودقرآن کریم په دغه آیت کې (إِنَّمَا الْخَمْرُ) هم دالخمر الف لام دجنس یا استغراق دپاره دی، نوځکه دغه ته عام ویل کیږی، اوعام یوه فرد ته نه بلکې ډیرو ته شامل وی، چې کمه اندازه یی دری دی، نوځکه د(الخمر) لفظ عام دی یوازی دانگورو عصیر(شیره) نه ده بلکې وهرنشه کونکې شی ته ویل کیږی.

دعام تخصیص په خبر واحد جائز نه دی

۲- دوهمه نکته: داچې دعام تخصیص په قیاس اوخبرواحد سره جایز نه دی دغه هم داصول فقهی علماؤ په خپلوکتابونوکې خصوصا دحنفی فقهی د اصولو په کتابونو کې په ډیر وضاحت لیکلی دی که حدیث دقرآن مقابل راسی او په دواړو باندې په یوه وخت کې عمل کول ممکن نه وی نوحدیث پریښودل کیږی اوپه قرآن باندې عمل کول کیږی په دی هکله داصول فقهی دکتابونو څه عبارتونه دلوستونکو دپاره لیکم: ۱- فالعام الذي لم يخص عنه شئ فهو بمنزلة الخاص في حق لزوم العمل به لامحالة. وعلي هذا قلنا إذا قطع يدالسارق بعد ماهلك المسروق عنده لايجب الضمان لأن القطع جزاء جميع ما إكتسبه السارق, فإن كلمة (ما في قوله تعالي: (وَٱلسَّارِقُ وَٱلسَّارِقَةُ فَٱقْطَعُوٓاْ أَيْدِيَهُمَا جَزَآءٌ بِ(مَا) كَسَبَا) عامة يتناول جميع ماوجد من السارق, ولايترك العمل به بالقياس علي الغصب.

وكذلك قوله تعالي: وَأُمَّهَاتُكُمُ اللاّتِى أَرْضَعْنَكُمْ. يقتضي بعمومه حرمة نكاح المرضعة. وقدجاء في الخبر(مارواه مسلم عن عائشة رضي الله تعالي عنها: لاتحرم المصة ولا المصتان) فلم يكن التوفيق بينهما فيترك الخبر.(۱)

ترجمة: داسې عام چې دهغه څخه شی نه وی خاص سوی نو دعمل په لزوم کې داسې دی لکه خاص (یعنی خواه مخواه لکه څرنگه چې په خاص باندې عمل کول لازم دی، همدارنگه په داسې عام باندې هم عمل کول لازم دی) همدا وجه ده چې موږ (حنفیان)وایو کله چې دغله لاس دغلاسوی مال ترهلاک وروسته پریکړل سی نوپرغله باندې دمال ضمان نسته، ځکه دغه لاس پری کیدل دټول هغه عمل سزاده چې غله کړی ده، (غلاده اودغلاسوی مال هلاک دی) ځکه په قرآن کریم

۱- أصول الشاشي ص ۸-۹

کې د (ما) کلمه عامه ده مطلب دا چې دلاس پرې کيدل دغله دټول عمل سزاده، که زمان واجب کړل سي نوبيا د لاس پرې کيدل دټول عمل سزانه سوله. (اونه دما کلمه پرخپل عموم پاته کيږي) نو دلته دغه عام پرغصب باندې نه قياس کيږي او نه دعموم حکم دقياس په وجه پاته کيدا يسی.

همدارنګه رب العالمين په قرآن کريم کې فرمايي: هغه ښځې چې تاسو ته دخپل تی شيدی درکړی وی پرتاسو باندې حرامې دی.ددغه آيت دعموم تقاضا داده چې مطلق شيدی ورکول دنکاح حراموالی ثابته وی لږوی که ډيرې، خودغه حکم موږ دهغه حديث ياخبرواحد پربنانه پريږ دوچې وايي: په مسلم کې دعائشی رضی الله تعالی عنها څخه په حديث کې راغلی دی (يوه پلا يا دوه پلا دتی کشولو باندې حرمت نه ثابتيږي). نودلته دآيت اوحديث ترمنځ توافق کول ممکن نه وو چې په دواړو عمل وسی، نوځکه دغه حديث پاته کيږي اودآيت په عموم باندې عمل کول لازم دی.

په بل ځای کې داصول شاشی مصنف (رحمه الله نور تفصيل کوی او فرمايي:٢- شرط العمل بخبرالواحد أن لايكون مخالفا للكتاب والسنة المشهورة وأن لايكون مخالفا للظاهر. مثل ماروى (عن بسرة بنت صفوان أن النبي صلي الله عليه وسلم قال من مس ذكره فلايصل حتي يتوضأ. الترمذي) فعرضناه على الكتاب فخرج مخالفا لقوله تعالى: فِيهِ رِجَالٌ يُحِبُّونَ أَن يَتَطَهَّرُواْ وَٱللَّهُ يُحِبُّ ٱلْمُطَّهِّرِينَ. فإنهم كانوا يستنجون بالأحجار ثـم يغسلون بالماء ولوكان مس الذكر حدثا لكان هذا تنجيسا لاتطهيرا.(١)

ترجمة: په خبرواحد ياحديث باندې دعمل کولوشرط دادی چې دالله تعالی دکتاب اودنبی عليه الصلوة والسلام دمشهوروحديثونو اودظاهرڅخه به مخالف

١- أصول الشاشي ص ٧٦- ٧٧

نه وی، لکه داچې په حدیث کې راغلی دی : که چا خپل ذکر مسح کړی نوهغه دی لمونځ نه کوی ترڅوچې اودس ونه کړی (یعنی دخپل ذکرپه مسح کولو سره اودس ماتیږی) کله چې موږ دغه حدیث دالله تعالی پرکتاب عرض کړی نو دغه د الله تعالی دکتاب مخالف وو، ځکه الله تعالی دقبا دخلگو تعریف بیانوی او فرمایي: (چې په دغه قبا کې داسې خلگ دی چې پاکي خوښوی) ځکه هغوی یو ځل استنجاء په لوټه وهله اوبیایی په اوبو سره پاکې کوله، نوکه خپل ذکرته لاس وروړل بی اودسی یانجاست سی نودغه دوهم ځل په ابو سره استنجاکول به پاکي نه بلکې ناپاکې کیږی.

نودغه حدیث دالله تعالی دکتاب سره مخالف دی نوځکه عمل په کول صحیح نه دی. نوثابته سوله که حدیث دقرآن سره مخالف راسی په هغه باندې عمل نه کول کیږی بلکې دالله تعالی دکتاب په عموم باندې عمل کول لازم دی.

۳- العام عندنا یوجب الحکم فیما تناوله قطعا ویقینا بمنزلة الخاص فیمایتناوله, والدلیل علي أن المذهب هوالذي حکینا أن أباحنیفة رحمه الله قال أن الخاص لایقضي عن العام بل یجوز أن ینسخ الخاص به, مثل حدیث العرنیین في بول مایؤکل لحمه نسخ وخاص بقول النبي علیه السلام: استنزهوا من البول.

ومثل قوله علیه السلام: لیس فیمادون خمسة أوسق صدقة نسخ بقوله ماسقته السماء ففیه العشر.

وهذا قولهم جمیعا وقالوا: في رب المال والمضارب إذا اختلفا في العموم والخصوص أن القول قول من یدعي العموم.(۱)

ترجمة: زموږ (احنافو) په نزد دعام په ټولو هغوشیانو کې حکم واجب دی

۱- أصول البزدوي کنزالاصول ص ٦٠

کوموته چې شامل وی، دلته دلیل دادی چې مذهب هغه دی چې موږ حکایت وکړی چې امام ابوحنیفة رحمة الله تعالی علیه وویل: چې خاص عام نسی منسوخ کولای بلکه داجایز ده چې خاص په عام سره منسوخ سی، لکه دعرینینو خاص حکم دنبی علیه السلام په دغه عام حکم سره منسوخ سو چې وایی: «دبولو څخه ځانونه وساتی» یالکه داچې نبی علیه السلام وایی « ترپنځه وسقه کم کې زکوة نسته» دغه خاص حکم دنبی علیه السلام په دی عام قول سره «هغه چې داسمان په اوبو اوبه کیږی په هغه کې عشر سته» منسوخ سو.

اودغه دټولو قول دی چې وایی: که دمضاریتی اودمال دخاوند په عام او خاص کې اختلاف راسی نودهغه چاقول معتبر دی چې دعموم دعوي لری.

٤- العام: كلام مستغرق لجميع مايصلح له.التحقيق ومذهب الجمهور وجُوب اعتقاد العموم والعمل به من غيرتوقف علي البحث عن المخصص، لأن اللفظ موضوع للعموم فيجب العمل بمقتضاه, فإن اطلع علي مخصص عمل به.(١)

ترجمة: عام کلام هغه دی چې ټولو هغو ته شامل وی چې په دغه کلام کې دشمول صلاحیت لری.

تحقیق اودجمهورو علماؤ په نزد دعام لفظ حکم دادی: چې سمدلاسه به دعموم اعتقاد پرکوی، بیله توقف چې ته دده دمخصص بحث اولټون کوی،ځکه لفظ دعموم دپاره وضع سوی دی، نودده په مقتضا عمل کول واجب دی، خو کله چې بیامخصص پیدا اسي نوبیاپه هغه عمل کول کیږی.

٥- وَظهر من مَذْهَب أبي حنيفَة رَحمَه الله تَرْجِيح الْعَام على الْخَاص فِي الْعَمَل بِهِ نَحْو حفر بِئْر الناضح فَإِنَّهُ رجح قَوْله عَلَيْهِ السَّلَام من حفر بِئْرا فَلهُ مِمَّا حولهَا أَرْبَعُونَ ذِرَاعا, على الْخَاص الْوَارِد فِي بِئْر الناضح أنه سِتُّونَ ذِرَاعا, فرجح قَوْله عَلَيْهِ السَّلَام مَا أخرجت الأَرْض

١- روضة الناظر ص ٣١٨ - ٣٤١ باختصار

فَفِيهِ الْعشْر على الْخَاص الْوَارِد بقوله عَلَيْهِ السَّلَام لَيْسَ فِي الخضراوات صَدَقَة, وَلَيْسَ فِيمَا دون خَمْسَة أوسق صَدَقَة.

وَنسخ الْخَاص بِالْعَامِ أَيْضا كَمَا فعله فِي بَوْل مَا يُؤْكَل لَحْمه, فَإِنَّهُ جعل الْخَاص من حَدِيث العرنيين فِيهِ مَنْسُوخا بِالْعَامِ وَهُوَ قَوْله عَلَيْهِ السَّلَام استنزهوا عَن الْبَوْل فَإِن عَامَّة عَذَاب الْقَبْر مِنْهُ.

وَأكْثر مَشَايِخنَا رَحِمهم الله يَقُولُونَ أَيْضا إِن الْعَام الَّذِي لم يثبت خصوصه بِدَلِيل لَا يجوز تَخْصِيصه بِخَبَر الْوَاحِد وَلَا بِالْقِيَاسِ.(١)

ترجمة: دامام ابوحنيفة رحمه الله تعالى دمذهب څخه معلومه ده چې عام پر خاص باندې دعمل په صورت کې ترجيح لرى، لکه دچينه کونکې ځا دکيندلو په مسئله کې، ځکه ده ترجيح ورکړى ده دعليه السلام وهغه عام قول ته چې فرمايي: که چا ځاوکيندى نودهغه دپاره شاوخوا څلويښت ګزه حريم دى) پرهغه حديث باندې چې هغه خاص دى فرمايي: که چاداسې ځاوکښى چې هغه ډيرى چينى درلودى نودهغه دپاره شپيته ګزه حريم دى).

اوهمدارنګه په بل مثال کې امام صاحب عام ته ترجيح ورکړى ده لکه په دى حديث کې چې فرمايي: هرڅه چې دمځکې څخه راووزى په هغه کې عشر دى) په دغه حديث کې د(ما) لفظ عام دى نوده ترجيح ورکړى ده پرهغه حديث چې هغه خاص دى لکه چې فرمايي: ترپنځه وسقه چې کم وى په هغه کې زکات نسته).

آن تردى چې امام صاحب په عام سره خاص منسوخ بولى لکه دعرنينو حديث چې فرمايي: (رسول الله صلى الله عليه وسلم عرنينوته داوښ دشيدو او بولو دچيښلو اجازه ورکړى وه) دغه خاص حديث په هغه عام حديث سره منسوخ

١- اصول السرخسي ج١ ص١٣٣ بالاختصار

بولی چې رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایي: دبولو څخه ځانونه وساتی څکه دقبر عام عذاب دبولو څخه دی.

اوزموږ (احنافو) ډیرمشایخ رحمهم الله وایي: هغه عام چې تخصیص یې په دلیل سره ثابت نه وی دهغه تخصیص په خبر واحد اوقیاس سره جایز نه دی.

٦- وَالدَّلِيل لعامة الْفُقَهَاء على أَن الْعَام مُوجب الْعَمَل بِعُمُومِهِ قَوْله تَعَالَى: وَاتَّبِعُوا أَحْسَنَ (مَا) أُنْزِلَ إِلَيْكُمْ مِنْ رَبِّكُمْ. (١)

فَإِنَّ كَلِمَةَ (مَا) عَامَّة فَيجب الْعَمَل بِجَمِيعِ مَا أنزل على مَا أوجبه صِيغَة الْكَلَام إِلاَّ مَا يظْهر نسخه بِدَلِيل، فقد ظهر الاِسْتِدْلاَل بِالْعُمُومِ عَن رَسُول الله صلى الله عَلَيْهِ وَسلم وَعَن الصَّحَابَة رَضِي الله عَنْهُم على وَجه لاَ يُمكن إِنْكَاره، فَإِن النَّبِي عَلَيْهِ السَّلاَم حِين دَعَا أبي بن كَعْب رَضِي الله عَنهُ وَهُوَ فِي الصَّلاَة فَلم يجبهُ بَين لَهُ خطأه فِيمَا صنع بالاستدلال بقوله تَعَالَى {يَا أَيهَا الَّذين آمنُوا اسْتجِيبُوا لله وَللرَّسُول} (٢)

وَالْمذهب عندنَا (الحنفية) أَن الْعَام مُوجب للْحكم فِيمَا يتَنَاوَلهُ قطعا بِمَنْزِلَة الْخَاص مُوجب للْحكم فِيمَا تنَاوله يَسْتَوِي فِي ذَلِك الأَمر وَالنَّهْي وَالْخَبَر إِلاَّ فِيمَا لاَ يُمكن اعْتِبَار الْعُمُوم فِيهِ لانْعِدَامِ مَحَله فَحِينَئِذٍ يجب التَّوَقُّف إِلَى أَن يتَبَيَّن مَا هُوَ المُرَاد بِهِ بِبَيَان ظَاهر بِمَنْزِلَة الْمُجْمل فعلى هَذَا دلّت مسَائِل عُلَمَائِنَا رَحِمهم الله.

وَقَالَ مُحَمَّد رَحمَه الله فِي الزِّيَادَات فِي الْمُضَاربَة إِذا اخْتلف الْمضَارب وَرب المَال فِي الْعُمُوم وَالْخُصُوص فَالْقَوْل قَول من يَدعِي الْعُمُوم أَيهمَا كَانَ.(٣)

ترجمة: دعامو فقهاؤ دلیل: چې په عام باندې عمل کول واجب دی دالله تعالی دغه قول دی چې فرمایي: (تاسو دالله تعالی دهغه ښه قول اتباع کوی چې تاسوته ستاسو درب دطرفه نازل سوی دی) دلته په دغه آیت کې د(ما) کلمه عامه

١- سورة الزمر آيت ٥٥ — ٢- سورة الانفال آيت ٢٤

٣- اصول السرخسي ج١ ص ١٣٢- ١٣٥ بالاختصار

ده، دهمدغه څخه موږته معلومه سوله چې په ټول نازل سوی (قران) باندې عمل کول واجب دی، مګرنه که نسخ په ښکاره دليل سره معلومه سی.

بيشکه درسول الله صلی الله عليه وسلم اوداصحابانو رضوان الله تعالی عليهم څخه هم په عموم سره دليل ويل ثابت سوی دی، چې دهغه څخه انکار کول ممکن نه دی، دمثال په ډول لکه داچې: رسول الله صلی الله عليه وسلم وابی بن کعب رضی الله تعالی عنه ته آواز وکړی اوهغه پرلمانځه ولاړ وو او دده مبارک جواب ته حاضرنه سو نونبی عليه الصلوة والسلام ده ته خطاء ورپه ګوته کړله او دالله تعالی په دغه عام قول يې دليل ورته وړايه چې فرمايي: ای مومنانو دالله او دهغه درسول دآواز جواب ورکوی) دغه عام دی، نوکه دلته توقف کول واجب وای لکه څرنګه چې دوی ګمان کاوه نودده دپاره به ددغه دليل هيڅ معنیٰ نه وای

اوزموږ (حنفيانو) مذهب دادی چې په عام باندې حکم کول قطعی واجب دی لکه په خاص باندې په ټول هغه کې چې دغه عام ورته شامل دی، او په دغه کې امر، نهی اواخبار ټول يوبرابردی. مګرنه په هغه ځای کې چې دعموم اعتبار ممکن نه وی ځکه په هغه ځای کې محل نسته، په داسې ځای کې توقف کول واجب دی ترڅوچې داښکاره سی چې مراد اومطلب څه دی لکه دمجمل په هکله چې دبيان اووضاحت تروخته توقف کول واجب دی.

په همدی باندې زموږ دعلماؤ رحمهم الله مسائل دلالت کوی چې فرمايي: امام محمد رحمه الله په زيادات کې وايي: که دمضارب اودمال دخاوند په منځ کې دعموم اوخصوص اختلاف راغلی نودهغه چا قول معتبر دی څوک چې د عموم دعوا لری هريو چې وی.

دپورتنيو ذکرسوی څو کتابونو په شان تقريبا داصول فقهی ټولو کتابونو

دځه الفاظو په تغير دعام تعريف اوحکم همداسې بيان کړی دی. نو ځکه دخپلې مدعا د اثبات دپاره په همدغه اکتفاء کوم، نوويلای سو چې دخمر لفظ چې رب العالمين په خپل کتاب قرآن مجيد کې ذکر کړی دی هغه هم مفرد اسم دی الف لام پرداخل دی لکه چې فرمايي: يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّمَا الْخَمْرُ وَالْمَيْسِرُ ...(۹۰)سورة المائدة

په پورتنی آيت کې دخمر لفظ اسم مفرد دی او الف لام پرداخل سوی دی نو ځکه دغه لفظ عام دی. ټول هغه څه ځنې مراد دی چې نشه لري او پرعقل پرده اچوي. اوددغه عام تخصيص په خبر واحد اوقياس سره جايز نه دی.

لکه داچې احناف دخمر په تعريف کې وايي: وهي النئ من ماء العنب اذا غلا واشتد وقذف بالزبد. (۱)

دغه پورتني تعريف تقريبادحنفي فقهي په ډيروکتابونوکې ذکر سوی دی او ددغه تعريف څخه معلوميږي چې خاص دانګورو څخه جوړ سوی شرابو ته خمرويل کيږي اودغه تخصيص دوی په دغه حديث سره کوی: عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: الْخَمْرُ مِنْ هَاتَيْنِ الشَّجَرَتَيْنِ: النَّخْلَةِ، وَالْعِنَبَةِ.(۲)

اوبل په دغه اثر اوداسې نورو سره دليل وايي: عَنْ أَنَسٍ، قَالَ: حُرِّمَتْ عَلَيْنَا الخَمْرُ حِينَ حُرِّمَتْ، وَمَا نَجِدُ يَعْنِي بِالْمَدِينَةِ خَمْرَ الأَعْنَابِ إِلاَّ قَلِيلاً، وَعَامَّةُ خَمْرِنَا البُسْرُ وَالتَّمْرُ» (۳)

نوځکه د دوی په جواب کې ويل کيدايسی چې دغه دقرآن کريم دعام تخصيص دی په خبرواحد اواثر سره اوداسې کول صحيح نه دی.

ځکه داصولو کتابونه داسې ليکي: وَقَدْ قَالَ عَامَّةُ مَشَايِخِنَا إِنَّ الْعَامَّ الَّذِي لَمْ يَثْبُتْ خُصُوصُهُ لاَ يَحْتَمِلُ الْخُصُوصَ بِخَبَرِ الْوَاحِدِ وَالْقِيَاسُ هَذَا هُوَ الْمَشْهُورُ وَاخْتَارَهُ الْقَاضِي الشَّهِيدُ فِي كِتَابِ الْغَرَرِ .فَثَبَتَ بِهَذِهِ الْجُمْلَةِ أَنَّ الْمَذْهَبَ عِنْدَنَا مَا قُلْنَا ,وَلِهَذَا قُلْنَا إِنَّ قَوْلَ اللَّهِ

۱- الاختيار لتعليل المختار الجزء الثالث ص ۵۰۹ -- ۲- رواه ابن ماجة كتاب الأشربة
۳- رواه البخارى كتاب الأشربة

تَعَالَى {وَلَا تَأْكُلُوا مِمَّا لَمْ يُذْكَرِ اسْمُ اللَّهِ عَلَيْهِ} [الأنعام: ١٢١] عَامٌّ، لَمْ يَلْحَقْهُ خُصُوصٌ لِأَنَّ النَّاسِيَ فِي مَعْنَى الذَّاكِرِ لِقِيَامِ الْمِلَّةِ مَقَامَ الذِّكْرِ فَلَا يَجُوزُ تَخْصِيصُهُ بِالْقِيَاسِ وَخَبَرِ الْوَاحِدِ. (١)

كماروى عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ , قَالَ: «الْمُسْلِمُ يَكْفِيهِ اسْمُهُ فَإِنْ نَسِيَ أَنْ يُسَمِّيَ حِينَ يَذْبَحُ فَلْيُسَمِّ وَلْيَذْكُرِ اسْمَ اللَّهِ ثُمَّ لِيَأْكُلْ» لأن الناسي في معني الذاكر لقيام الملة مقام الذاكر.(٢)

وَكَذَلِكَ قَوْلُهُ {وَمَنْ دَخَلَهُ كَانَ آمِنًا} [آل عمران: ٩٧] لَمْ يَلْحَقْهُ الْخُصُوصُ فَلَا يَصِحُّ تَخْصِيصُهُ بِالْآحَادِ وَالْقِيَاسِ.

كماروى عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دَخَلَ مَكَّةَ عَامَ الْفَتْحِ وَعَلَى رَأْسِهِ مِغْفَرٌ، فَلَمَّا نَزَعَهُ جَاءَهُ رَجُلٌ، فَقَالَ: ابْنُ خَطَلٍ مُتَعَلِّقٌ بِأَسْتَارِ الْكَعْبَةِ، فَقَالَ: «اقْتُلُوهُ». (٣)

ترجمة: بیشکه زموږ عامو مشایخو (یعنی حنفی) ویلی دی چې هغه عام چې تخصیص یې ثابت نه وی نو دهغه تخصیص په خبرواحد اوقیاس سره صحیح نه دی. همدغه قول مشهور دی اوقاضی شهید په خپل (غرر) نومی کتاب کې مختاره کړی دی.

په همدغه جملة سره زموږ (حنفی) مذهب ثابت سو چې موږ وایو دالله تعالی دغه قول چې وایی: (تاسو دهغه څخه خوراک مه کوی پرکوم چې دالله تعالی نوم نه وی ذکرسوی) عام دی، نودغه په هغه حدیث یاخبر واحد سره نه خاص کیږی. چې روایت سوی دی (دابن عباس رضی الله عنهما څخه چې دی وایی رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل: دمسلمان دپاره دده نوم کافی دی.

١- أصول البزدوي كنزالاصول ص ٦٠ -- ٢- سنن الدارالقطنى كتاب الأشربة الصيد والزبايح

٣- صحيح مسلم باب جواز دخول مكة بغير احرام

که دذبحی په وخت کې دالله تعالی نوم ځنی هیرسی، نودخوړلو په وخت کې دی دالله تعالی نوم پریادکړی اوودی خوری)ځکه هیرونکې داسې دی لکه یادونکې، ځکه اسلامی ملت دذکر پرځای ولاړ دی.

همدارنګه دالله تعالی دغه قول چې فرمایی: (څوک چې بیت الله ته داخل سو نوهغه په امن دی) عام دی، نوددغه آیت تخصیص هم په هغه خبرواحد سره صحیح نه دی چې انس بن مالک روایت کوی: چې (دمکې مکرمی دفتحی په کال نبی کریم صلی الله علیه وسلم مکې ته داخل سواودده پرسر مبارک مغفروو، نو کله چې ده هغه وکښله یوسړی ورته راغلی ویل یې ای دالله تعالی رسوله ابن خطل دبیت الله په پردو پوری ځړیږی، نونبی صلی الله علیه وسلم ورته وویل: مړ یی کړی.

معنی داچې په قرآن کې الله تعالی فرمایی: هرڅوک چې حرم ته داخل سو نو هغه په امن دی، ځکه په آیت کې کلمه د(مَن) ذکرسوی اودغه دعموم دپاره ده، نوددغه آیت حکم عام دی اوحال داچې خطل ته امان ورنه کړل سو اودده دوژلو امرورکړل سو، نودحنفی فقهی مطابق په دغه حدیث عمل نه کول کیږی بلکې دآیت په عموم باندې عمل کول لازم دی.

دغه هم بل مثال دی چې دقرآن حکم عام وی نودهغه تخصیص په خبرواحد سره کول صحیح نه دی، بلکې په عام باندې عمل کول لازم دی.

داچې دقرآن کریم حکم عام وی نو دهغه تخصیص په قیاس اوخبر واحد سره صحیح نه دی، ددی وجه داهم ده چې دقرآن کریم حکم قطعی دی اودخبر واحد یاحدیث حکم په اعتبار دسند ظنی دی، معنی داچې قرآن قوی اوحدیث دقرآن په مقابل ضعیف دی، اودقوی تخصیص په ضعیف سره صحیح نه دی،

ځکه تخصیص دنسخ یوقسم دی ولی په تخصیص سره دعام په څه افرادو کې حکم پاته کیږی، نوځکه داصحیح نه ده.

اودحدیثونو په قسمونوکې دمتواتر اومشهورڅخه علاوه نور ټول دخبر واحد دجملی څخه شمیرل سوی دی.

اوکوم حدیث چې دابو هریرة رضی الله تعالی عنه څخه روایت سوی دی اودوی په هغه باندې دلیل وایی چې خمرددغه دوو درختو دمیوو څخه جوړیږی لکه انگور اوخرما، نودهغه حدیث توجیه داسې سوي ده چې دغه حدیث پرخپل اطلاق نه دی پاته بلکه دلته غالب اوپه هغه وخت کې موجودخمر مراد دی، او یا اهم اواکبرمراد دی،یعنی هغه مراد دی چې دنبی کریم صلی الله علیه وسلم په زمانه کې دغه شراب غالب اوډیر استعمالیدل چې هغه ددغه دوو درختو دمیوو څخه جوړ سوی خمر دی.

ددغه حدیث دامطلب نه دی چې دنورو شیانو څخه جوړسوی نوخمر نه دی په همدی توجیه سره به ددغه حدیث اونورو ټولو حدیثونو تطبیق هم وسی اوهم به دآیت په عموم عمل وسی، اوهم به دخمر معنا دلغت ، حدیث اواصول فقهی مطابق عامه پاته سی اوپه قرآن کریم به هم عمل وسی.

دحنفی مذهب مطابق که قرآن اوحدیث ټکر راسی نوکه په دواړو عمل کول ممکن وه په دواړوبه عمل کوی، ځکه په دوو دلیلونو عمل کول اولی اوښه دی دیوه ترپریښودلو، که نه نوبیا حدیث پریښودل کیږی اوپه قرآن باندې عمل کول کیږی، ځکه قرآن ترحدیث قوی اوقطعی دی.

معطوف دمعطوف علیه
په حکم کې داخل دی

۳-دریمه نکته: دفقهي داصولو قاعدة: تريوه حکم لاندي څوشيان راسی اويو پربل باندې په واو سره عطف وی دهغوی ټولو يوحکم وی، په دی هکله دفقهی داصولو دکتابونو څوحوالی ليکم يودهغوی څخه داصول شاشی مصنف دی چې په دی باره کې داسې ليکي: ۱- فصل في الحروف المعاني: الواو للجمع المطلق, قال علماؤنا (الحنفية) إذا قال لامرأته إن كلمت زيدا وعمرا فأنت طالق, فكلمت عمرا ثم زيدا طلقت, ولايشترط فيه معني الترتيب والمقارنة. (۱)

ترجمة: فصل دحروفو دمعنی ګانو په بيان کې: عطف په واو سره دمطلق يوځای والی دپاره دی، زمونږ (حنفی) علماؤ ويلی دی: که يوسړی خپلی ښځی ته وويل که تادزيد اوعمرسره خبری وکړی نوداپرده باندې طلاقه ده، اوهغی اول ځل دعمر اوبيا دزيد سره خبری وکړی نودا پرده باندې طلاقه ده، ځکه دلته د ترتيب اويوځای والی معنی شرط نه ده.

۲- دحنفی فقهی داصولويوبل کتاب کې داسې ليکي: الْوَاو فَلَاخلاف أنه للْعَطْف (وَلَكِن عندنَا هُوَ للْعَطْف) مُطلقًا فَيكون مُوجبه الِاشْتِرَاك بَين الْمَعْطُوف والمعطوف عَلَيْهِ فِي الْخَبَر من غير أَن يَقْتَضِي مُقَارنَة أَو تَرْتِيبا وَهُوَ قَول أَكثر اهل اللُّغَة.(۲)

ترجمة: عطف په واو سره: په دغه کې اختلاف نسته چې واو دعطف دپاره دی، خو(زمونږ احنافو په نزد دمطلق عطف دپاره دی يعنی دترتيب مراعت ورسره نسته) نودده فايده داده چې معطوف اومعطوف عليه به په حکم يا اخبارکې سره شريکان وی، بيله دی چې ددوی په منځ کې ترتيب اويوځای والی مراعت وی،

۱- اصول الشاشي ص ۵۳ --- ۲- اصول السرخسی ج ۱ ص ۲۰۰

اودغه دعربی لغت دډیرو پوهانو قول دی.

٣- امام فخرالدين رازى په خپل كتاب (المحصول) کې دغه موضوع په ډير ښه تفصيل اوپه قرآنى مثالونو سره روښانه کړى ده اوفرمايى : المسألة الأولى في أن الواو العاطفة لمطلق الجمع. قال أبوعلي الفارسي أجمع نحاة البصرة والكوفة على أنها للجمع المطلق. وذكر سيبويه في سبعة عشر موضعا من كتابه أنها للجمع المطلق.

كقوله تعالى في سورة البقرة(وادخلوا الباب سجدا وقولوا حطة)وفي الأعراف (وقولوا حطة وادخلوا الباب سجدا) والقصة واحدة، وقوله تعالى (واسجدي واركعي) مع أن شرعها تقدم الركوع، وقوله تعالى (فتحرير رقبة مؤمنة ودية مسلمة إلى أهله) وقوله تعالى (أو تقطع أيديهم وأرجلهم من خلاف) وقوله تعالى (والسارق والسارقة)وقوله (الزانية والزاني) ففي شئ من هذه المواضع لا تفيد الترتيب.مثل:السيد إذا قال لعبده اشتر اللحم والخبز لم يفهم منه الترتيب. (١)

ترجمة: اوله مسئلة داده: چې په واوسره عطف دمطلق جمعى دپاره دى. ابوعلى فارسى وايى: دبصرى اوكوفى نحويانو اجماع ده چې واو دمطلق جمع دپاره دى. اوسيبويه په خپل كتاب کې (١٧) ځايه ذكر کړى دى چې واو دمطلق جمع دپاره دى.

لکه دالله تعالى دغه قول چې په سورة بقره کې فرمايى (وادخلوا الباب سجدا وقولواحطة) اوپه سورة اعراف کې فرمايى (وقولوا حطة وادخلوا الباب سجدا) حال داچې قصه يوه ده. په بل آيت کې فرمايى (واسجدي واركعي) سره ددى چې ركوع ترسجدى مخکې مشروع ده. په بل آيت کې فرمايى: (فتحرير رقبة مؤمنة ودية مسلمة إلى أهلــه) پـه بل آيت کې فرمايى(أوتقطع أيديهم وأرجلهم من خلاف) پـه بل آيت کې

١- المحصول للرازى ج ١ ص ٣٦٦

فرمایی (والسارق والسارقة) په بل آیت کې فرمایی (الزانیة والزاني) په دغو ټولو مثالونو کې یوازې جمع مراد ده، یوځای هم ترتیب مراعت نه دی.

اولکه داچې بادارخپل مریي ته وایې: (غوښې اوډوډۍ رانسه) نودلته هم ترتیب مراعت نه دی، هرکارچې اول وکړي صحیح دی.

۴- دحنفي فقهي داصولو یوبل کتاب کې لیکلي دي: اَلْوَاوُ فِي اللُّغَةِ لِلْجَمْعِ. وَذٰلِكَ حَقِيقَتُهَا وَكَانَ أَبُوالْحَسَنِ رَحِمَهُ اللّٰهُ يَحْكِي عَنْ مُحَمَّدٍ أَنَّهُ قَالَ: اَلْوَاوُ بَابُهَا الْجَمْعُ حَتّٰى تَقُومَ دَلَالَةُ الاِسْتِئْنَافِ. وقَوْله تَعَالَى {إِنَّا أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ كَمَا أَوْحَيْنَا إِلَى نُوحٍ وَالنَّبِيِّينَ مِنْ بَعْدِهِ}. (۱)

هٰذِهِ الْوَاوُ لِلْجَمْعِ لِأَنَّهَا أَدْخَلَتْ الْمَعْطُوفَ فِي حُكْمِ الْمَعْطُوفِ عَلَيْهِ الْمَبْدُوءِ بِذِكْرِهِ. وَنَظِيرُهُ قَوْلُ الْقَائِلِ هٰذِهِ طَالِقٌ وَهٰذِهِ، فَدَخَلَتْ الثَّانِيَةُ فِي خَبَرِ الْأُولَى وَحُكْمِهَا لِأَجْلِ دُخُولِ الْوَاوِ عَلَيْهَا. (۲)

ترجمة: واو په عربی لغت کې دجمع دپاره دی اودغه دده حقیقي معناده، ابوالحسن رحمه الله دامام محمد رحمه الله څخه حکایت کوي: چې ده ویل: دواو خاصیت جمع ده، ترڅو چې داستناف دلیل موجود نه وي. لکه دالله تعالی په دی قول کې چې فرمایي: (موږ تاته وحی کوو لکه موږ چې وحی کړې دی نوح اوتر هغه وروسته نبیانوته) نوپه دغه آیت کې واو دجمع دپاره دی، څکه ده معطوف دهغه معطوف علیه په حکم کې داخل کړی چې شروع په سوی ده.

ددغه مثال: چې یوڅوک داسې ووایي: (دغه پرده طلاقه ده اودغه) نودوهمه داولی په اخبار اوحکم کې داخله سوله، څکه چې واو پرداخل سوی دی.

مطلب داچې معطوف دمعطوف علیه په حکم کې داخل دی، دلته په آیت کې

۱- سورة النساء: آیت ۱۶۳ --- ۲- الفصول فی الاصول ج ۱ ص ۸۳

ځلور شیان ذکرسوی دی: ۱- الخمر ۲- المیسر ۳- الانصاب ٤- الازلام، اوپر ځلور سره باندې دجنس الف لام داخل دی، اوځلورسره یوپربل باندې دواو په ذریعه عطف دی، دحنفی فقهاؤ په شمول ټولو فقهاؤ اوعلماؤ په نزد دمعطوف او معطوف علیه یوحکم دی یعنی ټول معطوفات دمعطوف په حکم کې دی.

نوداچې دنورو دروسره معنی عامه سوی ده یعنی جنس میسر، جنس انصاب اوجنس ازلام رجس دی، نودلته الخمرهم عام دی جنس خمرمراددی، خاص دانګورو نشه کونکې شیره مراد نه ده، نوداغه هم خپله دحنفی فقهی داصولو اوهم دنورو فقهاؤ داصولو خلاف دی، چې دخمر څخه یوازی دانګورو شراب اخلی.

داچې ځلورسره په خپلو معناګانو کې عام دی په دی هکله دتفسیرالمراغی مفسر لیکې: الخمر كل شراب مسكر, والميسر: لغة القمار بالقداح في كل شئ ثم استعمل في كل مقامرة, والانصاب: حجارة كانوا يذبحون قرابينهم عندها. وروي أنهم كانوا يعبدونها ويتقربون إليها, والأزلام: قدح أي قطع رقيقة من الخشب بهيئة السهام كانوا يستقسمون بها في الجاهلية لأجل التفاول أوالتشاؤم.(۱)

ترجمة: خمر هرنشه کونکې شراب دی، میسر په لغت کې په غشو سره قمار کولوته ویل کیږی، اوبیا په هرقمار کولوکې استعمال سو. انصاب: هغه ډبره ده چې دوی به دثواب دپاره دهغی سره خپلی قربانی کولی. روایت سوی دی چې دوی به دهغوی عبادت کوی اوهغوی ته بیی خپل دثواب قربانی راوستلی. ازلام: دبدفالی اونیک فالی غشی دی چې دنرمو لښتو څخه دغشو په شان جوړ سوی وی اودوی به دجاهلیت په دوره کې خپل نیک فالی اوبدفالی په معلومه وله.

یوبل تفسیر الوجیزکې لیکلی دی: {يا أيها الذين آمنوا إنما الخمر}يعني: الأشربة التي تخمَّرحتى تشتدَّ وتُسكِر {والميسر} القمار بجميع أنواعه {والأنصاب} الأوثان {والأزلام}

۱- تفسير المراغي ج ۲ ص ۲۰

قداح الاستقسام التي ذُكرت في أوّل السُّورة {رجسٌ} قذرٌ قبيحٌ {من عمل الشيطان} مِمّا يسوّله الشّيطان لبني آدم {فاجتنبوه} كونوا جانباً منه.(۱)

ترجمه: ای هغه کسانو چې ایمان یې راوړی دی بیشکه خمر یعنی هغه شرابونه دی چې پټ ساتل کیږي ترهغوچې سخت اونشه پیداکړي، اوقمار دټولو قسمونو اوانواعوڅخه،اوټول بتان،اوټول دقسمت معلومولوشیان، چې دسورت په اول کې یې ذکر تیرسوی دی، دغه ټوله نجس، پلیت اوبد دی، اودغه ټول دشیطان دهغو عملونو څخه دی چې شیطان یې دآدم علیه السلام داولادی دپاره ښایسته کوی، اوبلنه ورکوی، نوتاسو ددوی څخه پرهیز وکړی اوپر طرف سی.

په تفسیر طبری کې لیکلی دی: يَا أَيُّهَا الَّذِينَ صَدَّقُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ، إِنَّ الْخَمْرَ الَّتِي تَشْرَبُونَهَا، وَالْمَيْسِرَ الَّذِي تَتَيَاسَرُونَهُ، وَالأَنْصَابَ الَّتِي تَذْبَحُونَ عِنْدَهَا، وَالأَزْلامَ الَّتِي تَسْتَقْسِمُونَ بِهَا{رِجْسٌ} يَقُولُ: إِثْمٌ وَنَتْنٌ، سَخِطَهُ اللَّهُ وَكَرِهَهُ لَكُمْ {مِنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ} يَقُولُ: شُرْبُكُمُ الْخَمْرَ.(۲)

ترجمه:ای هغوکسانو چې دالله تعالی اودهغه درسول تصدیق یې کړی دی: بیشکه هغه شراب چې تاسو یې چیښی، اوهغه قمار چې تاسو یې کوی، اوهغه ډبری چې تاسو دهغوی سره دثواب دپاره خپل حیوانان ذبح کوی، اوهغه چې تاسو په هغوی سره خپل فال اوقسمت معلومه وی، دغه ټوله ګناه اونجس دی، الله تعالی په ناراض کیږي اوستاسو دپاره یې بدبولی، اودغه ټوله دشیطان دکارونو څخه دی چې په تاسو یې کوی.

په تفسیر جلالین کې لیکلی دی: {يأيها الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّمَا الْخَمْر} الْمُسْكِر الَّذِي يُخَامِر الْعَقْل {وَالْمَيْسِر} الْقِمَار{وَالأَنْصَاب} الأَصْنَام {وَالأَزْلَام} قِدَاح الِاسْتِقْسَام {رِجْس}

۱- تفسیرالوجیزللواحدی ج۱ ص ۳۳۴ --- ۲- تفسیر طبری ج۸ ص ۶۵۶

خَبِيث مُسْتَقْذَر{مِنْ عَمَل الشَّيْطَان}الَّذِي يُزَيِّنهُ {فَاجْتَنِبُوهُ} أَيْ الرِّجْس{لعلكم تفلحون}.(۱)

ترجمة: ای هغو کسانو چې ایمان یی راوړی دی، بیشکه هغه خمر چې نشه لري اوعقل خرابوی، اوقمار، اوبتان، اودقسمت غشی، خبیث، نجس اومردار دی، دغه ټول هغه عملونه دی چې شیطان ستاسو دپاره ښایسته کړی دی، نو تاسو ددغونجسو اومردارو شیانو څخه ځانوه لیری اوګوښه وساتی، ددی دپاره چې تاسو کامیاب اونجات پیدا کړی.

په تفسیر روح البیان کې لیکې: يا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّمَا الْخَمْرُ هذه هى الآية الرابعة من الآيات الأربع التي نزلت فى الخمر وقد سبق التفصيل فى سورة البقرة، ويدخل فى الخمر كل مسكر وَالْمَيْسِرُ:أى القمار كله فيدخل فيه النرد والشطرنج والكعب، والبيضة وغير ذلك مما يقامرون به. وَالْأَنْصابُ: أى الأصنام المنصوبة للعبادة, واحدها نصب بفتح النون وسكون الصاد وَالْأَزْلامُ:هى سهام مكتوب على بعضهاأمرني ربى وعلى بعضها نهانى ربى.(۲)

ترجمة: دآیت کریمة ترلیکلو وروسته وایی: دغه آیت دهغو څلورو آیتونو څخه څلورم آیت دی چې دخمرپه باره کې نازل سوی دی،اوددغه تفصیل دسورة بقرة په تفسیرکې تیر سوی دی، دخمر په لفظ کې نشه کونکې شیان داخل دی، د میسر په لفظ کې ټول قمار داخل دی، آن تردی چې شطرنج اودهګیو جنګیدل او ټول هغه څه چې قمار په کول کیږی، دانصاب په لفظ کې ټول هغه بتان داخل دی چې دوی دعبادت دپاره درولی وه، اودازلام په لفظ کې ټول هغه غشی شامل دی چې پرهغوی پرځینو باندې لیکلی وه ماته خپل رب امر کړی دی، اوپرځینو باندې لیکلی وه زه خپل رب منع کړی یم.

دپورته ذکرسوی ټولو تفسیرونو په حواله دا ثابته سوله چې بیله اختلافه

۱- تفسیر جلالین ج ۱ ص ۱٥٤ --- ۲- تفسیر روح البیان ج ۲ ص ۴۳۵

یعنی بیله مذهبی اختلافه دڅلورسره ټولو شیانومعنی عامه ده، نوددوی دجملی څخه یوازی دخمر معنی ولی خاصه ده؟ نودخمر معنی هم خاصه نه ده بلکې عامه ده، ټول دنشی شیان ځنی مراد دی، اودټولو حرمت په داغه آیت ثابت دی، دلته هیڅ قیاس نسته چې دنورومنشیاتوحرمت په ثابت سی، اونه بل داسې دلیل سته چې په هغه باندې دنورو منشیاتو کراهیت، اباحت یا بل حکم په ثابت سی.

اشتراک په علت کې

اشتراک په حکم کې واجبوی

۴- څلورمه نکته: دحنفی فقهی داصولو قانون دی که یوځای حکم دعلت پر بنا سوی وی نوهغه علت چې په هرشی کې پیداسې دهغه هم هغه حکم دی، دغه قانون دحنفی فقهی داصولویوکتاب داسې لیکلی دی: القیاس الشرعي: هو ترتب الحکم في غیرالمنصوص علیه علي معني هوعلة لذلك الحکم في المنصوص علیه, ثم إنما یعرف کون المعني علة بالکتاب والسنة والإجماع.

فمثال العلة المعلومة بالکتاب کثرة الطواف, فإنها جعلت علة لسقوط الحرج في الاستذان في قوله تعالي: لَيْسَ عَلَيْكُمْ وَلاَ عَلَيْهِمْ جُنَاحٌ بَعْدَهُنَّ طَوَّافُونَ عَلَيْكُمْ بَعْضُكُمْ عَلَى بَعْضٍ.(۱)

ثم اسقط رسول الله علیه الصلوة والسلام حرج نجاسة سؤر الهرة بحکم هذه العلة فقال علیه السلام: الهرة لیست بنجسة فإنها من الطوافین علیکم. فقاس اصحابنا (الحنفیة) جمیع مایسکن في البیوت کالفارة والحیة علي الهرة بعلة الطواف.

لأن الأصل مع الفرع لما إتحد في العلة وجب اتحادهما في الحکم وإن افترقا في غیر هذه العلة. (۲)

۱- سورة النور آیت ۵۸ ۲- اصول الشاشي ص ۸۸- ۹۱

ترجمة: شرعي قياس دادی: چې په غیرمنصوص علیه کې حکم پریوه داسې معنی مرتب سی چې هغه معنی ددغه حکم دپاره په منصوص علیه کې علت وی، داچې دغه معنی علت ده، په کتاب الله، سنة رسول الله اوپه اجماع سره معلومیږی.

دهغه مثال چې علت یې په کتاب الله یعنی قرآن معلوم وی، ډیر طواف یا ګرځیدل دی، بیشکه دغه ډیر ګرځیدل دبار بار اذن اخستلو دحرج دسقوط دپاره علت جوړ سوی دی، څکه الله تعالی فرمایی: نسته پرتاسی اونه پردوی باندې هیڅ ګناه، تیرله دغو دریو وقتونو چې هغه دخوب وختونه دی لکه د سهار تر لمانځه دمخه ، دغرمی دخوب په وخت کې اودماخوستن دلمانځه وروسته (بیله اذنه ننوتلو ددوی پرتاسی) دوی ګرځیدونکې دی پرتاسی (په تللو اوننوتلو کې دخدمت لپاره) ځینی ستاسی پر ځینو نورو (ګرځیدونکې یې یو پر بل).

اورسول الله صلی الله علیه وسلم دهمدغه علت پربنا دپشو دپس خوردی دپاکوالی حکم ورکړی اوعلیه الصلوة والسلام وفرمایل: پشو نجسه نه ده څکه دغه پرتاسو طواف کونکې (تلونکې راتلونکې) ده. دهمدغه علت پر بنا زموږ (حنفی) یارانو ټول هغه څه چې په کورونو کې اوسیږی لکه موږک اومار پر پشو قیاس کړل.

څکه اصل چې دفرعی سره په علت کې سره یوسی نوهغه په حکم کې هم سره یودی، که څه هم بیله دغه علته سره جداوی.

تشریح: دسورة نور په (۲۷- ۲۸) يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ لَا تَدۡخُلُواْ بُيُوتًا غَيۡرَ بُيُوتِكُمۡ حَتَّىٰ تَسۡتَأۡنِسُواْ وَتُسَلِّمُواْ عَلَىٰٓ أَهۡلِهَاۚ ذَٰلِكُمۡ خَيۡرٞ لَّكُمۡ لَعَلَّكُمۡ تَذَكَّرُونَ. آیتونو کې رب العالمین مومنان منع کړی دی، چې تاسو دبل کورونو ته بیله اجازی مه

ننوزي، خوپه (۵۸) آيت کې دتکليف دليري کولو دپاره وهغو کسانوته اجازه ورکوی چې ډېر تلل راتلل کوی اوفرمايي: لَيْسَ عَلَيْكُمْ وَلاَ عَلَيْهِمْ جُنَاحٌ بَعْدَهُنَّ طَوَّافُونَ عَلَيْكُمْ بَعْضُكُمْ عَلَى بَعْضٍ.

نو دلته دغه طواف ياډېر تلل راتلل داجازې ورکولو علت سو، دهمدغه علت پر بنا داجازې حکم ورکول سو، دهمدغه علت پربنا نبی کريم صلی الله عليه وسلم دپيشو پس خورده پاکه وبلل، ځکه په کورونو کې تلونکې راتلونکې حيوان دی، حال داچې دپيشو غوښې مرداری دی دکوم شي چې غوښې مرداری وی دهغه پس خورده هم مرداره وی، دهمدغه علت پربنا زمونږ فقهاؤ په کورونو کې داوسيدونکې حيوانانو لکه مار اوموږک پس خوده پاکه بللی ده.

داچې نبی کريم صلی الله عليه وسلم په کوم حديث کې دپشو پس خورده پاکه بللی ده هغه په دی ډول دی: عَنْ دَاوُدَ بْنِ صَالِحِ بْنِ دِينَارٍ التَّمَّارِ، عَنْ أُمِّهِ، أَنَّ مَوْلَاتَهَا أَرْسَلَتْهَا بِهَرِيسَةٍ إِلَى عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، فَوَجَدَتْهَا تُصَلِّي، فَأَشَارَتْ إِلَيَّ أَنْ ضَعِيهَا، فَجَاءَتْ هِرَّةٌ، فَأَكَلَتْ مِنْهَا، فَلَمَّا انْصَرَفَتْ أَكَلَتْ مِنْ حَيْثُ أَكَلَتِ الْهِرَّةُ، فَقَالَتْ: إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «إِنَّهَا لَيْسَتْ بِنَجَسٍ إِنَّمَا هِيَ مِنَ الطَّوَّافِينَ عَلَيْكُمْ»، وَقَدْ رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَتَوَضَّأُ بِفَضْلِهَا.(۱)

ترجمة: داود دصالح زوی اوهغه ددينار (خرما والا) زوی دخپلی مور څخه روايت کوی، ماته زمابادارې هريسه راکړه چې زه يې عايشې صديقې رضی الله تعالی عنها ته ورکړم، چې ورغلم هغې لمونځ کوی، ماته يې اشاره وکړه چې کښېږدم، نوپشوراغله اودهغه څخه يې خوړل وکړه، کله چې د لمانځه څخه فارغه سوله نو دهغه ځايه يې خوړل وکړې دکومه ځايه چې پيشو خوړل کړی وه، اوبيا

۱- رواه ابوداود كتاب الطهارة

بیادی وویل: چې رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل: بیشکه پیشو نجسه نه ده، بلکه دا پرتاسو باندې دطواف کونکو څخه ده، او ما رسول الله صلی الله علیه وسلم ولیدی چې دپیشو په پاته سوی ابو یې اودس کوی.

دلته هم دخمر دحرمت علت نشه ده اوحکم پرعلت بنادی، اودغه علت په قرآن سره معلوم دی، نوځکه دهمدغه قاعدی مطابق فخرالدین امام رازی په خپل تفسیرکبیرکې داسې فرمایی: مِنَ الْحُجَّةِ أَنَّ اللَّهَ عَلَّلَ تَحْرِيمَ الْخَمْرِ بِقَوْلِهِ تَعَالَى: إِنَّما يُرِيدُ الشَّيْطانُ أَنْ يُوقِعَ بَيْنَكُمُ الْعَداوَةَ وَالْبَغْضاءَ فِي الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ وَيَصُدَّكُمْ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ وَعَنِ الصَّلاةِ [الْمَائِدَةِ: ۹۱] وَلَا شَكَّ أَنَّ هَذِهِ الْأَفْعَالَ مُعَلَّلَةٌ بِالسُّكْرِ، وَهَذَا التَّعْلِيلُ يَقِينِيٌّ، فَعَلَى هَذَا تَكُونُ هَذِهِ الْآيَةُ نَصًّا فِي أَنَّ حُرْمَةَ الْخَمْرِ مُعَلَّلَةٌ بِكَوْنِهَا مُسْكِرَةً، فَأَمَّا أَنْ يَجِبَ الْقَطْعُ بِأَنَّ كُلَّ مُسْكِرٍ خَمْرٌ، وَإِنْ لَمْ يَكُنْ كَذَلِكَ فَلَا بُدَّ مِنْ ثُبُوتِ هَذَا الْحُكْمِ فِي كُلِّ مُسْكِرٍ، وَكُلُّ مَنْ أَنْصَفَ وَتَرَكَ الْعِنَادَ، عَلِمَ أَنَّ هَذِهِ الْوُجُوهَ ظَاهِرَةٌ جَلِيَّةٌ فِي إِثْبَاتِ هَذَا الْمَطْلُوبِ.(۱)

ترجمة: بل دلیل دادی: چې الله تعالی دخمر دحرمت علت داسې بیان کړی دی چې (بیشکه شیطان اراده لری چې دخمر اوقمار په وجه ستاسو په مینځونو کې بغض، عداوت اودښمنی واچوی اوتاسو دالله تعالی دذکر او لمانځه څخه منع کړی) اوپه دی کې شک نسته چې د دغو ټولو علت نشه دی، اوهمدغه علت یقینی دی، په همدی بنا دغه آیت صریح دلیل دی چې دخمر دحرمت علت نشه ده، اوهرڅوک چې انصاف وکړی اوعناد پریږدی نودابه ورته معلومه سی چې بیشکه دغه ښکاره دلائل ددغه مطلب په اثبات کې کافی دی.

دپورتنیو څلورو اصولی دلائلو څخه هم ثابته سوله چې دخمر دحرمت علت

۱- التفسیر الکبیر الفخر الرازي ج ٦ ص ٤٦

نشه ده نوځکه دهرنشه کونکې شی حکم دخمر دی. که څه هم دخمر معنی دحنفی مذهب مطابق وسی، ځکه دحنفی مذهب داصولو مطابق حکم پرعلت بنادی، اود غه علت هم دالله تعالی په کتاب قرآن سره معلوم دی، ځکه صحابه کرامو درسول الله صلی الله علیه وسلم څخه دنشی په هکله فتواغوښتی وه (چې دغه عقل خرابوی) اوالله تعالی هم دوی ته ددوی دسؤال مطابق حکم راولیږی هغه داچې {إنما الخمروالميسر......} اوکله چې دغه آیت نازل سونوعمر فاروق رضی الله تعالی عنه وویل: (موږ نور بس کړله یارب) معلومه سوه چې دخمر دحرمت علت نشه ده.

زمادتحقیق په اندازه نوربه په دی مسئله کې ابهام پاته نه وی چې دخمر لفظ اومعنی دواړه عام دی، وهرنشه کونکې شی ته ویل کیږی، اوټول هغه حکمونه چې دخمر په باره کې په کتابونو کې لیکلی سوی دی هغه ټول دهرنشه کونکې دپاره ثابت دی،اودغه حرمت نورپه نص باندې ثابت دی داسې نه دی لکه څه علماء چې گمان کوی چې دغه حرمت په قیاس ثابت دی، ځکه دخمر دلفظ څخه خپله نشه کونکې شی مراد دی، یوازی دانگورو تازه اوبه مراد نه دی.

دخمر معنی دجمهوروفقهاؤ دنظره

داحنافونه بغیردنورو ټولومجتهدینوفقهاؤ اوعلماؤپه نزددخمرلفظ اومعنی دواړه عام دی، وهر نشه کونکې شی ته خمر ویل کیږی. دانگورو څخه جوړ وی او که دبل شی څخه، دوی دنشه لرونکو شیانو ترمنځ فرق نه کوی، ددی دپاره دڅه کتابونو په حواله ددوی قولونه دلوستونکودمطالعی دپاره لیکم لکه چې وایی:

۱- لم يفرق جمهور الفقهاء بين شراب الخمر وغيرها، فقالواكل شراب أسكر كثيره وقليله حرام وهو خمر، حكمه حكم عصير العنب في تحريـــمه.(۱)

۱- فقه إسلامى وأدلته ج۶ ص ۱۴۹

ترجمة: ډيرفقهاء دانګوروا ودنورو شرابو ترمنځ فرق نه کوي، دوی وايي: هر شراب چې نشه لري دهغه لږ اوډيرحرام دی، اوداغه خمردی، دهغوی حکم په حراموالی کې دانګورو دشرابو په شان دی.

٢- المالكية,والشافعية,والحنابلة قالوا: كل شراب يسكر كثيره فشرب قليله حرام, ويسمى خمرا, وفى شربه حد, سواء أكان من عنب أوزبيب, أوحنطة, أوشعير, أوتين, أوأرز, أوعسل, أولبن, ونحوذلك, نيئا كان أومطبوخا, لأن اسم الخمر لغة ماخامر العقل. الأدلة

١- وروى أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال: {كل مسكر خمر} فالخمر حقيقة لغوية فى عصير العنب المشتد, وحقيقة شرعية في غيره مما يسكر من الأشربة.

٢- وروى فى الصحيحين من حديث عمر رضى الله عنه أنه قال: نزل تحريم الخمر وهى من خمسة العنب، والتمر، والعسل، والحنطة والشعير، والخمر ما خامر العقل.متق عليه

ووجه الاستدلال به من ثلاثة أوجه: أحدها: أن سيدنا عمر رضى الله تعالي عنه أخبر أن الخمر حرمت يوم حرمت, وهي تتخذ من الحنطة والشعير, كما أنها تتخذ من العنب والتمر, وهذا علي أنهم يسمونها كلها خمرا.

وثانيها: أنه قال: حرمت الخمر يوم حرمت, وهي تتخذ من هذه الأشياء الخمسة, وهذا كالتصريح بأن تحريم الخمر يتناول تحريم هذه الأنواع الخمسة.

وثالثها: أن عمر رضى الله تعال عنه ألحق بهاكل ماخامر العقل من شراب, ولاشك أن عمر رضى الله تعالى عنه كان عالما باللغة, وروايته أن الخمر اسم لكل ماخامر العقل بتغيره.

٣- روى أبوداود أيضا عن نافع عن ابن عمر قال قال : رسول الله صلى الله عليه وسلم كل مسكر خمر وكل مسكر حرام.

٤- بماروي أبوداود عَنِ النُّعْمَانِ بْنِ بَشِيرٍ قَالَ:قَالَ رَسُولُ الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:إِنَّ مِنَ الحِنْطَةِ خَمْرًا،وَمِنَ الشَّعِيرِخَمْرًا، وَمِنَ التَّمْرِخَمْرًا، وَمِنَ الزَّبِيبِ خَمْرًا، وَمِنَ العَسَلِ خَمْرًا.

والاستدلال به من وجهين: أحدها: أن هذالحديث صريح في أن هذه الأشياء داخلة تحت اسم الخمر, فتكون داخلة تحت الآية الدالة علي تحريم الخمر.

ثانيهما: أنه ليس مقصود الشارع تعليم اللغات, فوجب أن يكون مراده من ذالك بيان أن الحكم الثابت في الخمر ثابت فيها.

٥- روى أبوداود عن عائشة رضى الله تعالي عنها أنها قالت: سئل رسول الله صلي الله عليه وسلم عن البتع فقال {كل شراب اسكر فهو حرام. (١)

ترجمة: مالكي، شافعی اوحنبلی فقهاء (رحمهم الله) وايي: هر شراب چې ډير يې نشه لرى دهغه لږ هم حرام دى، اوداغه خمر دى، اود هغوى پر چيښلو حد سته، دافرق نلرى دانګورو څخه وى که دمميزو، دغنمو ، داوربشو، دانځرو، دوريجو، دعسلو دشيدو، اويادوى پشان دنورو شيانو څخه وى، تازه وى که پاخه وى، ځکه دخمر نوم په عربى لغت کې وهغه شى ته ويل کيږى چې په څه تغير سره پرعقل پرده اچوى اوګډوډ کوى.

ددوى دلائل: اول دليل: روايت سوى دى چې رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي: (هرنشه کونکې شى خمر دى) نودخمر نوم په سخت سوى انګورو کې دلغت حقيقت دى، خوپه نوروهغه شرابو کې چې نشه لرى شرعى حقيقت دى.

ددوى دوهم دليل: په صحيح مسلم اوبخارى کې حديث روايت سوى دى چې عمر رضى الله تعالى عنه ويل: دخمر حرمت نازل سوخوخمر دپنځه شيانو څخه جوړيږى انګور، خرما، عسل ، غنم او اربشى، اوخمرهرهغه شى دى چې پرعقل پرده اچوى.

ددغه حديث څخه درو وجهودليل ويل کيږى: اوله وجه دا چې: عمر رضى

١- الفقه على المذاهب الاربعة ج ٥ ص ١٩- ٢٠

الله تعالی عنه وویل چې خمرحرام سول دوی دغنو او اوربشو څخه جوړېدل لکه څرنګه چې دانګورو اوخرما څخه جوړېدل، اوبل داچې دوی ټولو ته خمر ویل.

دوهمه وجه داچې: ده وویل: خمر چې په کومه ورځ حرام سول هغه ددغو پنځو شیانو څخه جوړی دل، نو دا تصریح ده په دی سره چې دخمر نوم ودغو ټولوته شامل دی.

دریمه وجه داچې: عمر رضی الله تعالی عنه په آخرکې تعمیم وکړی چې خمر هغه شراب دی چې پرعقل پرده اچوی،اوپه دی کې شک نسته چې عمر رضی الله تعالی عنه دعربی ژبی اوروایت عالم وو.

ددوی دریم دلیل: ابو داود دنافع اوهغه دابن عمر رضی الله تعالی عنه روایت کړی دی، چې هغه وایی رسول الله صلی الله علیه وسلم وویل: ټول نشه کونکې خمر دی اوهرنشه کونکې شی حرام دی.

ددوی څلورم دلیل: نعمان بن بشیر روایت کوی چې رسول الله صلی الله علیه وسلم وویل: بیشکه دغنمو څخه خمر دی، اوداوربشو څخه خمر دی، اودخرما څخه خمر دی، اودممیزو څخه خمر دی، اودعسلو څخه خمر دی.

ددغه دلیل دوی وجهی دی: اوله وجه داده: دغه حدیث صریح دی چې دغه شیان دخمر په نوم کې داخل دی، نودغه دهغه آیت ترحکم لاندی دی چې دخمر پرحرمت دلالت کوی.

دوهمه وجه داچې: دشارع مقصد دلغاتو تعلیم نه دی نو واجب دی چې دشارع مقصد په دغه سره دحکم بیان دی، هغه حکم چې په خمر کې ثابت دی هغه په دغو شیانو کې هم ثابت دی.

ددوی پنځم دلیل: ابوداود روایت کړی: چې عائشة رضی الله تعالی عنها

وايي: دسول الله صلى الله عليه وسلم څخه دبتع په باره کي پوښتنه وسوله، نوده ورته وفرمايل: هرشراب چې نشه لري هغه حرام دی.

ملاحظه: ددوی نور دلائل هم سته خوما داختصار پربنا هغه پريښودل.

٢- والمسكر علي وجهين: مجمع علي تحريمه, ومختلف فيه: فالأول: عصير العنب, والثاني: مطبوخه، وعصير غيره ومطبوخه.

فقول مالك وجميع أصحابه,والشافعي وأصحابه أن جميع ذلك حرام.وهوقول الصحابة رضي الله تعالي عنهم, والصدرالأول.

قال القاضي أبوالحسن ابن القصار: هوقول عمر, علي, وابن عباس, وسعد بن أبي وقاص، وابن عمر, وأبي هريرة وعائشة. وهذا هوالصحيح من القول؛ لورود النص, ولوقوع اسم الخمر عليه, ولأنه إجماع الصحابة, وللعلة الجامعة بينه وبين الخمر.

والمجمع عليه بالنص قول النبي صلي الله عليه وسلم: {الخمر من هاتين الشجرتين: النخلة والعنبة} وقال {كل مسكر حرام} وسئل عن المزر يعمل من الشعير والبتع يعمل من العسل: فقال {كل مسكر حرام}.

وقدكان السبب في جوابه صلي الله عليه وسلم السؤال عن الأجناس التي تسكر, لاعن القدر من القلة والكثرة.(١)

ترجمة: نشه کونکي پردوه ډوله دی: يوهغه چې دهغه پرحرمت اجماع ده، بل هغه چې دهغه په حرمت کې اختلاف دی، اول دانګورو شيره ده، دوهم بيله انګورو اومه اوپخه شيره ده.

نودامام مالک اودهغه دټولو ملګرو ،امام شافعی اودهغه دټولو ملګرو په نزد دغه ټول حرام دی. داغه داصحابو کرامو اوداولی صدی دعلماؤ قول دی.

١- التبصرة (فقه المالكى) ج ۴ ص ١۶١٣- ١۶١۴

قاضی ابوالحسن دقصار زوی وایی: دغه دعمر، علی، ابن عباس، سعد بن ابی وقاص، ابن عمر، ابی هریرة اوعائشة رضی الله تعالی عنهم قول هم دی.

اودغه صحیح قول دی، ځکه ددغه په باره کې نص راغلی دی، بل دا چې پرده باندې دخمر دنوم اطلاق کول کیږی، بل داچې دصحابه کرامو باندې اجماع ده، بل داچې ددوی اوخمر تر منځ یوځای کونکې علت موجود دی. چې نشه ده

هغه نص چې دوی سره یوځای کوی: دنبی صلی الله علیه وسلم دغه قول دی: چې خمر ددغو دوو ونو څخه دی: (خرما اوانګور) اوعلیه الصلوة والسلام وایی: (هرنشه کونکې شی حرام دی) اودعلیه السلام څخه د(مزر) چې داربشو څخه جوړیږی اود(بتع) چې دعسلو څخه جوړیږی پوښتنه وسوله نوده ورته وویل: (هرنشه کونکې شی حرام دی.

اودلته دسوال کونکو مقصد دنشه کونکو اجناسو په باره کې پوښتنه وه، دلږ او ډیرو داندازی په باره کې نه وو.

۳- الأشربة: هي نوعان {مسكرة وغيره} فالمسكرمن خمر وغيره حرام تناوله وإن قل, أوشرب لتداو أوالعطش. لأية {إنما الخمر والميسر} ولخبر الصحيحين {كل شراب أسكر فهو حرام. (۱)

ترجمة: شرابونه پردوه ډوله دی: نشه لرونکې اوبیله نشه لرونکې، نشه لرونکې دانګورو اوبیله دوی څخه ټول حرام دی که څه هم لږوی، اوکه څه هم ددواء اوتندی دپاره وی.

دوی اول دخمر په آیت { إنما الخمر والميسر} دلیل وایی، دوهم دبخاری او مسلم په حدیث دلیل وایی، چې په هغه کې راغلی دی: (هرشراب چې نشه لری هغه حرام دی).

۱- الروض النضير الجامع بين تحفة الطلاب والتيسير في فقه مذهب الشافعي ص ۶۲۵

٤- الأشربة هي مسكر وغيره: فالمسكر: حرام وإن قل أوشرب لتداو أوعطش. (١)

ترجمة: شربتونه پردوه ډوله دی: نشه لرونکې اوبیله نشی، نشه لرونکې ټول حرام دی که څه هم لږ وی، اوکه څه هم ددواء اوتندی دپاره وچیښی.

٥- وجميع ماخلق الله تعالي من المطعومات حلال, إلا مانستثنيه عشرة أصول: الأول: مانص الكتاب علي تحريمه كالخنزير والخمر, أوالسنة كالحمر الأهلية. الثاني مافي معناهما كالنبيذ في معني الخمر. (٢)

ترجمة: دخوړلو ټول هغه څه چې الله تعالی پیداکړی دی حلال دی، مګرنه هغه چې دلسو اصولو په وجه استثنا کیږی: اول هغه چې دقرآن په دلیل حرام وی لکه خنزیر اوخمر، اوهغه چې په حدیث حرام وی لکه کورنی خره، دوهم هغه چې ددوی په معنی وی لکه نبیذ چې دخمر په معنی دی.

٦-كل شراب أسكر كثيره,فقليله حرام,لقوله تعالي:{إِنَّمَا الْخَمْرُ وَالْمَيْسِرُ وَالأَنْصَابُ وَالأَزْلاَمُ رِجْسٌ مِنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ فَاجْتَنِبُوهُ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ} وكل مسكر خمر, فيدخل في عموم الآية.

وقدروي عبدالله بن عمر أن النبي صلي الله عليه وسلم قال: كل مسكر خمر, وكل خمر حرام.(٣)

وقال عمر رضي الله تعالي عنه نزل تحريم الخمر وهي من العنب ، والتمر ، والعسل ، والحنطة والشعير، والخمر ماخامر العقل. متفق عليه.

وروت عائشة: أن رسول الله صلي الله عليه وسلم قال: ماأسكر الفرق منه, فملء الكف منه حرام.(٤) ولأنه شراب يسكر كثيره, فحرم قليله, كعصير العنب. (٥)

١- تحرير تنقيح اللباب في فقه مذهب الشافعي ص ١٦٤ - ٢- الوجيزفي فقه مذهب الامام الشافعي ص ٤٦٩

٣- رواه مسلم وابوداود. ٤- رواه ابوداود

٥- الكافى فى فقه الامام احمد بن حنبل ج ٤ ص ١٠٤

ترجمة: هرشراب چې ډير يې نشه لري نو دهغه لږ هم حرام دی، دالله تعالى دقول پربنا(بيشكه خمر، قمار، بتان اوغشي چې دفال لپاره وشتل کيږی داڅلور سره شيان پليت اودشيطان دكارونو څخه دی نوتاسی ددی څخه ځانونه وساتی کيدايسی چې په دی ځان ساتلو سره نجات پيدا کړی) اوهرنشه کونکې خمر دی، او دآيت په عموم کې ټول نشه لرونکې داخل دی. يعنی ټول په آيت حرام دی.

اوعبدالله بن عمر رضى الله تعالى عنهما څخه روايت دی: چې (نبى عليه الصلاة والسلام وفرمايل: هرنشه لرونکې خمر دی اوهرخمر حرام دی).

اوعمر رضى الله عنه فرمايل: دخمر حرمت نازل سو اوهغه دانگورو، خرما، عسلو، غنمو، اربشو څخه دی، اوخمر هغه شی دی چې عقل خرابوی.

اوعائشی رضى الله تعالى عنها روايت کړی دی چې رسول الله صلى الله عليه وسلم وفرمايل: هغه چې يوفرق (۱۶ رطل) يی نشه لری دهغه يوه لپه هم حرام دی.

اوهغه شراب چې ډيريی نشه كونكې وی دهغه لږهم حرام دی لکه دانگورو

ددغه حديث تشريح دهند يوعالم دترمذی په شرح تحفة الاحوذی کې داسې کوي اوفرمايی: ماأسكر الفرَق بفتح الراء وسكونها والفتح أشهر, وهومكيال يسع ستة عشر رطلا, وقيل هوبفتح الراءكذلك, فإذا اسكنت فهومائة وعشرون رطلا, منه أی من كل مسكر, قال الطيبى: وملء الكف عبارتان عن التكثير والتقليل لا التحديد.(۱)

ترجمة: هغه چې (فرق) يی نشه لری، فرَق دراپه زور اوپه سكون سره، خو زور يی شهرت لری، دايوه پيمانه ده چې (۱۶) رطل ځايه وی، چاويلی دی چې دغه اندازه چې درا په زور سره وی، كه دراپه سكون سروی نوبيا (۱۲۰) رطل دی، نودهغه غړف يالپه هم حرام دی، يعنی دهرنشه لرونکې څخه.

طيبى وايی: دغه دفرق اوملء الكف دډير والى اولږ والى څخه عبارت دی.

۱- تحفة الأحوى شرح جامع الترمدى ص ۱۵۹۷

٧- اَلْفَصْلُ الأَوَّلُ: أَنَّ كُلَّ مُسْكِرٍ حَرَامٌ، قَلِيلُهُ وَكَثِيرُهُ، وَهُوَ خَمْرٌ، حُكْمُهُ حُكْمُ عَصِيرِ الْعِنَبِ فِي تَحْرِيمِهِ، وَوُجُوبِ الْحَدِّ عَلَى شَارِبِهِ.

وَرُوِيَ تَحْرِيمُ ذَلِكَ عَنْ عُمَرَ، وَعَلِيٍّ، وَابْنِ مَسْعُودٍ، وَابْنِ عُمَرَ، وَأَبِي هُرَيْرَةَ، وَسَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ، وَأُبَيِّ بْنِ كَعْبٍ، وَأَنَسٍ، وَعَائِشَةَ.(رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ). وَبِهِ قَالَ عَطَاءٌ، وَطَاوُسٌ، وَمُجَاهِدٌ، وَالْقَاسِمُ، وَقَتَادَةُ، وَعُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ، وَمَالِكٌ، وَالشَّافِعِيُّ، وَأَبُو ثَوْرٍ، وَأَبُو عُبَيْدٍ، وَإِسْحَاقُ.

الْفَصْلُ الثَّانِي: أَنَّهُ يَجِبُ الْحَدُّ عَلَى مَنْ شَرِبَ قَلِيلاً مِنْ الْمُسْكِرِ أَوْ كَثِيرًا. وَلاَ نَعْلَمُ بَيْنَهُمْ خِلاَفًا فِي ذَلِكَ فِي عَصِيرِ الْعِنَبِ غَيْرِ الْمَطْبُوخِ، وَاخْتَلَفُوا فِي سَائِرِهَا، فَذَهَبَ إمَامُنَا إلَى التَّسْوِيَةِ بَيْنَ عَصِيرِ الْعِنَبِ وَكُلِّ مُسْكِرٍ. وَهُوَ قَوْلُ الْحَسَنِ، وَعُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ، وَقَتَادَةَ، وَالأَوْزَاعِيِّ، وَمَالِكٍ، وَالشَّافِعِيِّ. (١)

ترجمه: اول فصل: بیشکه ټول نشه لرونکې شیان حرام دی لږوی که ډیر، او داغه خمر دی، ددوی حکم په حرمت کې داسې دی لکه دانګورو دشرابو، او پرڅښونکې باندې حد واجب دی.

او ددغو حرمت ثابت دی: دعمر، علی، ابن مسعود، ابن عمر، ابی هریرة، سعدبن ابی وقاص، ابی بن کعب، انس اوعائشة.(رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ). اوهمداغه قول دعطاء، طاوس، مجاهد، قاسم، قتادة، عمربن عبد العزیز، مالک، شافعی، ابو ثور، ابو عبید، اواسحاق. رحمة الله تعالی علیهم

دوهم فصل: بیشکه پرهرهغه چا حد واجب دی چې دنشه کونکې شی څخه لږ وڅیښي اوکه ډیر، موږ ته په دغه کې دانګورو دخامو اوبو دشیرې په باره کې هیڅ اختلاف معلوم نه دی ددی نه علاوه په نورو کې اختلاف دی، خوزموږ دامام

١- المغني لابن قدامة (فقه حنبلی) ج ٩ ص ١٥٩-- ١٦٠

احمد بن حنبل په نزد دانګورو اونورو نشه کونکو ترمنځ فرق نسته ټول يو برابر دي، او دغه دحسن، عمربن عبدالعزيز، قتاده، اوزاعي، مالک اوشافعي (رحمة الله تعالى عليهم) قول دی.

په دغه عنوان کې موهم ولوستل چې جمهور فقهاء اوعلماء، اصحاب کرام او تابعين دټولو يونظر دی چې هرشی نشه لري اويادډيرو په استعمال غير عادي انسان نشه کيږي، اوعقل يې ګډوډ کيږي، يعنې صحيح فهم اوادراک نسی کولای نوهغه ټول دخمر په شان حرام دي، هغه حکمونه چې حنفي عالمان دانګورو دشرابو دپاره تصورکوي هغوی ددغو ټولو دپاره ثابت دي.

دخمرمعنی دحنفي فقهاؤدنظره

په پورته عنوانونو کې مو ولوستل چې دخمر دلفظ دوی معناوی سوی دي، يوه خاصه دانګورونشه کونکې شيره ده اوبله عامه چې هر نشه کونکې شی ته خمر ويل کيږي، نوپه همدی بنياد د شريعت اوفقهي دعلماؤڅخه هم په دی هکله دوه قولونه نقل سوی دي، اول قول داچې خمر وهرنشه کونکې شي ته ويل کيږي دهرشي څخه چې وي، دانګورو وي او که دبل شي، پوخ وي که نه، دغه قول دجمهورو علماؤ اوفقهاؤ څخه رانقل سوی دی، چې مخکې په پوره تفصيل سره بيان اوولیکل سو.

دوهم قول داچې خمر دانګورو هغه اوبه دي چې نشه کونکې کې وي اوپرسر يې ځګ راسي، دغه قول دامام ابوحنيفة اودده دملګرو (رحمة الله عليهم) څخه نقل سوی دی.

تقريبادحنفي مذهب دفقهاؤ په کتابونوکې دخمردغه خاصه معنی په نظر کې نيول سوی ده او دڅه الفاظو په تغير دخمر تعريف داسې کړی دی: ۱– وهي النئ من

ماء العنب إذا غلى واشتد (وقذف بالزبد) وعندهما لايشترط القذف بالزبد ،لأنه يسمى خمرا بدونه، ولأن المؤثر فى فساد العقل وتغطيته هو الإشتداد.(١)

ترجمة: خمردانگورو هغه تازه اوبه دی چې جوش سی، سختی سی اوځگ وکړی، دغه تعریف دامام ابوحنیفة رحمة الله تعالی علیه په نزد دی، خودده یاران لکه امام محمد اوامام ابویوسف رحمة الله تعالی علیهما په نزد دقذف بالزبد شرط نسته ځکه بیله دغه شرطه هم خمر ورته ویل کیږی، اوبل داچې دعقل په فساد او پرده اچولوکې موثر دده سخت والی دی. دځگ ځخه صفا کیدل نه دی.

٢- حرمت الخمر وإن قلت، وهى النئ من ماء العنب إذا غلى واشتد وقذف بالزبد. خص هذا الاسم بهذا المسكر باجماع أهل اللغة. (٢)

ترجمة: خمرحرام سول که څه هم لږ وی، اودغه دانگورو هغه تازه اوبه دی چې جوش کړل سی اوسختی سی، اوپرسر یی ځگ راسی، دلغت دعلماؤ په اجماع سره دغه نوم ددغه شرابو لپاره خاص کړل سوی دی.

٣- الخمر: ماء العنب النئ المتخمر، وسميت الخمرخمرا إما لأنها تخمر العقل أى تستره، وإما لأهنها تخامرالعقل أى تخالطه,و إمالأنها تخمر نفسها لئلا يقع فيها شئ يفسدها.

الخمر هو الاسم للنئ (الذى لم تمسه النار) من ماء العنب بعد ماغلى واشتد وقذف بالزبد (أى سكن عن الغليان وصارصافيا) وهذا التعريف هومذهب ابى حنيفة لأن معنى الاسكار لايتكامل إلا بالقذف بالزبد فلا يصير خمرا بدونه.

وقال الصاحبان والأئمة الثلاثة: إذا غلي واشتد فهو خمر, وإن لم يسكن عن الغليان لأن معني الإسكار يتحقق بدون القذف بالزبد وهذا هوالأظهر عند الحنفية، سدا لباب الفساد أمام العوام .(٣)

١- الاختيار لتعليل المختار ج ٣ ص ٥٠٩- ٢- الدرر الحكام فى شرح غرر الأحكام الجزء٢ص ٨٦
٣- الفقه الإسلامى وأدلته ج ١١ ص ١٤٩ - ١٥٢

ترجمة : خمر دانگورو تازه اوبه دی چې نشه لری، خمر ته خمر په دی وجه ویل کیږی چې پرعقل پرده اچوی یعنی پټوی، یاپه دی وجه چې عقل گډوډ کوی، یا په دی وجه چې دی په خپله پټ ساتل کیږی چې داسې شی ورگد نسی چې فاسد اوخراب یی کړی.

خمر دانگورو دهغه تا زه اوبو نوم دی چې (اورنه وی مسه کړی) او جوش سی اوسختی سی ترڅو دسرځخه یی ځگ صاف سی. اوپردغه تعریف دامام ابوحنیفة رحمة الله تعالی علیه مذهب بنادی، ځکه دی وایی دنشی معنی بیله دغه ځگه نسی پوره کیدلای اونه بیله دغه ځگه خمر کیدایسی.

دامام صاحب یاران لکه امام محمد اوامام ابویوسف اونورو درواماما‌نو لکه امام شافعی، امام مالک اوامام احمد بن حنبل رحمة الله تعالی علیهم په نزد چې کله جوش سی اوسختی سی نودغه خمر دی که څه هم دځگ ځخه نه وی صفا سوی، ځکه دنشی مقصد بیله دغه هم پوره کیږی که څه هم ځگ ونکړی، او دغه قول دټولو احنافو په نزد معتبر دی ترڅو چې دعوامو پر مخ دفسا دروازه وتړل سی.

۴- ویحرم الخمرعصیرالعنب إذا غلی واشتد أی (صلح للسکر) وقذف بالزبد عند أبی حنیفة فی کون العصیرخمرا، وقالا لیس بشرط، لأن تغطیة العقل یحصل بالاشتداد.(۱)

ترجمة : حرام سوی خمر دانگورو شیره ده چې جوش سی او سخت سی یعنی نشه پکښی پیداسې) اوپر سریی ځگ راسی (دامام ابوحنیفة رحمة الله تعالی علیه په نزد ترڅو دشیری څخه خمر جوړ سی) اودده یاران وایی دغه ځگ یی شرط نه دی، ځکه پر عقل باندې پرده اچول په یوازی سختی سره هم حاصیلیږی.

۵- الخمروهي عصیرالعنب إذاغلی واشتد أی صارقویاوکثر غلیانه وحصل فیه قوة الاسکار وقیل صاربحال یمنع حواس شاربه من الفهم والدرک وقیل صلاحیته للاسکار.(۲)

۱- مجمع البحرین وملتقی النیرین ، کتاب الحدود ص ۶۵۵ -- ۲- البنایة فی شرح الهدایة ص ۳۹۲ ج ۱۱

ترجمة: خمر دانګورو هغه شيره ده چې جوش سی اوسخت سی ، يعنی چې جوش يې ډير سی نوقوت يې ډيريږی، نوبيا په ده کې نشه زياتيږی.

چاويلی دی چې داسې حال ته وګرځی چې دچيښونکې حواس دادراک اوفهم څخه منع کوی. اوچا ويلی دی چې دنشی صلاحيت پکښی پيداسې.

تقريبا دحنفی فقهی په متون اوشروحوکې همدغه يوتعريف دڅه الفاظو په اختلاف ليکلی سوی دی، البته دومره اختلاف دامام ابو حنيفة اودده د شاګردانو امام محمد اوامام ابويوسف رحمة الله تعالی عليهم ترمنځ نقل سوی دی چې دامام صاحب په نزد (وقذف بالزبد) شرط دی خود شاګردانو په نزد شرط نه دی ځکه دوی وايي: بيله دغه شرطه هم خمر ورته ويل کيږی. اوبل دا چې دعقل په فساد اوپرده اچولوکې دغه سخت والی موثردی وقذف بالزبد ته يې ضرورت نسته.

البته دامام صاحب رحمة الله تعالی عليه لخوا څخه يوعقلی دليل ويل سوی دی چې سخت والی خوپه هرشربت کې لازمی دی. اودشريعت حکمونه قطعی دی نو ځکه په يوازی سخت والی پرهر شربت باندې دحرامو حکم نسی کيدلای.

که پورتنی تعريفونه وګورو نودغه معلوميږی چې دحنفی علماؤ په نزد يوازی دتازه انګورو دشيری څخه جوړسوی شرابو ته خمر ويل کيږی، دحنفی فقهی په کتابونوکې ددوی دلائلو څخه څه په دی ډول دی، يو دابن عمر اوانس رضی الله تعالی عنهما په اثارو دليل وايي، دوهم يوعقلی دليل اودريم داهل لغت اجماع ده.

اول دليل: ۱-عَنِ ابْنِ عُمَرَرَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَاقَالَ:لَقَدْ حُرِّمَتِ الخَمْرُ وَمَابِالْمَدِينَةِ مِنْهَاشَيْءٌ.(۱)

ترجمة: ابن عمر رضی الله تعالی عنه وايي: خمرحرام سول خوپه دغه وخت کې په مدينه کې ددوی څخه هيڅ شی نه وو.

پـه بل ځـای کې انس رضی الله تعالی عنه فرمايي: ۲- أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ، يَقُولُ:

۱-رواه صحيح البخاری، باب الخمر من عنب

«لَقَدْ أَنْزَلَ اللهُ الآيَةَ الَّتِي حَرَّمَ اللهُ فِيهَا الْخَمْرَ، وَمَا بِالْمَدِينَةِ شَرَابٌ يُشْرَبُ إِلاَّ مِنْ تَمْرٍ»(١)

ترجمة: انس بن مالک وایي: الله تعالی هغه آیت نازل کړی په کوم کې چې یی خمرحرام کړل، خو په مدینه کې شراب نه چیښل کیدل مګرنه دخرما څخه.

ددی دواړو اثرونو څخه داستدلال وجه داده چې په دغه وخت کې دخرما قسم قسم شرابونه موجودوه خو بیاهم دی وایي: چې دخمردتحریم آیت نازل سوخوپه مدینه کې خمر نه وه. نومعلومه سوله چې دغه نورو ته خمر نه ویل کیږی.

اول جواب: دپورته ذکرسوی دوواثارو په جواب کې اول داسې ویل کیدای سی چې مخکي موپه ډیر تفصیل سره ولوستل چې خمر دقرآن په آیت سره حرام سوی دی، اوهغه آیت عام دی، داصول فقهی دقانون مطابق موولوستل چې په خبر واحد دآیت دعموم تخصیص صحیح نه دی نوپه اثرخو بیخی نسی کیدلای.

دوهم جواب: خپله دحنفی فقهی ډیرمعتمد کتاب دبدائع الصنائع محقق په یوه تعلیق کې داسې ورکړی دی: یجوز أن یکون ابن عمر قاله ردا علی من زعم أن اسم الخمرخاص بعصیر العنب المسکر، فبین له أن مدلول الاسم عام لکل شراب مسکر، لأن نزول آیة الخمرصادف اتخاذ الخمرمن غیرعصیر العنب، ومع ذالک فهم الصحابة من تحریم الخمر هذه الأنبذة ابتداء، فترکوها واتلفوها، ولولاوضع الاسم للعموم لغة لمافعلوا شیئامن ذلک، ولکان لهم أن یتوقفوا اویشربوا حتی یأتی نص یخص النبیذ بالتحریم، وبهذا تکون دلالة الأثرعلی العموم أرجح منها علی الخصوص.(٢)

ترجمة: کیدایسی ابن عمر رضی الله تعالی عنه دغه خبر دهغه چاپه ردکې کړی وی، چې داسې ګمان کوی چې دخمرنوم دانګورو په نشه کونکې شیره پوری خاص دی، نودوی ته یی داسې بیان وکړی چې دخمرداسم مدلول وټول نشه کونکو شرابو ته عام دی، ځکه دخمر دتحریم آیت په داسې وخت کې نازل سو چې شراب

١- رواه مسلم کتاب الأشربة ٢- بدائع والصنائع ج٦ص ٤١٢

بیله انګورو دنورو شیانو څخه جوړیدل، خوبیاهم صحابه کرامو دخمر دحراموالی څخه دټولوشرابونو حراموالي وفهموی، اوټول شرابونه یې پریښودل اوچپه یې کړل، که دغه اسم په لغت کې عام نه وای، نودوی به دغه یوهم نه کولای بلکې دوی به توقف کړی وای، اویابه یې ترهغو چیښلای تر څوداسې نص یادلیل راتلای چې ددغه شرابونو په حراموالي پوری خاص وای، نوداسې معلومه سوله چې دغه اثرهم ترخصوص پرعموم ډیر دلالت کوی، یعنی دخمر لفظ وټولو شرابونوته عام دی.

دریم جواب داچې خپله ابن عمر رضی الله تعالی عنه داسې حدیث روایت کوی: عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «كُلُّ مُسْكِرٍ خَمْرٌ، وَكُلُّ مُسْكِرٍ حَرَامٌ». (۱)

ترجمة:نافع دابن عمر رضی الله تعالی عنه څخه روایت کوی چې رسول الله صلی الله علیه وسلم وویل: هرنشه کونکې شی خمر دی اوهرخمر حرام دی.

په بل حدیث کې ابن عمر رضی الله تعالی عنه دخپل پلار څخه روایت کوی اوفرمایی: عَنِ ابْنِ عُمَرَ، قَالَ: سَمِعْتُ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَلَى مِنْبَرِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، يَقُولُ: " أَمَّا بَعْدُ، أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّهُ نَزَلَ تَحْرِيمُ الخَمْرِ، وَهْيَ مِنْ خَمْسَةٍ مِنْ: العِنَبِ وَالتَّمْرِ وَالعَسَلِ وَالحِنْطَةِ وَالشَّعِيرِ، وَالخَمْرُ مَا خَامَرَ العَقْلَ.(۲)

ترجمة: ابن عمر رضی الله تعالی عنه وایی: مادعمر رضی الله تعالی عنه څخه واوریدل چې دنبی صلی الله علیه وسلم پرمنبرباندی ویل: وروسته ترحمد اوصلوة: ای خلګو بیشکه دخمر دحرمت آیت نازل سو، اودغه خمر دپنځو څخه جوړیږی: انګور،خرما، عسل، غنم اواربشی، اوخمرهغه شی دی چې عقل ګډوډکوی اویا پر عقل پرده اچوی.

معلومه سوله چې دابن عمر رضی الله تعالی عنه اثردهغه اثرڅخه مخالف دی

۱- رواه صحیح مسلم کتاب الأشربة ۲- صحیح البخاری کتاب الأشربة

چې ده خپله دخپل پلار څخه روایت کړي دي. نوځکه دلیل په ویل صحیح نه دی.

داچې دوی دانس رضی الله تعالی عنه په اثر دلیل وایي دهغه په جواب کې خپله انس رضی الله تعالیٰ عنه په بل اثرکې تردینه زیات په صراحت سره روایت کوی اوفرمایي: عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: " كُنْتُ أَسْقِي أَبَا عُبَيْدَةَ وَأَبَا طَلْحَةَ وَأُبَيَّ بْنَ كَعْبٍ، مِنْ فَضِيخِ زَهْوٍ وَتَمْرٍ، فَجَاءَهُمْ آتٍ فَقَالَ: إِنَّ الخَمْرَ قَدْ حُرِّمَتْ، فَقَالَ أَبُو طَلْحَةَ: قُمْ يَا أَنَسُ فَأَهْرِقْهَا، فَأَهْرَقْتُهَا ".(۱)

ترجمة: انس بن مالک رضی الله تعالی عنه وایي: ماابوعبیدة، ابوطلحة، ابی بن کعب ته د تازه اوپخو خرما خمر ورچیښل، یوسړی راغلی او وی ویل چې بیشکه خمر حرام سوله، نو ابوطلحة وویل ای انس ولاړسه دغه خمر چپه کړه نوما چپه کړل.

داغه اثر په بل ځای کې په داسې الفاظو راغلی دی: عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ, قَالَ: كَانَ أَبُو عُبَيْدَةَ بْنُ الْجَرَّاحِ, وَسُهَيْلُ بْنُ بَيْضَاءَ, وَأُبَيُّ بْنُ كَعْبٍ عِنْدَ أَبِي طَلْحَةَ وَأَنَا أَسْقِيهِمْ مِنْ شَرَابٍ حَتَّى كَادَ يَأْخُذُ فِيهِمْ, فَمَرَّ بِنَا مَارٌّ مِنَ الْمُسْلِمِينَ فَنَادَى: أَلا هَلْ شَعَرْتُمْ أَنَّ الْخَمْرَ قَدْ حُرِّمَتْ, قَالَ: فَوَاللَّهِ مَا انْتَظَرُوا أَنْ أَمَرُونِيَ: أَنِ اكْفَأْ مَا فِي آنِيَتِكَ, فَفَعَلْتُ, فَمَا عَادُوا فِي شَيْءٍ مِنْهَا حَتَّى لَقُوا اللَّهَ, وَإِنَّهَا الْبُسْرُ والتمر, وإنها لخمرنا يومئذ.(۲)

ترجمة: انس بن مالک وایي: ابوعبیده بن جراح، سهیل بن بیضاء، اوابی بن کعب دابوطلحة سره وه، اومادوی ته شراب ورچیښل، چې دوی خولی ته پورته کوله نودمسلمانانوڅخه یوتیریدونکې موږته راغلی اوناری کړله: ایا تاسو خبر یاست چې خمر حرام سوله، دی وایي قسم په الله دوی انتظار نه وکړی، اوماتی امر وکړی چې هغه څه چې ستاپه لوښی کې دی هغه چپه کړه، نوماداسې وکړله،او دوی ترهغو بیا نه وچیښل ترڅودالله تعالی سره ملاقی سوله یعنی مړه سوله، اودغه خمر دلندی او وچې خرما څخه وه، اوپه دغه وخت کې زموږ دغه خمر یاشراب وه.

۱– رواه صحیح البخاری کتاب الأشربة ۲– صحیح ابن حبان، کتاب الأشربة

په يوبل ځای کې خپله انس رضی الله تعالی عنه فرمايي: عَنْ أَنَسٍ، قَالَ: «حُرِّمَتْ عَلَيْنَا الخَمْرُ حِينَ حُرِّمَتْ، وَمَا نَجِدُ يَعْنِي بِالْمَدِينَةِ خَمْرَ الأَعْنَابِ إِلاَّ قَلِيلاً، وَعَامَّةُ خَمْرِنَا البُسْرُ وَالتَّمْرُ».(۱)

ترجمة: انس رضی الله تعالی عنه وايي: پرموږ خمر حرام سوله چې کله حرام سوله، او په مدينه کې دانګورو خمر نه وه مګرنه لږ، اوزموږ عام خمر دلندی او وچې خرماڅخه وه.

دلته خپله انس رضی الله تعالی عنه دلندی او وچې خرما وشرابو ته خمر وايي، نومعلومه سوه چې دخمر لفظ عام دی دانګورو اوخرما دواړو شرابونو ته خمر ويل کيږي، نوپه دغه اثرباندې هم دليل ويل صحيح نه دی.

په بل حديث کې په ډير صراحت راغلی دی چې مميزو اوخرما ته خمر ويل سوی دی: عَنْ جَابِرٍ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «الزَّبِيبُ، وَالتَّمْرُ هُوَ الْخَمْرُ».(۲)

ترجمة: جابربن عبدالله رضی الله تعالی عنه روايت کوی چې نبی صلی الله عليه وسلم وفرمايل: مميز اوخرما خمر دی.

بل ځای کې وايي: عن جابربن عبدالله قال البسر والتمر خمر.(۳)

که دغه پورته ذکرسوی حديثونه اواثار يوځای سره مطالعه کړو نوښکاره معلوميږي چې دابن عمر اوانس رضی الله تعالی عنهما هغه آثارچې احناف دليل په وايي، نورداسې آثاراوحديثونه سته چې دهغوی خلاف حکم ثابته وی نوځکه ددوی دليل په ويل صحيح نه دی.

بل داچې دفقهي داصولو مطابق حديث تراثرپه دليل ويلو کې قوی دی، يعنی که دحديث اواثر ترمنځ تعارض راسی اوپه دواړو باندې په يوه وخت کې عمل کول ممکن نه وی نو اثر پريښودل کيږي اوپه حديث باندې عمل کول واجب دی.

۱ رواه صحيح البخاری کتاب الأشربة -۲- سنن النسائی کتاب الأشربة ۳- سنن نسائی کتاب الأشربة

دلته دابن عمر رضی الله تعالی عنهما هغه اثرچې نافع دده څخه روایت کړی دی چې په هغه کې وایی هرمسکر خمر دی، اودده خپله هغه اثرچې دی دخپل پلار عمر رضی الله تعالی عنه څخه روایت کوی چې دی په هغه کې وایی خمر دپنځه شیانو څخه جوړیږی، داحنافو دترجمې مطابق دواړه دده داثر سره تضاد اوټکر لری اوپه دواړو په یوه حال کې عمل کول ممکن نه دی، نودغه ثابته سوله چې دابن عمر رضی الله تعالی عنهما په اثرباندې پردغه حال دلیل ویل صحیح نه دی.

داحنافودوهم دلیل عقلی: دبدائع الصنائع محقق په خپل تعلیق کې دهدایی په حواله لیکلی دی: ماذکره صاحب الهداية قالوا إن حرمة النئ من عصيرالعنب المسكر قطعية للإجماع عليها، وحرمة غيره ظنية، فلايسمى ماحرمته ظنية باسم ماحرمته قطعية. (۱)

ترجمة: هغه چې دهدایی مصنف لیکلی دی: دوی وایی چې دانګورو نشه کونکې تازه شیرې حراموالی قطعی دی، ځکه پردغه اجماع راغلی ده، اوددی نه بغیر دنورو حراموالی ظنی دی، نودهغه شی نوم چې حراموالی یی قطعی وی وهغه ته نه ورکول کیږی چې حراموالی یی ظنی وی.

دعقلی دلیل جواب: هم خپله داغه محقق ورکړی دی اوفرمایی: فهو لايدل على إثبات التفرقة، لأن القطعية والظنية فى التحريم لاتستلزم ذلک، لماتقرر أن اختلاف مشتركين فى حكم فى الغلظة فيه لايلزم منه افتراقهما فى التسمية، ألاترى أن الزنا مثلا يصدق على من وطئ أجنبية وعلى من وطئ حليلة جاره، والثانى أغلظ من الأول، وعلى من وطئ محرماله وهو أغلظ منهما، واسم الزنا مع ذلک شامل للثلاثة، كذلک قطعية التحريم فى عصيرالعنب المسكر، وظنية فيماسواه لاتمنع من تسمية خمرا، على أن الأحكام الفرعية لايشترط فى إثباتها الأدلة القطعية. (۲)

۱- بدائع الصنائع ج ۶ ص ۴۱۲ --- ۲- بدائع الصنائع ج۶ ص۴۱۳

ترجمة: نودغه دجلاوالی پراثبات دلالت نه کوی، ځکه قطعیت اوظنیت په حراموالی کې دجلا والی داثبات لره مستلزم نه دی، لکه دمثال په ډول په حکم کې سره شریکان وی خوپه غلاظت او سختئ کې سره جلاوی، نودغه ددوی دنومانو دجلاوالی لره مستلزم نه دی، لکه دهمسایه دښځی سره زنا دبیگانه ښځی سره تر زنا ډیره بده اوسخته ده، اودهغی ښځی سره زناکول چې پرسړی حرامه وی لکه مور، خوراوداسې نورتردغه دواړو سخته ده خوبیاهم په نومانو کې فرق اوجلاوالی نه لری بلکې ټولو ته زنا ویل کیږی، همداډول دانگورو په نشه کونکې شیره کې دخمر لفظ حقیقی اوپه نوروکې ظنی ددی مانع نه دی چې ودغه نوروته نوخمر نه ویل کیږی، بل داچې دفرعی حکمونو داثبات دپاره شرط نه دی چې دلیل به یې قطعی وی، بلکې په ظنی دلیل سره هم ثابتیږی.

داحنافو دریم دلیل دعربی لغت دپوهانو اجماع: جمع أهل اللغة على أن إطلاق اسم الخمرعلى النئ المسكر من عصيرالعنب حقيقي، واختلفوا في إطلاقه على الأنبذة المسكرة، فذهب أكثرعلماء اللغة إلى أن اسم الخمرعلى كل شراب مسكرحقيقي، سواء كان متخذامن ثمرات النخيل، والأعناب أم من غيرهما، وسواءكان نيئا اومطبوخا.(۱)

ترجمة: دعربی لغت خاوندانو اجماع کړی ده چې دخمردنوم اطلاق دانگورو پرنشه کونکې شیره باندې حقیقی دی، خو په نورونشه کونکوشیانوباندې اختلافی دی، نو ډیر دلغت عالمان پردغه دی چې دخمر نوم پرټولو نشه کونکو شرابو باندې حقیقی دی، هغه دخرما دمیوی څخه جوړ سوی وی، دانگورو او یادنورو څخه جوړ سوی وی، تازه وی که پوخ سوی وی.

داچې دوی وایی دلغت علماؤ اجماع ده پردغه چې دخمر دلفظ معنا یوازی دانگورو نشه لرونکې شیره ده، ددغه جواب مخکې دلغوی معنا په بحث کې ډیر

۱- بدائع الصنائع ج ۶ ص ۴۰۸

په تفصیل سره وڅیړل سو اوهلته موږ ثابته کړه چې دلغت علماء په یوه اتفاق نه دی، بلکې په عموم اوخصوص کې اختلاف درلودی لکه چې وایی: ماصرح صاحب القاموس بقوله(والعموم أصح) ولهذا تبادرفهمه إلى ذهن الصحابة حين أمرهم الله باجتناب الخمر ونادى المنادى حرمت الخمر، لما بادروا إلى ترک ماكان عندهم من البر والتمر، وإراقته، بل صح لهم أن يقولوا نشربه لأنه مباح، لأن التحريم للخمر، وهذا ليس بخمر لأنها اسم للنئ من عصيرالعنب المسكرفحسب، فيكون ماعداه مباحا حتى يرد النص يخصه بالتحريم، كماورد النص بتحريم الخمر،دل ذلک على عموم الاسم لغة، وهذا أقوى الأدلة على اثبات العموم اللغوى، لأن الصحابة من أهل اللسان ويفهم.(۱)

ترجمة: دعربی لغتو په یوکتاب قاموس کې صراحت سوی دی چې «عموم اصح» دی، نوځکه اجماع نه سوله، بل داچې کله الله تعالی داجتناب اوپرهیز امر وکړی اوآوازکونکې آوازوکړی چې خمرحرام سوله نودټولو اصحابوکرامو ذهن دغه ته ولاړی چې خمر عام دی، نوځکه ټول هغه څه چې ددوی سره وه د هرشی څخه چې جوړ سوی وه هغه یی پریښودله اوچپه یی کړل،که نه نوددوی دپاره دغه لاره وه چې ووایی بیله انگورو څخه جوړسوی شراب چیښو ځکه دغه مباح او روادی، ځکه خمر حرام سوی دی اودغه زموږ دا خمر نه دی، ځکه خمرخو یوازی دانگورو نشه کونکې تازه شیری ته ویل کیږی، نو ددی څخه علاوه نور شراب به مباح او حلال وای، ترڅوچې ددوی دپاره دحراموالی خاص دلیل راځی.

نو داصحابوکرامو دغه عمل چې دوی دخمر دحراموالی سره ټول شرابونه پریښودل اوچپه یی کړل، ترټولو لوی دلیل دی چې دخمرلفظ عام دی، ځکه اصحاب کرام هم دعربی لغت خاوندان وه اوپوهیدل داسې نه سو ویلای چې هغوی په عربی لغت یادآیت په مطلب نه پوهیدل.

۱- بدائع والصنائع ج ۶ ص ۴۱۵

دپورته ذکرسوی عبارت په ډول دفتح الباری مصنف دعلامة قرطبی په حوالة په ډير تفصيل سره دغه موضوع روښانه کړې ده، اوفتح الباری زموږ دعلماؤ په منځکې ډير مقبوليت لرې اوټولوته دمنلو وړدی، اوهغه داسې نقل کوی او فرمايی: قَالَ الْقُرْطُبِيُّ الأَحَادِيثُ الْوَارِدَةُ عَنْ أَنَسٍ وَغَيْرِهِ عَلَى صِحَّتِهَا وَكَثْرَتِهَا تُبْطِلُ مَذْهَبَ الْكُوفِيِّينَ الْقَائِلِينَ بِأَنَّ الْخَمْرَ لاَ يَكُونُ إِلاَّ مِنَ الْعِنَبِ وَمَا كَانَ مِنْ غَيْرِهِ لاَ يُسَمَّى خَمْرًا وَلاَ يَتَنَاوَلُهُ اسْمُ الْخَمْرِ، وَهُوَ قَوْلٌ مُخَالِفٌ لِلُغَةِ الْعَرَبِ وَلِلسُّنَّةِ الصَّحِيحَةِ وَلِلصَّحَابَةِ، لأَنَّهُمْ لَمَّا نَزَلَ تَحْرِيمُ الْخَمْرِ فَهِمُوا مِنَ الأَمْرِ بِاجْتِنَابِ الْخَمْرِ تَحْرِيمَ كُلِّ مُسْكِرٍ، وَلَمْ يُفَرِّقُوا بَيْنَ مَا يُتَّخَذُ مِنَ الْعِنَبِ وَبَيْنَ مَا يُتَّخَذُ مِنْ غَيْرِهِ بَلْ سَوَّوْا بَيْنَهُمَا وَحَرَّمُوا كُلَّ مَا يُسْكِرُ نَوْعَهُ، وَلَمْ يَتَوَقَّفُوا وَلاَ اسْتَفْصَلُوا وَلَمْ يُشْكِلْ عَلَيْهِمْ شَيْءٌ مِنْ ذَلِكَ، بَلْ بَادَرُوا إِلَى إِتْلاَفِ مَا كَانَ مِنْ غَيْرِ عَصِيرِ الْعِنَبِ، وَهُمْ أَهْلُ اللِّسَانِ، وَبِلُغَتِهِمْ نَزَلَ الْقُرْآنُ، فَلَوْ كَانَ عِنْدَهُمْ فِيهِ تَرَدُّدٌ لَتَوَقَّفُوا عَنِ الإِرَاقَةِ حَتَّى يَسْتَكْشِفُوا وَيَسْتَفْصِلُوا وَيَتَحَقَّقُوا التَّحْرِيمَ، لِمَا كَانَ تَقَرَّرَ عِنْدَهُمْ مِنَ النَّهْيِ عَنْ إِضَاعَةِ الْمَالِ، فَلَمَّا لَمْ يَفْعَلُوا ذَلِكَ وَبَادَرُوا إِلَى الإِتْلاَفِ عَلِمْنَا أَنَّهُمْ فَهِمُوا التَّحْرِيمَ نَصًّا، فَصَارَ الْقَائِلُ بِالتَّفْرِيقِ سَالِكًا غَيْرَ سَبِيلِهِمْ.

ثُمَّ انْضَافَ إِلَى ذَلِكَ خُطْبَةُ عُمَرَ بِمَا يُوَافِقُ ذَلِكَ وَهُوَ مِمَّنْ جَعَلَ اللَّهُ الْحَقَّ عَلَى لِسَانِهِ وَقَلْبِهِ وَسَمِعَهُ الصَّحَابَةُ وَغَيْرُهم فَلم يُنقل عَن أحد مِنْهُم إِنْكَارُ ذَلِكَ وَإِذَا ثَبَتَ أَنَّ كُلَّ ذَلِكَ يُسَمَّى خَمْرًا لَزِمَ تَحْرِيمُ قَلِيله وَكَثِيره.

مَنْ قَالَ بِقَوْلِ أَهْلِ الْكُوفَةِ إِنَّ الْخَمْرَ حَقِيقَةٌ فِي مَاءِ الْعِنَبِ مَجَازٌ فِي غَيْرِهِ، أَنَّهُ يَلْزَمُهُمْ أَنْ يُجَوِّزُوا إِطْلاَقَ اللَّفْظِ الْوَاحِدِ عَلَى حَقِيقَتِهِ وَمَجَازِهِ، لأَنَّ الصَّحَابَةَ لَمَّا بَلَغَهُمْ تَحْرِيمُ الْخَمْرِ أَرَاقُوا كُلَّ مَا كَانَ يُطْلَقُ عَلَيْهِ لَفْظُ الْخَمْرِ حَقِيقَةً وَمَجَازًا، وَإِذَا لَمْ يُجَوِّزُوا ذَلِكَ صَحَّ أَنَّ الْكُلَّ خَمْرٌ حَقِيقَةً وَلاَ انْفِكَاكَ عَنْ ذَلِكَ، وَعَلَى تَقْدِيرِ إِرْخَاءِ الْعِنَانِ وَالتَّسْلِيمِ أَنَّ الْخَمْرَ حَقِيقَةٌ فِي مَاءِ الْعِنَبِ خَاصَّةً فَإِنَّمَا ذَلِكَ مِنْ حَيْثُ الْحَقِيقَةِ اللُّغَوِيَّةِ، فَأَمَّا مِنْ حَيْثُ الْحَقِيقَةِ الشَّرْعِيَّةِ

فَالْكُلُّ خَمْرٌ حَقِيقَةً لِحَدِيثِ كُلُّ مُسْكِرٍ خَمْرٌ.(۱)

ترجمة: قرطبي وايي: کوم صحيح اوډېرحديثونه چې دانس اونورو څخه راغلي دي، هغوی دکوفی خلگو مذهب باطلوی کوم چې وايي خمرنه وی مگرنه دانگورو څخه، اوکوم شراب چې دانگورو څخه نه وی جوړ سوی هغه ته خمر نه ويل کيږي، اونه دخمرنوم ورته شامل دی، اودغه داسې قول دی چې دعربو د لغت، دصحيح حديثونو ، اوداصحابو کرامو څخه مخالف دی، ځکه کله چې دتحريم آيت نازل سو اودخمر څخه دپرهيز امروسو نودوی ټولو دغه وفهمول چې ټول نشه لرونکې شيان حرام دی، دانگورو اوغير دانگورو ترمنځ يې فرق ونه کړی، بلکه دواړه يې برابرکړه، اوټول هغه انواع چې نشه لری حرام وبلل، نه ئی توقف وکړی اونه ئی دتفصيل غوښتنه وکړه اونه پردوی کوم شی مشکل سو، بلکې دهغو شرابو پر چپه کولويی تلوار وکړی کوم چې دوی دانگورو څخه نه وه جوړکړی، په داسې حال کې چې دوی دعربی لغت خاوندان وه، اوقرآن ددوی پر ژبه نازل سو,که ددوی سره ددی په هکله کوم تردد وای، نودوی به دشرابو د تويولو څخه توقف کړی وای، تر څودوی ته حال لوڅېدلای اوتفصيل معلوميدلای اوثبوت ته رسيدلای، ددی سره چې دوی ته دغه هم معلومه وه چې دمال ضائع کول منع اوحرام دی، نوچې دوی دغه يوهم نه وکړی بلکې پرتلف کولويی تلوار وکړی، نو موږ ته معلومه سوله چې دوی ددغه نص څخه دټولو نشه کونکو شيانو حراموالی فهمولی دی. نوڅوک چې ددغو ترمنځ فرق نه کوی نوهغوی ددوی دلاری اومسلک مخالف بلل کيږي.

بياچې ددغه سره دعمر فاروق رضی الله تعالى عنه خطبة ملگری کړی، او دی هغه څوک دی چې الله تعالى دده پرژبه اوزړه باندې حق جاری کړی، اودغه اصحابانو اونورو اوريدل اودهيچا څخه هم ددغه څخه انکار نه دی نقل سوی،

۱– فتح الباری شرح صحيح البخاری، کتاب الأشربة ج ۱۰ ص ۴۹

نوداثابته سوله چې ټولوته خمر وایي، اولازمه ده چې لږ اوډیر یې ټوله حرام سي.
ځوک چې دکوفې دخلګو خبره کوی چې دخمر لفظ دانګورو په شرابوکې حقیقت دی اوپه نورو کې مجاز دی، نودوی به دغه موافقه هم کوی چې دیوه لفظ په یوه وخت کې پرحقیقت اومجاز دواړواطلاق کول جایزدی، ځکه اصحاب کرامو ته چې کله دخمر دحرمت خبر ورسیدی نودوی ټول هغه څه توی کړل چې ددوی سره وه، اوپر هغوی باندې دخمردلفظ اطلاق په حقیقت اومجاز دواړوسره کیدی، او داسې کول جایز نه دی، ځکه مجاز هغه وخت اراده کیږی چې حقیقت متعذر سی، داچې دواړه په یوه وخت کې نسی اراده کیدلالی، نوبیا داصحیح ده چې ټوله په حقیقت کې خمردی اوددوی په منځ کې هیڅ جلاوالی نسته، بالفرض والتقدیرکه موږ دغه ومنوچې خمرخاص دانګوروپه شرابوکې حقیقث دی، نوبیا د غه لغوی حقیقت دی، دشرعی حقیقت دمخی په ټولومسکراتوکې دخمرلفظ حقیقت دی، ځکه په حدیث کې دی چې (ټول مسکرات یانشه لرونکې خمر دی).
په بل ځای کې دفتح الباری مصنف فرمایي: مَنْ فَرَّقَ فِي الْحُكْمِ بَيْنَ الْمُتَّخَذ مِنَ الْعِنَب وَبَيْنَ الْمُتَّخَذ مِنْ غَيْرِهَا فَقَالَ فِي الْمُتَّخَذ مِنَ الْعِنَب يَحْرُمُ الْقَلِيلُ مِنْهُ وَالْكَثِيرُ إِلاَّ إِذَا طُبِخَ كَمَا سَيَأْتِي بَيَانُهُ وَفِي الْمُتَّخَذ مِنْ غَيْرِهَا لاَ يَحْرُمُ مِنْهُ إِلاَّ الْقَدْرُ الَّذِي يُسْكِرُ وَمَا دُونَهُ لاَ يَحْرُمُ. فَفَرَّقُوا بَيْنَهُمَا بِدَعْوَى الْمُغَايَرَة فِي الِاسْمِ مَعَ اتِّحَاد الْعِلَّة فِيهِمَا فَإِن كل قُدِّرَ فِي الْمُتَّخَذ مِنَ الْعِنَب يُقَدَّرُ فِي الْمُتَّخَذ مِنْ غَيْرِهَا. وَيُمْكِنُ الْجَمْعُ بِأَنَّ مَنْ أَطْلَقَ عَلَى غَيْرِ الْمُتَّخَذ مِنَ الْعِنَب حَقِيقَةً يَكُونُ أَرَادَ الْحَقِيقَةَ الشَّرْعِيَّةَ وَمَنْ نَفَى أَرَادَ الْحَقِيقَةَ اللُّغَوِيَّةَ.
وَقَدْ أَجَاب بِهَذَا ابن عَبْدِ الْبَرِّ وَقَالَ إِنَّ الْحُكْمَ إِنَّمَا يَتَعَلَّقُ بِالِاسْمِ الشَّرْعِيِّ دُونَ اللُّغَوِيِّ. وَاللَّهُ أَعْلَمُ. (۱)

۱- فتح الباری شرح صحیح البخاری، کتاب الأشربة

ترجمة: څوک چې په حکم کې فرق کوی دهغه شرابوچې دانګورو څخه جوړ سوی وی اودهغو چې دبل شی څخه جوړ سوی وی، او وایی هغه چې دانګورو څخه جوړسوی وی دهغه څخه لږ اوډیر ټوله حرام دی، اوهغه چې دبل شی څخه جوړسوی وی دهغه دومره اندازه حرام دی چې نشه په راځی، ترهغه کم حرام نه دی.

دغه فرق دوی دهغه دعوی پربنیاد کوی چې په نوم کې فرق لری، که نه نو علت دحراموالی په دواړوکې یودی چې نشه ده، نوڅومره اندازه چې دانګورو په جوړسوی شرابو کې اخستل کیږی هغومره په نورو کې هم اخستل کیږی.

دهغو دوو قولونو په منځکې یوځای والی داسې ممکن دی، هغه څوک چې وایی دانګورو په شرابو کې دخمر لفظ حقیقت دی نودهغوی مراد شرعی حقیقت دی ، اوهغه څوک چې نفی کوی دهغوی مراد لغوی حقیقت دی.

ابن عبد البر ددی جواب ورکوی او وایی: بیشکه حکم په شرعی نوم پوری تعلق لری په لغوی پوری تعلق نلری.

دپورتنی ټول بحث خلاصه داسوله چې دخمر لفظ خاص نه دی بلکې عام دی وټول نشه کونکو شیانوته خمر ویل کیږی، دامام ابوحنیفة رحمة الله تعالی علیه ومذهب ته منسوب کتابونوکې چې دخاصوالی کوم دلائل ویل سوی وه لکه د اصحابو کراموآثار،عقلی دلیل اودلغت اجماع دهغوی ټولوتوجیه اوجواب په ډیر تفصیل سره وسو، نو معلوم سو چې دخمر لفظ عام دی وهرهغه شی ته ویل کیږی چې نشه لری هغه په هر نامه اودهرشی څخه چې جوړ سوی وی.

بل داچې دخمرتعریف داحنافو په کتابونو کې په کومو لفظونو ذکر سوی دی په هرتعبیرچې دی، دهغوی ټولوڅخه خپله ثابته ده چې دخمر دحرمت علت اوبنیاد نشه ده، که دامام صاحب اودده دشاګردانو اختلاف دی هغه هم دنشی پربنا دی چې په کوم حالت کې نشه ډیره ده اوپه کوم حالت کې کمه ده، ځکه داحنافو دمذهب

مطابق که داغه خمر سرکه سی او دنشی دحالت څخه ووزی بیا حرام نه دی.

په حدیثونوکې هرنشه کونکې خمر او حرام دی

مخکې موږ یوعنوان جوړ کړی وو، هغه داچې (دخمرمعنا د حدیث دنظره) خو هلته یوازی لغوی معنی مراد وه حکم ورسره مطلوب نه وو، او دلته حکم مراد دی، دنبی کریم صلی الله علیه وسلم په حدیثونوکې په ډیرصراحت او وضاحت سره ټول دنشی شیانو ته خمر ویل سوی او حرام بلل سوی دی، چې څه په لاندی ډول دی.

۱- عَنْ نَافِعٍ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «كُلُّ مُسْكِرٍ حَرَامٌ، وَكُلُّ مُسْكِرٍ خَمْرٌ».(۱)

ترجمة: نافع دابن عمر رضی الله تعالی عنه څخه روایت کوی چې رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل: هرنشه کونکې حرام دی، اوهرنشه کونکې خمر دی.

۲- عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «كُلُّ مُخَمِّرٍ خَمْرٌ، وَكُلُّ مُسْكِرٍ حَرَامٌ. (۲)

ترجمة : ابن عباس رضي الله تعالي عنه روایت کوي چې نبی صلی الله علیه وسلم وفرمایل: هرنشه کونکې شی خمر دی اوهرنشه کونکې شی حرام دی.

۳- عَنْ سَالِمِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، عَنْ أبيه، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «حَرَّمَ اللَّهُ الْخَمْرَ، وَكُلُّ مُسْكِرٍ حَرَامٌ» (۳)

ترجمة: سالم دعبد الله زوی رضی الله تعالی عنهما دخپل پلار څخه روایت کوی چې رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل: الله تعالی خمر حرام کړل اوهرنشه کونکې شی حرام دی.

۱- رواه سنن النسائي كتاب الأشربة - ۲- رواه سنن أبو داود كتاب الأشربة - ۳- رواه سنن النسائي كتاب الأشربة

۴- عَنْ أَبِي سَلَمَةَ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «كُلُّ مُسْكِرٍ، خَمْرٌ، وَكُلُّ خَمْرٍ، حَرَامٌ».(۱)

ترجمة: ابی سلمة دابن عمر رضی الله تعالی عنهما څخه روایت کوی وایی چې رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل: هرنشه کونکې شی حرام دی او هرنشه کونکې شی خمردی.

۵- عَنْ أَبِي مُوسَى قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: كُلُّ مُسْكِرٍ حَرَامٌ.(۲)

ترجمة: ابی موسی رضی الله تعالی عنه روایت کوی چې رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایی: هرنشه کونکې شی حرام دی.

٦- عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سُئِلَ عَنِ الْبِتْعِ، فَقَالَ: «كُلُّ شَرَابٍ أَسْكَرَ حَرَامٌ» (۳)

ترجمة: عائشة رضی الله تعالی عنها روایت کوی چې رسول الله صلی الله علیه وسلم څخه دبتع په باره کې پوښتنه وسوله، نوهغه وفرمایل: هر شراب چې نشه لری هغه حرام دی.

۷- عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ، قَالَ: «السُّكْرُ خَمْرٌ».(٤)

ترجمة: سعید بن جبیر رضی الله تعالی عنهما فرمایی: نشه خمر ده.

۸- عَنْ أَبِي وَائِلٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: «نَبِيذُ الْعِنَبِ خَمْرٌ» (۵)

ترجمة: ابی وائل دعبد الله څخه روایت کوی چې دی وایی: دانګورو نبیذ خمر دی.

۹- عَنِ الشَّعْبِيِّ، وَإِبْرَاهِيمَ، وَأَبِي رَزِينٍ، قَالُوا: «السُّكْرُ خَمْرٌ» (۶)

۱- رواه سنن النسايي كتاب الأشربة -- ۲- رواه النسايي وابن ماجة كتاب الأشربة

۳- رواه سنن النسايي كتاب الأشربة --- ٤- مصنف بن ابي شيبة ج ۵ ص ۷۵ كتاب الاشربة

۵- مصنف بن ابي شيبة ج ۵ ص ۷۵ كتاب الأشربة --۶-محكنی مرجع

ترجمة: شعبی، ابراهیم اوابی رزین دری سره وایی چې نشه خمر دی.

١٠- عَنِ ابْنِ عُمَرَ، أَنَّهُ سُئِلَ عَنِ السَّكَرِ؟ فَقَالَ: «الْخَمْرُ، لَيْسَ لَهَا كُنْيَةٌ».(١)

ترجمة: دابن عمر رضی الله تعالی عنهما څخه دسکر په هکله پوښتنه وسوله نوهغه ورته ویل: خمر دی، اودخمر دپاره بل هیڅ کنیت نوم نسته.

١١- عَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ , قَالَ: " كُلُّ مُسْكِرٍ حَرَامٌ: هِيَ الشَّرْبَةُ الَّتِي تُسْكِرُكَ ".(٢)

ترجمة: دابن مسعود رضی الله تعالی عنهماوویل: هرنشه کونکی شی حرام دی، اومسکر هغه شربت دی چې تاسو نشه کوی.

١٢- عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ مِنْ وَلَدِ عَلِيٍّ , عَنْ بَعْضِ أَهْلِ بَيْتِهِ , أَنَّهُ سَأَلَ عَائِشَةَ عَنِ النَّبِيذِ؟, فَقَالَتْ: «يَا بُنَيَّ إِنَّ اللَّهَ لَمْ يُحَرِّمِ الْخَمْرَ لِاسْمِهَا وَإِنَّمَا حَرَّمَهَا لِعَاقِبَتِهَا, وَكُلُّ شَرَابٍ يَكُونُ عَاقِبَتُهُ كَعَاقِبَةِ الْخَمْرِ فَهُوَ حَرَامٌ كَتَحْرِيمِ الْخَمْرِ» (٣)

ترجمة: دجعفر بن محمد چې دعلی رضی الله تعالی عنه داولادې څخه دی، داهل بیت څخه دی، روایت کوی، بیشکه ده دعائشی صدیقی رضی الله تعالی عنها څخه دنبیذ په هکله پوښتنه وکړله، نودی ورته وویل: ای زویه الله تعالی خمردنوم دوجهی نه دی حرام کړی، بلکې دغه یې دعاقبت دوجهی حرام کړی دې، هرشراب چې عاقبت دخمرپه شان وی، نوهغه حرام دی، داسی حرام دی لکه خمر.

١٣- عَنْ عَمْرِو بْنِ شُعَيْبٍ , عَنْ أَبِيهِ , عَنْ جَدِّهِ , قَالَ: جَاءَ قَوْمٌ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ , فَقَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّا نَنْبِذُ نَبِيذًا فَنَشْرَبُهُ عَلَى طَعَامِنَا, فَقَالَ:«اشْرَبُوا وَاجْتَنِبُوا كُلَّ مُسْكِرٍ» فَأَعَادُوا عَلَيْهِ , فَقَالَ: «إِنَّ اللَّهَ يَنْهَاكُمْ عَنْ قَلِيلِ مَا أَسْكَرَ كَثِيرُهُ»(۴)

ترجمة: عمربن شعیب دخپله پلار څخه اوهغه دده دنیکه څخه روایت کوی چې یوقوم نبی صلی الله علیه وسلم ته راغلی او وئې وویل: ای دالله رسوله موږ

١- سنن الدارالقطني ج ٥ ص ٤٥١ -- ٢- سنن الدارالقطني ج ٥ ص ٤٥١

٣- سنن الدارالقطني ج ٥ ص ٤٦١ --- ۴- سنن الدارالقطني ج ٥ ص ٤٦٤

نبیذ جوړوو اوبیاهغه دډوډۍ دپاسه چیښو، نونبی علیه السلام ورته وفرمایل: وئی چیښی خودنشه کونکی څخه ځانونه وساتی، نوهغوی بیا پوښتنه وکړله، نوده ورته وفرمایل: بیشکه الله تعالی تاسو دهغه لږ څخه منع کوی چې دهغه ډیر نشه لری.

دپورتنیو حدیثونو پربنادحنفی فقهی ډیر ممتاز عالم هم وهر نشه کونکې شی ته خمرویلی دی لکه چې وایی: ۱-الخمراسم جنس عام لغة لکل شراب مسکر.(۱)

ترجمة: خمراسم جنس دی په لغت کې وټولو نشه کونکو شرابو ته عام دی.

۲-وقیل کل مسکرخمر لأنها سمیت خمرا لمخامرتها العقل وسایر المسکرات کذالک.

قال ابن الأعرابی سمیت الخمر خمرا لأنها ترکت فاختمرت واختمارها تغیر ریحها. کذا فی الصحاح. (۲)

ترجمة: چاویلی دی هرنشه کونکې شی خمر دی، ودی ته خمر ځکه ویل کیږی چې پر عقل پرده اچوی اوټول نشه کونکې شیان همداسې دی.

ابن اعرابی وایی: ودغه ته خمرځکه وایی چې دغه اینښودل کیږی ترڅو چې خمر وګرځی اوده خمر ګرځیدل دادی چې بوی یی بدل سی. دلغتو په صحاح نومی کتاب کی هم داسی لیکلی دی.

دپورتنیوحدیثنو، آثارو اوفقهاؤ داقوالوڅخه ثابته سوله چې هرنشه کونکې شی خمردی، اوهرخمرحرام دی، په دغو حدیثونواوآثاروکې نه دخرمااونه دانګورو اونه دبل شی ذکر سوی دی، بلکې دمطلق نشی ذکرسوی دی دهرشی څخه چې وی، ځکه په (۱۲) نمبر حدیث کې عائشة صدیقة رضی الله تعالی عنها په صراحت سره فرمایی: چې خمر دنامه په وجهی نه دی حرام سوی، بلکې دعواقبو دوجهی حرام سوی دی، اوعواقب یی نشه ده یعنی دنشی دوجهی حرام سو دی، نونشه حرامه ده

۱- البدائع الصنائع جلد ۶ ص ۴۱۰ -- ۲- الدرر الحکام فی شرح غرر الاحکام ۸۶

دهرشی چې وې، شراب وی، افیون وی، چرس وی، تمباکو وی، سگریټ که نسوار اوداسی نور وی، ځکه دټولو یوعلت دی چې نشه ده نودپورته ذکرسوی دلائلو پربنا دټولو یوحکم دی چه ټوله حرام دی، لږاوډیر فرق نلري.

بل داچې ددغه مبارک دین رسول اوپیغامبرصلی الله علیه وسلم خپله فرمایی چې هرنشه لرونکې شی خمردی، خوبیا هم څه فقهاء اوعلماء وایې چې یوازی دانگورو څخه جوړ سوی شرابوته خمر وایی.

دخمر ډیر نومونه دی

دخمر دنومونو په باره کې دبدائع الصنائع محقق په خپل تعلیق کی لیکلی دی: للخمر اسماء كثيرة ذكر منهاصاحب التلويح اسماؤها التسعين اسما, وذكرابن المعتز مائة وعشرين اسما, وذكرابن دحية مائة وتسعين اسما, ومن أشهرها: العقار, الشموس, الخندريس, الحمياء الصهباء, المدام, الشمول وغيردلك.(۱)

ترجمة: دخمر نومونه ډیر دی څه دهغوی څخه دتلويح مصنف (۹۰) نومونه ذکر کړی دی. ابن معتز (۱۲۰) ذکرې دی. ابن دحية (۱۹۰) ذکرکړی دی. دهغوی دجملې څخه څه مشهور نومونه دغه پورته ذکرسوی دی.

کیدایسی داهغه نومونه وی چی خلکو دځان پرايښی دی، ځکه درسول الله صلی الله علیه وسلم څخه حدیث نقل سوی دی فرمایی: عَنْ عُبَادَةَ بْنِ الصَّامِتِ، قَالَ:قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:يَشْرَبُ نَاسٌ مِنْ أُمَّتِي الْخَمْرَبِاسْمٍ يُسَمُّونَهَا إِيَّاهُ.(۲)

ترجمة: عباده ابن صامت رضی الله تعالی عنه روایت کوی چې رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل: زمادامت څه خلگ به شراب چیښی دوی به خپل دځانه نومونه پرایښی وی.

۱- بدائع الصنائع ج ٦ ص ٤٠٧ --- ۲- سنن ابن ماجة كتاب الأشربة

په بل حدیث کې راغلی دی: عَنْ أَبِي أُمَامَةَ الْبَاهِلِيِّ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «لاَ تَذْهَبُ اللَّيَالِي وَالأَيَّامُ، حَتَّى تَشْرَبَ فِيهَا، طَائِفَةٌ مِنْ أُمَّتِي الْخَمْرَ، يُسَمُّونَهَا بِغَيْرِ اسْمِهَا».(۱)

ترجمة: ابی امامة الباهلی روایت کوی چې رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل: ترهغو دغه شپې اوورځې نه ځی (قیامت نه راځی) ترڅوچې زمادامت څخه یوه ډله یاټولی به شراب چیښی خوپه داسې نامه چې دوی به پراېښی وی.

دپورتنیو حدیثونو څخه هم معلومه سوله چې نومانو ته اهمیت نسته بلکه علت مهم دی اوعلت دټولویودی اوهغه نشه ده، اودغه ثابته ده چې هرشی نشه لری هغه حرام دی. ځکه هغه آیتونه چې دخمر دحرمت په باره کې راغلی دی په هغوی باندې ټول نشه لرونکې حرام سوی دی، ځکه دخمر معنا عامه ده.

بل داچې درسول الله صلی الله علیه وسلم په حدیثونو کې اوداصحابو کرامو په آثارو کې وهرنشه لرونکې شی ته خمر ویل سوی دی: په حدیث کې راغلې دې: عَنْ ابْنِ عُمَرَ قَالَ: خَطَبَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَذَكَرَ آيَةَ الْخَمْرِ، فَقَالَ رَجُلٌ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَرَأَيْتَ الْمِزْرَ؟ قَالَ: «وَمَا الْمِزْرُ؟»، قَالَ: حَبَّةٌ تُصْنَعُ بِالْيَمَنِ، فَقَالَ: «تُسْكِرُ؟» قَالَ: نَعَمْ، قَالَ: «كُلُّ مُسْكِرٍ حَرَامٌ».(۲)

ترجمة: ابن عمر رضی الله تعالی عنهما روایت کوی چې رسول الله صلی الله علیه وسلم خطبة ویل اودخمر دآیت ذکر یی وکړی، نویوسړی ورته وویل چې دمزر څه حکم دی؟ نوده ورته وویل مزر څه شی دی؟ ده ورته وویل دغه په یمن کې جوړیږی، نوعلیه السلام ورته وویل نشه لری؟ هغه ورته وویل: هوو، نوعلیه السلام ورته وویل: هرشی چې نشه لری هغه حرام دی.

په بل حدیث کې راځی: عَنْ أَبِي الْجُوَيْرِيَةِ، قَالَ: سَأَلْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ، عَنِ البَاذَقِ فَقَالَ:

۱- ابن سنن ماجة كتاب الأشربة -- - ۲- سنن النسائى كتاب الأشربة

سَبَقَ مُحَمَّدٌ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْبَاذَقَ: «فَمَا أَسْكَرَ فَهُوَ حَرَامٌ» قَالَ: الشَّرَابُ الْحَلَالُ الطَّيِّبُ، قَالَ: «لَيْسَ بَعْدَ الْحَلَالِ الطَّيِّبِ إِلاَّ الْحَرَامُ الْخَبِيثُ». (۱)

ترجمة: دجويريې پلاروايي مادابن عباس رضى الله تعالى عنهما څخه دباذق دحكم په باره کې پوښتنه وکړله، نوده وويل: محمد صلى الله تعالى عليه وسلم دباذق ترجوړيدلو دمخه ددنياڅخه ولاړی، خو هرشی چې نشه لرى هغه حرام دی، ده ويل: يوشراب هغه دی چې پاک اوحلال وی، اوده ويل ترپاک اوحلال وروسته نسته مګرناپاک اوحرام دی.

نودغه پورته ذکرسوی حديثونه اوآثاردخمردآيتونو تفسيردی يعنی که څه هم دقرآن کريم په آيت کې دخمر لفظ راغلی دی خو درسول الله صلى الله عليه وسلم په حديثونو اوداصحابو کرامورضوان الله تعالى عليهم په آثارو کی وهرنشه کونکی شی ته خمر اوحرام ويل سوی دی، نوځکه ټول دنشی شيان دقرآن کريم په آيتونو او دنبی کريم صلى الله تعالى عليه وسلم په حديثونو اوداصحاب کرامو په آثارو کې قطعی حرام ويل سوی دی.

نبيذ چې نشه لرى حرام دی

په مذهبی کتابونو کې دنشی دشيانودجملی څخه (نبيذ) يوداسی توکی دی، چې دهغی په معنی، جوړښت يعنی څنګه اوپه چيشی کې جوړيږی، عموم اوخصوص يعنی دهر شی اوکه دخاص شی څخه جوړيږی، اوحکم يعنی حلال که حرام دی، اوداسی نورو اړونده مسائلوکې اختلاف سته، اودغه اختلاف هم د حنفی اوجمهورو فقهاؤ ترمنځ نقل سوی دی، يعنی داچې حنفی فقهاء دنبيذ معنا دخمر په شان خاصه کوی، اوجمهور فقهاء عامه کوی،بل داچې حنفی فقهاء د حلال والې دلايل وايی اوجمهور فقهاء دحرمت دلايل وايی، ښکاره خبره ده چې

۱- صحيح البخارى كتاب الأشربة

دفقهاؤاوعلماؤ ترمنځ اختلاف همیشه ددلیل پربناء وی، دخپل شخصي نظریاتو پربناء نه وی، خوعمل به په هغه قول کیږی دچاچې دلیل قوی وی، ددلیل قوی او ضعیف هم علماؤته معلومیږی اوعلماء به عواموته لاربښودنه دقوی دلیل پربناء کوی، نوځکه ماپه خپل دغه کتاب کی ټول کوشش داکړی دی چې دهرقول دلایل ولیکم ترڅو دهرخاص اوعام دتوجه وړ وګرځی، نودلته دنبیذ په موضوع کې هم کوشش کوم چې دمثال په ډول څه دلایل ددواړو فریقو ولیکم، اوپه مختصر ډول څه بحث ځنی کول ددی دپاره ضروری بولم، چې یوخو دمخکنې بحث دپاره څه تفصیل سی اودراتلونکوموضوعاتو دپاره بنیاد جوړس هغه داچې یوازی خمر قطعي حرام نه دی، بلکی بل داسی شی هم سته چې دخمر نوم یی نه دی خو بیا هم دنشي په وجه ټول ورته په اتفاق قطعي حرام وایی لکه مسکرنبیذ، یعنی ددوی داختلاف ټول خلاصه داراوزی چی په کوم لوښی اوپه څومره وخت کی، اودکوم شی څخه جوړسوی نبیذ نشه لری اوکوم یی نلری، مطلب داکه نبیذ دنشي حال ته ورسیږی دټولو په نزد حرام اوکه دنشي حالت ته نه وی رسیدلی نودټولوپه نزد حلال دی، نو که په دغه نظر ورته وګورو نوددوی اختلاف په ښکاره لفظی اختلاف دی،اودغه ددواړو ډلو ددلایلو دمطالعی څخه معلومیږی.

دنبیذ دتعریف په هکله اختلاف نقل سوی دی ویل کیږی:وأما النبیذ:فاختلفوا في معناه فقال قوم: هوماء العنب وماء التمرمن قبل أن یغلیا, فإذا اشتد ذلك وصلب فهو خمر. وقال الآخرون: النبیذ ما اتخذ من الذبیب والتمر وغیرهما.

وقالوا سمي نبیذا لأنهم كانوا یأخذون القبضة من التمر أوالذبیب فینبذونها في السقاء أي یلقونــهافیه، یتخذونــه في صدر النهار هم یشربونــه في آخره,ویتخذونه من أول اللیل ویشربو نه علي غدائهم وعشائهم. (١) ١-كتاب الأشربة ص ٣١

ترجمة: دوی دنبیذ په معنی کی اختلاف کړی دی: یوقوم یادعلماؤ یوه ډله وایی: نبیذ دانګورو یادخرما اوبه دی، چې ترجوش اوسخت والی دمخه نبیذ ورته وایی، اوتر جوش اوسخت والی وروسته نوبیاخمرورته وایی. څه نور علماء وایی: نبیذ دممیزو، خرما اوداسی نورو څخه جوړیږی.

یعنی څه علماء دنبیذ معنی خاصه کوی چی یوازی دممیزو اوخرما څخه جوړ سوی ته نبیذ ویل کیږی، اوڅه علماء دنبیذ عامه معنی کوی یعنی دخرما او ممیزو، خرما، عسلو اوداسی نورو څخه جوړ سوی ته نبیذ ویل کیږی.

دنبیذدجوړولوطریقة: څه اندازه ممیز یاخرمابه یی دورځی په اول کی داوبو په ژې کی خشته کړل دورځی په آخرکی به یی چیښل، دشپی په اول کی به یی خشته کړل، اوپه غرمه اومابنام کې به یی چیښل.

اودغه ته نبیذځکه وایی: چې دوی به یوموټ یالپه خرما یاممیزداوبو په ژې کی به یی واچولی(ژی دسیرلې اوبزی دپوستوکې څخه داوبودپاره جوړیږی).

داچی وسق دپوستوکې څخه جوړیږی په دی هکله ویل کیږی: عَنْ أُمِّ مُحَمَّدٍ، أَنَّ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا «كَانَتْ تَتَّخِذُ مِنْ إِهَابِ أُضْحِيَّتِهَا وَسْقًا لِلنَّبِيذِ» (۱)

ترجمة: دمحمد دمور څخه روایت دی چی عائشی صدیقی رضی الله تعالی عنها به داختری یاقربانۍ دپوستوکې څخه دنبیذدپاره وسق(ژی) جوړوی.

داچی نبیذ به سهار ترمابنامه اومابنام ترسهاره خشتیدله په دی هکله دعائشة صدیقة رضی الله تعالی عنه څخه روایت نقل دی: عَنْ عَائِشَةَ، قَالَتْ: «كُنَّا نَنْبِذُ لِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي سِقَاءٍ نَنْبِذُهُ غُدْوَةً، فَيَشْرَبُهُ عَشِيًّا، وَنَنْبِذُهُ عَشِيًّا فَيَشْرَبُهُ غُدْوَةً». (۲)

۱- مسند امام احمد بن حنبل

۲- صحیح ابن حبان کتاب الأشربة

ترجمة: دعائشي صديقي رضی الله تعالی عنها څخه روایت دی، دا وایی: مونږ به درسول الله صلی الله علیه وسلم دپاره دابو په ژپ کې سهار نبیذ جوړول نوده په هغه ماښام چیښنل، اوماښام به موورته جوړ کړل هغه به یی سهار چیښنل.

په بل روایت کې راغلی دی: عَنْ عَائِشَةَ، قَالَتْ: «كُنَّا نَنْبِذُ لِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فِي سِقَاءٍ، فَنَأْخُذُ قَبْضَةً مِنْ تَمْرٍ، أَوْ قَبْضَةً مِنْ زَبِيبٍ، فَنَطْرَحُهَا فِيهِ، ثُمَّ نَصُبُّ عَلَيْهِ الْمَاءَ، فَنَنْبِذُهُ غُدْوَةً، فَيَشْرَبُهُ عَشِيَّةً، وَنَنْبِذُهُ عَشِيَّةً، فَيَشْرَبُهُ غُدْوَةً».(١)

ترجمة: عائشة صديقة رضی الله تعالی عنها فرمایی: مونږ به درسول الله صلی الله علیه وسلم دپاره په ژپ کی نبیذ جوړول، نومونږ به یوه لپه خرما یایوه لپه ممیز واخستله اوپه دغه ژپ کې به مو واچولی اوبیابه مو اوبه پرواچولی، نو مونږ به دغه سهار جوړولی اوده مبارک به ماښام چیښنل، اوماښام به مُوجوړولی بیابه یی سهار چیښنل.

په بل حدیث کې راغلی دی: عَنْ عَمْرَةَ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا أَنَّهَا كَانَتْ تَنْبِذُ لِرَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ غُدْوَةً, فَإِذَا كَانَ مِنَ الْعَشِيِّ فَتَعَشَّى شَرِبَ عَلَى عَشَائِهِ , فَإِنْ فَضَلَ شَيْءٌ صَبَبْتُهُ أَوْ فَرَّغْتُهُ , ثُمَّ تَنْبِذُ لَهُ بِاللَّيْلِ فَإِذَا أَصْبَحَ تَغَدَّى فَشَرِبَ عَلَى غَدَائِهِ، قَالَتْ: تَغْسِلُ السِّقَاءَ غُدْوَةً وَعَشِيَّةً، فَقَالَ لَهَا أَبِي: مَرَّتَيْنِ فِي يَوْمٍ؟ قَالَتْ: نَعَمْ. (٢)

ترجمة: عمرة دعائشي صديقي رضی الله تعالی عنها څخه روایت کوی: چې دی به درسول الله صلی الله علیه وسلم دپاره په سهارکې نبیذ جوړوی، نوچې کله به یی دماښام خواړه وخوړل نودخوړو دپاسه به یی دغه وچیښنل، نوچې کله به څه پاته سوله نوهغه به ماچپه یاتوی کړل، اوبیابه په شپه کې مونږ نبیذ جوړول، نوچې کله به سهارسو نوترخوړو وروسته به یی چیښنل، دامبارکه وایی:

١- سنن ابن ماجة كتاب الأشربة ٢- السنن الكبرى للبيهقي ج ٨ ص ٥٢٠ كتاب الأشربة

ما به دغه ژی یالوښی سهار اوماښام پری مینځی (عمرة) وایی زما پلار ورته وویل په ورځ کی دوه واره؟ دی ورته وویل: هو.

په یوبل حدیث کې راغلی دی: عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: «كَانَ يُنْبَذُ لِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَيَشْرَبُهُ يَوْمَهُ ذَلِكَ، وَالْغَدَ، وَالْيَوْمَ الثَّالِثَ، فَإِنْ بَقِيَ مِنْهُ شَيْءٌ، أَهْرَاقَهُ، أَوْ أَمَرَ بِهِ، فَأُهْرِيقَ» (۱)

ترجمة: دابن عباس رضی الله تعالی عنهما څخه روایت دی چی درسول الله صلی الله علیه وسلم دپاره نبیذ جوړی دل، نوده به هغه په داغه ورځ، اوپه داسبا، اوپه دریمه ورځ کی چیښل، نوکه څه شی به پاته سوله نوهغه به یی چپه یاتوی کړل، اویابه یی بل چاته امر وکړی نوهغه به چپه کړل.

داغه حدیث په بل روایت کې داسی راغلی دی: عَنْ يَحْيَى بْنِ عُبَيْدٍ أَبِي عُمَرَ الْبَهْرَانِيِّ، قَالَ: سَمِعْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ، يَقُولُ: «كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُنْتَبَذُ لَهُ أَوَّلَ اللَّيْلِ، فَيَشْرَبُهُ إِذَا أَصْبَحَ يَوْمَهُ ذَلِكَ، وَاللَّيْلَةَ الَّتِي تَجِيءُ، وَالْغَدَ وَاللَّيْلَةَ الْأُخْرَى، وَالْغَدَ إِلَى الْعَصْرِ، فَإِنْ بَقِيَ شَيْءٌ سَقَاهُ الْخَادِمَ، أَوْ أَمَرَ بِهِ فَصُبَّ». (۲)

ترجمة: یحیی بن عبید أبی عمر بهرانی وایی: مادابن عباس رضی الله تعالی عنهما څخه واوریدل چې ویلی: درسول الله صلی الله علیه وسلم دپاره دشپی په اول کی نبیذ جوړیدله، نوده به هغه دداغه ورځی په سهار کې اوپه دغه راتلونکی شپه کی اودسبا ترمازدیگر پوری چیښله، که به نورڅه پاته سوله نو هغه به یی خادم ته ورکول. اویابه یی امر ورته وکړی. هغه به چپه کړل.

ملاحظة: دنبیذ دجوړیدلودوقت په متعلق په ډیرو حدیثونوکی دوقت ذکر سوی دی، یعنی دسهاره ترماښامه اوبیا دماښامه ترسهاره، یا یوه اودوی دری

۱- سنن ابن ماجة كتاب الأشربة --- ۲- صحیح مسلم كتاب الأشربة

ورځې چيښل کيدل، کيدايسې دغه اخلاف دموسم پربنا وی لکه يخ او ګرمی، دوبی اوژمی، يادلوښو پرېناوی لکه دخاوری لوښی.دپوستوکې ژی اويا دډېری لوښی اوداسې نور، معنی داچې په دومره وخت کی دنشی حالت ته نه رسيږی که تر دغه وخت زياتی په اوبوکی پاته سی نوبياه دنشی حالت ته رسيږی چی دنشی حالت ته ورسيږی نوبيا خمر دی چيښل يی حرام اوناجايز دی.

ځکه خو ويل سوی دی: وَعَنْ حَمَّادٍ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، قَالاَ: «لاَ بَأْسَ بِشُرْبِ الْعَصِيرِ مَا لَمْ يُغْلَ»، قَالَ سَعِيدٌ: «إِذَا غُلِيَ فَهُوَ خَمْرٌ، اجْتَنِبْهُ»، وَقَالَ إِبْرَاهِيمُ: «إِذَا غُلِيَ فَدَعْهُ» (۱)

ترجمة:حماداوابراهيم (رحمة الله تعالى عليهما) دواړه وايی: دشيری په چيښلو کی څه پروانسته ترڅوچی جوش يی نه وی کړی. سعيد (رحمة الله تعالی عليه) وايی: چی جوش وکړی نوهغه خمر دی، دهغه څخه پرهيز وکړه. ابراهيم (رحمة الله تعالی عليه) وايی: چی جوش وکړی نوپرېږده.

په داغه متعلق يوبل روايت هم راغلی دی: عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيِّبِ: أَنَّهُ كَانَ لاَ يَرَى بِالْعَصِيرِ بَأْسًا مَا لَمْ يُزْبِدْ، فَإِذَا أَزْبَدَ نَهَى عَنْهُ وَقَالَ: «إِنَّمَا يُزْبِدُ الْخَمْرُ»(۲)

ترجمة: دسعيد بن مسيب (رضی الله تعالی عنه) څخه روايت دی چې دده به ويل: دعصير په چيښلو کی څه باک نسته ترڅو چی ځګ يی نه وی کړی، کله چی ځګ وکړی نوده به دهغه څخه منع کوله، بيشکه چی ځګ وکړی هغه خمر دی.

دپورتنيو حديثونو څخه نه يوازی داچې دنبيذ دجوړولو طريقه معلومه سوله، بلکی داهم معلومه سوله هغه نبيذ چې نشه نلری حلال اونبی کريم صلی الله عليه وسلم خپله چيښل، دهمدی څخه څه حنفی فقهاء نبيذ حلال بولی اوپه دغه حديث دليل وايی: عَنْ أَبِي مَسْعُودٍ، قَالَ: عَطِشَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَوْلَ

۱-مصنف ابن ابی شيبة کتاب الأشربة ج ۵ ص۷۷ --- ۲- مصنف بن ابی شيبة کتاب الأشربة

الْكَعْبَة فَاسْتَسْقَى، فَأُتِيَ بِنَبِيذٍ مِنَ السِّقَايَةِ، فَشَمَّهُ فَقَطَّبَ، فَقَالَ: «عَلَيَّ بِذَنُوبٍ مِنْ زَمْزَمَ»، فَصَبَّ عَلَيْهِ، ثُمَّ شَرِبَ، فَقَالَ رَجُلٌ: أَحَرَامٌ هُوَ يَا رَسُولَ اللَّه؟ قَالَ: «لَا».

وَهَذَا خَبَرٌ ضَعِيفٌ لِأَنَّ يَحْيَى بْنَ يَمَانٍ انْفَرَدَ بِهِ دُونَ أَصْحَابِ سُفْيَانَ، وَيَحْيَى بْنُ يَمَانٍ لَا يُحْتَجُّ بِحَدِيثِهِ لِسُوءِ حِفْظِهِ، وَكَثْرَةِ خَطَئِهِ. (۱)

ترجمة: ابی مسعود رضی الله تعالی عنه روایت کوی، چې نبی کریم صلی الله علیه وسلم وکعبی شریفی ته نژدې تنده محسوسه کړله، نواوبه یی وغوښتلی، نو خلګو دڅې څخه نبیذ ورته راوړی ، نونبی علیه السلام هغه بوی کړلی اومخ مبارک یی ځنی واړوی، اوبیایی وویل دزم زم اوبه راوړی نبی علیه السلام پرهغه باندې اوبه واچولی اوبیایی وڅیښلی، نویو سړی ځنی پوښتنه وکړله ای دالله رسوله دغه حرام دی؟ نبی علیه السلام ورته وویل: یا حرام نه دی.

که څه هم ددغه حدیث څخه دنبیذ حلال والی معلومیږی، خوبیاهم په جواب کې علماؤ ددغه حدیث یوه توجیه داسې کړې ده: چې دغه حدیث نسائی روایت کړی دی اوهغه خپله داسې ضعیف بللی دی چې هیڅ دلیل نه په ویل کیږی، ځکه دغه حدیث دسفیان څخه په روایت کی یحیی بن یمان یوازی دی دسفیان نورو ملګرو نه دی روایت کړی، اودیحیی بن یمان په روایت باندی دلیل نه ویل کیږی، ځکه دده حافظه خرابه ده اوډیر خطاکیږی.

داغه حدیث په بل ځای کی داسی راغلی دی: عَنْ أَبِي مَسْعُودٍ الْأَنْصَارِيِّ , أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَطِشَ وَهُوَ يَطُوفُ بِالْبَيْتِ فَأُتِيَ بِنَبِيذٍ مِنَ السِّقَايَةِ فَقَطَّبَ , فَقَالَ لَهُ رَجُلٌ: أَحَرَامٌ هُوَ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ:«لَاعَلَيَّ بِذَنُوبٍ مِنْ مَاءِ زَمْزَمَ» فَصَبَّهُ عَلَيْهِ ثُمَّ شَرِبَ وَهُوَ يَطُوفُ بِالْبَيْتِ.(۲)

ترجمة: دابومسعود انصاری رضی الله تعالی عنه څخه روایت دی، وایی:

۱- رواه سنن النسائی کتاب الأشربة ۲- سنن الدار قطنی کتاب الأشربة ج ۵ ص ۴۷۵

نبي صلی الله علیه وسلم په داسې حال کې تېر ی سو چې ده پر بیت الله باندې طواف کوی، نوده ته دڅې څخه نبیذ راوړل سول، نودناخوښې اظهار یې وکړی، نو یوسړی ورته وویل: ای دالله رسوله ایا دغه حرام دی؟ ده ورته وفرمایل: (یا) ماته دزم زم اوبه راوړی، نوهغه اوبه یې پرواچولې اوبیایې وچیښلې، په داسې حال کې چې ده طواف کوی.

بل حدیث کیدایسې چې دوی دلیل په وایی: عَنْ أَبِي مَسْعُودٍ , قَالَ: سُئِلَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنِ النَّبِيذِ حَلَالٌ هُوَ أَوْ حَرَامٌ؟ , قَالَ: «حَلَالٌ». عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ أَبَانَ مَتْرُوكُ الْحَدِيثِ.(۱)

ترجمة: دابومسعود رضی الله تعالی عنه څخه روایت دی چې دی وایي: دنبي صلی الله علیه وسلم څخه دنبیذ په باره کې پوښتنه وسوله چې ایا دغه حلال دی که حرام؟ نوده مبارک ورته وفرمایل: (حلال) دی.

خودغه حدیث چې چاروایت کړی دی هغه وایي: ددغه حدیث په راویانو کې یو عبد العزیز بن أبان دی، اوهغه متروک الحدیث دی. یعنې دده په حدیث دلیل نسی ویل کیدلای.

په پورتنیو حدیثونو کې دری نکتې په ښکاره معلومې سولې، یوه داچې نشه لرونکی شی دنشې دحال څخه وروزی هغه حلال دی، دوهم داچې شراب د اوبو په زیاتیدلو دنشې دحال څخه وزی، دریم داچې دکوم نبیذ څخه نبي کریم صلی الله علیه وسلم اویاعمر فاروق رضی الله تعالی عنه دناخوښې اظهارکړی دی، هغه دنشې حال ته رسیدلی وه، یعنې جوش سوی یاسخت سوی وه، نوځکه داوبو په زیاتولو یې دهغوی نشه ماته کړله، نوځکه یې حلال ورته وویل.

دوهم داچې خمر د(نشې) دحالت څخه ووزی بیا حلال دی، اوهغه په درو

۱- سنن الدارقطنی کتاب الأشربة ج ۵ ص ۴۷۶

شیانو سره کیدای سی: اول داچی خمر سرکه سی نوپاکیږي، څکه په حدیث کې راغلی دی: عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ, أَنَّهَا كَانَتْ لَهَا شَاةٌ تَحْتَلِبُهَا , فَفَقَدَهَا النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ , فَقَالَ:«مَا فَعَلَتِ الشَّاةُ؟» قَالُوا: مَاتَتْ, قَالَ: «أَفَلَا انْتَفَعْتُمْ بِإِهَابِهَا», قُلْنَا: إِنَّهَا مَيْتَةٌ , فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «إِنَّ دِبَاغَهَا يَحِلُّ كَمَا يَحِلُّ خَلُّ الْخَمْرِ». (١)

ترجمة: دام سلمة رضی الله تعالی عنها څخه روایت دی: چې دې مبارکې یوه میږه درلودله دې به لوشله، نونبی صلی الله علیه وسلم هغه ونه لیدله، نوپوښتنه یی وکړله چی هغه میږه موځه کړله؟ دوی ورته وویل: هغه مړه سوله، نونبی علیه السلام ورته وفرمایل: ایاتاسو دهغی په جلد یاڅرمنی باندې فایده نه واخستله؟ وایی: موږ ورته وویل هغه مړه سوله، نونبی علیه السلام ورته وفرمایل: بیشکه دمردار سوی حیوان پوست یاڅرمن پخیدل یارنګیدل یی حلالوی، لکه څرنګه چې سرکه شراب حلالوی.

دویم:داچې دومره جوش کړل سی چې دوی برخی اوبه یی ولاړی سی اویوه برخه یی پاته سی نوخمر حلال لیږي، لکه په دغه اثرکې چی راغلی دی:

عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ يَزِيدَ الْخَطْمِيِّ، قَالَ:كَتَبَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ: " أَنِ اطْبُخُوا شَرَابَكُمْ حَتَّى يَذْهَبَ نَصِيبُ الشَّيْطَانِ مِنْهُ فَإِنَّ لِلشَّيْطَانِ اثْنَيْنِ , وَلَكُمْ وَاحِدَةٌ ". (٢)

ترجمة: دعبد الله بن یزید خطمی څخه روایت دی: چې دی وایی: موږ ته عمربن خطاب رضی الله تعالی عنه ولیکل: چی خپل شرابونه دومره پاخه کړی چې دشیطان نصیب اوحصه ځنی ولاړه سی، بیشکه دشیطان دپاره دوی حصی دی اوستاسو دپاره یوه حصه ده.

دریم:داچې دومره اوبه ورزیاتی سی چې هغه دنشی دحال څخه ووزی نوهم خمر پاکیږي. نو دلته هم رسول الله صلی الله علیه وسلم دزمزم اوبه ورزیاتی کړی

١- سنن الدار قطني ج ١ ص ٧٧ باب الدباغ -- ٢-السنن الكبرى للبيهقي كتاب الأشربة ج ٨ ص ٥٢٢

اوداوبو تر زیاتولو وروسته چې دنشی دحال څخه ووتل نوبیایی وفرمایل چې حرام نه دی.

بلکی په بل حدیث کې موږ ته امر کوی اوفرمایی: عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: أَتَى النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ السِّقَايَةَ فَقَالَ: «اسْقُونِي مِنْ هَذَا»، فَقَالَ الْعَبَّاسُ: أَلَا نَسْقِيكَ مِمَّا نَصْنَعُ فِي الْبُيُوتِ؟ قَالَ: «لَا، وَلَكِنِ اسْقُونِي مِمَّا يَشْرَبُ النَّاسُ» قَالَ: فَأُتِيَ بِقَدَحٍ مِنْ نَبِيذٍ فَذَاقَهُ فَقَطَّبَ، ثُمَّ قَالَ: «هَلُمُّوا مَاءً فَصَبَّهُ عَلَيْهِ»، ثُمَّ قَالَ: «زِدْ فِيهِ مَرَّتَيْنِ أَوْ ثَلَاثًا» قَالَ: «إِذَا أَصَابَكُمْ هَذَا فَاصْنَعُوا بِهِ هَكَذَا». (۱)

ترجمة: دابن عباس رضی الله تعالی عنهما څخه روایت دی: دی مبارک وایی: نبی کریم صلی الله علیه وسلم ته داوبو لوښی راوړل سو، نوده مبارک وفرمایل: ددغه څخه ماته اوبه راکړی، نوعباس ورته وویل: ایا تاته هغهٔ دچینبلو دپاره درنکړو کوم چی موږ یې په کورونو کی جوړوو؟ ده ومبارک ورته وفرمایل: ماته هغه اوبه راکړی چې خلگ یی چیښی، نوابن عباس وایی: ده ته په یولوښی کې نبیذ ورکړل سو، نوده مبارک وڅکل اوناخوښی یی وکړله، بیایی وفرمایل: اوبه راوړی، نوفردغه باندی واچولی، اوبیایی وویل: په دغه کی زیاتوب وکړه دوه یادری واره، اوبیاده مبارک وفرمایل: کله چې تاسوته داسی شی راوړل سی نو تاسو دهغه سره داسی وکړی. یعنی اوبه ورزیاتی.

پـه بل حدیث کې راغلی دی: عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ, عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «إِذَا دَخَلَ أَحَدُكُمْ عَلَى أَخِيهِ الْمُسْلِمِ فَأَطْعَمَهُ فَلْيَأْكُلْ مِنْ طَعَامِهِ وَلَا يَسْأَلْهُ , وَإِنْ سَقَاهُ شَرَابًا فَلْيَشْرَبْ مِنْ شَرَابِهِ وَلَا يَسْأَلْهُ عَنْهُ , وَإِنْ خَشِيَ مِنْهُ فَلْيَكْسِرْهُ بِالْمَاءِ».(۲)

داغه حدیث په یوبل روایت کی داسی راغلی دی:عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ

۱- مصنف ابن ابی شیبة کتاب الأشربة ج ۵ ص ۷۶ -- ۲- سنن الدار قطنی کتاب الأشربة ج۵ ص ۴۶۶

رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «إِذَا دَخَلَ أَحَدُكُمْ عَلَى أَخِيهِ الْمُسْلِمِ فَأَطْعَمَهُ طَعَامًا , فَلْيَأْكُلْ مِنْ طَعَامِهِ, وَلاَ يَسْأَلْ عَنْهُ, فَإِنْ أَسْقَاهُ شَرَابًا فَلْيَشْرَبْ مِنْهُ, وَلاَ يَسْأَلْ عَنْهُ , فَإِنْ خَشِيَ مِنْهُ , فَلْيَكْسِرْهُ بِشَيْءٍ».فَفِي هَذَا الْحَدِيثِ إِبَاحَةُ شُرْبِ النَّبِيذِ.

فَإِنْ قَالَ قَائِلٌ: إِنَّمَا أَبَاحَهُ بَعْدَ كَسْرِهِ بِالْمَاءِ, وَذَهَابِ شِدَّتِهِ. قِيلَ لَهُ: هَذَا كَلاَمٌ فَاسِدٌ , لِأَنَّهُ لَوْ كَانَ فِي حَالِ شِدَّتِهِ حَرَامًا, لَكَانَ لاَ يَحِلُّ , وَإِنْ ذَهَبَتْ شِدَّتُهُ بِصَبِّ الْمَاءِ عَلَيْهِ. أَلاَ تَرَى أَنَّ خَمْرًا لَوْ صُبَّ فِيهَا مَاءٌ , حَتَّى غَلَبَ الْمَاءُ عَلَيْهَا , أَنَّ ذَلِكَ حَرَامٌ. فَلَمَّا كَانَ قَدْ أُبِيحَ فِي هَذَا الْحَدِيثِ الشَّرَابُ الشَّدِيدُ , إِذَا كُسِرَ بِالْمَاءِ , ثَبَتَ بِذَلِكَ أَنَّهُ قَبْلَ أَنْ يُكْسَرَ بِالْمَاءِ غَيْرُ حَرَامٍ.

فَثَبَتَ بِمَا رَوَيْنَا فِي هَذَا الْبَابِ, إِبَاحَةُ مَا لاَ يُسْكِرُ , مِنَ النَّبِيذِ الشَّدِيدِ , وَهُوَ قَوْلُ أَبِي حَنِيفَةَ, وَأَبِي يُوسُفَ, وَمُحَمَّدٍ رَحِمَهُمُ اللهُ تَعَالَى.(١)

ترجمة: دابوهريرة رضى الله تعالى عنه څخه روايت دى چې نبى صلى الله عليه وسلم وفرمايل: کله چې يوستاسوڅخه مسلمان ورورته ورسى اوهغه خواړه ورته وړاندى کړى نوتاسوهغه خورى اوپوښتنه يى مه کوى، اوچى تاسو ته دچيښلو شى کښيږدى نوتاسو هغه چيښى خودهغه په باره کى پوښتنه مه ځينى کوى، که دهغه څخه ويريدلى (دنشى په هکله) نودهغه (ختِه والى) په اوبو مات کړه.يعنى اوبه ورډيرى کړه. په دغه حديث باندى ثابته سول چې دنبيذ چيښل مباح اوحلال دى.

خودلته دحنفى مذهب يولوړعالم، فقيه اوممتاز محمدث امام طحاوى رحمة الله تعالى عليه داسى ملاحظه لرى اوفرمايي: که يو څوک داسى وايي: چې رسول الله صلى الله عليه وسلم ددغه نبيذ ګاټه والى اوسخت والى داوبو تر

١- شرح معانى الآثار كتاب الأشربة ج ۴ ص ٢٢٢

زیاتولو وروسته مباح ورته وویل، نوده ته ویل کیدایسی چې دغه قول فاسد دی، ځکه که دشدت اوسخت والی په وجه حرام وی، نودغه نه حلال کیږی که څه هم سخت والی داوبو په تویه ولوولاړ سی، ایاته نه ګوری چې پرخمر اوبه واچول سی آن تردی چی اوبه پرغالبه سی بیاهم دغه خمر حرام دی.

نودلته په دغه حدیث کی چی سخت شراب داوبو په ډیریدلو مباح سول، نوددی دا معنی ده چی داوبو ترډیریدلو دمخه هم حرام نه وه، نوپه دغه موضوع کی چې موږ کوم حدیث روایت کړی دی په هغه سره ثابته سوله، چی هغه نبیذ چې نشه نلری هغه مباح دی، همدغه دامام ابوحنیفة امام ابویوسف اوامام محمد رحمة الله تعالی علیهم دی.

دلته دامام طحاوی رحمة الله علیه دملاحظی داسی توجیه کیدایسی: چې اول خوپه دغه حدیث کی دخمراودنبیذ ذکرنسته د«شراب» ذکردی معنی داچی هرشراب چی نشه لری نبیذ وی، خمر وی، بل داسی شراب وی چی هغه دنشی دحالت څخه داوبو په ډیریدلو وزی نو اوبه ورزیاتول جایز اومباح دی.

دوم: داچی په مخکنی روایت کې داوبو ذکردی خو په دغه روایت کې نورهم تعمیم سوی دی وایی ددغه سخت والی په یوشی ورمات کړه، نوشی عام دی په هرشی چې دنشی دحالت څخه وزی نوهغه کول جایز دی.

دریم: داچې: دی وایی په دغه حدیث سره ثابته سوله هغه سخت نبیذ چی نشه نلری دهغه استعمال مباح اوجایزدی،اودغه دامام ابوحنیفة، امام ابویوسف اوامام محمد رحمة الله تعالی علیهم مذهب دی،نوداخو دټولو جمهورو فقهاؤ مذهب دی، هرهغه شی چی نشه نلری هغه مباح اوحلال دی، اوهرشی چی نشه لری په هرنوم چی وی هغه حرام اوناجایزدی، نوبیاخو اختلاف تاپخپله ختم کړی.

لکه داچې وايي: عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيِّبِ , قَالَ: " لُبِذَ لِعُمَرَ لِقُدُومِهِ فَتَأَخَّرَ يَوْمًا فَأُتِيَ بِنَبِيذٍ قَدِ اشْتَدَّ , قَالَ: فَدَعَا بِجِفَانٍ فَصَبَّهُ ثُمَّ صَبَّ عَلَيْهِ مِنَ الْمَاءِ ". (١)

ترجمه: دسعيد ابن المسيب څخه روايت دی چې دی وايي: دعمر رضی الله تعالی عنه دپاره نبيذ جوړ سوی وو، دی يوه ورځ ترځېل راتلو وځنډی دی، نو چې کله راغلی هغه نبيذ ورته راوړل سوله، اوهغه سخت سوی وو، دی وايي: نو عمر رضي الله تعالي عنه کاسه راوغوښتله اودغه نبيذ يی وهغی ته واچول، او بيايی په هغه کې اوبه واچولی.

اوپه دغه روايت کی خپله دامام ابوحنيفة رحمة الله عليه څخه په ډير صراحت سره دامسئلة نقل سوی ده لکه چی فرمايي: عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْمُبَارَكِ, قَالَ:سَأَلَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ أَبَا حَنِيفَةَ عَنِ الشَّرَابِ, قَالَ: حَدَّثُونَا مِنْ قِبَلِ أَبِيكَ رَحْمَةُ اللَّهِ عَلَيْهِ , قَالَ: «إِنْ رَابَكُمْ فَاكْسِرُوهُ بِالْمَاءِ» فَقَالَ لَهُ عَبْدُ اللَّهِ: فَإِذَا تَيَقَّنْتَ وَلَمْ تَرْتَبْ. (٢)

ترجمه: عبد الله بن مبارک (رحمة الله عليه) څخه روايت دی، دی وايي: عبد الله بن عمر (رضی الله تعالی عنهما) دامام ابوحنيفة رحمة الله عليه څخه دشرابو په باره کې پوښتنه وکړله، امام صاحب ورته وفرمايل: ستا دپلار دطرفه موږته حديث راغلی دی چی دی وايي: (که يی په شک کې اچولاست نوتاسو دغه په اوبو مات کړی) يعنی که په شرابو کې دنشه کيدلو شک درته پيداسی نودغـه شراب پـه اوبو مات کړی يعنی اوبه ورزياتی کړی، نوعبدالله بن عمررضی الله تعالی عنهما ورته وفرمايل: دادی يقين دی خوبياهم پرثابت نه يی.

زمادفکر په اندازه په دغه مبحث کی به دنور زياتوب او وضاحت ضرورت نه وی پاته ځکه خپله دامام صاحب څخه ثابته سوله چی ده ته دعمر رضی الله

١- سنن الدار قطنی کتاب الأشربة -- ٢- سنن الدارقطني کتاب الأشربة ج٥ ص٤٧١

تعالی عنه روایت رسیدلی دی چی هغه وایی شراب په اوبومات کړی چې دنشی دحالت څخه ووزی، اودهغه جواب موهم ولوستی.

نبیذ دهرشی څخه جوړیږی

دوهم قول دهغو جمهورو فقهاؤ دی چی وایی نبیذ دهرشی څخه جوړیږی، هغه نبیذ چې نشه نلری هغه حلال اوهغه چې نشه لری هغه حرام دی، ځکه نشه حرامه ده، دهغوی دلایل څه داسی دی: په حدیث کی راغلی دی: عَنْ أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي مُوسَى، عَنْ أَبِيه، قَالَ:بَعَثَنِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَى الْيَمَنِ، فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّ بِهَا أَشْرِبَةً، فَمَا أَشْرَبُ، وَمَا أَدَعُ؟ قَالَ: «وَمَا هِيَ؟» قُلْتُ: الْبِتْعُ، وَالْمِزْرُ، قَالَ: «وَمَا الْبِتْعُ، وَالْمِزْرُ؟» قُلْتُ: أَمَّا الْبِتْعُ: فَنَبِيذُ الْعَسَلِ، وَأَمَّا الْمِزْرُ: فَنَبِيذُ الذُّرَةِ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ «لاَ تَشْرَبْ مُسْكِرًا، فَإِنِّي حَرَّمْتُ كُلَّ مُسْكِرٍ».(۱)

ترجمة: ابوبکر بن ابی موسی دخپل پلار څخه روایت کوی چی زه رسول الله صلی الله علیه وسلم یمن ته ولیږلم، نوماورته وویل: ای دالله تعالی رسوله، بیشکه په یمن کی څه شرابونه دی، نوزه کوم چیښم اوکوم پریږدم؟ دمبارک وفرمایل: هغه چیشی دی؟ ماورته وویل: بتع اومزر دی، ده مبارک وفرمایل: بتع اومزر څه دی؟ نوماورته وویل: بتع دعسلو نبیذ دی اومزر دجوارو نبیذ دی، نو رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل: نشه کونکی شی مه چیښه، بیشکه ما ټول نشه کونکی شیان حرام کړی دی.

په بل حدیث کی داسی راغلی دی: عَنِ أَبُو سَلَمَةَ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، أَنَّ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَاقَالَتْ:سُئِلَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنِ البِتْعِ وَهُوَ نَبِيذُ العَسَلِ، وَكَانَ أَهْلُ اليَمَنِ يَشْرَبُونَهُ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:كُلُّ شَرَابٍ أَسْكَرَ فَهُوَ حَرَامٌ.(۲)

۱- سنن النسائي كتاب الأشربة -- ۲- صحيح البخارى كتاب الأشربة

ترجمة: دابو سلمة بن عبد الرحمن څخه روايت دی، چې عائشی صديقی رضی الله تعالی عنها وفرمايل: درسول الله صلی الله عليه وسلم څخه دبتع دحکم په باره کې پوښتنه وسوله (دغه بتع دعسلو نبيذ دی) ديمن خلکو چيښل، نورسول الله صلی الله عليه وسلم ورته وفرمايل: هرشی چې نشه لری هغه حرام دی.

په بل حديث کې راغلی دی: عَنْ ابْنِ سِيرِينَ، قَالَ: جَاءَ رَجُلٌ إِلَى ابْنِ عُمَرَ فَقَالَ: إِنَّ أَهْلَنَا يَنْبِذُونَ لَنَا شَرَابًا عَشِيًّا، فَإِذَا أَصْبَحْنَا شَرِبْنَا قَالَ: «أَنْهَاكَ عَنِ الْمُسْكِرِ قَلِيلِهِ وَكَثِيرِهِ، وَأُشْهِدُ اللَّهَ عَلَيْكَ، أَنْهَاكَ عَنِ الْمُسْكِرِ قَلِيلِهِ وَكَثِيرِهِ، وَأُشْهِدُ اللَّهَ عَلَيْكَ، إِنَّ أَهْلَ خَيْبَرَ يَنْتَبِذُونَ شَرَابًا مِنْ كَذَا وَكَذَا، وَيُسَمُّونَهُ كَذَا وَكَذَا وَهِيَ الْخَمْرُ،وَإِنَّ أَهْلَ فَدَكٍ يَنْتَبِذُونَ شَرَابًا مِنْ كَذَا وَكَذَا، يُسَمُّونَهُ كَذَا وَكَذَا، وَهِيَ الْخَمْرُ حَتَّى عَدَّ أَشْرِبَةً أَرْبَعَةً أَحَدُهَا الْعَسَلُ».(۱)

ترجمة: دابن سيرين څخه روايت دی، دی وايي: ابن عمر رضی الله تعالی عنهماته يو سړی راغلی اوورته وئی ويل: زموږ کورنی موږته ماښام نبيذ جوړوی نوسهار موږ هغه چيښو، ده ورته ووفرمايل: زه تادنشه کونکی شی څخه منع کوم، لږوی که ډير، اوزه الله تعالی په تاباندی شاهد جوړوم چې زه تا دمسکر څخه منع کوم، لږوی که ډير، اوزه الله تعالی په تاباندی شاهد جوړوم چې دخيبر خلګو دفلانې اوفلانې شيانو څخه دنبيذ شراب جوړول اوفلانې اوفلانې نومونه يی باندی ايښو دل، اودغه خمر دی، اودفدک خلګو دفلانې اوفلانې شيانو څخه دنبيذ شراب جوړول، اوفلانې اوفلانې نومونه يی باندی ايښو دل اودغه خمر دی، آن تردی چې څلور قسمه شرابونه يی وشميرل يو په هغوی کی عسل وه.

په حديث کی راغلی دی:عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ:أُتِيَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِنَبِيذِ جَرٍّ يَنِشُّ فَقَالَ:اضْرِبْ بِهَذَا، الْحَائِطَ، فَإِنَّ هَذَا شَرَابُ، مَنْ لاَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ، وَالْيَوْمِ الآخِرِ. (۲)

ترجمة: دابوهريرة رضی الله تعالی عنه څخه روايت سوی دی چې دی وايي:

۱– سنن النسايي كتاب الأشربة ۲– سنن ابن ماجة كتاب الأشربة

نبی صلی الله تعالی علیه وسلم ته دجر (دخاورو څخه جوړ سوی لوښی) نبیذ راړل سول چې جوشیدل، نوده مبارک ورته وفرمایل: په دغه باندی دیوال ووله، بیشکه دغه دهغه چاشراب دی، چې پر الله تعالی اودآخرت پرورځ ایمان نلری.

په بل حدیث کې راغلی دی:عَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ:إِنِّي كُنْتُ نَهَيْتُكُمْ عَنْ نَبِيذِ الأَوْعِيَةِ، أَلاَ وَإِنَّ وِعَاءً لاَ يُحَرِّمُ شَيْئًا، كُلُّ مُسْكِرٍ حَرَامٌ.(۱)

ترجمة: دابن مسعود رضی الله تعالی عنهما څخه روایت دی، چې رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل: بیشکه ماتاسو دځه لوښو دنبیذ څخه منع کړی واست،اوس خبراوسی بیشکه لوښی هیڅ شی نه حراموی، بلکې هرنشه کونکی شی حرام دی.

په بل حدیث کې راغلی دی: عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ بُرَيْدَةَ، عَنْ أبيه قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «إِنِّي كُنْتُ نَهَيْتُكُمْ عَنِ الظُّرُوفِ، وَإِنَّ ظَرْفًا لا يُحِلُّ شَيْئًا وَلاَ يُحَرِّمُهُ، وَكُلُّ مُسْكِرٍ حَرَامٌ»: (۲)

ترجمة: سلیمان بن بریدة دخپل پلار څخه روایت کوی او وایی: چې رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل: بیشکه ماتاسو دځه لوښو څخه منع کړی واست، بیشکه لوښی نه یوشی حلال کوی اونه یی حرام کوی، خوهر نشه کونکی شی حرام دی.مطلب په هرلوښی کې چې وی که نشه لری حرام که نه نونه دی حرام.

په بل حدیث کی راغلی دی: عَنْ مَرْيَمَ بِنْتِ طَارِقٍ، قَالَتْ: دَخَلْتُ عَلَى عَائِشَةَ فِي نِسَاءٍ مِنْ نِسَاءِ الأَنْصَارِ، فَجَعَلْنَ يَسْأَلْنَهَا عَنِ الظُّرُوفِ الَّتِي تُنْبَذُ فِيهَا؟ فَقَالَتْ: «يَا نِسَاءَ الْمُؤْمِنِينَ، إِنَّكُنَّ لَتَذْكُرْنَ ظُرُوفًا وَتَسْأَلْنَ عَنْهَا مَا كَانَ كَثِيرٌ مِنْهَا عَلَى عَهْدِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَاتَّقِينَ اللَّهَ، وَمَا أَسْكَرَ إِحْدَاكُنَّ مِنَ الأَشْرِبَةِ فَلْتَجْتَنِبْهُ، فَإِنَّ كُلَّ مُسْكِرٍ حَرَامٌ». (۳)

۱– سنن ابن ماجة كتاب الأشربة. ۲– سنن الترمذی کتاب الأشربة قال الترمذی هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ

۳– مصنف ابن أبی شيبة کتاب الأشربة ج۵ ص۷۸

ترجمة: دمریم بنت طارق څخه روایت دی: چی داوایی: زه دانصارو دښځو سره یوځای عائشی صدیقی رضی الله تعالی عنهاته ورغلو ،نودوی ددی مبارکی څخه دهغه لوښوپه هکله پوښتنی کولی چې نبیذ پکښی جوړیږی، نودی مبارکی ورته وفرمایل: ای دمومنانو ښځو بیشکه تاسو دلوښو ذکرکوی اودهغو لوښو پوښتنه کوی چی ډیردهغوی څخه دنبی کریم صلی الله تعالی علیه وسلم په زمانه کی موجود نه وه، نوتاسودالله تعالی څخه وبیریږی، هغه شی چې تاسو نشه کوی دهغه څخه ځانونه وساتی، بیشکه هرنشه کونکی شی حرام دی.

دپورته ذکرسوی ټول بحث خلاصه همدا سوله چی هرشی په هرنوم چی وی، خمر وی که نبیذ، په هرلوښی کې چې وی، که نشه لری نوهغه حرام دی اوکه نشه نلری هغه مباح اوحلال دی، ځکه دټول بحث په آخرکی خپله دحنفی مذهب ډیر محترم محقق، فقیه اومفسر هم وفرمایل چی دامام ابوحنیفة، امام ابویوسف اوامام محمد رحمة الله تعالی علیهم هم داغه مذهب دی چی کوم نبیذ نشه لری حرام دی، اوچی نشه نلری هغه حلال دی دهرشی څخه چې جوړ سوی وی.

قیل لأعرابی أتشرب النبیذ ؟ فقال لاأشرب مایشرب عقلی.

ترجمة: یوصحرایی ته چاویل ایا ته نبیذ چیښی؟ ده ورته وویل زه هغه شی نه چیښم چې زماعقل چیښی.

دلته هم دمطلق نبیذ ذکردی دیوخاص شی څخه جوړسوی نبیذ مراد نه دی، نه ممیز اونه خرما مراد ده، بلکی هغه مراد دی چی نشه لری.

دخمر د حرمت حکمت

داچې رب العالمین دانسانانو پلار آدم علیه السلام دنیاته دخپل خلیفه په حیث راولیږی او دغه یې ورته وفرمایل:(قُلْنَا اهْبِطُواْ مِنْهَا جَمِيعاً فَإِمَّا يَأْتِيَنَّكُم مِّنِّي هُدًى فَمَن تَبِعَ هُدَايَ فَلاَ خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلاَ هُمْ يَحْزَنُونَ) او مور آدم اوحواء ته وویل چې دجنت څخه ټوله کښته سی، نو زما دطرفه به تاسو ته لاربښودنی راځی، چاچې زما دلار ښودنو متابعت وکړی نوپرهغه باندې به بیره په دنیاکې نه وی، اونه به په آخرت کې پرخپلو کړو غمګین وی.

مځکې ته دانسانانو په راتلوسره دنوروحکمتونوسره کیدایسی یوحکمت دا هم وی چې دانسانانوپه ذریعه دکور،کلی، ښار، ملک اومځکې تعمیر او آبادی وکړی نوځکه یې ددغه حکمت دپوره کولو دپاره انسان ته عقل اونورو حیوانانو ته شعور ورکړی، چې دهمدغه عقل په ذریعه دخپل ځان دپاره دغه مځکه داسې آباده کړی چې نه یوازی دده اودده داولادونو دپاره بلکې دټولو ساکښانو دپاره دژوند کولو دهوساینی ټاټوبی وی، چې په هغه کې ټول انسانان دهر رنګ، ژبی، نسل او مذهب خاوندان دیوی انسانی کورنی په شان ژوند سره وکړی، اوپه ګډه سره نه یوازی دغه دنیاځان ته جوړه کړی، بلکې ددغه په ذریعه دآخرت وهغه وعده کړه سوی جنت ته هم ځانو نه ورسوی، او ددوزخ داورڅخه هم خپل ځانونه وساتی.

دغه ټوله هغه وخت کیدایسی چې ددوی عقل سالم وی ځکه دغه هرڅه په عقل سره کیږی. نو ځکه الله عزوجل انسانانوته دخپلو هدایاتو دجملی څخه دوی ته داسې هدایات راولیږل، چې دهغوی په مراعات کولوسره نه یوازی داچې ددوی دعقلونو،مالونو، اودین حفاظت کول کیږی، بلکې ددوی دمعاشری اوټولنی ساتنه هم کول کیږی، چې دهغو هدایاتو دجملی څخه دغه لاندنی دوه آیتونه هم دی:

۱- (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّمَا الْخَمْرُ وَالْمَيْسِرُ وَالأَنصَابُ وَالأَزْلاَمُ رِجْسٌ مِنْ عَمَلِ

الشَّيْطَانِ فَاجْتَنِبُوهُ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ(٩٠)

٢- إِنَّمَا يُرِيدُ ٱلشَّيْطَانُ أَن يُوقِعَ بَيْنَكُمُ ٱلْعَدَاوَةَ وَٱلْبَغْضَآءَ فِى ٱلْخَمْرِ وَٱلْمَيْسِرِ وَيَصُدَّكُمْ عَن ذِكْرِ ٱللَّهِ وَعَنِ ٱلصَّلَاةِ فَهَلْ أَنتُم مُّنتَهُونَ. (٩١) سورة المائدة

ترجمه: ای مومنانو بیشکه شراب، قمار، بتان اوغشی چې دفال لپاره وشتل کیږی. داټلورسره شیان پلیت اودشیطان دکارونو څخه دی. نوتاسی ددی څخه ځانونه وساتی. کیدایسی چې په دی ځان ساتلو سره نجات پیداکړی.

بیشکه شیطان غواړی چې ستاسو په منځ کې دښمنی اوکینه واچوی دشرابو دڅیښلو اودقمار جواری په وجه دالله تعالی دذکراولمانځه څخه موبند کړی، نو ایاتاسو منع کیدونکې بندی دونکې یاست؟ بلکې څنی منع او واوړی.

تفسیر: دشرابو دڅیښلو داثرڅخه دسړی عقل اوهوش دسره ولاړسئ، ډیر ځله شرابیان اونشیان دلیونیانو په شان په خپلومینځوکې یودبل سره جنګونه او جګړی کوی یودبل سره وهی، چې کله پرسدسی بیاهم کله کله دجنګ اثار په دوی کې پاته وی، اویودبله عداوتونه اوعنادونه سره کوی، همدغه حال بلکې تردینه هم زیات بد دقمار بازانو اوجوارګرودی،چې دقمار په وړلواوبایلوکې سختی جګړی اوفسادونه پیښیږی،چې دهغوی په وسیله شیطان ته چې دانسان ازلی دښمن دی ښه موقع د شور ماشورپه لاس ورځی، داخویی ظاهری خرابی سوی اوباطنی نقصان یی دادی چې دداسې شیانو په مشغول کیدلو سره انسان دالله تعالی دذکر او عبادت، لمانځه څخه بیخی غافل کیږی،اوددی خبری شاهد اودلیل تجربه او مشاهده ده، چې په کلی اوکوڅوکې موږ ټول وینو چې څوک په داسې نشه کونکې شیانو اوقمار باندې اخته وی هغه نه یوازی داچې دعبادت اولمانځه څخه غافل وی، بلکې خوراک، څیښاک، ژوند ،کوراوکهول ټول څنی پاته وی، چې دغه ددین، دنیا اوټولنی دخرابی باعث دی، نوچې دغه شیان داسې ظاهری او باطنی نقصانونه لری، نوځکه

الله تعالی انسان ته لاربنودنه وکړه چې پوه سی او خپل ځانو نه وساتی.

فائده: په دغه دواړو آیتونوکې دخمراوقمار دحرام والي تائید اوتاکید په لس ډوله سوی دی ۱- داچې جمله یی په انما سره شروع کړه تاکید فایده کوی. ۲- دبت پرستی په شان یی وفرمایل. ۳- پلیت یی وبلل. ۴- دشیطان عمل یی وبالی. ۵- داجتناب امریی وکړی. ۶- اجتناب یی دنجات ذریعه وبلل ۷- داچې دعداوت، بغض اوکینی موجب دی. ۸- دالله تعالی دذکر او عبادت څخه ګرځیدونکې دی ۹- دلمانځه څخه بندیدونکې دی. ۱۰- صریح امر سوی دی چې دخمر اوقمارڅخه ځانونه بند کړی.

همداوجه ده چې نبی کریم صلی الله علیه وسلم ورته «ام الخبائث» دټولو پلیتو شیانو مور ویلی دی، ځکه نشه دانسان عقل، بدن، اخلاق، نفس، کورنی او ټولنه خرابوی، نوځکه رب العالمین دمطلق پرهیزکولوامرکړی دی اودغه امر واجب دی چې په هیڅ ډول اوصورت به نه ورنیزدې کیږی.

داچې نشه عقل خرابوی ډیرو خلګو داسلام تر راتلو دمخه چې حرام نه وه هم شراب نه چیښل لکه داچې ویل کیږی: قیل لعثمان رضی الله تعالی عنه مامنعک من شرب الخمرفی الجاهلیة ولاحرج علیک فیها؟ قال إنی رأیتها تذهب العقل جملة، ومارأیت شیئا یذب جملة ویعود جملة. (۱)

ترجمة: عثمان رضی الله تعالی عنه ته چاوویل: تاولی په جاهلیت کې شراب نه چیښل چې څه ګناه یی نه درلودله؟ ده ویل: مالیدلی دی چې نشه ټوله عقل وړی، ماداسې نه دی لیدلی چې یوشی مکمل ولاړسی هغه بیرته واپس مکمل راسی.

په بل ځای کې وایی:سقی قوم أعرابیة مسکرا فقالت أیشرب نساؤکم هذا الخمر؟ قالوا نعم، قالت لئن کنتم صدقتم لایدری أحدکم من أبوه.(۲)

۱- ذم المسکر ص ۱۰ --- ۲- کتاب الأشربة ص ۴۲

ترجمة: يوصحرايي ښځې ته چا شراب وروچيښل، نودې ورته وويل ستاسو ښځې هم دغه خمرچيښي؟ دوى ورته وويل هو، دې ورته وويل كه تاسو رشتيا واياست نوستاسوځځه يوهم خبرنه دې چې پلار يې څوک دې.

يوشاعر وايي: أرى كل قوم يحفظون حريمهم + وليس لأصحاب النبيذ حريم

إذاجئتهم حيوک الفا ورحبوا + وان غبت عنهم ساعة فذميم

فهذا بيان لم أقل بجهالة + ولكنى بالفاسقين عليم. (۱)

ترجمة: زه وينم چې هرقوم دخپل حريم حفاظت كوى + خودنبيذ خاوندانو ته هيڅ حريم نسته. كله چې دوى ته راسى نوزرواره ښه راغلاست اومرحبادرته وايي + خوكه يوساعت ځنى غائب سى بيادى بدوايي. دغه بيان زه په جهالت نه وايم + خوزه په فاسقانو خبر يم.

ابن القيم رحمة الله تعالى عليه په خپل كتاب كې ليكلي دي: حرم الله شرب القطرة من الخمر وإن لم تحصل مفسدة الكثير، لكون قليلها ذريعة إلى كثيرها.(۲)

ترجمة: الله تعالى دخمر يوڅاڅكې هم حرام كړى دى، كه څه هم ډير فساد ځنى پيدانسى، ځكه چې لږيې وډيروته بلنه وركوى.

اوپه بل كتاب كې ليكلي دي: إن الله تعالى حرم الخمر لمافيه من المفاسد الكثيرة المرتبة على زوال العقل...والتحريم لكافة المحرمات على هذه الأمة هوتحريم حفظ وصيانة لاتحريم عقوبة، وتحريم الخمر صيانة للعقول وحفظ لها.(۳)

ترجمة: بيشكه الله تعالى نشه حرامه كړى ده ځكه چې په دغه كې ډير مفاسد دي، هغه داچې دعقل زائل كيدل پر مرتب كيږي، الله تعالى چې كوم شيان پر دغه امت حرام كړى دي، هغه حرام والى دحفظ اوساتنى دپاره دى، دعقوبت اوعذاب دپاره نه دى، دخمر حراميدل دعقلونو د حفاظت اوساتنى دپاره دى.

۱- ذم المسكر ص ۱۰ -- ۲- إغاثة اللهفان ج ۱ ص ۳۶۱ -- ۳- إعلام الموقعين ج ۳ ص ۱۵۱

په بل کتاب کې لیکلی دی: حرم الله السکرلشیئین ذکرهما فی کتابه: وهما إیقاع العداوة والبغضاء بین المسلمین، والصد عن ذکرالله وعن الصلوة، وذالک یتضمن حصول المفسدةالناشئة من النفوس بواسطة زوال العقل وإنتفاءالمصلحة التی لایتم بهاإلا العقل.(۱)

ترجمة: الله تعالی خمر ددوو وجهو حرام کړی دی چې دواړی وجهی یی په خپل کتاب کې بیان کړی دی، یوداچې دمسلمانانو په منځکې دښمنی اوکینه پیدا کوی، اوبل دالله تعالی دذکر او لمانځه څخه بندوی، اودغه ددی سبب دی چې دنفسونوڅخه دعقل دلیری کیدلوپه وجه داسې مفاسدرامنځ ته کیږی او مصلحتونه نیستی کیږی چې هغوی بیله عقله نه پوره کیږی.

دپورتنی تحقیق څخه ثابته سوله چې دنشی دحراموالی حکمتونه که څه هم ډیردی خو ترټولو لوی حکمت دانسان دعقل ساتنه ده چې په هغه سره دټولنی آبادیدل، دانسانی نسل اوټولنی ساتنه ده، خودغه حکمتونه یوازی دخمر په حرامولو سره نه بلکې دنشی په حرامولو سره حاصلیږی، ځکه په اصل کې نشه دانسان عقل خرابوی، اودهری بدی سرچینه ده، ځکه موږ وینو چې څوک هیروئن، چرس، اوافیون خوری یادموجوده وخت نورمنشیات استعمالوی دهغوی حال تر هغو ډیربدوی چې دانګورو شراب چیښی،نونشه دهرشی چې وی حرامه ده، لکه څرنګی چې پورته په پوره تفصیل سره بیان سو.

نوکوم علماء چې خلګوته دخمرمعنی یوازی دانګورو په شرابوکوی هغوی ته په کارده چې ددغه کتاب ترمطالعی وروسته پرخپلومعلوماتونظرثانی وکړی، اودخمردعامی معنی سره موافقه وکړی اوهرنشه کونکی شی داسی حرام وبولی لکه دوی چی دانګورو شراب حرام بولی، ترڅو ټولنه دنشی څخه پاکه سی، اوعام مسلمانان دحرامو داستعمال څخه خلاص سی.

۱- مدارج السالکین ج ۳ ص ۳۰۶

دخمرپه وجه پرلسوکسانو
لعنت ویل سوی دی

داچې په اسلامی شریعت کې شراب څومره سخت منع اوحرام دی دهغه اندازه دنبی کریم صلی الله علیه وسلم ددی حدیث څخه معلومیږی:عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ: لَعَنَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي الخَمْرِ عَشَرَةً: عَاصِرَهَا، وَمُعْتَصِرَهَا، وَشَارِبَهَا، وَحَامِلَهَا، وَالمَحْمُولَةُ إِلَيْهِ، وَسَاقِيَهَا، وَبَائِعَهَا، وَآكِلَ ثَمَنِهَا، وَالمُشْتَرِي لَهَا، وَالمُشْتَرَاةُ لَهُ.(١)

ترجمة: دانس بن مالک رضی الله تعالی عنه څخه روایت دی چې دی وایی: رسول الله صلی الله علیه وسلم دخمر په وجه پرلسو کسانو لعنت ویلی دی، نستیرونکی،دچادپاره چی نستیرل کیږی،چیښونکی، بارونکی، دچادپاره چې بارکیږی،ورچیښونکی،خرڅونکی،دقیمت خوړونکی،رانیونکی، دچادپاره چی رانیول کیږی.

په دغه حدیث کی راغلی دی چی الله تعالی لعنت پروایی:عَنِ ابْنِ عُمَرَ، أَنَّهُ يَقُولُ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «لَعَنَ اللَّهُ الْخَمْرَ، وَشَارِبَهَا،وَسَاقِيَهَا،وَبَائِعَهَا، وَمُبْتَاعَهَا، وَعَاصِرَهَا، وَمُعْتَصِرَهَا، وَحَامِلَهَا، وَالْمَحْمُولَةَ إِلَيْهِ».(٢)

ترجمة: دعبد الله بن عمر رضی الله تعالی عنهما څخه روایت دی، چې دی وایی: رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل: الله تعالی لعنت ویلی دی، پرخمر باندی،اودهغه پرچیښونکې،اوپرورچیښونکې، پرخرڅونکې اورانیونکی، اوپر نستیرونکې،دچا دپاره چې نستیرل کیږی، پربار وړونکې اودچا دپاره چې بارکړه سوی وی.

په پورتنیو ذکرسوی حدیثونو کی دخمر لفظ ذکرسوی دی، نودلته هم یوازی

١ سنن الترمذی کتاب الأشربة -- ٢- سنن أبی داود کتاب الأشربة

دانگورو داوبو شراب مراد نه دی، بلکې دمخکنی تحقیق مطابق دخمر څخه عامه معنی مراد ده، یعنی هرنشه کونکی شی مراد دی، ځکه هلته موږ لیکلی دی چې دانگورو ساده شیره چې نشه نلري حرامه نه ده، کله چې داغه شیره دنشې حالت ته ورسیږي نوبیاحرامه دی، ځکه دحرمت علت یې نشه ده،نودغه علت چې په هرشی کې پیداسی هغه خمر دی،مطلب داچې کومه نشه عقل،نسل،ټولنه اومعاشره خرابوي، دهغې څخه اجتناب اوپرهیز کول واجب دی، ځکه همدغه نشه ده چې د انسان عقل زائل کوي،اوهرڅه مفاسد چې بناکیږي هغه دعقل پرزائل کیدلودی، نو دغه حکم چې نبی کریم صلی الله تعالی علیه وسلم دخمر په لفظ ذکر کړی دی وټولو هغه نشه کونکو شیانو ته شامل دی چې انسانی عقل اوټولنه خرابوي، او کوم لعنت چې پرکوموکسانو دخمر په هکله په پورته ذکر سوی حدیثونوکې ویلی سوی دی هغه دټولونشه کونکوشیانوپرجوړونکوخرڅونکورانیونکو،خوړونکواو داسې نوروته شامل دی، داځکه چې زموږ مخکنې ټول تحقیق اوتفصیل پردغه موضوع ووچې دخمرمعنی عامه ده وټول نشه کونکوته شامله ده،دعربی لغت دنظره د حدیثونو او دمفسیرینو دنظره، داصول فقه دنظره، دفقهاؤ دنظره، چې هغوی ټولو دخمر معنی عامه کړی ده، یعنی مطلق نشی ته خمر وایی دهرشی څخه چې وي.

یادونه: یوعالم چې دخپل نوم یادول نه غواړي ددغه کتاب دتصحیح په وخت کې یوه ملاحظه لیکلی ده: هغه داچې دلته ته افیون پرخمرقیاس کوی او دغه قیاس بیله دلیله اوصحیح نه دی، دلته باید یوصریح دلیل ذکرسی؟.

په جواب کې داسې عرض دی چې تردغه بحث لږمخکې موږ لیکلی دی او دامو ثابته کړه چې هرنشه کونکې شی ته په عربی لغت، حدیث، تفسیر، اصول فقه اوفقه کې خمر ویل کیږي، اودخمر دلفظ معنی عامه ده، یوازی دانگورو تازه اوبه مراد نه دی، نوددی دپاره چې بیاداسې سوال چاته پیدانسی نودهغوی څخه هیله

درخواست دی چې ټول کتاب تقريبا پر دغه يوه موضوع مشتمل دی، او دداغه يوې موضوع څخه بحث سوی دی، هغه داچې دخمر لفظ اومعنی عامه ده، دهمدې مطلب داداء کولو دپاره دغه ټول بحثونه سوي دي.

هغه لوستونکې به ضرور دداسې سؤالونو سره مخامخ کيږي چې کتاب دمنځ څخه ګوري اوياخاص يوبحث يامضمون پکښې ګوري.

مطلب داچې موږ کوشش کړی دی اوپه هرنوع دلائلو ثابته سوله چې افيون اونور نشه کونکې شيان په خپله خمردی ځکه نشه لري داسې نه چې پر خمر قياس سوی دی، په کوموقطعي دلايلوچې تاسوخمرحرام بولی په هغوی سره نور منشيات هم قطعي حرام دی دهرشي څخه چې وی.

داصول فقه په بحث کې چې موږ دقياس، علت اوعطف بالوا و بحث کړی دی هغه هم دهمدې مقصد دپاره سوی دی چې خپله داحنافو دمذهب مطابق هم خمر دنشې په معنی دی، داسې نه چې موږ قياس کوو يادقياس په وجه موږ پر نورو شيانو بې دليله دحرامو حکم کوو(العياذ بالله) که هغه بحثونه په سرسری نظر وکتل سی نوهم انشاء الله تعالی مشکل رفع کيږي.

همداوجه ده زماڅخه څه ځايونه تکرار کيږي، ددی دپاره چې دهغو لوستونکو دپاره يادونه سی کوم چې کتاب دمنځ څخه مطالعه کوي.

دسکرتعریف دعربی لغت دنظره

په دغه بحث کې یوه بله مهمه نکته دسکرتعریف دی، ځکه دبحث اوحرمت ټول دار ومدار پرسکر اونشه باندی دی، اوپه قرآن کریم کې رب العالمین دسکر لفظ ذکر کړی دی اوفرمایی (لاَ تَقْرَبُوا الصَّلاَةَ وَأَنْتُمْ سُكَارَىٰ) سکاری دسکر جمع ده، نوځکه دلته دسکر تعریف ته اشاره کول ضروری ده چې سکرڅه ته وایی، ځکه دسکر تعریف په څه کتابونو کي داسې لیکلی سوی دی چې دهغه په وجه هم څه علماؤ او فقهاؤ دڅه شیانو په حراموالی کې اختلاف کړی دی، چې دهغه په وجه هم عوامو اوڅه خواصوته بهانی جوړی سوی دی اودحرامو په خوړلواواستعمال کې لاپرواهی کوی، لکه افیون، چرس، چلم، سګریټ،نسوار، بیړی او داسې نور، ځکه په داسې بی احتیاطی سره ددغو شیانو استعمال کول کیږی لکه بېخی چې حرام نه وی.

کله چې دیوعالم سره دغه موضوع شریکه سی نوهغه وایی چې دغه دومره نشه نه لری چې نارینه اوښځه،یامځکه اوآسمانه نه سره پیژنی، دسکرداسې تعریف هم ډیروخلګوته دنشه کولوزمینه برابره کړی ده نوځکه ضروری ده چې دسکر دتعریف وضاحت وسی کیدایسی ډیر خلګ دداسې ناولی کار څخه خلاص سی.

که په ډیر سطحی نظر ورته وګورو نوهم په ښکاره ډول معلومیږی چې دخمر په پورتنیو ذکر سوی ټولوتعریفونو ،آیتونو اوحدیثونوکې دحرام والی یو علت یا لفظ شریک دی چې هغه د سکریانشی دی، ځکه خوهمداسکراونشه ده چې دانسان پرعقل پرده اچوی اودی دلمانځه څخه منع کوی، اودی چې څه وایی په هغه نه پوهیږی، نوځکه الله تعالی ودوی ته حکم کوی چې ترهغو لمانځه ته مه نږدې کیږی ترڅوچې تاسوڅه وایاست اوپه هغه وپوهیږی.

سکر :دعربی ژبی لفظ دی، نوځکه دده معنی په عربی قاموس کی لټول

ضروری دی، دعربی لغتو دځو کتابونو په حواله ځو معنی ګانی سوی دی چې څه په لاندی ډول لیکلی دی: ۱- المسکر: وهی تطلق فی اللغة علی کل مایغطی العقل ویخرجه عن طبیعته الممیزة .

قال صاحب القاموس المحیط: سکر کفرح نقیض صحا. والسکر محرکة الخمر وکل ما یسکر .(۱)

ترجمة : دمسکر په لغت کې پرهرهغه شی اطلاق کول کیږی چې پر عقل پرده اچوی اودی دخپل تمیز کونکې طبیعت څخه باسی.

دقاموس محیط مؤلف وایی: سَکَرَ لکه فَرَحَ دوینښ یابیداره نقیض دی. او ددی محرک یا باعث خمر او هرهغه شی دی چې نشه راولی .

۲- وقال الجوهری: السکران خلاف الصاحی.(۲)

ترجمة: اوجوهری وایی سکران یانشه دبیداره خلاف دی.

۳-وفی اللغة:سکرفلان من الخمرسکرا،أی غاب عقله وإدراکه فهوسکر وسکران وهی سکری وسکرة وسکرانة ، وهم سکاری.(۳)

ترجمة : یعنی داسې ویل کیږی چې فلانی په خمرو نشه دی، یعنی عقل او ادراک یی غائب سو نو دی نشه دی، مؤنث یی سکری سکرة وسکرانة راځی ، جمع یی سکاری راځی.

٤- السکرهوأن یغیب عقل الإنسان ویختلط من الخمر مسکرا. وعند مایغیب عقل الإنسان ورشده یعامل الناس بحمق و ویسیئ إلی بعضهم بالقول أوالفعل، ویضیع نعمة العقل التی وهبها الله له، فیفعل من المحرمات والمفاسد، ویصیب جسمه بالأضرار الصحیة العدیدة التی تسببها الخمر، ولهذا یعاقب الشرع الحنیف، حتی لایعاود السکر مرة أخری،

۱- مختصرا من ترتیب القاموس المحیط ج ۲ ص ۵۸۵ -- ۲- مدارج السالکین للجوهری ج ۲ ص ۶۸۷
۳- القاموس الإسلامی للناشئین والشباب ص ۵۳

كمايكون فى عقابه هذا ردع لغيره ، وزجر له حتى لايقترف مثل ذلك الإثم.(۱)

ترجمة : نشه داده چې دانسان عقل دنشه کونکې خمر په وجه غائب اوګڼ وډ سی، اوکله چې دانسان عقل اورشد غائب سی نودخلګو سره په بې عقلی معامله کوی، اوخه کسانو ته په قول اوفعل سره بد رسوی، نشه دانسان عقل هغه نعمت ضایع کوی هغه چې الله تعالی ورده ته هبه کړی دی، نودی بیا حرام او فاسد کارونه کوی، اودده جسم اوصحت ته ډیر ضررونه رسیږی، چې هم دغه خمر یانشه یی سبب سی، نوځکه شریعت مطهرة دده لپاره سزاګانی مقرری کړی دی، ترڅودی بیا نشی ته راونګرځی، ترڅو دغه سزاګانی دنورو لپاره هم زجر اوعبرت سی، او بیا وداسې ګناهونو ته نژدې نسی.

دسکر تعریف دفقهی په اصطلاح کې

دسکر یانشی په تعریف کې دحنفی فقهاؤ په کتابونوکې ډیر ژور اختلاف نقل سوی دی، اودغه اختلاف هم خپله دامام ابوحنیفة اودده دشاګردانو «رحمة الله تعالی علیهم» ترمنځ دی، چې امام صاحب یوطرف اونورجمهور فقهاء اودامام صاحب شاګردان بل طرف دی، داچی موږ مخکې دسکر معنی دعربی لغت دنظره تشریح کړله نواوس به اوګورو چی دفقه دنظره سکر څه ته وایی، داددی دپاره هم ضروری دی چې څه علماء دهمدغه اختلاف پربنیاد دځه نشیی شیانو دحلال والی یا اباحت حکم ورکوی، نوپه دغه بحث کی به هم دنورو بحثونو په شان خپله دحنفی فقهی دډیرو معتبرو کتابونو دعبارتونو په حواله دغه موضوع وڅیړو، ترڅو حقیت واضح سی اولوستونکی خپله قضاوت وکړی، چی ددلیل دلحاظه کومه لاره قوی اوحق ده، په مختصر ډول دځو فقهاؤ عبارتونه دکتابونو په حواله لیکم.

۱- القاموس الإسلامی للناشئين والشباب ص ۵۳

۱- وفي التلويح: السُّكْرُ: وَهِيَ حَالَةٌ تَعْرِضُ لِلإِنْسَانِ مِنْ امْتِلاءِ دِمَاغِهِ مِنَ الأَبْخِرَةِ الْمُتَصَاعِدَةِ إِلَيْهِ، فَيَتَعَطَّلُ مَعَهُ عَقْلُهُ الْمُمَيِّزُ بَيْنَ الأُمُورِ الْحَسَنَةِ، وَالْقَبِيحَةِ، وَالسُّكْرُ حَرَامٌ إِجْمَاعًا.(۱)

ترجمة: داصول فقه په شرح تلويح نومی کتاب کې دسکر تعريف داسې ليکلی دی: سکر يا نشه هغه حالت دی چې وانسان ته ددی څخه پيښيږی چې دماغ يې دبخارونو څخه ډک سی، نودده عقل معطل سی، هغه عقل چې دښواوبدو تر منځ به يې تميز کاوه، اوسکر په اجماع سره حرام دی.

يعنی دغه شی چې دی ئې دنشی لپاره خوری يااستعمالوی داغه په خپله ددی معنی ده چې دی دښو اوبدو تميز نسی کولای، اوپه خير اوشر نه پوهيږی که نه نو ولی به يې خوړلای.

۲- (وَالسَّكْرَانُ مَنْ لاَ يُفَرِّقُ بَيْنَ) الرَّجُلِ وَالْمَرْأَةِ وَ (السَّمَاءِ وَالأَرْضِ. وَقَالاَ: مَنْ يَخْتَلِطُ كَلاَمُهُ) غَالِبًا، فَلَوْ نِصْفُهُ مُسْتَقِيمًا فَلَيْسَ بِسَكْرَانَ (وَيُخْتَارُ لِلْفَتْوَى) لِضَعْفِ دَلِيلِ الإِمَامِ. (۲)

ترجمة: نشه انسان هغه دی چې دنارينه اوښځی، دمځکې اواسمان ترمنځ فرق نسی کولای. دغه (دامام ابوحنيفة رحمة الله عليه قول دی) خودده ياران لکه امام ابويوسف اوامام محمد رحمة الله عليهما وايي: نشه هغه انسان دی چې غالب ياډيری خبری ګډی وډی کوی، که يې نيمايي خبری ګډی وډی وی نوهغه نشه نه دی، په همدغه قول باندې فتوی کول کيږی، ځکه دامام صاحب دليل ضعيف دی.

۳- السَّكْرَانُ فِي الْعُرْفِ مَنْ اخْتَلَطَ كَلاَمُهُ جِدُّهُ بِهَزْلِهِ، فَلاَ يَسْتَقِرُّ عَلَى شَيْءٍ، وَإِلَيْهِ مَالَ أَكْثَرُ الْمَشَايِخِ وَاخْتَارَهُ لِلْفَتْوَى. (۳)

۱- شرح التلويح على التوضيح ج ۲ ص ۳۶۹ -- ۲- الدر المختار شرح تنوير الأبصار كتاب الحدود ص ۳۱۲

۳- درر الحكام فی شرح غرر الأحكان ج۲ ص ۶۹

ترجمة: په اصطلاح کی نشه هغه څوک دی، چې دقصد خبری دمسخرو سره ګډی وډی کوی، پریوه شی باندی ثابت نه وی ، ودغه تعریف ته دډیرو(حنفی) شیخانو رجوع ده،اوهم دغه تعریف یی دفتوی دپاره اختیار کړی دی.

۵- وَالسکر الْمُوجب للحد أن لاَيعرف الرجل من الْمَرْأة وَالأَرْض من السَّمَاء, وَعِنْدَهُمَا أن يهذي ويخلط فِي كَلاَمه, وَبه يُفْتى. (۱)

ترجمة: هغه نشه چې حد پرجاری کیږی دادی چې نارینه دښځی اومځکه دآسمان څخه نسی جلاکولای.اودیارانو په نزدنشه هغه دی چې غیرمعقول خبری کوی، اوګډی وډی خبری کوی، اوپردغه قول فتوی کول فتوی سوی ده.

۶- (وَالسُّكْرُ الْمُوجِبُ لِلْحَدِّ أَنْ لاَ يَعْرِفَ الرَّجُلَ مِنْ الْمَرْأَةِ، وَالأَرْضَ مِنْ السَّمَاءِ) هَذَا حَدُّهُ عِنْدَ الإِمَامِ.

(وَعِنْدَهُمَا أَنْ يَهْذِيَ وَيَخْلِطَ فِي كَلاَمِهِ) أَنْ يَكُونَ أَكْثَرُ كَلاَمِهِ هَذَيَانًا، فَإِنْ كَانَ نِصْفُهُ مُسْتَقِيمًا فَلَيْسَ سَكْرَانَ، وَإِلَيْهِ مَالَ أَكْثَرُ الْمَشَايِخِ. (وَبِهِ) أَيْ: بِقَوْلِ الإِمَامَيْنِ (يُفْتَى) كَمَا فِي أَكْثَرِ الْمُعْتَبَرَاتِ؛ لأَنَّهُ الْمُتَعَارَفُ. وَاخْتَارُوهُ لِلْفَتْوَى لِضَعْفِ دَلِيلِ الإِمَامِ، وَالْمُعْتَبَرُ فِي قَدْرِ السُّكْرِ فِي حَقِّ الْحُرْمَةِ مَا قَالاَهُ بِالاتِّفَاقِ لِلاحْتِيَاطِ. (۲)

ترجمة:نشه چې حدپرجاری کیږی دادی چې نارینه دښځی اومځکه دآسمان څخه نسی جلاکولای. دغه تعریف دامام ابوحنیفة رحمة الله علیه په نزد دی

اودده دیارانو په نزد نشه هغه دی چې غیرمعقولی خبری کوی، اوخبری ګډی وډی وی، هغه داچی دخبرو ډیره حصه یی ګډی وډی وی، که دخبرو نیمه حصه برابری وی نوهغه نشه نه دی.

ودغه قول ته دډیرو (حنفی) شیخانو رجوع ده، دهمدغه امامانو پرقول فتوی ده، اودغه په ډیرو معتبرو کتابونو کې دی، اودغه معنی په عامه اصطلاح

۱- ملتقی الأبحر ج ۱ ص ۳۶۲ --- ۲- مجمع الأنهر فی شرح ملتقی الأبحر ج۱ ص ۶۰۳

کی مشهوره ده، اودغه قول دوی دفتوی دپاره غوره کړی دی، ځکه دامام صاحب دقول دلیل ضعیف، دنشی دحرمت په حق کی معتبره اندازه هغه ده چی یارانو ویلی دی، اوپردغه دعلماؤ اتفاق دی داحتیاط دپاره.

٧- أَبُوحَنِيفَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ السَّكْرَانُ الَّذِي يُحَدُّ: هُوَ الَّذِي لاَ يَعْقِلُ قَلِيلاً وَلاَ كَثِيرًا، وَلاَ يَعْقِلُ الأَرْضَ مِنْ السَّمَاءِ وَالرَّجُلَ مِنْ الْمَرْأَةِ. وَقَالَ أَبُو يُوسُفَ رَحِمَهُ اللَّهُ تَعَالَى وَمُحَمَّدٌ رَحِمَهُ اللَّهُ، السَّكْرَانُ هُوَ الَّذِي يَغْلِبُ عَلَى كَلاَمِهِ الْهَذَيَانُ.

(وَجْهُ)قَوْلِهِمَا:شَهَادَةُ الْعُرْفِ وَالْعَادَةِ، فَإِنَّ السَّكْرَانَ فِي مُتَعَارَفِ النَّاسِ اسْمٌ لِمَنْ هَذَى، وَإِلَيْهِ أَشَارَسَيِّدُنَا عَلِيٌّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ بِقَوْلِهِ: إذَا سَكِرَ هَذَى، وَإِذَا هَذَى افْتَرَى، وَحَدُّ الْمُفْتَرِي ثَمَانُونَ.

وَأَبُو حَنِيفَةَ عَلَيْهِ الرَّحْمَةُ يُسَلِّمُ ذَلِكَ فِي الْجُمْلَةِ، فَيَقُولُ: أَصْلُ السُّكْرِ يُعْرَفُ بِذَلِكَ، لَكِنَّهُ اُعْتُبِرَ فِي بَابِ الْحُدُودِ مَاهُوَ الْغَايَةُ فِي الْبَابِ احْتِيَالاً لِلدَّرْءِ الْمَأْمُورِ بِهِ، بِقَوْلِهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ «ادْرَءُوا الْحُدُودَ مَا اسْتَطَعْتُمْ». (۱)

ترجمة: دامام ابوحنیفة رضی الله تعالی عنه په نزد هغه نشه انسان چی حد پرجاری کیږی، هغه دی چی نه لږ اونه ډیر پوهیږی، اونه ځمکه اوآسمان، او نارینه اوښځه سره پیژنی، ابویوسف رحمة الله علیه اومحمد رحمة الله علیه فرمایی: نشه انسان هغه دی چی پرخبرو یی بی عقلی غالبه وی.

دیارانودقول دلیل:دخلکو اصطلاح اوعادت دی، ځکه دخلکو په اصطلاح کې نشه دهغه چانوم دی چی (دنشی داستعمال په وجه) بی عقلی خبری کوی، وهمدغه تهٔ علی رضی الله تعالی عنه په خپل قول کی اشاره کړی ده فرمایی: چی نشه سی بی عقل سی، چی بی عقل سی بیهوده اوبیکاره خبری کوی، چی بیکاره خبری کوی نوپوچ اوښکنځل کوی، نودداسی انسان حد اتیا دوری دی.

۱- بدائع والصنائع ج ۵ ص ۱۱۸

امام ابوحنیفة رح فی الجملة ددغو ټولوسره موافق دی اووایی: چی دنشی اصل خوپه داغه سره معلومیږی (لکه یاران چی وایی) خودحد په باب کی دنشی وآخرنی حد ته اعتبارسته، ترڅو په هغه ماموربه حیله باندی عمل وسی، هغه داچې رسول الله صلی الله علیه وسلم امرکوی (ترڅو چی ستاسو توان وی نو حدود دفعه کوی یانړوی) یعنی کوشش کوی چی حد نافذ نسی.

تشریح: دغه پورته ذکرسوی فقهی تعریفونه ټول دحنفی فقهی دکتابونو څخه اخستل سوی دی، که په دغوتعریفونو کې غور وکړو نواول دانکته په نظر راځی چی دنشه انسان په تعریف کی دامام صاحب اودده دشاګردانو اخلاف دی.

دویمه نکته: داچی ټولوکتابونو لیکلی دی چی فتوی دیارانو اوشاګردانو پرقول ده، اودیارانو تعریف دلغوی تعریفونو سره هم سمون خوری.

دریمه نکته: دامام صاحب اوشاګردانو اختلاف دنشی په حرمت کې نه دی بلکی دحد په تنفیذ کی دی، یعنی یاران وایی: پرداسی انسان حد جاری کیږی چی دنشی په وجه دده ترنیمایی ډیری خبری ګډی وډی وی، اوامام صاحب وایی: نه جاری کیږی ترڅوچی دنشی هغه آخری درجی ته ورسیږی هغه داچی نارینه اوښځه یا آسمان اومځکه نه سره پیژنی.

یاران دعلی رضی الله تعالی عنه په دغه قول دلیل وایی: عَنْ ثَوْرِ بْنِ زَيْدٍ الدِّيلِيِّ أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ اسْتَشَارَ فِي الْخَمْرِ يَشْرَبُهَا الرَّجُلُ. فَقَالَ لَهُ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ: نَرَى أَنْ نَجْلِدَهُ ثَمَانِينَ. فَإِنَّهُ إِذَا شَرِبَ سَكِرَ. وَإِذَا سَكِرَ هَذَى. وَإِذَا هَذَى افْتَرَى. أَوْ كَمَا قَالَ فَجَلَدَ عُمَرُ فِي الْحَدِّ ثَمَانِينَ. «هذی» أي:خلط وتكلم بمالاينبغي؛«افترى» أي: كذب وقذف.(۱)

ترجمة: دثور بن زید دیلمی څخه روایت دی: چې عمر رضی الله تعالی عنه

۱- موطأ امام مالک کتاب الأشربة

داصحابو کراموڅخه دهغه سړي دحد په باره کې مشوره وغوښتل چې شراب یې چیښلي وي (ځکه رسول الله صلی الله علیه وسلم هیڅ حد معین کړی نه وو) نو علي رضی الله تعالی عنه ورته وویل: زماپه نزداتیادوری مناسب دی، ځکه یو څوک چې شراب وچیښي نوهغه مست سی، اوڅوک چې مست سی هغه بیهوده، بی عقلي خبری کوی، اوڅوک چې بدی خبری کوی په هغوی کې ښکنځل اوافترا کوی، اوڅوک چې په بل پوری افترا کوی دهغه حد اتیا دوری دی. (یعنی دقذف حد دی) نوبیا عمر رضی الله تعالی عنه اتیادوری حد جاری کړی.

داچې علي رضی الله تعالی عنه داتیادرو مشوره ورکړه ځکه په حدیث کی راغلی دی: عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ" أَنَّ رَجُلاً مِنْ بَكْرِ بْنِ لَيْثٍ أَتَى النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَأَقَرَّ أَنَّهُ زَنَى بِامْرَأَةٍ أَرْبَعَ مَرَّاتٍ، فَجَلَدَهُ مِائَةً، وَكَانَ بِكْرًا، ثُمَّ سَأَلَهُ الْبَيِّنَةَ عَلَى الْمَرْأَةِ، فَقَالَتْ: كَذَبَ وَاللَّهِ يَا رَسُولَ اللَّهِ، فَجَلَدَهُ حَدَّ الْفِرْيَةِ ثَمَانِينَ ".(۱)

ترجمة: دابن عباس رضی الله تعالی عنهما څخه روایت دی: چې دبنی بکر بن لیث (دقبیلی) یوسړی نبی صلی الله علیه وسلم ته راغلی، اوهغه څلورځله اقرار وکړی چه ده دفلانې ښځی سره زناکړی ده، نونبی علیه السلام دی په سلو (۱۰۰) درو وواهی، ځکه ده واده یا ښځه نه درلودل، بیانبی صلی الله علیه وسلم دده څخه پر ښځی باندی شاهدان وغوښتل، ښځی وویل: ای دالله رسوله په الله تعالی قسم دی چې دی درواغ وایي، نونبی صلی الله علیه وسلم دی بیا دتهمت ویلو (یعنی قذف) په جرم اتیا(۸۰) دوری وواهه.

داچې عمر رضی الله تعالی عنه دشرابو دحد په باره کی مشوره غوښتله دا ځکه چې نبی کریم صلی الله علیه وسلم څخه په دی هکله څه هدایات موجودنه وه

۱- سنن أبي داود كتاب الحدود

ځکه دعلی رضی الله تعالی عنه څخه داسی روایت راغلی دی: عَنْ عُمَيْرِ بْنِ سَعِيد قَالَ: قَالَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِب: «مَا كُنْتُ أَدِي مَنْ أَقَمْتُ عَلَيْهِ الْحَدَّ، إِلاَّشَارِبَ الْخَمْرِ، فَإِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَمْ يَسُنَّ فِيهِ شَيْئًا، إِنَّمَا هُوَ شَيْءٌ جَعَلْنَاهُ نَحْنُ». (۱)

ترجمة: دعمير بن سعيد څخه روايت دی چی دی وایی: علی رضی الله تعالی عنه وفرمایل: زه چی پرچا حد جاری کړم نودهغه دیت نه ورکوم مګرنه دشرابو څښونکی، ځکه چی دالله تعالی رسول صلی الله علیه وسلم په دی هکله هیڅ حد نه دی مقرر کړی، بلکی موږ دهغه حد مقرر کړی دی. یعنی که دحد دجریان په حال کی څوک مړسی نوزه دهغه دیت ورکوم.

دامام ابوحنیفة رحمة الله تعالی علیه دلیل: عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: ادْرَءُوا الحُدُودَ عَنِ الْمُسْلِمِينَ مَا اسْتَطَعْتُمْ، فَإِنْ كَانَ لَهُ مَخْرَجٌ فَخَلُّوا سَبِيلَهُ، فَإِنَّ الإِمَامَ أَنْ يُخْطِئَ فِي العَفْوِ خَيْرٌ مِنْ أَنْ يُخْطِئَ فِي العُقُوبَةِ. (۲)

ترجمة: دعائشی صدیقی رضی الله تعالی عنها څخه روایت دی: رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل: څومره چی ستاسو توان وی او کیدایسی نو د مسلمانانو څخه حد لیری کړی، که دده دپاره دخلاصون لاره وی نو دده لاره پریږدی اودی خلاص کړی، که امام یاقاضی په عفو کی خطاسی داخیر دی تردی چی په سزاورکولو کی خطاسی.

مخکې مو ولوستل چی فتوی دیارانو پرقول ده، ځکه دامام صاحب دلیل ضعیف دی، دضعف یی یوه وجه داهم کیدایسی چی په حدیث کی رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایی: که دده دپاره دخلاصون لاره وه نوتاسو ده ته دحد دجاری کیدلو څخه لاره ورکړی، دلته خو دده دپاره دخلاصون لاری ته ضرورت

۱- سنن ابن ماجة کتاب الحدود -- ۲- سنن الترمذی کتاب الحدود

نسته، ځکه دلته دحد بحث نه بلکې دحرامو اودحلالو بحث کوو، داچې څومره خلګ نن په حرامو اونشه اخته دي همدغه دسکر په تعريف کې سهولت اوآساني ده، که څه هم فتوی دياړانو پرقول ده خوبياهم خلګ وهغه ته نه ګوري وايي د امام صاحب په نزد جايز دي.

که پورتني دلغتواوفقهي تعريفونو سره وګورو اويودبل سره مقايسه کړو نو په ښکاره معلوميږي چې دياړانو تعريف دعربي لغت اودخلګو دعاداتو واصطلاح سره سمون خوري، نولکه څرنګه چې فقهاؤ ددوی قول دفتوی دپاره غوره کړي دي، زموږ دپاره هم دقناعت وړ اوعمل په کول لازم دي، خاص بياکه درسول الله صلی الله عليه وسلم داحديث ورسره يوځای سي: عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ، أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: مَا أَسْكَرَ كَثِيرُهُ فَقَلِيلُهُ حَرَامٌ. (۱)

ترجمة: دجابر بن عبدالله رضی الله تعالی عنهما څخه روايت دی: چې رسول الله صلی الله عليه وسلم وفرمايل: هرهغه شی چې ډير يې نشه لري نودهغه لږهم حرام دی. دحديث څخه د استدلال وجه داده چې دعربي لغت مطابق د(ما) لفظ عام دی يعني هرشی.

ددغه حديث پربنياد هرسړی خپله قضاوت کولای سي چې افيون، چرس، نسوار، سګريټ، چلم اوداسې نور چې ترډغه مقدار زيات کړي کوم چې دی ورسره عادت دی مځکه آسمان خو څه کوی خپل دکور لاره ځنی ورکه کړي، موږ وينو چې په روژه کې دلږ وخت دپاره يادخو ساعتونو دپاره ځنې پاته سی خوپه روژه ماتی موږ تو له ددوی حال وينو چې څنګه نشه وي؟

نودلته که وګورو ښه داده چې درسول الله صلی الله عليه وسلم په حديثونو اودنورو فقهاؤ دتعريفونو مطابق عمل وکړو، ترڅو دنبي کريم صلی الله عليه وسلم

۱- سنن الترمذی کتاب الأشربة

دحکم مطابعت وسی او دګناه څخه به هم خلاص سو.

دلته مهمه خبره داده: که دهری نشی عملی ترخپله اندازه څه کم وچیښی نو هغه داسې نه نشه کیږی چې مځکه او اسمان نه پیژنی او یا نارینه او ښځه نه سی جدا کولای، که څه هم دانګورو څخه جوړ سوی شراب وچیښی، اوغیرعادی انسان اویا عادی انسان چې ترخپله اندازه زیات وچیښی نوهغه به ضرور داسې وی لکه څرنګه چې امام صاحب فرمایي.

دهمدغه تعریف پربنیاد دعوامو پرمخ دحرامودخوړلو او استعمال کولو لاره خلاصه سویده، ځکه ددوی سره چې خبره کوی نودوی وایی موږ داسې نه نشه کیږو چې نراوښځه یامځکه اوآسمان نه پیژنو.

تعجب خودادی چې ډیروعالمانواوعوامو هغه ضعیف قول په نظر کې نیولی دی نسوار، چلم، سګریټ، افیون اوداسې نور ښه بی تکلیفه داسې استعماله وی لکه هیڅ ګناه چې نه وی،خودیارانو په قول عمل نه کوی، حالا داچې زموږ په حنفی فقه کې ډیری فتواوی دیارانو پرقول سوی دی اوعمل په کول کیږی.

نودلته دحرامو مسئله ده اوډیراحتیاط پکښی لازم دی ځکه رسول الله صلی الله علیه وسلم په یو حدیث کې فرمایي: عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: فِيْ حَدِيْث«فَإِذَانَهَيْتُكُمْ عَنْ شَيْءٍ فَاجْتَنِبُوهُ، وَإِذَا أَمَرْتُكُمْ بِأَمْرٍفَأْتُوا مِنْهُ مَا اسْتَطَعْتُمْ».(۱)

ترجمة: کله چې زه تاسو دیوشی څخه منع کړم نودهغه څخه ځانونه ساتی اوکله چې زه تاسو په یوشی امرکړم نوچې څومره ستاسو توان وی هغومره عمل په کوی) بیاچې دغه حدیث ورسره یوځای سی نورهم دیارانو قول تقویة کیږی:

عَبْدُ اللَّهِ بْنُ إِدْرِيسَ قَالَ: سَمِعْتُ الْمُخْتَارَ بْنَ فُلْفُلٍ قَالَ: سَأَلْتُ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ عَنِ الشُّرْبِ فِي الْأَوْعِيَةِ، فَقَالَ: نَهَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنِ الْمُزَفَّتَةِ، وَقَالَ: «كُلُّ ۱

۱- رواه صحيح البخاري كتاب الاعتصام بالكتاب والسنة

مُسْكِرٍ حَرَامٌ» قَالَ: قُلْتُ: وَمَا الْمُزَفَّتَةُ؟ قَالَ: «الْمُقَيَّرَةُ» . قَالَ: قُلْتُ: فَالرَّصَاصُ وَالْقَارُورَةُ؟ قَالَ: «مَا بَأْسٌ بِهِمَا» قَالَ: قُلْتُ: فَإِنَّ نَاسًا يَكْرَهُونَهُمَا، قَالَ: «دَعْ مَا يَرِيبُكَ إِلَى مَا لاَ يَرِيبُكَ، فَإِنَّ كُلَّ مُسْكِرٍ حَرَامٌ» . قَالَ: قُلْتُ لَهُ: صَدَقْتَ السُّكْرُ حَرَامٌ، فَالشَّرْبَةُ وَالشَّرْبَتَانِ عَلَى طَعَامِنَا قَالَ: «مَا أَسْكَرَ كَثِيرُهُ، فَقَلِيلُهُ حَرَامٌ» وَقَالَ:«الْخَمْرُ مِنَ الْعِنَبِ، وَالتَّمْرِ، وَالْعَسَلِ، وَالْحِنْطَةِ، وَالشَّعِيرِ، وَالذُّرَةِ، فَمَا خَمَّرْتَ مِنْ ذَلِكَ فَهِيَ الْخَمْرُ» (۱)

ترجمة: عبدالله بن ادریس وایی مادمختار بن فلفل څخه واوریدل: هغه وایی ما دانس بن مالک څخه دشرابو دلوښو په هکله پوښتنه وکړله. نوده راته وویل: چې رسول الله صلی الله علیه وسلم نهی کړې دی دهغه لوښی څخه چې په زفتو وهل سوی وی، او وی ویل: هرنشه کونکی شی حرام دی، دی وایی ماورته وویل: مزفت چیشی دی؟ ده وویل هغه دی چې په قیر وهل سوی وی، دی وایی: ماورته وویل: دمیسو اودښیښې لوښی څنگه دی؟ ده وویل دغه دواړه پروا نلری، دی وایی ماورته وویل خلګ یې نه خوښوی، ده وویل هغه څه چې تاپه شک کی اچوی هغه پریږده، اوپه هغه څه باندی عمل وکړه چې تاپه شک کی نه اچوی، بیشکه هرنشه کونکی شی حرام دی، دی وایی ماورته وویل ته رشتیا وایی: هرنشه کونکی شی حرام دی، هغه چې زموږ په خوړو کی یو وار یادوه واره چیښل کیږی دهغوی څه حکم دی؟ ده وویل: هغه چې ډیر یې انسان نشه کوی دهغه لږهم حرام دی اوده وویل: شراب دانگورو،خرما،عسل،غنم،اوربشی، جواروڅخه جوړیږی ددوغو شیانوڅخه چې هریوه ته نشه کړلی نوهغه شراب دی.

په بل حدیث کی راغلی دی: عَنْ أَبِي الْحَوْرَاءِ السَّعْدِيِّ، قَالَ: قُلْتُ لِلْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا: مَا حَفِظْتَ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ؟ قَالَ:حَفِظْتُ مِنْهُ:

۱- مسند امام احمد ابن حنبل مسند انس بن مالک

«دَعْ مَا يَرِيبُكَ إِلَى مَا لاَ يَرِيبُكَ» (۱)

ترجمة: دابی الحوراء سعدی څخه روایت دی: دی وایی: ماد حسن بن علی رضی الله تعالی عنهما څخه پوښتنه وکړله، تادرسول الله صلی الله علیه وسلم څخه څه یادکړی دی؟ ده وفرمایل: مادده څخه یادکړی دی «هغه څه پریږده چی تاپه شک کی اچوی، په هغه څه عمل کوه چی تاپه شک نه اچوی».

ددومره حدیثونو اودلایلو سره به هم دیوچا نوردایقین وی چې دغه نشه لرونکی شیان مباح اوحلال دی، یعنی دحرمت شک به هم نه وی ورته حاصل سوی چې دهغه شک پربنا دنبی کریم صلی الله علیه وسلم په دغه حدیثونو عمل وکړی اوتوبه ځنی وباسی اودالله تعالی درضادپاره نور دنشی عمل پیرېږدی.

بله مهمه خبره داده چې ددرمختار په تعریف کې هم لیکلی دی چی دامام صاحب قول ضعیف دی اوفتوی دیارانو پرقول ده، نوځکه موږ ته لازمه ده چی دخپلو فقهاؤ تقلید په مکمل ډول وکړو، اودیارانو خبره ومنو، ځکه دمځکنی حدیثونو پربناپه دین کی احتیاط واجب دی.

خمر دنشی دحالت څخه ووزی حلال دی

دغه هم یوه اختلافی مسئلة ده.دحنفی مذهب مطابق خمریاشراب چې دنشی دحالته څخه ووزی حلال اوپاکیږی اوشراب دنشی دحالت څخه په درو شیانو وزی، ۱- داچې سرکه ځنی جوړه سی، ۲- داچې دومره جوش ورکړه سی چې دوی حصی ولاړی سی اویوه حصه پاته سی، ۳- داچې دومره اوبه ورواچول سی چې دنشی دحالت څخه ووزی نوبیا حلال دی.

۱- سنن النسائی کتاب الأشربة

دجمهور فقهاؤ په نزد نه پاکیږي، موږ په مخکني تحقیق کې ولیکل چې دشرابو دحرمت علت نشه ده، دلته دحنفي مذهب دکتابونوپه حواله لیکل کیږي چې دوی هم مني چې دغه علت دی اودغه علت چې په کومه وجه لیری سي نو هغه حرمت هم لیري کیږي، لکه داچې شراب دنشې حالت ته نه وي رسیدلی اویاد نشې د حالت څخه وایستل سي بیایي استعمال جائزدی ، لکه چې وایي: ۱- وَإِذَا تَخَلَّلَتْ الْخَمْرُ حَلَّتْ سَوَاءٌ صَارَت خَلاً بِنَفْسِهَاأَوْ بِشَيْءٍ يُطْرَحُ فِيهَا،وَلاَيُكْرَهُ تَخْلِيلُهَا، وَلِأَنَّ بِالتَّخْلِيلِ يَزُولُ الْوَصْفُ الْمُفْسِدُ وَتَثْبُتُ صِفَةُ الصَّلاَحِ مِنْ حَيْثُ تَسْكِينُ الصَّفْرَاءِ وَكَسْرُ الشَّهْوَةِ، وَالتَّغَذِّي بِهِ وَالإِصْلاَحُ مُبَاحٌ، وَكَذَا الصَّالِحُ لِلْمَصَالِحِ، اعْتِبَارًا بِالْمُتَخَلِّلِ بِنَفْسِهِ وَبِالدِّبَاغِ.(۱)

ترجمه: کله چې شراب سرکه سي نو حلال دی، په خپله سرکه سي اوکه دبل شي په ورګډولو سرکه سي، اوسرکه کول یې مکروه نه دي، ځکه په سرکه کولو سره هغه فاسد صفت چې (نشه ده) لرې کیږي، صالح صفت یې پاته کیږي، چې هغه دصفراء داراملو، اودشهوت زیاتیدلو او دغذا دپاره خوړل کیږي، اواصلاح مباح ده، نوهمدارنګه هغه صالح کونکې دمصلحت دپاره مباح دی، داځکه چې شراب خپله سرکه سي، اوداچې دمردارشي پوست دمصلحت دپاره پوخ کړل سي پاکیږي. نودارنګه که څوک شراب دمصلحت دپاره سرکه کړي هم حلال اوجایز دی.

۲- الحنفية قالوا: إن خل الخمرحلال سواء تَخللَتْ اوخُللَت، ولأن التخليل يزيل الوصف المفسد ويثبت وصف الصلاحية، ولأن فيه مصلحة قمع الصفراء والتغذى، مصالح كثيرة، وإذا زال المفسد الموجب للحرمة حلت، كما إذا تخللت بنفسها. (۲)

ترجمه: حنفي علماؤ ویلي دي چې دشرابو سرکه حلاله ده، خپله سرکه سي او کې یې جوړه کړي، ځکه په سرکه کیدلو سره هغه فاسد صفت چې (نشه ده) لرې کیږي اوهغه صالح صفت یې ثابت کیږي ځکه چې په سرکه کې مصلحت دی صفراء

۱- شرح فتح القدير فى الفقه الحنفى جلد ۸ ص ۱٦٦ -۲-فقه على المذاهب الأربعة، كتاب الحدود

ختموی، غذا په حاصلیږی، او نور ډیر مصلحتونه پکښې دی، نو کله چې هغه فاسد صفت لیری سی نو حلال دی، لکه څرنګه چې شراب پخپله سرکه وګرځی.

۳- وَعَنْ إِبْرَاهِيمَ رَحِمَهُ اللّٰهُ قَالَ: لاَ بَأْسَ إِذَا كَانَ لِلْمُسْلِمِ خَمْرٌ أَنْ يَجْعَلَهَا خَلاً، وَبِهِ أَخَذَ عُلَمَاؤُنَا (رَحِمَهُمُ اللّٰهُ) وَقَالُوا: تَخْلِيلُ الْخَمْرِ جَائِزٌ، وَهٰذَا لأَنَّ الآثَارَ جَاءَتْ بِإِبَاحَةِ خَلِّ الْخَمْرِ عَلَى مَا قَالَ عَلَيْهِ الصَّلاَةُ وَالسَّلاَمُ «خَيْرُ خَلِّكُمْ خَلُّ خَمْرِكُمْ».(۱)

ترجمة: دابراهیم (رحمة الله علیه) څخه نقل سوی دی چی دی وایی: که د مسلمان سره شراب وه نو داپروا نلری چی دهغه څخه سرکه جوړه کړی، په دغه قول سره زموږ حنفی علماء عمل کوی، دوی وایی: دشرابو څخه سرکه جوړول جایز دی، داځکه چی ډیر آثار داسی راغلی دی چی دشرابو څخه سرکه جوړول مباح اوجایز دی، لکه داچی علیه الصلوة والسلام فرمایی: ستاسو ښه سرکه ستاسو دشرابو ده.

۴- قَالَ رَحِمَهُ اللّٰهُ (وَخَلُّ الْخَمْرِ سَوَاءٌ خُلِّلَتْ أَوْ تَخَلَّلَتْ) يَعْنِي خَلُّ الْخَمْرِ فَلاَ فَرْقَ فِي ذٰلِكَ بَيْنَ أَنْ يَتَخَلَّلَ بِنَفْسِهِ أَوْ تَخَلَّلَ بِإِلْقَاءِ شَيْءٍ فِيهِ كَالْمِلْحِ أَوْ الْخَلِّ أَوْ النَّقْلِ مِنَ الظِّلِّ إِلَى الشَّمْسِ أَوْ بِإِيقَادِ النَّارِ بِالْقُرْبِ مِنْهَا.

وَلَنَا قَوْلُهُ: عَلَيْهِ الصَّلاَةُ وَالسَّلاَمُ «نِعْمَ إِلاَّ دَمَ الْخَلِّ مُطْلَقًا» فَيَتَنَاوَلُ جَمِيعَ صُوَرِهَا وَلأَنَّ بِالتَّخْلِيلِ إِزَالَةَ الْوَصْفِ الْمُفْسِدِ وَثَبَاتَ صِفَةِ الصَّلاَحِ. أَلاَ تَرَى أَنَّ ظَرْفَهَا كَانَ طَاهِرًا تَنَجَّسَ بِهَا فَإِذَا طَهُرَ بِالتَّخْلِيلِ طَهُرَ جَمِيعُ أَجْزَائِهِ، وَأَجْزَاءِ إِنَائِهِ هُوَ الصَّحِيحُ. (۲)

ترجمة: دکنز مصنف رحمة الله علیه وایی: (دشرابو سرکه دافرق نلری خپله سرکه سی اویاسرکه کړل سی) یعنی دشرابو سرکه دافرق نلری خپله سرکه اویا دبل شی په ورګډولو سرکه کړل سی لکه داچی مالګه یاسرکه ورواچوی، یاداچی دسایی څخه لمرته کښیږدی، یانږدی اور ورته وګوی.

زموږ (حنفی علماؤ) دلیل: دعلیه الصلوة والسلام داقول دی (ښه سالن

۱- مبسوط سرخسی ج ۲۷ ص ۷ -- ۲- بحرالرائق شرح کنز الدقائق ج ۸ ص ۲۴۹

سرکه ده دامطلق دی) یعنی دلته دخل لفظ مطلق دی، دسرکې ټول قسمونه ځنی اراده کیدایسی چی یودهغوی څخه دشرابو جوړه سوی سرکه هم ده.

بل دلیل داچی په سرکه کیدلوسره دشرابو فاسد صفت (چی نشه ده) لیری کیږی اوصالح اوښه صفت پاته کیږی، بل داچی موږ ګورو په کوم لوښی کې چی شراب جوړیږی نو هغه لوښی پاک وی هم دغه شی پاک وی دکوم شی څخه چی شراب جوړیږی، چی شراب جوړ سی نوشراب نجس اوهم هغه لوښی نجس سی، کله چی سرکه ځنی جوړه سی نودشرابو ټول اجزاء پاک سی اوهم دهغه لوښی ټول اجزاء پاک سی، اودغه قول صحیح ده.

۵-قَالَ فِي الْفَتْحِ:وَلَوْصُبَّ مَاءٌ فِي خَمْرٍأَوْبِالْعَكْسِ ثُمَّ صَارَخَلاً طَهُرَ فِي الصَّحِيحِ.(۱)

ترجمة: په فتح القدیر نومی کتاب کی لیکلی دی: که په شرابو کې اوبه یا په اوبو کې شراب واچول سی اوبیا سرکه ځنی جوړه سی، صحیح قول دادی چی پاک دی.

داحنافو دلایل:۱- عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ قَالَتْ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " إِنَّ الدِّبَاغَ يَحِلُّ مِنَ الْمَيْتَةِ كَمَا يَحِلُّ الْخَلُّ مِنَ الْخَمْرِ ". (۲)

ترجمة: دام سلمة رضی الله تعالی عنها څخه روایت دی چې رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل: بیشکه دمردارسوی حیوان پوست یاڅرمن پخیدل یا رنګیدل یې حلالوی لکه څرنګه چی سرکه شراب پاک اوحلالوی.

۲- عَنْ جَابِرٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " مَا أَقْفَرَ أَهْلُ بَيْتٍ مِنْ أُدْمٍ فِيهِ خَلٌّ، وَخَيْرُ خَلِّكُمْ خَلُّ خَمْرِكُمْ ".(۳)

ترجمة: دجابر رضی الله تعالی عنه څخه روایت سوی دی: چې رسول الله صلی

۱- الدرالمختار ج۱ ص ۳۱۵ ۲- سنن البيهقی ج۲ باب تخليل الخمر

۳- سنن البيهقی ج ۲ باب تخليل الخمر

الله عليه وسلم وفرمايل: دهغه كور خاوندان دسالن لخوا نه محتاجه كيږي، د چاپه كور كې چې سركه وي، اوستاسو ښه سركه ستاسو دشرابو سركه ده.

دپورتنيودواړوحديثونو څخه ثابته سوله چې شراب خپله سركه سي يادبل شي په ورګډولو سركه سي نوداپاك اوحلال دي.

داچې شراب په اور اوجوش پاكيږي ددي دپاره دليل دي: ١- عَنْ دَاوُدَ، قَالَ: سَأَلْتُ سَعِيدًا: مَا الشَّرَابُ الَّذِي أَحَلَّهُ عُمَرُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ؟، قَالَ: «الَّذِي يُطْبَخُ حَتَّى يَذْهَبَ ثُلُثَاهُ، وَيَبْقَى ثُلُثُهُ». (١)

ترجمة: د داود څخه روايت دي چې مادسعيد څخه پوښتنه وكړله چې هغه كوم شراب وه چې عمر رضى الله تعالى عنه ورته حلال ويل؟ ده ويل هغه داچې دومره پاخه سي ياجوش وركړل سي چې دوې حصې اوبه يې ولاړې سي اوېوه حصه يې پاته سي.

٢- عَنْ ابْنِ سِيرِينَ، أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ يَزِيدَ الْخَطْمِيَّ، قَالَ: كَتَبَ إِلَيْنَا عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: «أَمَّا بَعْدُ، فَاطْبُخُوا شَرَابَكُمْ حَتَّى يَذْهَبَ مِنْهُ نَصِيبُ الشَّيْطَانِ، فَإِنَّ لَهُ اثْنَيْنِ وَلَكُمْ وَاحِدٌ». (٢)

ترجمة: عبد الله بن يزيد خطمى وايي: موږته عمربن الخطاب رضى الله تعالى عنه ليك وليكى: ترحمد اوصلوة وروسته يې ليكلى وه: تاسوخپل شراب دومره پاخه كړى چې دشيطان حصه ځنى ولاړه سي، بيشكه دشيطان دپاره دوې حصې دي، اوستاسو دپاره يوه حصه ده.

داچې داوبوپه ډيريدلو شراب پاكيږي: قَالَ ابْنُ عُمَرَ: رَأَيْتُ رَجُلًا جَاءَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِقَدَحٍ فِيهِ نَبِيذٌ وَهُوَ عِنْدَ الرُّكْنِ، وَدَفَعَ إِلَيْهِ الْقَدَحَ فَرَفَعَهُ إِلَى فِيهِ، فَوَجَدَهُ شَدِيدًا فَرَدَّهُ عَلَى صَاحِبِهِ، فَقَالَ لَهُ رَجُلٌ مِنَ الْقَوْمِ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَحَرَامٌ هُوَ؟

١- سنن النسائى كتاب الأشربة   ٢- سنن النسائى كتاب الأشربة

فَقَالَ: «عَلَيَّ بِالرَّجُلِ»، فَأُتِيَ بِهِ، فَأَخَذَ مِنْهُ الْقَدَحَ، ثُمَّ دَعَا بِمَاءٍ فَصَبَّهُ فِيهِ فَرَفَعَهُ إِلَى فِيهِ، فَقَطَّبَ ثُمَّ دَعَا بِمَاءٍ أَيْضًا، فَصَبَّهُ فِيهِ، ثُمَّ قَالَ: «إِذَا اغْتَلَمَتْ عَلَيْكُمْ هَذِهِ الأَوْعِيَةُ، فَاكْسِرُوا مُتُونَهَا بِالْمَاءِ».(١)

ترجمة: دابن عمر رضی الله تعالی عنهما څخه روایت دی چې ما یوسړی ولیدی، چې رسول الله صلی الله علیه وسلم ته راغلی، یوه پیاله یې ورکړه او په هغه کې نبیذ وه، اوپه دغه وخت کې دی درکن سره وو، اوده مبارک خولی ته نژدی کړل نو هغه ډیر سخت اوتیز وه، اوبیرته یې خپل خاوند ته ورکړل او ردیې کړل، د خلگو دډلی څخه یوبل سړی ورته وویل: ای دالله تعالی رسوله ایا دغه حرام دی؟ نو علیه السلام ورته وفرمایل: ماته هغه سړی راولی، نوهغه سړی ورته راوستل سو، دهغه څخه یې هغه لوښی واخستی بیایی اوبه راوغوښتلی اوپردغه نبیذ باندې واچولی، دویم ځل یې خولی ته پورته کړلی، نودهغه سخت والی په وجه یې بیاهم خوندسم نه وو، بیایی نوری اوبه راوغوښتلی اوپه پیاله کې واچولی،اوبیایی وفرمایل: کله چې په دغه لوښوکې شراب سخت اوتیزسی نوتاسودهغوی تیزی په اوبوماته کړی.

داغه حدیث په بل روایت کې داسې راغلی دی:عَنِ ابْنِ عُمَرَقَالَ شَهِدْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أُتِيَ بِشَرَابٍ, فَأَدْنَاهُ إِلَى فِيهِ , فَقَطَّبَ فَرَدَّهُ , فَقَالَ رَجُلٌ: يَا رَسُولَ اللهِ, أَحَرَامٌ هُوَ؟ فَرَدَّ الشَّرَابَ, ثُمَّ عَادَ بِمَاءٍ فَصَبَّهُ عَلَيْهِ, ذَكَرَ مَرَّتَيْنِ أَوْ ثَلاثًا, ثُمَّ قَالَ: «إِذَا اغْتَلَمَتْ هَذِهِ الأَسْقِيَةُ, عَلَيْكُمْ, فَاكْسِرُوا مُتُونَهَا بِالْمَاءِ».(٢)

ترجمة: ابن عمر رضی الله تعالی عنهما فرمایی: زه حاضر وم چې رسول الله صلی الله علیه وسلم ته شراب ورکول سول، نوده خولی مبارکې ته پورته کړل، نو هغه سخت وه بیرته یې رد کړل، نویوسړی ورته وویل: ای دالله تعالی رسوله ایا دغه حرام دی؟ نوهغه شراب یې واپس راوغوښتل، اوبیایی اوبه راوغوښتلی پر

١- سنن النسائی کتاب الأشربة -- ٢- أخرجه الطحاوی فی شرح معانی الآثار جلد ۴ ص ٢١٩

دغه شرابویي واچولي،ده ذکرکړی دی چی دوه که دری واره يې اوبه پرواچولي، اوبیایي وفرمایل: کله چی په دغو لوښوکی شراب تیز اوسخت سی نوتاسو دهغه تیزی اوسختی په اوبو سره مات کړی.

دپورتنیو حدیثونو ترمنځ فرق دادی چی په اول روایت کی دنبیذ ذکردی اوپه دوهم روایت کی دشرابو ذکر دی، دنبیذ اوشرابو دواړو لفظونه عام دی دهر شی څخه چی وی ، نودهغوی سختی اوتیزی په ابو ماتیږي.

دپورتنی تحقیق اوحدیثونو څخه په ډیر صراحت اووضاحت ثابته سوله چې دحنفی مذهب مطابق دشرابو دحرمت وجه نشه ده، نوکله په یو وجه دغه دنشی د حالت څخه ووزی نوهغه پاک اوحلال دی، نومعنی داچی په شرابو کی دحرمت حکم پرعلت بنادی، دفقهی داصولو په بحث کی موږ ثابته کړله چی په،کوم ځای کی حکم پرعلت بناوی نوهغه علت چی په کوم شی کی پیداسی نوهغه حکم یی دی، نوځکه په کوم شی کی چی نشه پیداسی اویا نشه ولری نوهغه حرام دی، او داسی حرام دی لکه هغه شراب چی دانګورو یاخرما څخه جوړ سوی وی، همدارنګه هرنشه لرونکی شی لکه افیون، چرس، هیروین، تنباکواوداسی نور ټول داسی حرام دی لکه دانګورو اوخرماڅخه جوړ سوی شراب.

کیدای سی په پورته ذکرسوی تحقیق سره دهغوعلماؤ په علم کی څه اضافه سوی وی، چې وایی شراب هغه دی چې دانګورو څخه جوړ سوی او دهغوی حرمت منصوصی دی اودنورو منشیاتو حرمت منصوصی نه دی، نوداسې نه دی لکه دانګورو شراب، دداسې توجیهاتو په وجه ډیرخلک دحرامو په خوړلو، خرڅولو اخته دی، نودداسې توجیهاتو په جواب کی ثابته سوله چی ددغه نورو منشیاتو حرمت هم په هغو قطعی قرآنی اوحدیثونو په دلائلو ثابت دی په کومو چې دانګورو دشرابوحرمت ثابت دی، په قیاس نه دی ثابت. داځکه چې دآیتونو دتفسیر اوشان